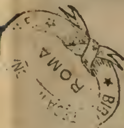
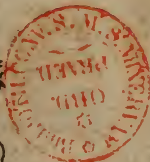

ARISTOTELIS
METAPHYSICORVM,
VT VOCANT LIBRI
TREDECIM,

Quorum primus duos complectitur:
Ioachimo Perionio Benedi-
ctino Cormœriaceno
interprete.

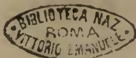
Ad D. Ioannem Bellaïum Cardinalem.

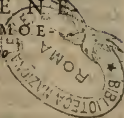

LVGDVNI,
Apud Antonium Vincentium,
1560.

IOACHIMVS PERIONIVS BENEDICTINVS CORMOERIACENUS IOANNI BELLAIO CARDINALI S. P. D.

*

Vulgo quidem philosophia, Ioannes Bellai, cùm de ea disputatio vel sermo aut ratione instituitur, aut casu incidit, triplex esse dici solet, eiúsque pars vna in disserendo versari, altera vitam & mores tam publicos, quàm priuatos profiteri, tertia naturæ obscuritates explicare dicitur: neque ea est tantùm vulgi sententia, sed etiam cùm doctorum omnium, tum M. Tullij Ciceronis, qui philosophiã in has treis parteis multis locis, vt scis, tribuit. Quã nos eorum diuisionem si omnino ac sine distinctione approbemus, nõ est dubium, quin in varias hominum reprehensiones optimo iure incurrere & possimus & debeamus. Quis est enim vel mediocriter eruditus, qui nõ statim nobis occurrat, quòd isto pacto mathematicorum artes ex philosophiæ finibus volimus expellere? Aut vt ad maiora veniam, quis est, qui Theologiam hoc sibi nomen vel propriè quasi suo iure, vel primùm ac maximè vendicare neget? præsertim cùm hæc omnis controuersia, si qua fortè est, in philosophiæ nomine versetur, cuius vis si explicetur, alterutro genere eorum quæ dixi, Theologiæ conueniat. Si enim philosophia studium est sapientiæ, sapientia autem diuinarum humanarúmque est rerum & causarum earun-

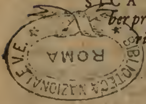
dem cognitio & ſcientia profectò Theologia, quæ eſt Dei diuinarúmque rerum cognitio, eò magis philoſophia dicenda eſt quàm cæteræ artes, quæ ſeruũtur, quò diuinæ res præſtant humanis. Sed quorſum, inquies, hæc hoc præſertim loco de philoſophiæ partibus? Vt ſperare me ſignificem eos libros Ariſtotelis, quos nunc de Græcis à me conuerſos ad te mitto, diuulgóque in tuo clariſſimo nomine, eò gratiores tibi fore, quàm cæteros, quos iam multos officij cauſa ad eundem te miſi, quò tu libentius iis in libris, quibus rerum diuinarum cognitio continetur, quàm in iis qui res humanas profitentur, verſari ſoles. Pleriſque enim locis Ariſtoteles Theologiam, artem eam quam tradit his libris quatuordecim, nominat, ac rectè nominat, quòd eam in Deo primùm ac maximè verſari docet, cùm cæteræ ſuũ ac proprium aliud quoddam genus quaſi materiam, propoſitum habeant, in quo verſentur. In quo quidem illud mirari ſoleo, quòd in explicãdo rerum genere, quod Theologia tractat, Ariſtoteles ſua tantùm, vt mihi quidem videtur, natura duce, quam tot artes quibus ornatus fuit, non parum adiuuerunt, attigiſſe illud videtur, quod Deus optimus maximus de ſe, vt eſt eo in libro ſcriptũ, qui Exodus inſcriptus eſt, Moſi ſignificauit: Qui eſt, me miſit ad vos. Vt enim intellexit pro eo ingenio quo maximo valuit, & ſumma doctrina, qua cæteris præſtitit omnibus, (neq; enim Platonem excipiendum puto) ſic docuit, artem hanc à cæteris hoc differre, quòd in eo quod verè & ſemper vniuſmodi eſt, quatenus eſt, verſatur maximè: reliquæ in eo quod eſt, illæ quidem verſantur, ſed quatenus attributa alia eis conueniunt. Quoniam enim artem ſcientiámque nullam eorum quæ nulla ſunt, eſſe vidit, & ea quæ ſunt, generibus categoriarum decem, quas eſſe poſuerat, contineri philoſophiam

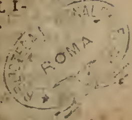
phiam illam, quæ de natura est, in eo quod est, versari tradidit, sed quatenus motus ei affertur aut afferri potest: eam autem quæ in numerorũ ratione versatur, & ἀριθμητικὴ à Græcis appellatur, numerorum rationem, quatenus numeri sunt, profiteri: musicam in eisdem quidẽ, sed quatenus ad concentum accommodantur, versari docuit. Eadem est & Geometriæ & Astrologiæ ratio. Illam enim in quantitate ea, quæ cohærentes partes habet, omnino & quatenus talis est, versari demonstrat, illi quantitatem eandem ei propositam dicit, sed corpoream maximè, atque eam quam in naturis cœlestibus, quæ sub sensum cadunt, cernimus. In his porrò libris quatuordecim, cùm alia multa cognitione dignissima, & in quibus primi illi philosophi ætates contriuerunt, leges, tum illud quod in Academicis ait Cicero, species (quas Plato à rebus singulis contra Socratis sententiam auulsas esse posuit) non solùm ab Aristotele labefactatas, sed sublatas etiam argumentis rationibúsque firmissimis. Quinetiam vulgatam & tritam illam omnium sermone Pythagoreorum de numeris sententiam sic reprehẽsam reperies, ut non dubitem te miratum esse, quid eis venerit in mentem, numeros per se cohærentes ponere. Ac vtrorumque quidem, Platonicorum dico de formis, & Pythagoreorum de numeris sententiam ita refellit Aristoteles, vt & species & numeros esse fateatur, non, id quod plerique falsò putant, ea tollat funditus. Illa etiam tibi disputatio voluptatem maximam afferet, quæ enumeratis expensisque primùm veterum ac primorum philosophorum de causis principiisque rerum quæ sunt sententiis, deinde reprehensis, ad extremum quid tenendum sit, constituit. Quid cæteri de horum librorum vtilitate sentiant, nescio: mihi quidem certè ita necessarij videntur,

vt ea quæ in dialecticis & physicis propriè tractantur, sine his vix aut ne vix quidem perfectè cognosci posse arbitrer. Itaque hoc mihi videor posse dicere, eos qui ex his libris argumẽtũ cùm earum artium quas dixi, aliquid in disputationem veniet, depromeent, multò instructiores paratiorésque venturos esse ad disputandum. Quanquam autem tot tantæque in eis insunt obscuritates, vt in cæteris omnibus nec plures, nec maiores insint, eam tamen diligentiam adhibui, vt qui obscuri antea aliorum interpretatione erant, ea luce quam eis attuli, obscuritatem penè omnem & tenebras perdidisse videantur. Quod cùm docti omnes, tum tu in primis, pro ea doctrina, quæ in te maxima est, poteris cognoscere. Bene vale clarissime Cardinalis, Cormœriaci XVIII. *Calend. Quintil. Anno post orbem redemptum* M. D. LIII.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER PRIMUS MAIOR, *Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

*

Mnes homines natura trahuntur & ducuntur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem: idque declarat sensuum amor & charitas, quippe qui sublato usu per se chari sint, cum omnes, tum aspectus maximè: quandoquidem non solùm ut agamus, uerùm etiam, detracta omni actione, aspectum ipsum cæteris sensibus anteponamus. Id causæ est, quòd hic sensus unus ex omnibus maximè nobis rerum cognitionem affert, multásque earum distinctiones differentiásque declarat. Ac natura quidem cum sensu animantia nascuntur: sensu autem aliis memoria non comparatur, aliis comparatur: ob eámque causam partim prudentia ualent, partim dociliora sunt iis quæ memoria nulla ualent. Prudentia quidem prædita sunt sine docilitate, ea omnia, quæ sonum audire nequeūt, ut apes, & si quod tale est genus animantium. Docilia autem sunt ea quæ unà cum memoria hunc quoque sensum coniunctum habent. Et cætera quidē omnia uisis memoriáque utuntur in uita, cùm Cap. 1.

interea nihil aut parum usum experientiámque adhibent. Genus autem hominũ artem & cogitationem in uita adhibet. Gignitur porrò ex memoria hominibus usus rerũ & experiẽtia. Multæ enim eiusdem rei recordationes, usus, experientiæq; unius uim perficiunt: uideiúrq; ferè scientiæ atq; arti similis usus & experientia. Verùm usu atque exercitatione hominibus ars & sciẽtia cõparatur. Vsus enim artẽ, ut rectè Polus ait, genuit: casum autem & fortunã, imperitia. Ars autẽ tum existit & cõparatur, cùm ex multis experiẽtiæ notionibus una quæ ad uniuersum genus accõmodetur, de rebus similibus nascitur perceptio. Tenere enim atq; animo percipere, hoc uel illud Calliæ hoc morbo laboranti profuisse, & Socrati, itémq; singulis, usus est & experiẽtiæ: omnibus autẽ huiusmodi qui una specie cõtenti, hoc morbo laborẽt, uelut iis qui pituita uel bili affecti sint, uel febre ex æstu iactentur, idẽ profuisse, iam artis est. Experiẽtia quidem usúsq; rerum nihil ab arte differre uidetur, si ad agendum referatur: quinetiã multò magis ac sæpius eos animaduertimus qui usu ualent, quàm eos qui sine usu, ratione & arte præditi sunt, id quod uolunt, consequi: propterea quòd experiẽtia & usus, rerũ singularũ cognitio est: ars, uniuersarũ: actiones uerò & effectus omnes in rebus singulis uersantur. Neq; enim hominem curat medicus, nisi casu & per aliud, sed aut Calliam, aut Socratem, aut quempiã aliorũ, qui ita dicãtur, cui contigit, ut homo esset. Quòd si quis sine usu & experientia rationem teneat, & quod ad totũ genus accõmodatur, cognitũ habeat, res autẽ singulas, quas complexu suo contineat, ignoret. is plerũq; à curatione aberrabit. Res enim singulæ magis sub curationẽ cadunt. Sed tamẽ scientiam & intelligentiã in arte potius inesse, quàm in usu & experiẽtia censemus, sapientiorésq; eos qui arte præditi

sunt

sunt, iis qui usu artis ualẽt, iudicamus, q̃ sapientia pro sciẽtia & cognitione magis omnes sequatur. Id autẽ propterea fit, quòd hi causas rerum cognitas habẽt, illi non item. Qui enim usu rerum ualent, ij rem esse illi quidem sciunt: cur autem sit, non sciunt. At qui artem tenent, cur res sit, eiúsque causam tenẽt. Itaque architectos & quasi principes in quaque re in maiore honore atque precio habendos censemus, meliúsque rem propositam tenere, quàm eos qui manibus opus conficiunt, existimamus, maioréque sapientia praeditos, propterea quòd rerum quae efficiũtur causas perspectas habent & cognitas: illi uerò quasdam mutas res & inanimas imitantur, quae faciunt quidem, sed nulla cognitione praeditae faciunt: ut ignis cõburit. Ac mutae quidem res natura quadam duce haec faciũt omnia, ij autem qui manibus aliquid efficiunt, consuetudine: quasi superiores illi nõ ex eo quòd ad agendum ualent, sapientiores sint, sed ex eo quòd rationem tenent ipsi, causásque cognitas habẽt. Omninoque scientia & arte praeditum hominẽ esse docẽdi quae in eo est uis & facultas declarat: ob eámq; causam artẽ potius quàm experiẽtiam scientiam esse dicimus, quòd hi docere possunt, illi non possunt. Praeterea sensum nullum sapientiae nomine appellandum censemus. Atqui sensus cùm rerum singularum notiones propriè sint maximè, tamen earũ nullius causam cur sit afferunt, ut causam cur ignis sit calidus, sed eum calidum modò esse enunciant. Atque eum quidem qui primus qualemcumque artem inuenit, praeter communem sensum omnium, uerisimile est maximam sui hominibus excitauisse admirationem, nõ solùm quòd iis quae inuẽta essent, aliquam utilitatem afferret, sed quòd sapiens esset, caeterísq; praestaret. Cum autem plures artes inuenirẽtur, quarũ partim ad necessarios usus, partim ad uitam pertinerẽt, semper

his talibus, quàm illis maiorem sapientiam cōcedimus, propterea quòd eorum artes & scientiæ nō ad utilitatē usumq; referantur. Hinc cum iam omnes eiusmodi partæ affectæq; essent, eæ artes quæ nō ad uoluptatē, nec ad usus necessarios pertinerent, repertæ sunt: ac primùm iis in locis in quibus homines in otio uitam egerunt. Quocirca in Aegypto primùm Mathematicæ artes comparatæ sunt, quòd ibi sacerdotes in otio omnium concessu degerent. Dictum est quidem in libris de Moribus quid intersit inter artem & scientiam cateráque eiusdem generis. Quod autem nunc tractandum suscipimus, hoc est, eam quæ sapientia nominetur, omnium cōsensu in primis causis principiísque uersari: itaq; quemadmodum antè dictum est, peritus, & qui usu rerum ualet iis qui quemuis sensum habent, sapientia præstare uidetur, qui autē arte præditus est, iis qui solo usu ualēt, eo uerò qui manu artis opus efficit, is qui architectus est: ij uerò homines qui cognitionem contemplationémque sibi propositam habent, iis qui opus aliquod externum habent, sapiētia præstant. Atque illud quidem perspicuum est, sapientiam scientiam esse quæ in causis quibusdam principiísque cernatur.

Cap. 2. *Quoniā autem hāc artē & sciētiam quærimus, hoc certè uidendum est, quibus in causis, quibúsq; in principiis ea scientia quam sapiētiam usurpamus, uersetur. Quòd si quis eas opiniones quas de sapiente omnes habemus, repetat, ex eo certè hoc ipsum facilius intelligetur. Igitur sapientē primùm quidem penitus ac maximè omnia tenere quoad eius fieri potest, censemus, ita tamen, ut ea singulari scientia minimè comprehendat: deinde eum sapientem esse iudicamus, qui res arduas & difficiles possit cognoscere, & res eas quas nō facilè homo cognoscat: quippe cùm sensu percipere sit commune omniū, ob eámq; causam facile, nec sapiētis*

propriũ, præterea qui certior ſit, magíſque cauſas rerũ docere ac tradere poßit, eũ in omni arte maiore ſapiẽtia præditum eſſe iudicamus. Artium etiam eam quæ per ſe cognitioníſque cauſa expetenda eſt, digniorem eſſe ſapientiæ nomine, ea quæ ad utilitatem alióſque caſus dirigitur: & eam quæ præeſt, principatúmque obtinet, ea quæ adminiſtra eſt. Neque enim ſeruire ſapiens debet, ſed imperare, nec idem alteri parere, ſed illi is qui minore ſapiẽtia eſt præditus. Ac tot quidem ac tales ſunt omnium de ſapientia & ſapiẽtibus opiniones. Quorum quidem illud, omnium rerum ſcientiæ & cognitio, in eo qui ſciẽtia præditus ſit ea quæ una ex omnibus ad uniuerſum rerum genus accommodetur maximè, ineſſe debet: quippe qui omnia quæ arti ſubiiciuntur, quodam modo teneat. Hominibus etiam ferè difficillima cognitu ſunt ea, quæ ſola ex omnibus maximè de uniuerſo genere dicũtur: propterea quòd longißimè abſunt à ſenſibus. Sciẽtiæ porrò & artes eæ demũ certißimæ ſunt, quæ in primis maximè uerſantur, quandoquidem quæ ex paucioribus dicuntur, iis ſunt quæ ex additione, certiores, ut arithmetica quàm geometria. Ea etiam quæ cauſas conſiderat, ad docendum eſt aptior, præſertim cum ij doceant, qui cauſam cuiuſque rei afferunt. Cognoſcere autem ac ſcire cognitionis ac ſcientiæ cauſa eius artis ac ſciẽtiæ proprium eſt maximè, quæ in ea re uerſatur, quæ cognitione eſt dignißima, maximéque ſub ſcientiã cadit. Qui enim ſcientiam per ſe ſuáque cauſa ſequitur, is eam artem & ſcientiam quæ hoc nomine dignißima eſt, maximè expetit: cuiuſmodi eſt ea, quæ in eo quod maximè ſub ſcientiam cadit, cernitur. Atqui principia & cauſæ maximè ſcientia comprehenduntur, præſertim cùm iis ipſis, atq; ex eis cætera cognoſcãtnr omnia, non hæc ipſa ex iis quæ ſubiiciuntur. Ea autem ars principatum

omnium obtinet, administræque anteponitur, cuius causa quidque agendum sit, quo in genere est bonum cuiusque, sed omnino id quod in omni natura est optimum. Proinde ex omnibus quæ dicta sunt, intelligi potest, in eandē scientiam cadere nomen quod quærimus. Ea enim contemplatrix primorum principiorum atque causarum sit necesse est. Nam & bonum & finis, causarum una est. Eius autem opus non esse in faciendo declarāt ij qui primi de philosophia disputauerunt. Admiratio enim homines & his & primis temporibus ad philosophandū excitauit, cū principio quidem faciles quæstiones mirarentur, deinde sensim & pedetentim ita progreßi essent, ut de maioribus etiam rebus quærerent, ueluti de lunæ, solis, stellarúmque affectionibus, uniuersíque origine. Qui autē quærit & miratur, is se ignorare existimat. Itaque fabularum quodam modo studiosus est philosophus: præsertim cum fabula ex rebus quæ admirationem afferant, cōposita sit. Quare si illi ignorationis fugiēdæ causa philosophati sunt, profectò scientiam atque cognitionem intelligendi cognoscēdíq; gratia nō utilitatis ullius sequebantur. Quod etiam euentus rerum declarat. Ferè enim cùm res omnes & ad delectationem & ad uitā necessariæ suppeterēt, hæc prudentia exquiri cœpta est. Ex quibus perspicuum est, nos eam non ulla alia indigentia aut utilitate ductos quærere, sed quemadmodum homo liber dicitur, is qui seipso contentus est, & ex se pēdet, non ex alterius arbitratu & imperio, sic hæc quoque ars una ex omnibus liberalis est. Ea enim sola seipsa contenta est, & in seipsa uertitur. Quocirca iure ac merito eius possesio nō humana esse statuetur. Magna enim ex parte seruilis hominum natura est. Itaque, ut Simonidi placet, Deus unus hūc honorem habet. Indignum est autem, uirum artem eam quæ eum maximè

attingit

attingit,non quærere. Quòd si aliquid poetæ dicunt,cadít que in Deum inuidentia, certè in hoc uerisimile est euenire maximè,eosque miseros esse qui rerum omnium abundantia excellāt. Atqui neque in Deum inuidentia cadit,sed, quemadmodum uulgo dici solet,Fallūtur multa poetæ:neque hac tali alia existimanda præstantior est, quæ enim diuina est maximè,eadem etiam est præstantissima. Talis autem duobus modis solum esse potest. Nam & ea scientia qua Deus præditus est potissimum,diuina est maximè,& si qua in rebus diuinis uersatur: quorum utrumque in hac una reperitur,quippe cùm Deus & rerum omnium causa ac principium quoddam esse uideatur,& ea ornatus uel solus sit, uel unus ex omnibus maximè. Et ea quidem cæteræ magis necessariæ sunt,sed nulla melior est, nulla præstantior. Eius autem ordo nobis cōtrà quàm initio quærebamus, statuendus est. Exordium enim omnes,quemadmodum diximus, ab admiratione ducunt,an ita res habeat, quemadmodum usu uenire solet iis,qui rerum admiratione dignarū, quæ per se eueniunt,causam nondū cognitam habuerūt,ueluti aut solis reuersionū,aut cur Diametri mēsura reperiri nequeat. Mirum enim omnibus uidetur esse, si quid eorum quæ minima non sint,mēsuram non recipiat. Sed contrà faciendū est,& quemadmodum tritum est prouerbio, absoluendum id quod est præstantius,id quod in his etiam,omnes cùm didicerint, facere debent. Nihil enim tam mirum geometræ esse potest, quàm si Diametri mensura reperiatur. Dictum est quidem, quæ sit natura eius artis quam quærimus,quæq; res sit, quā spectare & assequi,hæc disputatio omnísque ratio debeat.

Quoniam autē primarum causarum scientia & cognitio percipienda est (tum enim denique quamque rem nos tenere dicimus,cùm primam causam nos cognitā habere putamus) Cap. 3.

tamus) causarum uerò genera sunt quatuor, quorum unum essentiam naturámque rei esse dicimus, prima enim quæstio qua rei causa exquiritur, postremò ad rationem formámq; reuocatur, causa autem & principiũ est ea quæstio qua res cur sit quæritur, alterum genus causæ est materia & quod subiicitur: tertium id unde motus principium proficiscitur: quartum id quod superiori contrarium est, & ad quod alia referuntur, & bonũ, hoc enim omnis originis & ortus finis est. De *his quidem quatuor causarum generibus tametsi in libris de natura satis disputatũ est, tamẽ eos etiam qui ante nos in eam disputationẽ quæ de rebus quæ sunt in hac uniuersitate, instituitur, descenderũt, ac de ueritate rationibus iis quæ à philosophia petuntur, disseruerunt, adiungamus producamúsque testes: præsertim cùm perspicuum sit illos quoq; principia quædam causásque posuisse: quas si exposuerimus, fortaßis huic instituto nostro inde aliquid adiumẽti afferetur.* Nam *aut aliud causæ genus reperiemus, aut certè faciliùs adducemur, ut ea quæ modò enumerata sunt, approbemus.* Complures *quidem eorum qui primi in philosophia uersati sunt, eam solùm causam quæ materia dicitur, rerum omnium principium esse censuerunt.* Id *enim ex quo constant quæ in natura rerum sunt omnia, & ex quo primo gignuntur, & in quod postremum occidunt, ita tamen, ut res ipsa illa quidem remaneat, sed affectionibus mutetur, elementum atque initium eorum quæ hæc uniuersitas complexu suo continet, esse confirmant: ob eámque causam nec oriri quicquam, nec interire existimãt, propterea quòd natura illa semper salua & integra permaneat.* Vt *autem* Socratem *nec oriri omnino & absolutè concedimus tum, cùm bonus uel musicus euadit, nec interire, cùm hos habitus amittit, quòd res quæ subiicitur, id est* Socrates *ipse maneat:*

sic

sic nec quicquam aliud uolũt. Esse enim aiunt oportere naturam quandam, uel unam, uel plures una, ex quibus salua illa, cætera omnia nascuntur. Multitudinem autem, speciémque illius principij non eandem omnes asserunt, sed Thales qui eius philosophiæ princeps extitit, aquam esse uult. Itaq; terram aqua superiorem esse censuit, cõcepta haustáq; fortaßis hac opinione ex eo, quòd & cibum omnium humidum esse, & ex eo calorẽ ipsum existere, & ex hoc animantium uitam propagari cerneret, cùm id ex quo aliquid oritur, principium sit omnium. Hac igitur causa Thales impulsus, in ea fuit sententia, & quòd rerum omnium semina humidam naturam obtineant, cùm aqua rebus liquidis naturæ principium afferat. Sunt etiam nonnulli, qui & priscos & eos qui multis seculis hanc ætatem superauerunt, & eos qui primi de Deo rebúsque diuinis disseruerũt, de natura explicauisse aiunt hoc modo. Oceanum enim & Tethyn parẽtes originis fecerunt, Deorúmque iusiurandum aquam, quæ à poetis Styx nuncupetur. Præstantißimum enim esse id quod antiquitate præstet, iusiurandũ autem esse præstantißimũ. Atque hæc quidem de natura sententia sitne uetus & antiqua, certè incertum est. Thales autem de prima causa hoc modo censuisse dicitur. Hipponem enim nemo cũ his numerandum propter animi illius simplicitatem æquum putabit. Anaximenes autem & Diogenes aera aqua antiquiorem maximè simpliciũ corporum principium statuũt. Hippasus uerò Metapontinus, & Heraclitus Ephesius, ignem. Empedocles quatuor, adiuncta terra quarta superioribus. Hæc enim semper manere, nec oriri, nisi multitudine & paucitate cùm in unũ coalescunt, aut ex uno secernuntur. Anaxagoras Clazomenius hoc ætate quidẽ prior, operibus autem posterior, innumerabilia principia ponit. Ferè enim omnia

quæ

quæ ex sui similibus partibus constant, ut aquam, & ignem, sic gigni & occidere tradit solùm cõcretione & secretione. aliter enim nec oriri, nec interire, sed perpetua æternáque manere. Ac ex his quidem existimare possumus eam unam causam, quam materiæ nomine appellamus, ab illis nominari, qui quum ita progreßi essent, res ipsa uiam eisdẽ muniuit, eósq; coegit quærere, si quàm maximè interitus & ortus omnis ex aliquo ut ex uno uel pluribus existit, cur hoc eueniat, quæq; illius causa sit. Neq; enim res quæ subiicitur, causa est efficiens, cur ipsa mutetur: ueluti exẽpli causa, neq; lignum, neq; æs causa est cur utrumque mutetur, neq; aut lignum cubile, aut æs statuam efficit, sed aliquid aliud causa est mutationis, quod quidẽ quærere, aliud est nihil, nisi aliud quærere principiũ, quod nos appellemus licet, id unde initium mutationis proficiscatur. Atque ij quidem omnino ab initio hanc talem uiam atque rationem tractarunt, unúmque id quod subiiciatur esse statuunt, nihil ipsi sibi molestiæ difficultatísque attulerunt. Nonnulli autem eorũ, qui unum ponunt, quasi huic quæstioni cedentes, ab eáque uicti, unum immobile esse uolunt, uniuersámque rerum naturam, atque ita immobile, ut non solùm ortum aut interitum (hoc enim uetus est, constátque inter omnes) sed omnem etiam aliam mutationem in illud cadere negent, eorúmque est hoc proprium. Ac eorum quidem qui unum tantùm omnia siue uniuersum esse ponunt, nemini contigit, ut hanc talem causam uiderent, nisi fortè Parmenidi, atque ei eatenus, quatenus non unam modò, uerùm etiam duas quodam modo causas esse statuit. Ii autem qui plures esse faciũt, magis possunt dicere: ueluti calorẽ uel frigus, uel ignem atque terram. Ignem enim ut uim mouendi habentem adhibent: aquam autem, terram, atq; eiusdem generis alia, contrà. Qui hos consecuti

ſunt, his cauſis principiíſque rerũ poſitis, quòd non ſatis in eis præſidij eſſet ad gignendũ rerum naturã, rurſus ab ipſa ueritate, ut diximus, coacti, principium quod deinceps ſequitur, quæſiuerũt. Nam cur res aliæ bene ac præclarè habeant, aliæ oriantur, nec terram fortaſſe, nec quicquã aliud eiuſdem generis cauſam eſſe uerifimile eſt, neq; eorum probabile eſt hanc fuiſſe ſententiam: nec uerò rectum eſt caſui aut fortunæ tãtam rem aſcribere. Itaque qui mentem quemadmodum in amantibus, ſic etiam in natura & mundi & totius ordinis cauſam eſſe cenſuit, is quaſi ſapiens præ ſuperioribus qui temerè loquebatur, extitit. Anaxagorã quidem has rationes attigiſſe certò ſcimus: ſed tamen Hermotimum Clazomenium antea cauſam attuliſſe ferunt. Atque ij quidem qui in hac ſententia ſunt, præterquàm quòd præclarè cauſam principium rerum eſſe poſuerunt, eam etiam unde rebus ipſis motus conuenit, induxerunt.

Heſiodus autem primus hoc quæſiuiſſe exiſtimari poteſt, & ſi quis alius amorem uel cupiditatẽ ut principiũ in natura rerũ poſuit, ueluti Parmenides. Is enim huius uniuerſitatis originem cõſtruens, ita loquitur, Cunctorũ ille Deûm primò produxit amorem. Heſiodus autem, hoc modo, Extitit in primis chaos, hinc uaſtiſſima tellus, Exin amor, cũctis decus immortalibus affert: quòd in iis quæ ſunt, cauſam quandã eſſe oporteat, quæ res ipſas & moueat & cõtineat. Hi quidem quemadmodum diſtinguendi ſint, ut quis primus auctor fuerit, intelligatur, pòſt licebit iudicare. Quoniam autẽ ea quæ bonis cõtraria ſunt, in natura rerũ ineſſe cõſtabat, nec ordo ſolùm & pulchrũ erat, ſed etiã confuſio & turpe, pluráq; mala quã bona, & turpia quàm pulchra: idcirco quidam alius concordiam & diſcordiam utranque utriuſque horum cauſam inuexit. Si quis enim ſequatur, ſen- Cap. 4.

tentiámq; spectet Empedoclis, nō uerba quæ effutit, is concordiam quidem bonorum, malorum autē discordiam causam inueniet. Itaq; si quis dicat, quodammodo & censuisse & primum censuisse bonum & malum principia Empedoclem, fortaßis rectè sentiet, siquidē bonorū omnium ipsum bonum, & malorum malum causa est. Atque hi quidem etiam adhuc causas duas tractauerunt, quemadmodum in libris de natura exposuimus, materiam, & eam unde motus proficiscitur, obscurè tamen, nec quicquā planè, sed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt. Vt enim illi dum toto impetu in omnē partem feruntur, insignes plagas plerumque inferunt, uerùm non ex arte: sic hi non uidentur ex arte quæ loquūtur dicere. Neq; enim eas ferè, nisi rarò, adhibent. Nam & Anaxagoras in mundi molitione mēte utitur: ac cùm dubitat cur sit necessariò, eam trahit, in cæteris autem omnia potius causam eorum quæ gignuntur, causam adhibet, quàm mentem:. & Empedocles sæpius ille quidem quàm hic causis utitur, non tamen quantum satis est, nec in eis sibi ipse constare inuenitur. Multis enim in locis ei concordia dißipat, & conglutinat discordia. Nā cùm discordia uniuersitas in clemēta diuiditur, tū ignis in unū cōtrahitur, & unūquodq; aliorum elementorū: cùm uerò concordia in unum contrahūtur omnia, rursus ex unoquoq; partes secernantur necesse est. Empedocles quidem præter priores, hāc causam cùm distinxisset, induxit, nec unam motus causam fecit, sed uarias, eásque contrarias. Præterea idem elementa quæ in materiæ ratione dicūtur, quatuor primus posuit, sed eis nō pro quatuor, sed pro duobus tantùm utitur: ita tamē, ut ignem per se, cōtraria autem, terram, aquam, & aera, ut unam naturam adhibeat, quod quidem ex eius uersibus intelligi licet. Atque hic quidem ita, ut diximus, & tot causas

sas posuit. Leucippus autem & eius cōdiscipulus Democritus, elementa plenum & inane esse uolunt, ita tamen, ut hoc non sit, illud sit. Eorum autem plenum quidem & soliditatem id quod est, inane autem & rarum id quod non est, ponunt. Itaq; non magis id quod est, quàm id quod nō est, esse censent, propterea quòd ne inane quidem potius sit, quàm corpus. Hæc autem ab eis ponuntur causa rerum quæ materia dicitur: & quemadmodum ij qui subiectam rem unam esse faciunt, cætera eius proprietatibus & affectionibus gignunt, quòd raritatem & densitatē affectionum principia faciant: sic hi etiam differentias, causas cæterorum esse censent. Has autem tres esse uolunt, figuram, ordinem, & situm, differre enim ait id quod est in natura rerū ῥυσμῷ, διαθιγῇ & τροπῇ, quorum tantum ῥυσμὸς figura sit, διαθιγὴ tactio, τροπὴ autem situs. Differunt enim a & n figura, an autem & na ordine, z uerò & n situ. De motu autē, unde, aut quemadmodum rebus conueniat, hi etiam quemadmodum cæteri, inertia & negligentia prætermiserunt dicere. Ac de duabus quidem causis, quemadmodum dicebamus antea, hactenus quæsitum uidetur.

In his autē atq; his priores ij qui Pythagorei nominantur, cùm mathematicorū artes primùm tractassent, eas antepos uerunt, & in eis educati, earū principia, rerū omnium principia esse censuerūt. Quoniam autem eis numeri naturæ ordine priores & antiquiores sunt, & in numeris plures eorū quæ sunt ac fiunt similitudines, quā in igne, terra & aqua obseruare notareq; uidebantur, uelut talē numerorum affectionem & proprietatem iustitiam esse, aliam animum & mētem, aliam tempus, cæterorúmque eodem modo: quoniam cætera ad numerorum omnium similitudinem natura accedere uidebātur, & numeri naturam omnem anti- Cap. 5.

quitate uincunt: ob eam causam numerorum principia, eorum quæ sunt, omnium elementa, totùmque cælum concentum & numerũ esse censebant: quæque & in numeris & in concẽtibus, cæli affectionibus, ac partibus uniuersóq; ornatui & descriptioni cõsentanea docere poterant, ea colligẽtes accommodabant. quòd si quid uspiam abesset, id studiosè addebant, ut eis omnis ratio constaret, ueluti exempli causa, quoniam decem perfectus numerus esse uidetur, omnémque numerorum uim atque naturam continere, & quæ de cælo feruntur, decem quidem esse, aiunt, sed nouem tantùm quæ uidentur, idcirco terram oppositam decimam faciunt. Sed de his aliis locis à nobis explicatũ est accuratius. Nunc autem hæc eadem eò exponimus, ut & ab his sumamus quænam principia ponant, & quo pacto in eas causas quæ commemoratæ sunt, cadant. Constat autem hos numerum cum principium esse censent, & materiam rerũ esse putare, & habitus atque affectiones, numeri uerò elementa, par & impar, quorũ illud finitum sit, hoc infinitũ, quorum utriusque unum sit, par enim esse, & impar, numerum porrò ex uno esse, & cælum totum esse numeros. Horũ ipsorum aliis decẽ principia placet esse quæ ex cõiugatione dicantur, finitum, infinitum: par, impar: unum, multa: dextrũ, sinistrum: mas, fœmina: quod quiescit, quod mouetur: rectũ, inflexum: lux, tenebræ: bonum, malum: quadratum, altera parte longius, quemadmodum etiam Alcmæon Crotoniates sensisse uidetur, siue hic ab illis, siue illi ab eo hãc rationem acceperint. Alcmæon enim sene Pythagora extitit, eandémque quam hi sententiam induxit. Censet enim res humanas magna ex parte duplices esse, id contrarias, non ut hi certas & distinctas, sed quasuis, & ut res tulerit, ueluti album, nigrum: dulce, amarum: bonum, malũ: paruum: magnum

magnum. Atque hic quidem confusè, non distinctè de cæteris dixit. Pythagorci autem & quot sint & quæ contraria explicauerunt. Ergo ex utrisque horum hoc tantum intelligi licet, eorum quæ in rerũ natura sint, principia esse contraria: ab alteris autem hoc sumi posse, quod ea quæque sint. Verùm quonam modo ad eas causas quæ expositæ sunt, reuocari cogíque poßint, planè quidem ab illis expressum distinctúmq; nòn est, sed tamen in materiæ numero elementa uidẽtur reponere, præsertim cum ex iis quasi insitis constare formaríque essentiam ac naturam censeant. Ac ueterum quidem pluráque elementa naturæ ponentium sententia ex his cognósci ac perspici potest. Sunt autem nonnulli qui de uniuerso tanquam una sit res & natura, explicauerunt, quãquam non omnes eodem modo, siue bonum spectemus, siue id quod ad naturam accommodatum est. Et quanquã quæ de his ab illis instituta est disputatio, nulla ex parte hunc de causis locum attingit, propterea quòd non idem faciunt quod quidam physici, qui cum uniuersum unum esse ponant, tamen ex uno, materiæ instar illud generant, sed alium modum inducunt: quandoquidem motum in uniuerso generando ponunt, cum hi illud ab omni motu liberum & secretum esse dicant: tamen hoc ipso tantùm cum hac disputatione illa eorum cohæret, quòd Parmenides unum quod ad formam pertinet, tractasse, Melissus quod ad materiam uidetur. Itaque unus finitum ipsum, alter infinitum esse uult. Xenophanes autem cum ante hos primus unũ esse uniuersum induxisset, (eius enim discipulus Parmenides fuisse dicitur) nihil explanauit; nec naturam utramque horum attigisse uidetur, sed qui ad totius cæli contemplationẽ se contulisset, unum & uniuersum id de quo agitur, Deum esse censet. Atque hi quidem, quemadmodum diximus, ab hac

disputatione excludendi dimittendíque sunt, duo quidem etiam omnino, Xenophanes & Melissus, quòd paulò imperitiores sint, Parmenides autem plus uidens, aliquid uidetur dicere. Nam cum præter id quod in rerum natura est, id quod non sit, nullum esse uelit, necessariò unũ esse id quod est, esse putat, & nihil aliud præterea: de quo in libris de Natura planius diximus. Idémque coactus assentiri iis quæ apparẽt in cælo, cùm unum ratione ipsa, plura sensus iudicio esse existimaret, causas duas, duóq; initia rursus posuit, quod calidum est & quod frigidum, id est ignem atque terram, quorum id quod calidum est, esse, alterum nihilum esse ponit. Ex iis igitur quæ dicta sunt, & ab eis sapientibus, qui aßiduam operam in disputatione posuerũt, hæc accepimus, à primis quidem corporeum esse principium (aqua enim & ignis, quæque sunt eiusdem generis, sunt corpora) quorum alij unũ esse, alij plura corporea principia, cũ interea utrique hæc in materiæ numero reponunt, à quibusdã uerò hãc ipsam causam esse quam ponunt & cum ea præterea efficientem, atque hanc à nonnullis unam, ab aliis duas esse. Ac usque ad Italicorum quidem philosophorum ætatem & his exceptis perpauca de eis cæteri prodiderũt, nisi quòd, ut diximus, duabus causis usi sunt, ita tamen ut earum alteram alij unam, alij duas faciant, eam quam efficientem nominauimus. Pythagorei autem duo quidem principia eodem modo dixerũt, sed hoc tantum præterea addiderũt, id quod eorum etiam proprium est, quod infinitum est, quod finitũ & quod unum, nõ alias quasdam esse res atque naturas, ueluti ignem, uel terram, uel aliquid aliud eiusdem generis, sed id quod ipsum infinitum est, & id quod ipsum unũ, essentiam naturámque eorum esse in quibus dicãtur. Itaque numerum essentiam naturámque esse rerum omniũ. De his igitur hoc

modo suam sententiam explicauerunt, ac de forma & quid quidque esset, dicere ac definire cœperũt, sed nimium imperitè & quasi pingui Minerua hoc tractauerunt. Definiebant enim minus accuratè, & cui primò cõstituta definitio conuenisset, id rei naturam esse existimabant, ut si quis duplum & duo idem esse cẽseat, propterea quòd duplum primò duobus conuenit. Sed non est eadem profectò dupli duorúmque ratio & natura, alioqui unum plura erit, quod incommodum illos quoque sequebatur. Atque à primis quidem & cæteris tot accipi possunt.

Ea autem philosophiæ genera quæ exposui, Platonis disciplina consecuta est, quæ magna ex parte cũ his Pythagoreis cõsentit, sed quædam etiam propria & sua præter Italicorum philosophiam continet. Plato enim cùm primùm à puero cũ Cratyllo uersatus esset, his Heracliti opinionibus, quæ semper fluere ea quæ sub sensum cadunt, neque eorum perceptionem & scientiam esse uolũt, imbutus, hæc quidem postea ita esse existimauit. Cùm autem Socrates ea quæ ad uitam & mores pertinẽt, tractaret, de tota uerò natura nihil ageret, & tamẽ in his uniuersum genus exquireret, primúsq; animum ad definitiones applicaret, eius probata disciplina quòd de uniuerso genere quæreret, hoc ipsum ita accepit, quasi de aliis, ac non de ulla re quæ sensu percipitur, eius generis definitiones existerent. Fieri enim non posse, ut communis definitio in ullam rem earũ quæ sub sensum caderent, eædémque semper mutarentur, cõueniret. Ita has quidem res & naturas species appellauit, ea autem quæ sensu perciperentur, omnia dici quæ præter has atq; per easdem essent. Cõmunione enim multa quæ eiusdem nominis ac rationis sint, formis esse homonyma, communionis autem uerbum, solùm mutauit. Pythagorici enim ea quæ sunt, aiunt Cap. 6.

esse imitationem simulachra numerorum, Plato *autem, mutato, ut dixi, nomine, communionem.* Q*uæ uerò uel formarum cõmunio, uel imitatio esse poßit, in cõmuni ac publica disputatione prætermiserunt quærere.* A*tque etiam præter res quæ sensu percipiuntur, & species, res mathematicas his interiectas esse censent, quæ ab iis quæ sub sensum cadunt, hoc differăt, quòd æternæ sint & immobiles: à formis porrò, quòd multæ similes sint, species autem ipsa, unaquæque tantùm sui similis sit.* Q*uoniam autem species causæ sunt cæterorum, illarum elementa, eorum quæ sunt in rerum natura omniũ elementa esse existimauit, ita tamen ut magnum & paruum materiæ: formæ locum, unum obtineat.* E*x illis enim species numero, esse unius communione, unum tamen ut essentiam naturámque esse, nec quicquam aliud in rerum natura esse dici,* P*ythagoreos secutus, asserebat.* H*oc etiam eodẽ modo quo illi, cẽsebat, numeros causam esse cur cætera essent.* Q*uod autẽ fecit ut pro infinitate quæ ut una erat, duo essent, & infinitum ex magno & paruo constet, id eius est proprium.* P*ræterea hic numeros præterea quæ sub sensum cadunt non facit, cum illi res ipsas numeros esse censeant, nec res mathematicas his interiiciant.* A*c unum quidem & numeros præter res ipsas fecit, cõtra* P*ythagoreorum sententiã, speciésq; induxit, propter disputationem, quæ rationibus dialecticæ nititur.* P*riores enim dialecticis nõ erant imbuti.* D*uo autẽ alteram naturã fecit, propterea quòd ex eis quasi ex sigillo numeri præter primos aptè procreantur.* Q*uanquam contrà sit, neque enim ita consentaneum est, nunc enim ex materia multa faciunt, cùm forma unum tantum planè generet.* A*tqui ex una materia mensa una existit: is autem qui formam pro natura & essentia una inuehit, multas efficit.* M*as etiam ad fœminam eandem*

dem rationem habet, quandoquidem hæc uno cõcubitu grauidatur, ille autem multas grauidas facit. Atqui hæc sunt illorũ principiorum simulachra quædam & similitudines. Ac Plato quidem ita de iis quæ aguntur & quæruntur, explicauit. Perspicuum est autem ex iis quæ dicta sunt, eum duabus tantùm causis usum esse, ea quæ forma rei, & ea quæ materia dicitur. Formæ enim causam cæteris cur sint afferũt, formis autem unum causam dat cur sint, & quænam sit materia ea quæ subiicitur, de qua formæ aliæ quidem in iis quæ sensu percipiũtur, unum autem in formis dicitur, quòd magnum ac paruum hæc dũo sint. Causam etiam cur quicque bene aut malè constitutum sit elementis, & utramque utrique attribuit, id quod etiam quosdam ex prioribus philosophis, ut Empedoclem & Anaxagorã, potius quæsiuisse censemus. Ac breuiter quidem & summatim exposuimus quinam, quoque pacto de rerum initiis ac ueritate disputarint: sed tamen ab eis hoc tantum habemus, eorum qui de natura & principiis disserunt, neminem quicquam præter ea quæ à nobis in libris de Natura explicata sunt, dixisse, omnésque obscurè illos quidem, sed tamen illa quadam ex parte uideri tractare. Alij enim pro materia principium dicunt, siue unum, siue plura ponant, & siue corpus, siue corporis expers illud esse uelint, ueluti Plato magnum & paruum dicit, Italici id quod infinitum est, Empedocles ignem, terram, aquam & aera, Anaxagoras infinitum numerum eorum quæ similes sui partes habent. Hi quidem huiusmodi causam omnes attigerunt, & præterea ij qui uel aera, uel ignem, uel aquam, aut igne densius, aere autem rarius esse uoluerunt. Etenim tale nõnulli primum elementum atque initium esse censuerunt. Ab his ergo hæc tantùm causa tractata est. Alij autem nonnulli eius unde initium

motionis proficiscitur, mentionem fecerunt, ij quidem qui concordiam & discordiam, uel mentem, aut amorem principium faciunt. Eam uerò quæ cuiusque naturæ & essentiæ principium est, & forma dicitur, cùm nemo dilucidè & planè exposuit, tum ij qui formas, & ea quæ in formis insunt, ponunt. Nam neque materiæ in iis quæ sensum mouent, formas & ea quæ in illis inhærent, neque efficiētis locum obtinere cēsent, (uacuitatis enim motus causam potius eas, & cur res quiescant, esse dicunt) sed species cæterarum rerum: unum, formarum essentiam esse uolunt. Id uerò cuius causa actiones, mutationes & motus existunt, id est, finem, quodam modo causam esse dicunt, sed hoc modo non dicūt, nec quemadmodum natura postulat. Ii enim, qui mētem dicunt uel concordiam, hæc quidem causas ut bonū quoddam esse ponunt, non tamē quòd ad eas quicquam eorū quæ sunt uel fiunt, referatur, sed quòd ab his proficiscantur, horum motus esse cēsent. Simili etiā modo ij qui unum uel id quod est hanc naturam esse uolunt, essentiæ ac naturæ illi quidem causam esse censent, sed non eius causa aut esse aut fieri dicunt. Ita fit ut & dicant & non dicant quemadmodum ipsum bonum huiusmodi causæ locum soleat obtinere, neque enim omnino & per se, sed casu & fortuito esse dicunt. Ac rectè quidē causarū genera quot quæque sint exposita esse, nobis hi etiam omnes pro testimonio dicere uidentur, cum aliam causam attingere non possint. Illud præterea perspicuum est, principia, uel hoc modo, uel aliquo horum, quærenda esse omnia. Quem autem modum unusquisque horum in iis exponendis tenuerit, quóque modo se habeant quæstiones quæ de principiis poni possunt, pòst differemus.

Cap. 7. *Eos quidem qui uniuersum unum esse unámque naturam quandam pro materia ponunt, eámq; corpore prædi-*

tam

tam ac magnitudine, perspicuũ est in multo ac uario errore uersari. Nam & corporum tantùm elementa ponunt, & eorũ quæ corporum expertia sunt, non ponunt, cũ ea etiam sint in rerum natura quæ expertia sunt corporis: cúmq; ortus & interitus rerũ instituant causas exponere, ac de omnibus physicis rationibus disserant, causam motionis tollũt funditus. Præterea hoc etiam errant, quòd essentiam ac formam, nullius esse causam ponunt, & facilè quoduis simplex corpus excepta terra principium esse uolunt, cum ortum ex elementis uel mutationẽ esse non opinarentur, nec considerassent corporũ simplicium, ignis, aquæ, terræ & aeris ortũ aliorum ex aliis fieri. Eorum enim partim cõcretione, partim secretione alia ex aliis oriũtur, quod ad id utrum prius sit ánne posterius, aliquid interest. Id enim unum ex omnibus maximè elemẽti nomen & locũ obtinere quodam modo uidebitur, ex quo primò omnia concretione generẽtur, quo in genere est corpus quod ex minimis partibus & tenuißimis constet: Itaque ij omnes qui ignẽ principiũ esse ponunt, congruenter maximè huic sententiæ loquẽtur. Taléque cæteri omnes corporum elementum esse concedunt. Quocirca nemo eorum qui consecuti sunt, unúmque dicũt, terram elementum esse uoluit, propter partium magnitudinẽ, ut constat. Vnumquodque autem trium elementorum iudicem & patronum aliquem habuit. Alij enim ignem, alij aquam, quidam aera hoc ipsum esse dicunt. Sed quid ita non etiam terram ut multi homines posuerunt? terram enim dicũt esse omnia. Quinetiam Hesiodus terræ ortum corporũ ortu antiquiorem esse dicit: adeò uetus & uulgata hæc sententia est. Atque hac quidem ratione si quis horum aliquod dicat præter ignẽ, aut si qui aere quidem dẽsius illud ponat, aqua autem rarius, non rectè dixerit. Sin autem est id quod ortu posterius

posterius est, naturæ ordine prius, & eius quod digestũ est & concretum, posterior est ortus, cõtrà fiet, posteriórque aquá aer erit, & terra quã aqua. Ac de iis quidẽ, qui unam causam quam diximus, ponunt, hæc dicta sint. Idem autem etiã dici potest, si quis hæc plura ponat, ueluti Empedocles, qui quatuor corpora materiam esse dicit. Eum enim & eadem incommoda & propria sequũtur. Ea enim alia ex aliis uicißim oriri uidemus, quòd non semper idẽ ignis & terræ corpus maneat. Sed de his in libris de Natura dictum est: ac de causa eorum quæ motum afferunt, utrum una an duæ ponendæ sint, nec rectè, nec sine ratione dictũ esse omnino putandum est, commutatióque eorum ratione & sententia qui hæc defendunt, funditus tollatur necesse est, non enim ex eo quod calore præditum est, id quod frigidũ est, oritur: nec ex eo quod frigidum est, id quod calidum. Quid enim cõtraria ipsa accipient? & quæ tãdem erit natura illa una, quæ ignis & aqua gignitur? quod ille nõ dicit. Anaxagoram porrò si quis elemẽta duo ponere existimet, is rationẽ ducem in opinando sequetur, quam ille quidem nõ explicauit sed secutus esset necessariò, si qui eam attulissent. Quãquam enim alienum est etiã aliter defendere ac profiteri confusa fuisse initio omnia, & quòd consequens sit, ea quæ confusa & permixta non sunt, antea fuisse necessariò, & quòd quæuis res cum quauis suapte natura cõfundi permiscerique nõ soleat, & præterea quòd affectiones & accidentia à natura essentiáque seiungi possent (eorundem enim est & permixtio & secretio) tamen si quis una eadémque opera explanare & explicare eius mẽtem pergeret, fortaßis nouã illam sententiam honestius defendere uideretur. Nam cùm nihil secretum separatúmque erat, non est dubium quin nihil in illa essentia atque natura uerè dici liceret, id est, neque albã eam

esse

esse, neque atrã, neque fuscam, neque alio colore præditam, sed expers erat coloris necessario. Aliquo enim horũ colorum fuisset prædita: eodémque modo sapore uacabat, atque hac ipsa ratione, re alia nulla simili prædita fuit, neq; enim ulla qualitate aut quantitate, ulla ex parte prædita eadem essentia potuit esse. Aliqua enim earum formarum quæ in parte dicuntur, ei conuenisset: quod quidẽ in illa rerum omniũ confusione fieri nõ potuit: Iam enim distinctæ ac secretæ fuissent. Ait autem præter mentem confusa esse omnia, eandémque unam non esse admixtam, sed puram. Ex quibus fit, ut ipse principia ponat, unum (hoc enim simplex est, & ab omni admixtione liberum) & alterum, quale nos infinitum ponimus antè quàm determinetur & cuiusquam formæ fiat particeps. Itaque nec rectè, nec planè dicit: uult tamen aliquid simile atq; idem dicere, quod ij qui postea de his rebus differuerunt, & quæ nunc magis esse uideantur & probentur. Verùm hi quidem iis tantùm rationibus quæ ad ortum, interitum atq; motum pertinẽt, propriè utuntur. Ferè enim eiusmodi essentiæ atque naturæ unius & principia & causas exquirunt. Qui autem de rebus omnibus disputant, rerúmque alias cadere sub sensum, alias non cadere ponũt, nõ est dubium quin ij de utroque genere quærant. Itaque in iis potius quispiam cõmorabitur, exquirens quid illi accõmodatè, quid minus accommodatè ad eam disputationem, quam de iis quæ nobis proposita sunt, dixerint. Ii quidẽ qui Pythagorei nominãtur, principiis & elemẽtis minus aptè utuntur, quàm ij qui in naturæ ratione uersantur. Id causæ est, quòd ea non ab iis quæ sub sensum cadunt, acceperunt. Res enim mathematicæ iis exceptis quæ in astrologia tractãtur, ab omni motu liberæ sunt. Differũnt tamen agũntq; de omnibus quæ naturã attingunt. Nam & cælum ortũ esse

uolunt

uolunt, & in eius partibus, affectionibus, atque muneribus euentus notant & obseruant, & principia causásque in his consumunt, ut qui idem quod cæteri physici sentiãt, uniuersum esse id omne quod sub sensum cadit, cælúmque complexu suo continet. causas autem atque principia, ut diximus, ponunt, in quibus satis sit præsidij, ut uolunt, etiam ad euolandum ad superiora, eáq; pluribus exponũt, quàm ut sermoni qui de natura habetur, sint accommodata. Quonam tamen pacto motus futurus sit finito & infinito, pari & impari solũ positis, non dicunt, nec quî poßit esse ortus & interitus aut eorũ quæ in cælo ferũtur, munera extare omni motione & mutatione sublata. Præterea siue quis eis det ex his esse magnitudinẽ, siue hoc ipsum doceatur, tamẽ quisnam tandẽ locus leuibus & grauibus corporibus relinquetur? præsertim cũ ea quæ ponunt, & à quibus argumentationẽ ducũt, non magis ad mathematica corpora, quã ad ea quæ sensum mouent, uelint pertinere? Itaque de igne uel terra, aut aliis corporibus eiusdẽ generis nihil prorsus locuti sunt, quippe qui nihil, ut opinor, quod propriè ea quæ sub sensum cadũt, attingeret, dicerẽt. Iam uerò quonam pacto hoc intelligendum ac sumẽdum est, causas quidem esse & numeri proprietates & ipsum numerum eorum quæ in cælo sunt atque eueniunt & principio & hoc tempore: numerum autem alium non esse ullum, præter eum ex quo mũdus constat? Cũ enim in hac cæli parte opinio est & tempus eorũ ratione & sententia, pauló autẽ supra uel infra, iniustitia, & iustitia, uel permixtio, rationem hanc & probationem afferunt quód unumquodq; horum numerus sit, efficitúrque hoc quidem in loco, ut iam sit magnitudinũ quæ coalescãt multitudo, propterea quód affectiones proprietatésque hæ unumquemque locum sequantur: idémque hic numerus est, qui in cælo, qui

accipiendus sit, unumquodque horum esse, an præter hunc alius? Nam Plato quidem diuersum esse dicit, qui quāquam etiam ipse numeros & hæc esse putat, & horum causas, tamen eos qui ratione & animo cernūtur, causas esse, hos sub sensum cadere dicit. Nunc quidem Pythagoreos dimittamus. satis est enim eorum hactenus fecisse mentionem. Qui autem species ponunt, ij primùm cùm uellēt harum naturarum & essentiarū causas sumere, aliarum parem iis numerum induxerunt. Vt si quis qui numerare uelit, si pauciora sint, se nō posse putet, aucto autem numero eorum, numeret. Nam ferè formarū par est numerus iis, quorum causas exquirentes, ab his ad illa progreßi sunt, quippe cùm in unoquoq; rerum genere forma sit aliquā eodē nomine, & præter essentias cæterorū in multis unū sit & his in rebus, & in æternis. Deinde quibus modis species esse docentur, eorum nullo uidentur esse. Ex quibusdam enim non necesse est conclusionem effici, ex nonnullis autem eorum etiam ex quibus non putamus, species oriūtur. Nam & ex rationibus iis quæ ex artibus ac scientiis petuntur, species omnium existunt, & ex uno quod in multis inest, etiam negationum erunt: ex intelligentia autem alicuius quod interiit, eorum quæ interire possunt. Species enim horū quædam est. Præterea rationum earum quæ firmißimæ acerrimæq; sunt, partim species eorum faciunt quæ cum aliquo conferuntur, quorū genus per se esse non dicūt, partim tertium hominem dicunt, tollúntq; funditus rationes quibus species esse docētur, ea etiam quæ magis uolunt esse, quàm species ipsas. ij qui species ponūt, fit enim isto pacto ut duernio prima nō sit, sed numerus, & id quod cū aliquo cōfertur prius & antiquius sit eo, quod per se constat, omniáque sequuntur quibus nonnulli sententias de formis secuti, principiis aduersati sunt. Præterea ea opinione

nione qua species esse concedimus, nõ solùm essentiarũ species erũt, sed multorum etiam aliorum. Nam *& intelligentia una non in essentiis ac naturis tantùm, uerùm etiam in cæteris rebus quæ sunt, uersatur: & artes ac sciẽtiæ non solùm in essentia, sed in aliis quoque cernuntur: & sexcenta alia sequũtur incommoda generis eiusdem.* Necessaria *uerò ratione sententiisque de formis efficitur, si formis essentiæ participare possunt, necessariò solas esse species.* Non *enim fortuita & aduentitia earum est cõmunio, sed eatenus uniuscuiusque res aliqua particeps esse debet, quatenus non de subiecto dicitur: ut exẽpli causa, si quid duplo ipso participat, id etiam re æterna participat, sed casu, quòd accidit, ut duplum æternum esset.* Ita *species erunt essentiæ.* Hæ *autem & hîc & illic essentiam naturámque declarant: aliter quid erit præter has aliquid, id est unum in multis esse dicere?* Quòd *si eadem est & formarũ forma & eorũ quæ participant, cõmunis erit quædã.* Nõ *enim aliqua magis in duobus quæ interire posšũt, & in duobus quæ multa illa quidẽ sunt, sed æterna, duorũ natura & forma una & eadẽ erit, quàm in hac, & in illa cuiuspiam.* Quòd *si non eadem forma sit, profectò eodem nomine appellabitur, eritq; par ac similis. ut si quis hominem* Calliam *& lignum nulla communionis eorum ducta ratione, appellauerit.* Hoc *autem unum ex omnibus maximè quæri potest, quid tandem species æternis res quæ sub sensum cadunt, uel eas quæ oriuntur & intereunt adiuuent.* Nam *nec motus eis ullius causam dant, nec mutationis.* Quin *nec ad aliorum artem & scientiam quicquam conducũt, præsertim cùm nec illæ eorum sint essentia (in eis enim essent) nec causa cur sint, cũ ipse in eis quæ illis participãt, nõ insit.* Sic *enim fortaßis causæ, ut cãdori cãdor admixtus, esse uidebuntur. Sed hæc ratio facillimè refelli potest*

test,quam Anaxagoras primus, deinde Eudoxus, aliique nōnulli afferebant.Multa enim etiam incōmoda facilè concludi possunt contra istā sētētiam.Nec uerò ex formis cætera sunt & constant ullo eorū generum quæ dici & afferri solent.Quod autem dicitur,eas exemplaria esse,eisdémq; participare cætera omnia, id nihil est, similitudinésq; poetarum imitatur.Quid est enim quod dum agit eas intuetur? Quiduis enim simile & esse & fieri potest,nec ad illā effingetur.Ita siue Socrates sit, siue nullus sit, tale fieri potest, qualis est Socrates.Itémq; perspicuum est, si sit æternus Socrates,eius plura fore simulacra,formas igitur etiā, ueluti homo,animal,bipes,& simul ipse homo.Præterea non solū eorum quæ sensu percipiuntur exēplaria formæ erunt, uerùm etiā formarū ipsarum, ueluti genus ut formarū genus. Ita idem exēplar erit & imago. Præterea si fieri non posse uidetur ut seiunctā sint essentia,& id cuius essentia est,quonam modo species quæ rerū essentiæ naturæque sunt,seiūctæ erunt?In phædone autem ita scriptum est,species causas esse & cur res sint,& cur oriantur. Atqui formis extantibus tamē non gignūtur res earum participes, nisi sit causa quæ motum affert:multáq; alia fiunt, ueluti domus & annulus, quorum species esse non dicimus.Ex quo perspicuū est, posse etiā alia & esse & fieri ab iis causis,à quibus ea quæ modò cōmemorata sunt. Præterea si species ipsæ sunt numeri, quonam pacto causæ erunt? an quòd res quæ sunt, alij sunt numeri,ueluti hic homo numerus,hic Socrates, hic Callias? Quid ergo illi horum causæ sunt? Neque enim quicquam intererit,illíne æterni,an hi nō æterni sint.Si uerò quòd rationes numerorum sunt ea quæ hîc sunt,uel cōcentus,profectò aliquid unum erūt ea,quorum rationes sunt.Si ergo hoc materia est,perspicuū est etiā numeros ipsos rationes quasdam

dam alterius ad alterum futuros, ueluti si, exempli causa, Callias ratio est in numeris ignis, terræ, humoris & aeris, ipse etiam homo aliorum quorundam subiectorum erit. Atque forma numerus & ipse homo; siue numerus aliquis sit, siue non, tamen in numeris aliquorum erit ratio, nō numerus: ex hisque fiet, ut numerus nullus sit. Præterea ex multis numeris numerus unus oritur, ex formis autem quî forma una fiet? Si non ex ipsis fiunt, sed ex iis quæ numerãtur, ueluti in decem millibus, uniones quam rationem habent? Si enim eiusdem speciei sint, multa incommoda sequentur: si non eiusdem speciei, nec eædem inter se, nec cæteræ omnes, quid different, cùm affectionem nullam accipiant? Nã nec consentanea hæc sunt, nec cum intelligentia cõsentiunt. Iam uerò aliud numeri genus cõstituendũ erit necessariò, in quo arithmetica uersetur, & quæ à nonnullis media dicuntur, quæ quonã modo, aut quibus ex principiis constant, aut cur media & horum nostrorum, & illorum erunt? Præterea unionum earum quæ in duobus continentur, utraq; ex aliqua priore & antiquiore erit: quod fieri nõ potest. Præterea quamobrem unum est numerus is qui comprehenditur? Iam uerò præter ea quæ dicta sunt, si uniones diuersæ sunt, ita dicendum erat, ut ij etiam omnes qui elementa quatuor aut duo ponunt. Neque enim quisquam eorum cõmune elementum dicit, ut corpus, sed ignem & terrã, siue corpus cõmune quiddam sit, siue non sit. Nunc autem ita dicitur, ut si quẽadmodum ignis uel humor, sic ex sui similibus partibus cõstaret. Quòd si ita res habeat, profectò numeri in essentiis non habebuntur. Atqui perspicuum est, si ipsum unum aliquid sit, idque sit principium, unum multis modis dici. Aliter enim non potest. Quoniam autem essentias in principia redigere ac reuocare uolunt, longitudines componunt

ex longo & breui, ex paruo & magno quodam, & latitudinem ex lato & augusto, corpus ex profundo atq; accliui. At quonam modo uel latitudo lineam habebit, uel id quod solidum est lineam & latitudinem? Aliud enim genus est id quod latum est, aliud quod angustum, diuersi etiam generis sunt profundum & accliue. Vt igitur nec numerus quidem in eis inest, propterea quòd multa & pauca ab his diuersa sunt, sic perspicuum est nullum superiorū in inferioribus futurum. Nec uerò latitudo profundo genus est. Corpus enim latitudo esset. quædam puncta etiam ex quo insunt? Huic quidem generi aduersabatur Plato, quòd decretum Geometrarum esset, sed principium lineæ appellabat, idq; sæpe lineas indiuiduas ponebat esse. Atqui earum terminus aliquis sit necesse est. Ita fit, ut qua ratione & definitione linea est, sit etiam punctum. Cum autem sapiētia planè rerum clararum & notarum causas quærat, hoc quidē prætermisimus: nihil enim de causa dicimus, à qua mutationis principium proficiscitur: existimantes autē nos de iis disserere, alias essentias naturásq; esse defendimus, sed quonā modo illæ harū essentiæ sint, inani sapientia exponimus. Particeps enim esse, quemadmodum etiam antè diximus, nihil est. Neq; igitur ad id causæ genus quod artium & scientiarum causam esse uidemus, ad quem mens omnis, & natura omnis actiones factáque referunt, nec ad eam causam quā unam principiorū esse dicimus, species ulla ex parte pertinēt: sed apud eos qui nūc sunt, mathematicorum disciplinæ locū philosophiæ obtinuerunt, tametsi eas aliorum causa tractandas esse fateantur. Præterea essentia illa quā pro materia subiiciūt & ponūt, id est magnum & paruum, plus quàm mathematicorum existimanda est, magísque dici, essentiæque potius differētia esse quàm materia. quemadmodum etiam physici

id quod rarũ atque densum est, primas subiecti esse differentias ponunt. Hæc enim exuperantia sunt quædam & defectio. De motu autem, si hæc motus erunt, non est dubiũ, quin futurum sit, ut species moueãtur. Si minus, unde motus profectus est? Omnis enim de natura sublata quæstio & disputatio est, quódq; facilè uidetur ad docẽdum, unũ esse omnia, id nõ sequitur. Neque enim ea ratiocinatione, quæ exponẽdo cõcludit, omnia unum esse efficitur, sed ipsum unũ quoddam. si quis det & cõcedat esse omnia: uerùm ne hoc quidẽ, nisi uniuersum genus esse concesserit, id quod in quibusdam fieri nõ potest. Nulla etiã ratione nitũtur, quæ numeros sequuntur lõgitudines, latitudines & soliditates, nec quẽadmodum sint aut futura sint, neque si quam uim habeãt, doceri potest. Hæc enim nec species esse possunt, non enim sunt numeri: neq; ea quæ interiecta sunt, illa enim sunt mathematica: nec in iis sunt quæ possunt interire, sed aliud rursum quartum genus quoddã hoc existit. Omninóque eorum quæ sunt, elemẽta quærere, nisi quot modis dicãtur, expositũ sit, id profectò inueniri non potest, ab iis præsertim qui hoc modo quærunt, ex quibus elemẽtis constent. Ex quibus enim facere, uel accipere, uel id quod rectum est, constent, cognosci & accipi profectò nõ potest, uel si potest, in essentiis modò potest. Ita fit ut eorum quæ sunt omnium elementa uel quærere, uel se habere & inuenisse putare non sit uerum. Quo autem pacto quisquam uel discat elementa omnium? perspicuum est enim nullius rei in quoquam anticipatam notitiã esse posse. Vt enim in eo qui geometrica discit, aliarum rerum potest esse prænotio, quarum autem rerum est ars, & quas discere instituit, nihil prænoscit, ita est etiam in cæteris. Ita si qua est rerum omnium ars & scientia, quẽadmodum nonnullis placet, nihil hic prænoscet. Quanquam

ars omnis & doctrina ab anticipata & informata uel omnium, uel certè quorundam notione gignitur, atque aut demonstratione, aut definitionibus Ea enim ex quibus definitio constat, prænosci, notáque esse debēt. Similis est eius ratio, quæ inductione quæritur. Quæ si nobis innata est, profectò mirum est, latere nos artem & sciētiam omnium præstātißimam, qua præditi simus. Iam uerò qui scietur ex quibus constent, & quonā modo planum fiet? Habet enim hoc dubitationem. Dubitabit enim quispiam, quemadmodum in syllabis quibusdam solet. Alij enim Σ M A ex σ, μ, & α constare dicūt, quidam alium sonum esse uolunt, nec ullū eorum qui noti sunt. Præterea quorum est sensus, ea quonam modo is qui nō habeat sensum, cognoscet? Atqui oportebat, si quidem hæc elementa sunt omnium, ex quibus sicuti compositæ uoces ex elementis constant. Illud quidem perspicuum est, ex iis etiam quæ antè dicta sunt, omnes philosophos eas causas quæ in libris de Natura expositæ sunt, uideri quærere, nósq; præter has nullam posse dicere. Sed hæ obscurè, & quodam modo omnes antea explicatæ sunt, quodam modo non sunt. Balbutire enim de omnibus ut noua primúmq; orta prima philosophia uidetur. Empedocles enim ossa ratione esse & constare uult, quod quidem rei natura & essentia est. Atqui isto modò & carnis & uniuscuiusq; cæterorū ratio sit, aut nullius sit necesse est. Huius enim causa & caro est, & ossa, & unumquodque cæterorum, nō materiæ quam ille ignem, terram, aquam, & aera nuncupat. Quinetiam hæc alio quidem differente necessariò cōcesserit, sed planè non dixit. Ac de his quidem antè etiam explicatum est. Ad ea autem omnia quæ de his ipsis quæri possunt, reuertamur. Ex iis enim fortaßis aliqua nobis facultas ad posteriores sequentésque quæstiones suppetet.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER PRIMUS BREUIOR, *Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

*

Cap. 1.

Eritatis partim difficilis, partim facilis est cognitio: idque hinc intelligi potest, quòd nec pro dignitate quisquam eam adipisci potest, nec omnes ab eadem aberrāt, sed unusquisque aliquid de natura dicit, & singillatim quidem nihil aut parum ad eam addunt, sed ex omnibus congestis magnitudo quædam existit. Itaq; si ita res habet, ut prouerbio illo significamus, quisnam in ostio errat, hoc quidem ipso facilis sit. Quod autem totum & pars haberi & percipi non potest, id eius difficultatem declarat. Sed cum difficultatis sint genera duo, fortaßis eius causa non in rebus ipsis, uerùm in nobis sita est. Vt enim noctuarum oculi ad diurnum lumē affecti sunt, sic animi nostri mens ad ea est, quæ natura clarißima sunt omnium. Nec uerò iis tantum habenda est gratia, quorum quispiam sententias sequatur & probet, sed iis etiā, qui sententiam suā de ea aliqua ex parte ac simpliciter explicauerunt. Ii enim etiam aliquid adiumenti afferunt, quippe qui

animi

animi nostri constitutionem & aciem primi excoluerint. Si enim Timotheus non fuisset, magna musicæ parte caruissemus: si uerò Phrynis, ne Timotheus quidem extitisset. Quod de iis etiam qui de uero dixerunt, iudicãdum est eodem modo. A nonnullis enim sententias quasdam accepimus: alij autem causa fuerunt, cur hi fuerint. Rectè autem philosophia ars & scientia, ueritatis contemplatrix appellari potest. Ei enim quæ in contemplatione cognitionéque uersatur, propositus est finis ueritas: ei autem quæ in actione, actio. Etenim ut quomodo se habeat, uideant & considerent, tamen causam non per se, sed propter aliud & ad tẽpus cognoscunt ij qui in actione uersantur. Verùm autem sine causa nescimus. Tale porrò maximè est ex omnibus, quo cætera talia redduntur. ueluti ignis calidißimus est, propterea quòd causa est cur calor in cæteris rebus insit. Verißimum igitur etiã id est, quod causa est cur posteriora & sequentia uera sint omnia. Itaque eorum quæ semper sunt & æterna principia, uerißima semper sint necesse est. Nõ enim interdũ uera sunt, nec ulla causa est cur illa sint, sed illa cur sint cætera. Quocirca ut quicq; status, sic est ueri particeps.

Perspicuum est autem principium esse quoddam, nec eorum quæ sunt in natura rerum causarum numerum infinitum esse, siue rectam uiam teneamus, siue formarum ordinem consideremus. Neque enim fieri potest ut hoc ex illo tanquam ex materia in immensum prodeat, ueluti ut caro ex terra, terra ex aere, aer ex igne, nec in hoc resistatur: nec idem in causis efficientibus fieri potest, ueluti ut homo ab aere pellatur & moueatur, aer à sole, sol à discordia, ita ut huius finis nullus sit. Itémque fieri non potest, ut causa, ad quam aliquid refertur, infinitè progredi poßit, ueluti exempli causa ut ambulatio ualetudinis cau- Cap. 2.

ſa quæratur, ualetudo beatæ uitæ gratia, beata uita aliò, eodemque modo ſemper aliud ad aliud ſine fine referatur. Similis eſt ratio eius cauſæ quæ forma dicitur. Eorum enim quæ interiecta ſunt, & in medio locata, extra quæ extremum quiddam & primum, id quod primum eſt, eorum quæ illud ſequuntur, cauſa ſit neceſſe eſt. Si enim reſpondendum nobis ſit, quidnam trium cauſa ſit, primum reſpondebimus. nõ enim poſtremum quidem certè, propterea quòd poſtremum nullius cauſa eſt, neque uerò medium, unius enim eſt. nihil enim intereſt, unum ſit an multa, innumerabilia. ánne finita. Eorum autem quæ hoc modo infinita ſunt, & infinitæ omnino rei partes omnes mediæ ſunt ad hoc tempus. Ita ſi nihil eſt primum, nulla eſt cauſa omnino. In ea etiam quæ infra ſunt, infinitus immẽſúſque progreſſus, ſi ea quæ ſuprà ſunt, principium habeãt, eſſe nõ poteſt, ueluti exempli cauſa ut ex igne aqua, ex aqua terra, & ita ſemper aliquod aliud genus oriatur. Duobus enim modis hoc ex illo fit, ut excludamus modum illum, quo aliquid poſt aliud effici dicitur, ueluti ex Iſthmiis Olympij ludi fiunt, ſed quẽadmodum ex puero uir fit, dũ mutatur, uel ex aqua aer oritur. Ac uirum quidem ex puero fieri dicimus, ut ex eo quod fit, id quod factum eſt, aut ex eo quod inchoatur, id quod perfectũ eſt. Sẽper enim medium quiddam eſt, ut ortus inter rei ſtatum, & non ſtatum, ſic id quod fit inter id quod eſt, & quod nullum eſt. Qui autem diſcit, doctus euadit, ídque eſt quod dici ſolet, eum ex diſcẽte ac diſcipulo doctũ effici. Quod uerò fit, eo modo quo ex aere aqua oritur, id fit alterius interitu. Itaq; illa non ultrò ac citrò commeant, nec ex uiro puer euadit: neque enim ab ortu fit id quod gignitur, ſed poſt ortum exiſtit. Sic enim dies ex diluculo fit, quòd illud ſequatur. Itaque ne diluculum quidem ex die fit. Altera non uiciſſim ultrò

ac

ac citro cōmeant: sed neutro modo in infinitū res progredi potest. Si enim media sint, finē esse necesse est. At uerò hæc uicißim alia ex aliis oriuntur. Alterius enim interitus, alterius ortus est. Hoc etiam fieri non potest, ut primum quod æternum sit, intereat. Quoniam enim ortus nō est immensus & infinitus in iis quæ suprà sunt, id primū ex quo interempto aliquid ortum est, non æternum sit necesse est: quod fieri nō potest. Præterea id cuius causa aliquid efficitur, finis est: eiusmodi autem est id quod nō aliò, sed ad ipsum cætera referuntur. Ex quo fit, ut si ultimum tale est, non sit immēsum: sin nihil tale est, nihil loci fini relinquatur, imprudentésq; boni naturam tollāt funditus ij qui infinitum aliquid inducunt. Atqui nemo quicquam facere conatur, qui ad finē non sit peruēturus: nec in his mēs uersabitur. Semper enim aliquò refert id quod agit is qui quidē mentis est suæ, hoc enim est ultimum, ultimū uerò finis est. Rei etiam forma & essentia ad aliam definitionem quæ ratione redūdet, reuocari ac referri non potest. Sēper enim prior est potius uera, posterior non est. Cuius autem principiū non est, eius ne id quidē est, quod cohæret. Præterea cognitionem tollūt ij qui ita loquuntur. Neque enim res ulla percipi cognoscique potest antè, quàm ad indiuiduas singulásque uentum sit, quæ percipi nō possunt. Quorum enim ita infinitus est numerus, ea quî intelligi possunt? Non enim lineæ similis ratio est, cuius in diuisionibus quidem non insistitur: eas autem nisi qui insistiterit, intelligere nemo potest. Itaq; diuisiones nō numerabit is qui infinitam & immensam præterit. Quinetiam materia in eo quod mouetur, intelligatur necesse est, infiniti autem natura nulla est, alioqui rei infinitæ & immensæ natura immensa non est. Quòd si causarū genera infinita sint multitudine, ne isto quidem pacto cognitioni locus ullus est

futurus. Tũ enim deniq; nos rẽ quampiã cognoſcere cenſemus,cũ cauſas cognitas habemus.Quod autẽ additione infinitũ eſt,id finito certóq; tẽpore decurri præteririq; nõ põt.

Cap.3. *Ad audiendum autem morem conſuetudinémque afferre ſoliti ſumus.ut enim audire ſoliti ſumus,ita alios uolumus dicere,nec quæ ab iis abhorrent,ſimilia nobis uidentur, ſed ignotiora & magis peregrina propter inſolentiam. Quod enim conſuetum eſt,id eſt & notius & familiarius.Quanta uerò uis ſit conſuetudinis,leges declarant,in quibus fabularumſimilia & puerilia plus ualent, quàm cognitio & ueritas propter conſuetudinem. Nonnulli quidem niſi quis mathematicorũ rationibus in dicẽdo utatur, eos qui dicunt non probant. alij exempla uolunt proponi.ſunt, qui poetam teſtem produci uolunt. Atque alij quidem omnia accuratè ac ſubtiliter dici uolunt,alios limatũ ab ſubtile dicendi genus offendit,aut quòd aſſequi nõ poſſunt,aut propter ſubtilitatem breuitatémque orationis. Habet enim tale quiddam accuratum dicendi genus.Quocirca ut in pactis & rationibus contrahendis, ſic in ſermonibus ac diſputationibus hoc illiberale eſſe nonnullis uidetur.Itaque omnes eruditi inſtitutique eſſe debẽt, quemadmodum & quatenus quicque approbãdum ſit,propterea quòd alienum eſt ſimul & cognitionem,& cognitionis ſcientiæque rationem quærere.quorum neutrum facile eſt aſſequi. Mathematicorum autem certæ neceſſariæque rationes nõ ſunt in omnibus rebus poſtulandæ,ſed in iis modò quæ materia uacant. Itaque ratio illa docendi phyſicum minimè attingit.natura enim omnis fortaßis materiæ eſt particeps. Quocirca primò quid natura ſit, uidendum eſt. Sic enim & in quo phyſica uerſetur, & utrũ unius artis an multarũ ſit cauſas principiáque cognoſcere,intelligetur.*

ARIST.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER *secundus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriano interprete.*

*

NEcesse est ad eam artem & scientiam quam quærimus, aggredi nos ad ea primum de quibus primò quærendum est, cuiusmodi ea sunt omnia quæ de eis aliter nõnulli senserunt, & si quid præterea primò prætermissum est. Operæprecium est autem, & utile iis, qui sibi facultatẽ explicandi suppetere uolunt, rectè quærere. Posterior enim facultas & copia eorum, de quibus antè ambigebatur, dissolutio est. nodũ autẽ explicare & dissoluere nõ potest is qui eũ ignorat, sed animi dubitatio & distractio hoc de re declarat. Quatenus enim dubitat, eatenus ei idem quod iis qui uincti sunt, usuenit. Vtriq; enim antè & ultrà progredi nõ possunt. Itaq; omnes primũ difficultates cognitæ esse debent & his de causis, & quòd ij qui quærũt, nec primò dubitarũt, iis persimiles sunt, qui quonã eundum sit ignorãt, & præterea nec utrũ id quod quærebatur, nécne, inuenerint intelligãt. His enim finis nõ est cognitus, ei autẽ est qui antea rectè dubitauit. Præterea melius ad iudicandum Cap. I.

dicandum instructus paratúsq; sit necesse est is qui rationes omnes quasi aduersarios & disceptantes audiuit. Est autem quæstio prima quidē de iis, de quibus in iis quæ exordij loco dicta sunt, quæsiuimus, utrum unius an multarū artiūm est causas cognoscere: & utrū primá essentiæ principia solùm artis huius est cernere, an ea etiā quibus omnes docendo & demonstrando utuntur, ueluti utrum unum & idem simul affirmari & negari nécne potest, & cætera eiusdē generis: si in natura & eßētia uersetur, utrū una omnes sibi proposita habeat, an plures in eis uersentur, si plures, utrū omnes cognatæ sint, eiusdémq; generis, an earum partim sapiētiæ, partim alio aliquo nomine appellādæ sint. Hoc etiam unum est eorū quæ necessariò quærenda sunt, eæne essentiæ ac naturæ quæ sub sensum cadūt, solæ esse dicēdæ sint, an prætereà aliæ: & utrum unum sit essentiarum genus, ánne plura: ut ponunt ij qui species & res mathematicorum mediū locum inter has & eas quæ sensu percipiūtur, esse uolunt. Hæc igitur, ut dixi, uidēda sunt, & utrum hæc cognitio & scientia in essentiis tantùm uersetur, an etiam in iis quæ naturis & essentiis per se conueniūt: & præterea de eodem & alio, de simili & dißimili, de similitudine, siue, ut ita dicam, identitate & contrariis: de priore & posteriore, aliisq; omnibus eiusdem generis, de quibus dialectici conātur disputare argumentis tantū probabilibus, cuius tandem sit ea omnia cognoscere, uidendū est: & præterea quæ his ipsis per se conueniant: nec solùm quid quicque horum sit, sed etiam num unum sit contrarium: & utrum principia atque elementa genera sint, an ea in quæ dū insunt, unumquodq; diuiditur, & si genera sint, num ea omnia quæ postrema in indiuiduis dicūtur, ánne prima, ueluti utrum animal an homo principium sit, potiúsque sit quàm res singulæ. Hoc autem maximè

quærendum

quærendum est, & agẽdum, sit, nécne sit aliqua causa per se præter materiam: & separabilísne sit, an nõ: & utrùm una sit, ánne plures numero, & sitne præter totum (totũ autem appello, cùm aliquid de materia dicitur) an nihil: an nõnullorum sit, aliquorum non item, atque hæ quænam sint essentiæ, præterea principia numeróne an specie certa atq; finita sint, tam ea quæ in rationibus, quàm ea quæ in subiecto dicuntur, & utrum eadem sint eorum quæ intereunt, & eorum quæ non intereũt, ánne alia atque diuersa, & omniáne interire non poßint, an eorum quæ intereunt, interire poßint. Illud præterea quod omnium difficillimum est, maximámque in se continet dubitationem, unúmne, & id quod est, quemadmodum Pythagoreis & Platoni placuit, non quippiam aliud sit, sed eorum quæ sunt natura & essentia, an non ita sit, uerùm aliquid aliud quod subiiciatur, quemadmodum amicitiã Empedocles ponit, alius quidã ignem, alius aquam uel aera. Et principiáne uniuersæ quædam res sint, ánne ut res singulæ: atque utrum ui & potestate sint, ánne re ipsa: Et alióne modo sint, quã motu. Hæc enim magnam dubitationem afferre possunt. Illud etiam uidendum est, numeríne lõgitudines, figuræ, atq; puncta essentiæ quædam, nécne sint, & si essentiæ, utrum ab iis quæ sub sensum cadunt, seiunctæ sint, ánne in eis cõstent. De his enim omnibus nõ solùm difficile est quid uerum sit inuenire, sed ne uerbo quidem facile est rectè quærere.

Primùm quidem illa uidenda sunt quæ primo loco proposui, uniúsne sit artis & sciẽtiæ an plurium, genera omnia causarũ cognoscere. Quî enim ars una poßit principia sibi proposita habere, quæ non sint contraria? Præterea multa sunt in rerum natura, quibus omnibus non omnia cõueniũt. Quo enim modo motionis principiũ iis quæ immobilia sunt Cap. 2.

aut

aut boni natura cõuenire potest? Si quidem quod per se bonum est, suáque ui & natura, id omne finis est, & ita causa, ut eius gratia & fiant & sint cætera omnia. finis autem & id quò alia referũtur, actionis alicuius finis est: actiones uerò omnes ea motu cõiunctæ sunt. Ita fit ut in iis quæ ab omni motu libera sunt & soluta, loci nihil huic causæ ac principio, nec ulli bono per se esse poßit. Itaq; in mathematicorum artibus nihil ex hac causa docetur, neque ulla est ratio necessaria aut demonstratio, esse melius aut deterius: quin nemo prorsus mentionẽ ullã rerum eius generis facit. Quocirca Sophistæ quidam, in his Aristippus, eas explodebat. In aliis enim artibus, sordidísque ipsis, ueluti in fabrica & coriaria, ex eo quod deterius & melius, dici omnia: mathematicorum autem artes bonorum & malorum nullam rationem habere. Quòd si plures sunt causarum artes, aliæque aliorum principiorum, quæ tandem earum dicenda est esse ea quæ quæritur? aut quis maximè rem quam quærimus, tenere ac scientia comprehensam habere dici debet, eorũ qui eis præditus est? Fieri enim potest ut eidem rei omnia causarum genera conueniant. ueluti domus causa efficiẽs & mouẽs, est ars & architectus: opus, finis: materies, terra & lapides: forma, ratio. Ac ex iis quidem quibus quondam constitutum est, quænam ars & scientia sapientiæ nomine appellanda sit, nullo modo consentaneum est unamquanque dici. Quæ enim principatum tenet, atque dominatum, & cui cæteras artes ut seruas & administras, nõ est æquum repugnare, eiusmodi ea est, quæ in fine bonóque uersatur. Horum enim causa fiunt & sunt cætera. Quæ autẽ primarum causarum, & eius quod maximè sub scientiam cadit, esse definita est: ars est eiusmodi, quæ sibi rerũ essentiam naturámque propositam habet. Nã cùm idem multis modis sciamus,

tamẽ eũ potius scire qui quid res sit ex eo quod inest, quàm eum qui ex eo quod non inest & cõuenit, cognoscit. Horum autem alium alio magis rem scientia comprehensam habere dicimus: maximéque eum qui quid res sit, quàm eum qui quãta aut qualis sit, aut quid facere aut pati & quasi accipere suapte natura soleat, teneat. Præterea in aliis etiã tum denique unamquanque rem etiam earum, quarũ est demonstratio, scire nos arbitramur, cũ quid sit tenemus ueluti quid sit ad quadrati formam redigere, mediæ inuẽtio. Similis est cæterarum ratio. Quod autem ad ortus & actiones attinet, omnémque mutationem, tum denique nos scire dicimus, cùm motus principiũ cognitum habemus. Quod quoniam aliud & diuersum est, finique contrarium, fit, ut multarũ artium atque diuersarum proprium esse uideatur unamquanque harum causarũ cognoscere. Atqui principia etiam quæ ad demonstrandũ ualent, uniúsne artis ac scientiæ sint, an plurium, quæstio est. (Ad demonstrandum autem ualere dico etiam communes sententias & opiniones, quibus omnes docent atque demonstrant. ueluti necesse esse rem omnem affirmari aut negari, & fieri nõ posse ut simul sit aliquid & non sit, quæq; aliæ sunt eiusdem generis propositiones) utrũ inquam horum atque essentiæ una sit, an alia atq; alia ars & scientia, quæstio est: si non una est, utra dicenda sit ea quæ quæritur. At unam quidem esse nõ consentaneum. Cur enim geometriæ potius, quàm cuiusuis sit proprium hæc cognoscere? Quòd si pari ratione cuiusuis est, omnes autẽ nõ possunt: certè ut non aliarum, sic nec eius quæ naturas rerũ ad cognoscendum propositas habet, horum ipsorũ cognitio est propria. Simul autem quodam etiam modo erit eorũ scientia. Quid enim quicque horum sit, nunc etiam cognitum habemus. Cæteræ enim etiã artes eis pro cognitis utũtur. Quòd

si ars quæ in demõstrãdo cernitur, in eis uersatur, aliquod genus subiectum esse oportebit, & principia aliqua eorum esse proprietates & affectiones, alia dignitates & postulata. Omniũ enim demõstratio esse nullo modo potest, quippe cùm & ex aliquorum progredi, & in aliqua re uersari, & aliquorum esse necesse sit demõstrationem. Ex quo efficitur, unum esse genus eorum, quæ demonstrantur & docentur. Omnes enim artes quæ demonstratione utuntur, postulata adhibent. Quòd si alia est ars ea quæ essentiam naturámq; rerũ cõsiderat, alia ea quæ in his uersatur, utra tandem inter eas principatũ tenet, priórq; est? Vniuersè enim ac maximè etiã omnium principia, postulata sunt. Quòd si nõ est philosophi & sapientis, cuius tandẽ erit in his quid uerum & quid falsum sit uidere? Hoc etiam quæri potest, utrum essentiarum una ars sit omnium, ánne plures. Si nõ una est, cuius essentiæ hæc ars esse ponẽda est? Vnã autẽ esse omniũ non est cõsentaneum. Etenim una quæ demonstrationẽ adhibet, in omnibus quæ per se cõueniũt, uersabitur: si quidem omnis ea quæ demonstratione utitur, ea quæ in subiectum quoddam per se conueniunt, ex cõmunibus opinionibus cognoscit & consyderat. Ea igitur quæ per se in idẽ genus cadunt, ex iisdem opinionibus eiusdem artis est cognoscere. Vnius enim est cognoscere generi cõuenire, & unius ex quibus conuenire doceatur, siue eadem, siue alia & diuersa sit. Ita fit ut ea etiam quæ conueniunt, siue hæ cognoscant, siue earum una. Præterea hoc etiam quæri potest, utrũ in essentiis tantũ hæc cognitio cernatur, an in iis etiam quæ per se in eas conueniunt, ueluti, si soliditas essentia est quædam, & lineæ & latitudines, sítne artis eiusdem hæc & ea quæ eis conueniunt, in quoque genere eorũ, quæ mathematicorum artes docent & demonstrant, an unius cognoscere. Si enim eiusdem

eiusdem est, ea etiam ars quæ essentiam sibi propositã habet, quædam erit earũ quæ demonstratione utuntur. Atqui essentiæ rei non uidetur esse demonstratio. Si alterius, quæ tandẽ ea quæ in essentiam cadunt, profitebitur? Hoc enim difficile est constituere. Iam uerò hoc etiã quæretur, num essentiæ eæ quæ sensibus percipiuntur, esse dicendæ sint, an præter has aliæ: & utrũ unum genus, an plura nactę sint, ut ij qui & species ponunt, & medias res in quibus mathematicorũ artes uersantur. Ac nos quidẽ quo modo species & causas esse & per se essentias dicimus, in principio huius sermonis & disputationis dictũ est. Quoniã autem multiplicẽ difficultatẽ habent & afferunt, non minus absurdum alienúmq; est, naturas quasdã esse præter eas quæ sunt in cælo, cõfirmare, eásq; nihil differre ab eis quæ sensus mouent, nisi quòd illæ æternæ sunt, hæ intereunt. Nam & ipsum hominem, & ipsum equum atque ualetudinẽ esse defendunt, aliud nihil: in quo similiter faciunt, ut ij qui Deos quidẽ dicunt, specie autem humana non item. Neque enim illi aliud faciebant, nisi æternos homines: neq; hi species nisi æternas res eas quæ sub sensum cadunt. Iam uerò si quis præter species & res eas quæ sensu percipiũtur, res medias ponet, multa incommoda sequẽtur. Perspicuum est enim fore & lineas præter ipsas atque eas quæ sensus mouent, & unumquodque aliorum generum. Ita quoniam astrologia una hora est, erit quoddam etiam cælum præter id quod cernimus, & sol, & luna, itémque alia ea quæ in cælo sunt. At quonam modo his assentiendum est? Nam nec immobile illud esse consentaneũ est, & mobile esse nullo modo potest. Similis est etiam ratio & eorum in quibus optice uersatur, & eorũ in quibus ea ars quæ in mathematicorũ rebus harmonias tractat. Hæc enim præter ea quæ

sensu percipiuntur, ob easdem esse non possunt. Si enim ea quæ sub sensum cadũt, interiecta sunt, profectò sensus etiã & animantia tũ eis interiecta erunt, tum iis quæ intereũt. Quæret etiam quispiam, quibus in rebus earum quæ sunt, artes hæ quærẽdæ sint. Si enim hoc uno à geometria differet, quòd hæc eorũ est quæ sensu percipimus, illa eorũ quæ sub sensum nõ cadũt, profectò præter medicinã erit etiam ars interiecta quædã & medicinæ ipsi, & huic medicinæ. quod quî fieri potest? Essent enim salubria quædã præter ea quæ sub sensum cadunt, & id quod ipsum salubre est. Simul autẽ hoc uerum nõ erit, artem eam quæ in diuidendis determinandísq; terris cernitur, in iis magnitudinibus quæ sensus mouent & intereunt, uersari. Iis enim intereũtibus interiret. Atqui ne in magnitudinibus quidem, quæ sensu percipiũtur, astrologia, nec in hoc cælo uersabitur. Neq; enim lineæ eæ quæ sub sensum cadũt, tales sunt, quales geometra esse censet: præsertim cum nihil eorũ quæ sensu percipiuntur, ita rectum sit, nec rotundũ. normam enim orbis non puncto contingit, sed ut Protagoras geometras refellens cẽsebat. nec motus conuersionésq; cæli similes sunt, de quibus astrologia disserit, nec puncta eandem quam stellæ naturam habent. Sunt autẽ quidam, qui hæc quidẽ quæ media dicuntur, inter species & res quæ sensu percipiuntur, interiecta esse dicant, nõ tamen sine iis quæ sub sensum cadunt, sed in eis constare: quos quæ incõmoda sequantur, omnia quidẽ longũ est exponere, his autẽ cõtenti erimus. Neq; enim in his solum cõsentaneũ est ita rem habere, sed perspicuum est fieri posse, ut species sint in iis quæ sub sensum cadũt. Vtriusq; enim horum eadem est ratio. Præterea duo solida eodem in loco necessariò erunt, nec immobilia erunt, cũ in iis quæ sensus mouent, quæ eadem mouentur, insint

insint. Sed cur ea omnino esse qui statuat, & tamen esse in iis quæ sensus mouent? Eadē enim incommoda quæ superiora sequentur. Erit enim cælum quoddā præter cælum, nisi quòd non erit seiunctum, sed in eodem loco, id quod minus fieri potest.

Magnam igitur dubitationē & hæc afferūt, quo tandē modo in eis uerū eū qui ponat & defendat, inuenire oporteat: & principia, sitne genera, elemēta & principia ducenda, an ea potius, ex quibus insitis primùm unaquæq; res constat: ueluti uocis principia & initia uidentur esse ea, ex quibus primùm uoces omnes componūtur, non id quod in uoce commune intelligitur. & descriptionum ea elemēta dicimus, quorum demonstrationes in aliorū demonstrationibus insunt uel omnibus uel plurimis. Corporū etiam & ij qui plura elementa esse, & qui unum censent, principia esse dicunt ea ex quibus concreta sunt, & ex quibus constant. ut Empedocles ignem & aquam, quæque cum his sunt, elementa esse dicit. ex quibus insitis ea quæ sunt, constant, nec ea ut genera eorum quæ sunt, statuit. Præterea si quis etiam aliarum rerum naturam perspicere uelit, ut quibus ex partibus, exēpli causa, cubile constet, & quēadmodum compositis, tum denique eius naturam cognitam habebit. Ac ex his quidem rationibus perspicuum est, genera eorū quæ sunt, principia non esse: hoc autē ipso quòd quanque rem ex definitione cognoscimus, & definitionum principia sunt genera. genera etiam eorū quæ definiuntur, principia sint necesse est. Quòd si ex eo rerum cognitio & sciētia percipi potest, quòd formarū ex quibus ea quæ sunt in natura rerū dicuntur, percipiatur: profectò formarum principia sunt genera. Nonnulli autem eorum etiā qui eorum quæ sunt elementa unum, uel id quod est, uel magnum Cap. 3.

& paruum ponunt, eis pro generibus uti uidentur: sed tamen utroq; modo principia ea non possunt dicere. Essentiæ enim ac naturæ una definitio est: alia autē erit ea definitio quæ ex generibus constabit, & ea quæ rem declarat iis quæ insunt. Iam uerò ut quā maximè genera principia sint, utra tandem principia iudicanda erunt, primáne genera, an ea quæ postremò in indiuiduis dicuntur? Hoc enim dubitationem habet. Si enim, quòd latius patēt, principia ducenda sunt, certè ea genera quæ summa sunt, principia habebuntur: præsertim cum in omnibus dicantur. Tot ergo rerum principia erunt, quot genera prima. Ita erunt id quod est & unum principia atque essentiæ. Hæc enim in omnibus quæ sunt, maximè dicuntur. At eorū quæ sunt, genus esse: neque id quod unum est, neque id quod est, ullo modo potest. Vniuscuiusq; enim generis differentias & esse necesse est, & unamquanque unam. Fieri autē non potest, ut uel species generis de propriis differentiis, uel genus sine suis formis dicatur. Ita si unum uel id quod est genus sit, nulla differētia esse, uel unum esse dicetur. Quòd si genus non sint, nec principia erunt, si modò genera sint principia. Illa etiā quæ interiecta sunt, si unà cum differētibus accipiantur, genera erunt usque ad indiuidua: nunc autem alia uidentur esse, alia non uidentur. Iam uerò differentiæ principiorū uim potius, quàm genera obtinebūt. quòd si hæ quoq; principia erunt, infinita principia exiſtēt, præsertim si quis primum genus principium esse statuat. Quòd si unum magis principij similitudinem habet, & unum indiuiduum est: quod autem diuidi non potest, id omne aut quantitate aut specie & forma indiuiduum est, prius uerò est id quod specie indiuiduū & genera in species magis diuidua sunt: profectò unum quod postremū est,

dicetur

dicetur. neq; enim homo. aliquorum & singulorum hominum est genus. Præterea in quibus prius & posterius inuenitur, id quod in eis dicitur, præter ea aliquid esse non potest, ueluti si duo primus numerus est, præter numerorum species ullus numerus non erit: itémque figuræ præter figurarũ genera. quòd si minus horum, certè multo minus cæterorum genera præter species erunt. Horum enim genera esse uidentur maximè. In indiuiduis autem prius & posterius non est. Præterea ubi est melius & deterius, semper id quod præstat, primas tenet. Ita nihil horum genus esse ullo modo potest. Atque ex his quidem perspicuum est, ea quæ in indiuiduis dicuntur, principij nomen potius quàm genus obtinere. Rursus autem quonam modo hæc principia ducenda sint, non facilè dici potest. Nam principium quidem & causam esse oportet præter res quarum est principium, & posse ab eis seiungi: tale autem aliquid præter res singulas esse cur quispiam existimet, nisi quòd uniuersè & de omnibus dicatur? Quòd si ob hãc causam, ea quæ latius patent, potius habenda erunt principia. Ita prima genera in principiis erunt.

Cohæret autem cum his quæstio, quæ & omnium difficillima est, & maximè ad cognoscendum est necessaria, ea de qua hoc loco disserendum est. Si enim non est quicquam præter res singulas, rerum autem singularum infinitus est numerus, quonam modo rerum numero infinitarum cognitio & scientia percipi potest? Quatenus enim aliquid unum atque idem est, & quippiam uniuersum est, eatenus omnia cognoscimus. Atqui si hoc necesse est, & aliquid præter res singulas esse debet; necesse erit genera esse præter res singulas uel ultima, uel prima: quod fieri non posse modò quærentes docuimus. Præterea si quàm Cap. 4

maximè est quippiam, præter id quod ad uniuersum genus accommodatur, cũ aliquid de materia dicitur: utrũ si qua est species & forma, aliquid præter omnes res singulas esse oporteat, an præter nonnullas quidã esse, præter alias non esse, an præter nullã esse debeat? Ac si nihil est à rebus singulis seiunctũ, nihil ratione & intelligentia cognosci poterit, sed sensu percipiẽtur omnia: nec ullius rei erit scientia, nisi fortè quis sensum scientiam esse dicat: nihil etiam æternũ erit, nihil immobile. Quæ enim sensu percipiuntur, intereunt, mouentúrq; omnia. Atqui si nihil æternum est, nec ortus esse ullo modo potest. Necesse est enim aliquid esse id quod oritur, & id ex quo illud oritur, atque horũ posterius expers esse originis, si quidẽ insistitur, & ex nihilo oriri quicquã non potest. Præterea ortu extãte & motu, finis etiam sit necesse est. Neq; enim infinitus est motus ullus, sed cuiuis propositus finis est. nec oriri potest, id quod fieri non potest ut ortũ sit. quod autẽ ortum est, id necesse est esse, cũ primum ortũ est. Præterea si materia est, propterea quòd origine caret, multò etiã magis cõsentaneum est essentiam ipsam esse, quando ea ut illa sit extat. Si enim neque essentia sit, neque materia, nihil erit omnino. Quod si fieri nõ potest, aliquid præter id quod concretum est, sit necesse est, forma & species. Si quis uerò hoc rursus ponet, dubiũ erit in quibus hoc ponat, & in quibus nõ ponat. Illud enim perspicuũ est, id fieri non posse in omnibus. Neq; enim cõcedemus esse domũ aliquam præter certas ac singulas domos. Præterea erítne una omniũ, ueluti, exẽpli causa, hominũ essentia? At absurdũ est. Neq; enim unũ sunt omnia, quorum una essentia & natura est, sed multa atque diuersa. Sed hoc etiam absurdum est. Præterea quonam modo materia unumquodque horum fit, totúmque ipsum

utrumque horum est? Præterea hoc etiam de principiis quæri potest. Si enim specie unum sunt, unũ numero nihil erit, neque ipsum unum, neque id quod est: scientia etiam quo pacto extabit, nisi sit aliquid unum in omnibus? Quòd si unum numero est, & unum est quodque principium, nec quemadmodum eorum quæ sensu percipiuntur, alia aliorum ueluti si huius syllabæ quæ eiusdem est speciei, principia quoque eiusdem speciei sint. Hæ enim numero diuersæ sunt: si inquam non ita est, sed principia eorum quæ sunt, unum sunt numero, nihil aliud erit præter elementa. Vnum enim numero dicamus, an rem aliquam singularum, nihil refert. Sic enim quod in singulis rebus est, dicitur, id quod unum est numero. Quòd autem uniuersum est, id est, quod in his dicitur. Vt si uocis elementa certa & finita unum numero essent, necessariò tot essent literæ omnes quot elementa, si modò duo aut plura eadem non essent. Prætermissa est autem & ab iis qui nunc sunt, & à prioribus nõ minus grauis quæstio, síntne eadem eorum quæ intereunt, & eorum quæ non intereunt principia, ánne diuersa. Si enim eadem sunt, quonam pacto & cur alia interire non possunt, alia possunt? Hæsiodo quidem, & omnibus qui Theologi fuerunt, solùm curæ fuit, quid sibi probabile ac uerisimile esset, nostri autem rationem nullam habuerunt. Nam cum principia Deos faciant, & ex Diis orta esse uelint, ea quæ nectar & ambrosiam non degustarunt, mortalia esse censent. Perspicuum est autem, eos qui hæc sibi nota nomina afferant, aliquid etiam de ipsa harũ causarum utilitate dixisse, quod uim ingenij nostri superet. Si enim oblectationis causa ea tractarunt, certè ambrosia & nectar cur Dij sint, causæ non sunt. Sin causæ sunt cur sint, quo tandem pacto

æterni erunt, cum alimentum requirant? Sed de iis qui ad fabulas philosophiam traducunt, non est operæprecium accuratè disputare. Ab iis autem qui demonstrationē necessariámque rationem adhibent in disputando, quærendum est, cur tandem ea quæ ex iisdem constant, alia æterna sint natura, alia intereant. Quoniam autem nec rationem afferunt ipsi, nec consentaneum est ita esse, profectò non eadem eorum principia causæque esse possunt. Empedocli enim quem quispiam conuenienter sibi maximè dicere putauerit, etiam idem usuuenit. Principium enim quoddam, id est discordiam, interitus causam esse ponit. Atqui nihilo minus etiam hæc ipsa ex ipso uno generare uideatur. Ex hac enim præter Deum cætera sunt omnia. Ait enim,

Ex quibus omne quod est hoc tempore, erítque, fuítque,
Prodiit: hinc stirpésque hominésque feræque trahuntur,
Hinc uolucrum genus, eductíque per æquora pisces,
Atque Dei longæui.

Quod etiam his non extantibus perspicuum est. Si enim discordia non esset unum in rebus, unum, ut idem ait, essent omnia. Cum enim inter se cōciliata sunt, tum denique discordia expellitur. Itaque hoc incommodum suscipere cogitur, uitam etiam beatißimam minus prudentem & sapientem esse, quàm cæteras. Non enim elementorum omnium notitiam habet, præsertim cum discordiam non habeat, similis autem rei notitia ex simili pariatur. Scribit enim his ferè uerbis,

Nos terra terram, lympham cognoscimus unda,
Aetheréque æthera, sic & amore uidemus amorem.
Noscitur & semper tristi discordia lite.

Sed ut eò reuertamur unde oratio fluxit, hoc quidem perspicuum

ſpicuum eſt, eius ſententia effici, ut non magis interitus, quàm ortus & ſtatus cauſa ſit diſcordia. Eodémque modo nec concordia ſtatus & originis rerum. Contrahens enim in unũ cætera interimit. Præterea ipſius mutationis nullam cauſam dicit, ſed quòd ita natura rerum ferat. Scribit enim hoc modo,

Sed cum magna ſemel membris diſcordia adhæſit,
Tempore tranſacto fœdus quod utrique uiciſſim
Conceßit: toto iam tũ dominatur in orbe: quaſi neceſſaria & fatalis ſit mutatio neceßitatis autem cauſam nullã explanat, ſed tamen hactenus tantum ſibi ſententiæque ſuæ congruenter dicit. Neq; enim eorũ quæ ſunt, partim mortalia & caduca, partim immortalia, & ab interitu libera facit: ſed omnia præter elementa uult interire. Nunc uerò hæc quã tractamus quæſtio, hoc quærit, cur alia intereant alia non item, ſi quidem ex eiſdem conſtent. Ac non poſſe quidem eadẽ eſſe principia, hactenus dictum ſit. An autem alia atque alia ſint, una quæſtio eſt, interirène ea etiã non poßint, an interire. Si enim interire poßint, eadem etiã ex quibuſdã conſtent neceſſe eſt. Omnia enim in ea, ex quibus conſtant, occidũt. Ex quo efficitur principiorũ alia principia eſſe antiquiora: quod fieri non poteſt, ſiue inſiſtatur, ſiue in infinitũ progredi liceat. Præterea quonam pacto ea quæ intereunt, erũt & extabũt ſublatis principiis? Si non intereunt principia, cur ex eis quæ ipſa intereant, ea quæ intereunt cõſtabunt, & ex aliis ea quæ non intereunt? Hoc enim minus eſt conſentaneum, ſed aut fieri non poteſt, aut magnam rationem deſiderat. Præterea nemo alia atq; alia inuehere conatus eſt, ſed eadẽ dicunt principia eſſe omniũ. uerùm id quod primo loco quæſiuimus, ut exiguum & leue quiddam illud capientes, prætereunt, cum tamen omnium

& ad cognoſcendũ difficillimum ſit, & ad ueri cognitionem neceſſarium maximè, idne quod eſt & unum eſſentiæ ſint eorum quæ ſunt: & utrumque eorum non ſit aliquid aliud, ſed hoc quidem unum ſit, illud autem id quod eſt: an quærendum ſit, quidnã ſit id quod eſt, & unum, quaſi alia natura ſubiecta ſit. Alij enim illo, alij hoc modo naturam rerum eſſe exiſtimant. Plato enim & Pythagorei non aliquid aliud id quòd eſt, & unum eſſe uolút, ſed hoc eſſe eorum naturam, quaſi eſſentia eadẽ ſit unum eſſe, & aliquid eſſe. Eorũ autem qui de natura diſſeruerunt, Empedocles quidem tanquã ad notiora rem proferens, id quod unum eſt eſſe id quod eſt, aſſerit. Hoc enim concordiã eſſe dicere uideri poteſt, quippe cùm hæc ipſa cauſa ſit cur res omnes unum ſint. Alij autem ignem, quidam aera unum hoc eſſe uolunt, & id quod eſt, ex quo ea quæ ſunt & conſtent, & orta ſint. Eadẽ etiam eorum eſt qui plura elemẽta ponunt, ſententia. Coguntur enim hi etiã tot defendere & aſſerere eſſe genera eius quod eſt & unius, quod principia eſſe cẽſent. Efficitur autẽ, ſi quis unũ & id quod eſt eſſentiã quãdam eſſe non ponat, aliorum etiã quæ uniuerſa ſunt, nihil eſſe. Hæc enim maximè uniuerſa ſunt, patẽntque ex omnibus latiſſimè. Quòd ſi aliquid non eſt ipſum unum, & ipſum quod eſt, multo minus cæterorum quicquã erit præter res ſingulas. Præterea ſi unum nõ ſit eſſentia, certè ne numerus quidem quaſi natura quædam ſeparata eorum quæ ſunt, erit. Numerus enim eſt uniones, unio autẽ propriè & uerè quiddam unum eſt. Sin aliquid eſt ipſum unum & ipſum quod eſt, eorum certè eſſentia id quod eſt & unum, ſit neceſſe eſt. Neque enim quicquam aliud uniuersè dicitur, ſed hæc ipſa. Atqui ſi ipſum quod eſt, & ipſum unum aliquid ſint, quonã pacto præter hæc aliquid aliud futurũ ſit, id

id est, quo modo ea quæ sunt plura uno esse poßint, magna est quæstio. Nam cùm id quod diuersum est ab eo quod est non sit, necessariò efficietur, id quod Parmenidi placet, ea quæ sunt omnia unam esse rationem: atq; hoc esse id quod est. Vtroque autem modo incommodum sequitur. siue enim non sit unum essentia, siue sit ipsum unum, numerus esse essentia nullo modo potest. Ac si non sit, cur id fiat, paulò antè dictum est. Sin autem sit, eadem etiam de eo quod est, erit dubitatio. Ex quo enim etiam præter unum erit ipsum aliud unum? Necesse est enim nihil esse: omnia autem quæ sunt, aut unum, aut multa sunt, quorum quodque unum est. Præterea si ipsum unum indiuiduum est, nihil erit Zenonis quidem sententia. Quod enim neque additum, neque detractum quicquam maius facit, id in iis quæ sunt, esse prorsus negat, quòd nimirum id quod est, magnitudo sit, si magnitudo sit, corpore sit prædita. Hæc enim omni ex parte est. Cæteræ autem quodammodo si addantur, maius totum reddent, quodam modo nihil reddent. ueluti extremitas & linea augebũt, punctum autem & unio, nullo modo. Sed quoniã ita ineptè rem consyderat, & indiuiduum aliquid esse potest, fit ut & hoc modo, & ad illum quædam sit defensio. Maius quidem aliquid hoc tale additum non faciet, numerum autem augebit. Sed quonam pacto ex uno huiusmodi uel pluribus magnitudo constabit? Simile est enim ut si linea etiam ex punctis cõstare dicatur. Quòd si quis in ea sententia sit, ut numerum, quemadmodum nonnullis placet, ex ipso uno & aliquo alio quod non sit unum, oriri putet, tamen quærendum est cur & quomodo aliàs numerus sit id quod oritur, aliàs magnitudo, si quidem id quod non est unum, inequalitas erat, eadémque natura. Neque enim perspicuum est, quemadmodum ex uno

atque

atque hac, neque quomodo ex numero quodam atque hac ipsa oriri gignique magnitudines poßint.

Cap. 5. *Huic proxima est quæstio, sint necne sint numeri, corpora, extremitates & puncta essentiæ quędã. Si enim non sunt, fugit nos quid sit id quod est, quæque sint eorum quæ sunt essentiæ. Affectiones enim, motus, quæque cum aliquo conferuntur, affectiones leues atque proportiones nullius essentiam uidentur declarare. Omnia enim de subiecto aliquo dicuntur, nihil autem eorum in rebus singulis dicitur. Quæ autem essentiam maximè significare uidentur, hæc sunt, aqua, terra & ignis, ex quibus cõcreta corpora constantur. Horum autem calores & frigora affectionésque eiusdem generis, non sunt essentiæ. corpus porrò quod his affectũ est, solum remanet, ut quod aliquid sit, & quædam essentia. Atqui & corpus minus essentia est, quàm extremitas, & hæc quàm linea; & linea quàm unio atque punctum. His enim corpus definitum est & determinatum: & hæc quidẽ sine corpore posse esse uidentur, corpus autem sine his esse nullo modo potest. Itaque multi etiam priores essentiam & id quod est corpus esse putabant, cætera autem huius affectiones, ut etiam corporũ principia eorum quæ sunt principia existimarent. Qui autem eos consecuti sunt, habitique sunt his sapientiores, numeros esse putauerunt. Ergo, quemadmodum diximus, nisi hæc sint essentia, nulla est essentia omnino, nec quicquã quod sit. Non enim quidem certè ea quæ in hæc cadunt, æquum est in essentiis ducere. Quòd si de hoc conuenit, longitudines & puncta pòtius in essentiis ducenda esse quàm corpora, hæc autem quorum sint corporum non uidemus (in iis enim quæ sensibus percipiuntur, esse non possunt) nulla erit essentia. Præterea hæc omnia corporum diuisiones uidentur esse,*

unum

unum in latitudinem, alterum in altitudinem, in longitudinem tertium. Præterea æquè est unum in soliditate quæuis figura. Ita si nec in lapide Mercurius est, nec in tessera dimidia pars tesseræ sit, ut sit secreta & determinata: nec extremitas erit. Si enim quæuis esset, hæc quoque esset, quæ dimidiam partem determinat. Eadem est ratio & lineæ, & puncti, & unionis. Quare si essentia est corpus maximè, hæc autem quàm hoc potius sunt, & hæc non sunt essentiæ quædam, profectò incertum est quid sit id quod est, quæq; sit eorum quæ sunt essentia atque natura. Nam cum iis incommodis quæ commemorata sunt, ea etiam sequuntur, quæ in ortu & interitu proferuntur. Essentiæ enim quæ antea non erat, nunc est, uel quæ antea erat, pòst non est, unà cum ortu & interitu hæc uidētur cōtingere. Puncta autem lineæ atque extremitates nec oriri nec interire possunt, quæ interdum sunt, interdum non sunt. Cùm enim continguntur uel diuiduntur corpora, simul nonnunquam una, cùm cohærēt inter se, nonnūquam duæ, cùm diuiduntur, fiunt. Ita neque cum concreta sunt, est, sed interiit: & cùm diuisa sunt, sunt quæ antea nullæ fuerunt. Non enim quidem certè punctum quod indiuiduum est, diuisum est in duo: & si oriuntur & occidunt, ab aliquo oriuntur. Eadem est puncti temporis ratio. Neque enim oriri & interire potest, sed tamen aliud uidetur esse semper, cùm non sit essentiā. Perspicuum est autem similiter esse in punctis, lineis, & extremitatibus. Eadem enim ratio est. Omnia enim æquè sunt aut extrema, aut diuisiones.

Hoc autem dubitationem cuipiam afferet, cur etiā quærenda sint quædam alia præter res quæ sensu percipiūtur, & eas quæ medium locum tenent, uelut species quas uocamus. Si enim propterea quòd res mathematicorum ab his Cap. 6.

aliqua

aliqua alia ratione differunt, hoc autem ipso quòd multæ sunt eiusdem speciei, non differunt: principiorum eorum certus finitúsque numerus non erit, quemadmodum literarum quibus utimur, numero quidem omnium principia finita non sunt, specie autem sunt: nisi quis huius syllabæ & uocis huius sumat. tum enim earum certus erit numerus. Similis est ratio eorum quæ interiecta sunt. Infinitus enim illic etiam est numerus eorum quæ eadem specie cõtinentur. Si ergo præter res quæ sub sensum cadunt, & mathematicorum, alia quædam non sint, quæ nonnulli species nominãt, una numero ac specie essentia non erit: nec principia eorum quæ sunt, aliquot erunt numero, sed specie. Quòd si hoc necessariũ est, ob eã etiã causam species sint necesse est. Etenim si minus planè loquuntur ij qui eas ponunt, at hæc certè eorum sententia est: habéntque necesse hæc dicere, unamquanque speciem essentiam quãdam esse, nec ulli id aliena ui conuenire. Atqui si species esse ponamus, & unũ numero principia, nõ specie, diximus quæ incommoda sequãtur. Sequitur deinceps ut quæramus, sintne ui & potestate elementa, an aliquo alio modo. Si enim alio, quodã modo aliquid aliud principio prius erit & antiquius. prior enim uis est & potestas illa causa. Quod autẽ potest esse, id omne nõ necesse est illo modo se habere. Si uerò ui & potestate elemẽta sunt, fieri potest, ut eorũ quæ sunt, nihil sit. Id enim etiã quod nõdũ est, esse potest. Oritur enim id quod nõ est, nihil autem fit eorũ quæ esse non possunt. Hæc igitur de principiis necessariò quærẽda sunt, & sintne ipsa uniuersæ res, an singulæ quas uocamus. Si enim uniuersæ res sunt, non erunt essentiæ. Nihil enim eorũ quæ communia sunt, hoc aliquid significat, sed qualitatẽ. essentia autẽ hoc aliquid declarat. Quòd si id quod uniuersè dicitur

citur, hoc aliquid est, idémque mõstrari potest, multa erit animalia Socrates, ipse, homo, & animal, si modò hoc aliquid & unumquodque declaret. Ac si uniuersæ res sunt principia, hæc sequuntur. Sin autem non uniuersæ, sed ut singulæ res, nihil loci artibus ac sciētiis relinquetur. Vniuersales enim sunt scientiæ omnium. Ita erunt principia alia priora antiquioráque principiis, quæ in totum dicētur, siquidem futura sit eorum scientia.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER Tertius, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.

*

Rs est & scientia quædam, quæ in eo quod est, qua ex parte est, & in iis quæ illi per se conueniunt, uersatur. Hæc autem nulli earum quæ in parte dicuntur, eadem est, præsertim cum nulla alia id quod est, quatenus est, sibi in totum atq; uniuerse propositum habeat, sed partem eius quandam arripientes & secantes, id quod in illam cadit, cōsyderant & cognoscunt, ut mathematicorum artes. Quoniam autem Cap. 1.

principia

principia extremásq; causas quærimus, non est id quidem dubium, quin eas naturæ cuiusdam per se necesse sit esse. Quòd si ij etiam qui eorum quæ sunt elementa quærebāt, hæc principia quærebant, sint etiam necesse est per se eius quod est elementa, non per aliud alienáq; ui. Itaque nobis primæ eius quod est qua ex parte est, causæ sumendæ sunt.

Cap. 2. *Quod autem est, multis quidem modis dicitur, sed ad unum & unam quandam naturam omnes referuntur, non ambiguè quidem, sed quemadmodum etiam omne id quod salubre & sanum est, ad ualetudinem refertur, aliud quòd eam tueatur, aliud quòd eam faciat, quoddā quòd signum sit ualetudinis, aliud quòd eius sit receptaculum. itemque τὸ ἰατρικὸν eodem modo ad medicinam affectum est. Aliud enim ex eo dicitur, quòd ἰατρικὴν, id est, medicinam habeat, aliud quòd ad eam aptum sit & accōmodatum, aliud quòd medicinæ sit opus & officium. Alia etiam quæ eodem modo quo hæc dicuntur, sumemus. Sic etiam id quod est, multis modis illud quidē dicitur, sed omne ad unum principium redigitur. Alia enim ex eo quòd essentia sint, esse dicuntur, alia quòd essentiæ affectiones & quasi accidentia, alia quòd uia ferēs ad essentiam, uel interitus, uel priuationes, uel qualitates, uel efficientia, uel procreantia essentiæ, aut eorum quæ ad essentiam pertinere dicuntur, uel alicuius horum negationes, aut essentiæ. Itaq; id quod non est, esse nihilum dicimus. Quemadmodū igitur eorum quæ salubria uel sana sunt, omnium ars una est & sciētia, sic etiam in cæteris. Nam non solùm eorum quæ ex uno dicuntur, sed eorum etiam quæ ad unam naturam spectare dicuntur, una est ars & disciplina, eáque profitetur. Hæc enim ex uno quodammodo dicuntur. Perspicuum est igitur unius etiam esse ea quæ sunt quia sint, cognoscere. Vbique*

autem

autem & apud omnes propriè primi & ex quo alia pendēt, & ex quo dicuntur, ars & scientia habetur. Quòd si essentia hoc ipsum est, certè rerum quæ sunt & essentiarum principia & causas philosophus tenere debet. In omni porrò genere, & sensus unus est unius, & scientia. Veluti grammatica cum una sit, omnes uoces cognoscit & profitetur. Quocirca unius artis est, eius quod est, tū species omnes, tum formarum formas cognoscere. Quòd si id quod est, & unum idem sunt, unáque natura, quòd aliud ex alio sit consequens, quasi principium & causa, non tanquam una ratione declarentur: nihil interest, ne si sic quidem sentiamus, quin ad rem potius pertinet. Idem est enim unus homo, & qui est homo, quod homo. nec quicquam aliud repetito uerbo declarat, est ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος & unus homo. Perspicuū est autē, id quod est nec in ortu, nec in interitu separari. Similísq; est unius ratio. Ita perspicuū est, adiunctionē in his idem declarare, nec quicquā aliud unum significare præter id quod est. Præterea cum uniuscuiusque rei essentia unum sit non per aliud alienáq; ui, itémque id quod propriè aliquid est: fit ut quot unius genera sunt, tot etiam eius quod est, sint, quorū quid quicque sit eiusdē artis genere est cognoscere, ueluti quid idē, quid simile sit, quid alia eiusdem generis, quæque horum sunt contraria. Sed ferè ad hoc principium contraria omnia referuntur. Hæc autem in contrariorum selectione à nobis cognata sunt. Tótque sunt philosophiæ partes, quot essentiæ. Ita necesse est esse earum primam quādam & secundam. Nam cum id quod est, & unum statim genera habeant, fit ut artes quoque ea sequantur: quādoquidem philosophus ei similis est, qui mathematicus dicitur. Hæc enim etiam partes habet, primáque est quædam & secunda sciē-

tia, & alia deinceps in mathematicis. Quoniã autẽ unius est contraria cognoscere, unius autem multitudo contraria est, negationem uerò & priuationem unius est cognoscere, propterea quòd utroque modo unũ cognoscat, cuius negatio uel priuatio aut omnino dicitur illi non conuenire, aut cuidam generi. Atque hoc quidem loco uno differentia data est ab eo quod est in negatione. Negatio enim illius est absentia. In priuatione autem subiecta est etiam natura quædam de qua priuatio dicitur. Vnius autẽ multitudo est contraria. Ita fit, ut contraria eorum quæ commemorata sunt, aliud dissimile, & dispar, aliáque omnia quæ dicuntur aut per se, aut ex multitudine & uno artis eius sit cognoscere quam dixi: quorum unum quiddã, etiam repugnantia est. Est enim differentia quædam repugnantia. Differentia autẽ est diuersitas. Ex quo fit, ut quoniam multis modis unum dicitur, hæc quoque dicantur. Sed tamen unius est artis omnia profiteri. Non enim si multis modis dicuntur, propterea alia atq; alia ea debet cognoscere: sed cum nec ex uno dicuntur, nec ad unum referũtur rationes, tum denique alia cognoscit. Quoniam autem ad primum omnia referuntur, ueluti ea omnia quæ unum dicuntur ad unum quod primum est, eadem ratio dicenda est esse eiusdem, diuersi & contrariorũ. Quare ei qui quot modis quicque dicitur, diuiserit, sic proposito illo primo in quaq; categoria explicandum erit, quot modis ad illud referatur. Alia enim ex eo quòd illa habeat, alia quòd faciat, alia aliis dicẽtur modis generis eiusdẽ. Perspicuum est igitur id quod in quæstionibus dictum est, unius esse artis in his atque in essentia uersari. Hoc enim unum est eorum quæ quæsita sunt. Estque philosophi omnia posse cognoscere. Etenim si philosophi non est, quisnam erit,

qui

quæ considerabit sitne idem Socrates & Socrates qui sedet? uel num unum unius sit contrarium? uel quid sit contrarium, & quot modis dicatur? Similísque est ratio aliorum eiusdem generis. Quoniã igitur unius quatenus unum est, & eius quod est quia sit, hæ per se affectiones & quasi consecutiones sunt, non quatenus numeri, aut lineæ, aut ignis: profectò illius sciẽtiæ est & quid quicque sit cognoscere, & ea quæ in illa cadunt: nec hac ex parte errant qui ea considerant ut minus philosophantes, sed quòd essentia prior & antiquior est, de qua nihil disputarũt. Nã quemadmodum sunt numeri ut numerus est, proprietates & affectiones, parilitas, imparilitas, apta compositio, æqualitas, exuperantia, defectus: atque hæ & per se numeris, & cum inter se comparantur, conueniunt: similitèrque solidis, immobilibus, mobilibus, grauibus & minus grauibus aliæ datæ sunt propriæ affectiones: sic etiam eius quod est, quatenus est, quædam sunt proprietates. atque hæc sunt, in quibus uerum philosophus debet exquirere. Quod ex eo sciri potest, quia & dialectici & sophistæ idẽ munus subeunt, quod philosopus. Sophistica enim solùm simulata & adumbrata est sapientia: dialectici de rebus omnibus disserunt: omnibus autem id quod est, commune est: ac de his disserũt, propterea quòd eadem sint philosophiæ propria & accommodata. In eodem enim genere, in quo philosophia, sophistica & dialectica uersantur, sed eadem ab hac modo facultatis differt, ab illa uitæ instituto. Dialectica autem in iis periculum facere solet, quæ philosophia cognoscit. Sophistica uerò speciem modò habet, non ueritatem. Præterea contrariorum alter ordo priuatio est, omniáq; in id quod est, & in id quod non est, in unum & multa rediguntur. ueluti status unius est motus

multitudinis. Ea autem quæ ſunt, & eſſentiam omnes ferè ex contrariis principiis conſtare concedunt. Omnes enim contraria faciunt. alij enim par & impar: alij calorem & frigus: nonnulli finitum & infinitum: quidam concordiam & diſcordiam: quæ quidem omnia atque cætera in unum & multa redigi uidentur (ſumatur enim à nobis reuocatio in primis de bono) in hæc autem ut in genera principia & quæ omnino dicuntur, & quæ ab aliis inuecta ſunt, cadunt. Ex his igitur etiam perſpicuum eſt, unius artis eſſe id quod eſt cognoſcere. Sunt enim aut contraria omnia, aut ex contrariis. Principia autem etiam contrariorum ſunt unum atq; multa: quæ quidem unius artis eſt cognoſcere, ſiue una ratione dicantur, ſiue non una, ſicuti fortaſſe res eſt. Sed ut multis modis unum dicatur, tamen ad primum cætera reuocabuntur, itémque cõtraria: ob eámq; cauſam ut non ſit id quod eſt uel unum uniuerſale, idémq; non in omnibus inſit, aut ſit ſeparabile. ſicuti fortaßis non eſt, at certè alia ad unũ referentur, alia deinceps locabuntur. Ob eámque cauſam non eſt geometræ quid ſit contrarium, aut perfectum, aut unum, aut id quod eſt, aut idem, aut aliud, niſi ex adiunctione & additione cognoſcere. Illud ergo perſpicuum eſt, artis unius eſſe id quod eſt, quatenus eſt, cognoſcere, eáq; quæ in illud qua ex parte eſt, conueniunt. hoc etiam, non ſolùm eſſentias, ſed ea etiam quæ eis conueniunt, de quibus dictum eſt, eandem cognoſcere: itémq; quid prius ſit, quid poſterius, quid genus, quid ſpecies, quid totum, quid pars, quid cætera einſdem generis.

Cap. 3. *Dicendum eſt autem, uniúſne an alterius ſit artis & in iis quæ poſtulata in mathematicorum artibus uocãtur, & in ſubſtantiis uerſari. Perſpicuũ eſt quidem unius quæ eadem philoſophi eſt, harum etiam rerum propriã eſſe tra-*

ctationem. Omnibus enim quæ sunt, conueniunt, etsi non alicui generi quod ab aliis propriè seiunctum sit: hísque omnes quidem utuntur, propterea quòd sint eius quod est quia sit: unũquodque autem genus est: sed tantum utuntur, quantum eis satis sit, id est quoad genus patitur de quo demonstrationes afferunt. Ita quoniam perspicuum est, ea quatenus sunt omnibus conuenire (hoc enim eorum commune est) profectò eius qui id quòd est quatenus est, cognoscit, horum etiam propria cognitio est. Itaque nemo eorum qui ex parte cognoscunt, quicquã de eis, uera, nécne sit, conatur dicere, nec geometra, nec arithmeticus, sed physici nonnulli hoc faciunt, nec iniuria. Hi enim soli de tota natura, & de eo quod est sibi disputandum putabant. Quoniam autem physico aliquid etiam superius est (eius enim quod est genus quoddã est natura) profectò eius qui in toto genere uersatur, primámque essentiam propositam habet ad cognoscendum, horum etiam propria erit tractatio. Physica autem sapientia est etiam quædam, sed non prima. Quæ autem nonnulli eorum qui de ueritate disseerunt, tractant, quemadmodum probanda sit, ignoratione analyticorum hoc faciunt. Horum enim cognitionem, non auditum ad disputandum afferre debent. Perspicuum est quidem, philosophi, eiúsque qui omnis essentiæ scientiam profitetur, quantum natura patitur, principia etiam quæ ad concludendum ualent cognoscere. Qui autẽ in omni genere doctißimus est, eum par est ita affectũ esse, ut firmißima rei principia afferre poßit. Ita is quoque qui ea quæ sunt hoc ipso quòd sunt maximè cognita habet, ea afferre debet quæ sunt firmißima omnium: qualis est philosophus. Firmißimum autem unum ex omnibus principium est, id in quo falli nemo potest. Nam & notißimum hoc tale sit

necesse est (in iis enim quæ non norunt, capiuntur omnes) nec hypothesis esse debet. Quod enim principium eum qui quiduis eorũ quæ sunt sciat, tenere necesse est, id hypothesis nõ est. Quod autem necesse habet cognitũ habere is qui quiduis teneat, eo etiam instructus ueniat necesse est. Hoc igitur perspicuum est, huiusmodi principium omnium esse firmissimum. Quidnam autem hoc sit, deinceps exponendum est. Idem enim eidem simul conuenire & non conuenire non potest eadem ex parte, ut etiam cætera constituta sint, quæ constituta esse uolumus ad dialecticorum uitãdas molestias. Hoc autem omnium principiorum firmum est maximè. In se enim definitionẽ quæ dicta est, continet. Neq; enim quisquam potest idem esse ac non esse existimare: qua in sententia Heraclitum esse nonnulli putant. Nam quod quisque dicit, id etiam eum putare necesse non est. Quòd si eidem simul contraria conuenire non possunt, ut eodem etiam à nobis addantur quæ huic propositioni addi solẽt, contraria autem est opinioni repugnantiæ opinio: perspicuum est, fieri non posse, ut quicquam idem esse & non esse sentiat. Simul enim contrarias sentẽtias & opiniones habebit is qui in hoc deceptus erit. Itaque omnes qui demonstrant, ad hanc postremam opinionem reuocãt, quòd natura principium est hoc etiam dignitatum postulatorúmq; omnium.

Cap. 4. *Sunt autẽ nonnulli, qui, quemadmodum diximus, idem posse esse & nõ esse, atq; ita quempiam sentire dicant. Hac autem sententia multi etiam eorum qui de natura disserũt, utũtur. Nos autẽ paulò antè hoc accepimus, fieri nõ posse, ut idem sit & non sit, atque ex his docuimus principiũ hoc firmissimum esse omniũ. Ignoratione autẽ & inscitia quidam hoc etiã demonstrare uolunt. Est enim inscitia, quorũ quærenda*

quærenda & quorũ non quærenda sit demonstratio non tenere. Omnium enim demonstratio esse non potest. res enim in infinitum progrederetur. Ita ne hoc quidem modo potest esse demonstratio. Quòd si quorundam demonstratio quærẽda non est, quodnam principium huiusmodi potius esse censeant, nõ possint dicere. Licet etiam refellendo hoc fieri non posse docere, si modò is qui disputat, aliquid dicat. Si uerò nihil proferat, ridiculũ est profectò quærere ab eo rationem qui nullius rationem ducit, hoc ipso quòd nullam rationem habet. Stirpibus enim hic talis similis est, quatenus est huiusmodi. Demonstrare autem refellẽdo & omnino demonstrare differre hoc dico, quòd is qui demõstrat, id quod principio quæritur, petere uideri potest. cum autem alia eius causa est, reprehensio est, non demonstratio. Principium autem ad omnia huius generis nõ est censere, aut uelle aliquid esse, aut nõ esse (hoc enim aliquis fortasse sentiet esse, petere id quod à principio quæritur) sed aliquid & sibi & alteri declarare. Hoc enim necesse est, si modò aliquid dicat. Si enim nõ dicat, huic tali homini nec ipsi secũ, nec cum altero disputatio esse ullo modo potest. Quòd si quis hoc dederit, erit demonstratio. Iam enim aliquid certum erit, sed causa est non is qui demonstrat, sed is qui defendit & ponit quæstionem. Cum enim argumentationem tollit & refellit, tum id quod in disputationem uenit, defendit. Ac primùm quidem perspicuum est, hoc ipsum uerum esse, nomen esse uel non esse hoc uel illud significare. Ita non omne ita & non ita habebit. Præterea si nomen hominis unum significat, sit sanè hoc ipsum quod significat, animal bipes, dico ego & contendo hoc unius uocabulum declarare. ut si hoc est homo: si quid sit homo, hoc ipsum sit hominis ratio. Nec quicquam refert, si

quis idem nomen plura declarare dixerit, dum modò certa & definita sint. Locari enim poterit aliud nomen in unaquaque oratione. ut si neget hominis uerbum unum significare, sed plura, quorum una quidem definitio sit animal bipes, plures tamen sint aliæ, sed finito numero. Poni enim potest in unaquaq; oratione nomen propriũ. Quòd si minimè ponat, & tamen plura dicat significare, perspicuum est non esse orationem. Nam non significare unum quippiam, nihil declarare est. Nihil autem uerbis significātibus, sublata est mutua aliorum inter se disputatio, &, si uerum fatendum est, ea quam secum quispiam instituat: præsertim cum nihil intelligere possit is qui unum non intelligat. Quòd si possit, profectò huic rei nomen unum imponetur. Nomen ergo, quemadmodum principio dictũ est, aliquod & unum significet, non potest profectò esse hominem idem quod non esse hominem declarare, si uerbum hominis non solùm de uno dici, sed etiam unam naturam unúmque declaret. Non enim hoc censemus, unum significare idem esse quod de uno dici. Nam si ita esset, musici, albi, & hominis nomina unum declararent. Ita omnia, quoniam synonyma sunt, unum erunt: nec aliud erit esse ac non esse idem, nisi per homonymiam. Vt si quem nos hominem uocamus, eum alij non hominem nominarent. Quod autem quæritur, non hoc est, num idem simul esse ac non esse homo nomine, sed num re possit. Quòd si non aliud significat hominis uerbum, quàm non hominis, non est dubium, quin non esse hominem nõ aliud, quàm hominem esse declaret. Ita hominis natura & essentia eadẽ quæ non hominis erit: unum enim erunt. Hoc enim unum esse significat, ut tunica & uestis, si una est ratio. Si unũ erũt, unum hominis ratio & non hominis declarant. At aliud significare docuimus. Necesse est igitur, si quid uerè dici

potest homo, idem animal bipes esse. Hoc enim uerbũ hominis declarabat. Quòd si tum necesse est, non potest non esse tum idẽ animal bipes. Nam necesse esse hoc significat, fieri non posse ut non sit homo. Non igitur fieri potest, ut simul uerè, idem esse homo & non esse homo dicatur. Eadem etiam ratio est illius, non esse hominem. Hominẽ enim esse & hominem non esse diuersa declarant, si quidẽ etiam album esse aliud, aliud hominem esse significat, multo enim magis illud contrarium est. Ita aliud declarat. Quòd si alibi etiam uerbum idem & unum significare censeat, idem iterum dicemus, quod etiam antea dictum est, unum esse omnia, non solùm contraria. Quod si fieri non potest, id quod dictum est efficitur, si modò ad rogata respondeat. Si uerò omnino & absolutè quopiam rogante negationes addat, non respondet ad rogatum. Nihil enim prohibet idem esse & hominem candidum, aliáque numero infinita. Sed tamẽ si interrogetur, uerène hoc homo esse dici posit, nécne: respondere eum oportebit id quod unum significet, non præterea addere, & album esse & magnum. Accidentia enim cùm numero infinita sint, oratione consequi nemo potest. Aut igitur omnia consequatur, aut nullum. Simili ergo modo ut etiam millies idem sit homo & non homo, tamen non est respondendum ei qui quærat, si sit homo, simul etiam hominem esse, nisi etiam cætera quæ conueniunt, quæque insunt aut non insunt, præterea & simul dicenda sint. Quod si faciat, non disputat. Qui autem hoc dicunt & defendunt, essentiam, reíque rationem tollunt funditus. Ii enim necesse habent cõcedere accidere omnia, & quod propriè homo est, uel animal est, non esse. Si quid enim erit cui ratio hominis conueniat, ei non hominis ratio, aut non essentia hominis non conueniet. Atqui hæc

sunt eius negantia. unum enim erat, quod declarabat, idq; erat alicuius essentia. Essentiam autem declarare, est nihil aliud eius esse rationem. Quòd si hominis etiam ratio ei conueniat, profectò non hominis ratio aut non ratio hominis diuersa erit. Ita necesse habent concedere, orationẽ definitionémq; huius generis nullius rei rationem essentiámque declarare, subiectóque semper esse accõmodatam, sed per aliud alienáque ui, &, ut ita dicam, per accidens, dici omnia. Hoc enim essentia & accidens differunt. Candor enim homini accidit, propterea quòd albus quidẽ est, sed non reuera & propriè candor. Si uerò omnia per accidens dicuntur, nihil quod in totum & in uniuersum dicatur, primum erit. Quòd si semper accidens de subiecto quodam aliquid dici declaret, necessariò in infinitum progressus fiet. At fieri non potest. neque plura duobus copulantur. accidens enim accidenti nõ inest, nisi quòd utrumq; eidem conuenit. ueluti, exempli causa, Quod album est, id musica est praeditum, &, hoc album est, quòd utrumque in hominem conuenit: Socrates autem non est ex eo musicus, quòd utrũq; alicui alij conueniat. Quoniam igitur accidentia partim hoc modo, partim illo dicuntur, quae ita dicuntur cõuenire, ut candor Socrati, ea in homine infinita esse nõ possunt, ueluti Socrati qui albus est, aliquod etiam aliud accidens. Neque enim quicquam unũ fit ex omnibus. Nec igitur candori aliquod aliud accidẽs, ut exempli causa, musica conueniet. Neque enim hoc illi potius, quàm illud huic accidit. Simúlque distinximus, eorum partim hoc modo conuenire, partim ut musica Socrati. Quae autem hoc modo conueniunt, accidentibus accidentia non conueniunt, sed illó modo. Ex quibus efficitur, non per accidẽs dici omnia. Erit ergo aliquid quod etiam essentiam declarabit

rabit. Quod si ita est, demonstratum est fieri non posse, ut simul aientia & negantia dicantur. Praeterea si aientia & negantia simul in eodem uera sunt omnia, profectò unum omnia erunt. Erit igitur idem & triremis, & murus, & homo, si omni rei uel conuenire aliquid uel non conuenire dici potest: id quod coguntur concedere ij qui Protagorae defendunt sententiam. Si enim cuipiam homo triremis uidetur esse, profectò triremis non erit. Ita etiam est, si quidem aiētia & negantia uera sint. Efficitúrq; id quod Anaxagorae placuit, res omnes simul esse: ita nihil unum uerè est. Quod ergo infinitum est, asserere uidetur: & dum putant se de eo quod est dicere, de eo quod nullum est dicunt. Quod enim potest esse, non id quod re ipsa est, infinitum est. Atqui affirmationem & negationem in omnibus rebus dici debent concedere. Absurdum est enim si sua cuiq; negatio cōueniat, alterius quod ei non conuenit, non conuenire negationem. ut si, exempli causa, uerè licet dicere hominē esse non hominem, non est dubium quin eundē etiam non triremem esse liceat dicere. Si ergo affirmatio dicitur, necessariò etiā negatio dicetur. Si uerò affirmatio nō conuenit, si quidē negatio magis conueniet, aut ipsius, aut triremis conueniet negatio. Quòd si illa quoq; conueniet, illa etiā triremis dicetur. Si haec, dicetur etiam affirmatio. Haec igitur incommoda suscipere coguntur qui hanc defendunt sententiā, atque non necesse esse aut affirmare quid aut negare. Si enim uerū est, hominē esse & non hominem, certè nec homo erit, nec erit non homo. Duorum enim duae sunt negationes. Quòd si illa una est ex utraque, haec etiam contraria una erit. Praeterea aut ita res est in omnibus, éstque & album & non album, & id quod est in iis quae sunt, & quod est in iis quae non sunt, atque in omnibus aientibus

aientibus & negantibus eodē modo, aut non ita est in omnibus, sed in quibusdā ita est, in aliis nō est. Si non in omnibus, eæ certæ & concessæ erunt. Si in omnibus, rursus aut quæ affirmari possunt, ea etiam omnia negari possunt, & omnia quæ negari, affirmari: uel quæ affirmari quidem possunt, in ea etiam negatio cadet: quæ autem negari possunt, affirmari non possunt omnia. Si ita res est, aliquid uerè erit in iis quæ nulla sunt, atque hæc firma erit opinio. Quòd si non esse firmum quiddam est & notum, profectò contraria affirmatio erit firmior. Si uerò æque omnibus quæ affirmari possunt, negatio adiungi potest, necesse est aut uerum eum qui disiungat, pronunciare, ueluti album quippiam esse, & rursus esse non album, aut non est necesse. Si is qui diuidit & disiungit, non uerum pronunciare non potest, neque hæc ipse dicit, nec quicquam sunt. Quæ autem nulla sunt, quo modo aut loquentur aut ambulabunt? Omnia etiam unum erunt isto pacto, quemadmodum paulò antè dictum est: idémque erit & homo, & Deus, & triremis, eorúmque negantia. Quòd si in singulis ita res habebit, aliud ab alio non differet, neq; distinguetur. Si enim differet, id uerum erit ac propriū. Simili etiam ratione si is qui diuidit, uerū potest dicere, id quod dictum est sequitur. Præterea omnes isto modo uerum pronunciabunt, omnésque falsum proferent, idémque seipsum falsum dicere concedet. Simul autem perspicuum est, de re nulla cum hoc esse disputationem. Nihil enim dicit. Nam neque hoc modo, neque non hoc dicit, sed ita & non ita. Horum etiam utrumque negat, quòd nec ita, nec non ita loquitur, sed & sic & non sic. Si enim non ita dicit, iam aliquid definitum certúmque erit. Præterea si tum cùm aiens uerum est, negans est falsum, & si hoc uerum est, illud falsum, non

licebit idem ſimul & uerè & dicere & negare. Sed fortaßis hoc dicent eſſe quod initio poſitum eſt. Præterea hoc quæri poteſt, num is qui aut quodā modo rem habere, aut non habere ſentiat, falſum dicit: qui autem utrumque ſentiat, uerum pronunciat. Si enim uerè dicit, quid eſt id quod dicitur, niſi talem rerum naturam id quod res eſt dicere? Si uerè non dicit, ſed is potius qui illo modo ſentit, iam quodam certo modo ea quæ ſunt ſe habebunt, idque uerum erit, nec ſimul non uerum. Quòd ſi pari ratione omnes & falſum & uerum pronunciant, nec loqui nec dicere huic tali homini licebit. Simul enim & hæc & non hæc dicit. Si uerò nihil ſentit aut opinatur, ſed æquè putat ac non putat, quid inter huius & eorum quæ terra ex ſe fundit affectionem, intereſt? Ex quo etiam facillimè intelligi licet, ita affectum eſſe neminem, nec aliorum nec eorum qui hāc ſententiam defendunt. Cur enim Megaram proficiſcitur, nō quieſcit, is qui ſe putat proficiſci? nec ſtatim prima luce in puteum aut in foſſam ruit, ſi occurrat, ſed cauere uidetur, tanquā non æquè cōmodū ac non cōmodum decidere exiſtimet? Perſpicuū eſt igitur, eum unū utilius eſſe, alterū nō utilius exiſtimare. Si hoc, etiā hoc eſſe hominē, illud nō hominē: hoc dulce, illud nō dulce eſſe iudicet neceſſe eſt. Neq; enim ex æquo omnia quærit & ſentit, cū melius eſſe putat aquam bibere, & uidere hominē, deinde ea quærit. Atqui oporteret, ſi idem eſſet æquè homo & nō homo. Sed nemo eſt, ut dixi, qui nō hæc fugere, illa nō fugere uideatur Itaq; omnes uno modo ſi minus in omnibus rebus, ac certè in eo quod melius & deterius eſt, affectos ſe eſſe exiſtimāt. Quòd ſi non ſcientia, ſed opinione ducuntur, multò maior cura in uero ponēda & defigenda eſt, quemadmodū ualetudinem potius æger, quàm ualens curare debet. Qui enim

opinatur

opinatur, si cum eo qui scientia præditus est comparetur, ad ueritatem non bene affectus est. Præterea ut quàm maximè sic & non sic se habeant omnia, certè magis & minus in natura eorum quæ sunt inest. Neque enim æquè paria sunt duo & tria, nec æquè falsum dixit is qui quatuor quinque esse putabat, atque is qui mille. Si ergo non æquè falsum dicunt, profectò alter minus falsum dicit. Ita magis uerum pronunciat. Quòd si id quod magis, ad uerum propius accedit, erit profectò uerum aliquid, cui similius & uicinius est id quod magis uerũ est. Ac si minus est, at certè aliquid est iam firmius & uerius: liberatíque erimus ab ista insana sententia, quæ nos prohibet aliquid certi animo statuere:

Cap. 5. *Ab eadem etiam sententia Protagoræ oratio proficiscitur: paríque ratione utramque aut ueram esse aut falsam necesse est. Si enim omnia quæ uidentur & apparent uera sunt, necesse est simul uera & falsa esse omnia. Multi enim inter se contraria sentiunt, eósque qui idem non sentiunt quod ipsi, falsum dicere existimant. Ita necesse est idẽ esse & non esse: quod si ita est, necesse est quæ uidentur uera esse omnia. Contraria enim inter se sentiunt ij qui falsum, & ij qui uerum pronunciant. Si igitur ea est rerum natura, omnes uerè dicunt. Perspicuum est igitur, utriusq; opinionis eandem esse sententiam. Agendi autem cum omnibus non eadem ratio est. Alij enim suadendi sunt, alij cogendi. Quos enim dubitatio in hanc sentẽtiam impulit, eorum facilè sanari potest ignoratio: præsertim cũ non orationi eorum, sed menti resistendum sit. Qui autem hoc disputationis causa defendunt, eorum sanatio reprehensio est, & quæ in uoce & quæ in nominibus consistit, orationis. Hanc autẽ sententiã quæ simul aientia & negãtia contrariáq;*

trariáque inesse uult, ij qui dubitant ab iis quæ sensu percipiuntur, hauserunt, quòd ab eodem contraria oriri cernerent. Quòd si nihilum oriri non potest, res quæ utrumque est, similiter antea erat. quemadmodum Anaxagoras confusa inter se omnia asserit, & Democritus. Hic enim inane & plenum æquè in quauis parte esse censet, quanquam eorum hoc esse, illud non esse diceret. Nos eos quidem qui ex his sententiam suam hauriunt, quodam modo uerè dicere, quodam modo ignorare dicemus. Quod enim est, duobus modis dicitur. Ita est quatenus aliquid ex nihilo oriri poßit, est quatenus nõ poßit: idémq; simul potest esse aliquid & nihilũ, sed non eadẽ ex parte. Vi enim idem simul contraria esse potest, re autem uera nõ potest. Præterea ab eis postulabimus, ut aliam etiam eorum quæ sunt, essentiam naturámque esse existiment, in qua nec motui, nec ortui, nec interitui quicquam loci omnino relictũ sit. Ea etiam ueritas quæ est de specie quam res præbent, nonnullis ab iis quæ sensus mouent, nata est. Verum enim non ex multitudine, nec ex paucitate iudicari censent oportere. Idem autem aliis dulce cùm degustant, uidetur esse, aliis amarum. Ita si omnes ægrotarent, uel omnes mentis suæ non essent, duo autem uel tres ualentes essent, aut mentis suæ essent, hi ægrotare & mentis suæ non esse uiderentur, cæteri non item. Prætcrea plerisque aliis animãtibus contrà ac nobis res speciem afferunt, & unicuique per se non eædem in sensu uidentur. Quænam igitur horum uera sint, aut falsa, incertum est. Non enim hæc magis quàm illa uera sunt, sed æquè uera. Itaque Democrito placet aut nihil uerum esse, aut certè nobis non esse perspicuum. Quoniam autem prudentiam in totum sensum esse putant, hunc autem commutationem esse uolunt, idcirco id quod

sensui

ſenſui uidetur neceſſariò, uerum eſſe confirmant. His enim rationibus impulſi & Empedocles & Democritus, &, ut uno uerbo omnia cõplectar, cæteri omnes, his talibus ſententiis addicti fuerunt. Empedocles enim, in quibus habitus conſtitutióque corporis mutata ſit, prudentiam quoq; mutari cenſet, hoc uerſu.

Ad præſens homini ſemper prudentia creſcit.

Alio autem in loco ſic,

Creſcit mens homini, quantum mutatio creſcit. Parmenides quoque in eadem eſt ſententia,

Quo ſua cuique manent in uita membra tenore,

Hunc quoque mens ſtatum retinet. Idem enim ualet quod illud, *Membrorum natura ſapit mortalibus æquè.* Latius enim patet intelligentia. Anaxagoræ etiã breuis illa ſententia à quodam eius amicorum memoriæ prodita eſt, Tales eis res futuras, quales putauerint. Ferunt etiam Homerum uideri fuiſſe in eadem ſententia, quòd Hectora ut mente dimotus eſt ob uulnus, iacere fecerit aliud ſentientem, quaſi ij etiam qui mentis non ſunt ſuæ, ſentiant illi quidem, ſed non idem. Perſpicuum eſt igitur ſi utraque prudentia eſt, ea etiam quæ ſunt in natura rerum, ſimul ita & nõ ita habere. Ex quo moleſtiſsimũ & grauiſsimũ eſt id quod efficitur. Si enim ij qui uerum quãtũ homini licet, uiderũt, cuiuſmodi ſunt ij maximè, qui illud quærũt & amãt, talibus opinionibus abundãt, atq; hæc de ueritate pronũciant, quid cauſæ eſt quamobrem nõ æquum ſit abiecti demiſsique animi crimine condemnare eos qui philoſophari conantur? Veritatem enim quærere aliud eſſet nihil, niſi aues uolantes inſequi. Hi autem in hac ſententia fuerunt, quòd exquirerent illi quidem rerum quæ ſunt ueritatem, eſſe autem ſolùm eas res quæ ſenſibus ſubiectæ ſunt, arbitrarentur

trarentur. In his uerò multa est rei indefinitæ incertæque natura, eiúsque quod est ita ut diximus. Itaque uerisimiliter probabiliterque loquuntur, uerè autem non dicunt. Sic enim æquum est potius loqui, quàm ut Epicharmus uel Xenophanes. Præterea cum uiderent hanc omnem naturam moueri, nihil autem de eo quod mutaretur, uerè dici, de eo quod omni ex parte mutaretur, nihil uerè dici & confirmari posse iudicabant. Ex hac enim sententia summa opinio extitit eorum qui cõmemorati sunt, aut eorum qui Heraclitum sequi se dicebant, eáque in qua Cratylus fuit, qui ad extremum nihil dici censebat oportere, sed digitum modò mouebat, Heraclitúmq; obiurgabat & accusabat, qui dixisset bis in eundem fluuium non posse quenquam intrare. Is enim ne semel quidem posse existimabat. Nos autem ad hanc quoque rationem respondebimus, id quod mutetur, tum cum mutatur, non putare esse, quadam ex parte uerum continere. quanquam de eo quidem controuersia est. Quod enim abiicit, aliquid eius quod abiicitur, habet: eiúsq; quod fit, iam aliquid sit necesse est. omninóq; si quid interit, aliqua res erit: & si gignitur, & id ex quo gignitur, & id à quo procreetur necesse est esse, atq; hoc non posse in infinitum progredi. Sed his prætermißis, illud dicimus, aliud esse quantitate mutari, aliud qualitate. Atque ut demus quantitatem non remanere, tamen specie omnia cognoscimus. Accusandi autẽ sunt ij qui in hac sunt sententia, quòd cũ eorum etiam quæ sensu percipiuntur, in minoribus numerum ita se habere sciant, tamen de toto cælo similem sententiam tulerunt. Locus enim eorum quæ sensus mouent, quíque nos ambit, cum solus in interitu & ortu semper sit, tamẽ nulla est planè pars uniuersi. Itaque rectius propter illa hæc absoluissent, quàm horũ causa

illa condemnassent. Perspicuum est etiam, nos his eadem quæ paulò antè dicta sunt, esse obiecturos. Docendi enim sunt ac persuadendi naturam esse quandam ab omni motu solutam ac liberam. Quanquam sequitur ut ij qui simul esse ac non esse dicunt, quiescere potius dicant omnia, quàm moueri. Neque enim est in quod quippiam mutetur, quandoquidem in omnibus insunt omnia. Verum autem illud esse, non omne uerum esse quod uideatur, primum hinc intelligi potest, quòd ne sensus quidem in eo obiecto quod proprium est, mentitur. Atqui uisio non idem est, quod sensus. Deinde mirum uideri debet, si hoc quærant, tantæne sint magnitudines, talésque colores, quales iis qui procul absunt, uidentur, an quales iis qui propè adsunt: & num quales ualentibus, an quales ægris: & grauioráne ea quæ imbecillibus, an quæ robustis: & ueráne ea quæ dormientibus, an quæ uigilantibus. Eos enim non putare hinc intelligitur. Nemo enim qui in Africa, si noctu Athenis se esse putet, in Ariopagũ proficiscitur. Præterea de futuris, quemadmodum etiam Platoni placet, non est profectò æquè certa medici & ignari opinio, ut exempli causa, de eo qui ualetudinem recuperaturus est, aut non recuperaturus. Præterea in ipsis sensibus, nõ est æquè ratum & certum sensus de obiecta re quæ aliena sit, & de ea quæ propria, iudicium, aut de eo quod propè adest, ac de seipso: sed de colore aspectus, non gustatus, & de sapore gustatus, non aspectus iudicat, quorum nullus unquam eodem tempore in eadem re occupatus, simul ita & non ita esse nunciat: quin nec alio atque alio tempore de affectione dubitauit, sed de eo in quod cadit affectio. ueluti idem uinum uel immutatum, uel commutatò corpore & uase, interdum dulce, interdum non dulce uideri potest:

test: sed non dulce cum est tale quale est, unquam mutatum est, uerùm semper de eo gustatus uerus est, estque necessariò tale quod dulce futurum est. Hoc autem tollunt funditus *hæ omnes sententiæ: & quemadmodum essentiam non esse cuiusquam, sic nec quicquam esse necessariò.* Quod *enim necessario est, id secus euenire nõ potest.* Ita *si quid necessariò est, id sic & non sic se non habebit.* Quòd *si id tantùm sit quod sensu percipitur, nec ea sint quæ animata sunt, nihil erit omnino.* Sensus *enim non erit.* Ac *illud quidem, nec ea quæ sensus mouẽtia sunt, nec sensus perceptiones ac notitias esse, fortasse uerum est.* Hoc *enim eius quod sensu percipit, est affectio.* Obiecta *autem quæ sensus perceptiones pariant etiam sine sensu, non esse non possunt.* Non *enim quidem certè sensus ipse sui est, sed aliquid est aliud præter sensum, quod sensu necesse est esse antiquius: præsertim cum id quod motum affert, eo quod motu citetur, prius sit naturæ ordine, etiam si hæc ipsa alia ad alia referantur.*

Sunt autem nonnulli qui dubitant & quærunt tam eorum qui in has sententias adducti sunt, quàm eorum qui eas modò commemorant. Quærunt *enim, quisnam ualentem & uno nomine, eum qui de quaque re uerè iudicet, internoscat.* Hæ *autem quæstiones similes sunt, ut si quæramus, dormiamus nunc, ánne uigilemus.* Hæ *enim quæstiones omnes idem ualent & efficiunt.* Omnium *enim hi rationem esse uolunt, quipp qui principium quærant, & uelint id per demonstrationem accipere.* Nam *non esse adductos eos ut hæc credant, res ipsa declarat: sed, ut diximus, hic eorum morbus est.* Rationem *enim quærunt eorum, quæ ratione non docentur.* Neque *enim principij demonstrationis demonstratio est.* Atque *his* Cap.6.

quidem hoc facilè persuadebitur : neque enim difficile est ad intelligendum. Qui autem in disputando cogi tantum uolunt, rem quæ fieri non potest, quærunt. Cõtrarium enim dici uolunt, & statim ipsi contraria afferunt. Quòd si non omnia cum aliquo conferuntur, sed quædam sunt quæ ipsa per se dicuntur, non omne quod uidetur, uerum erit. Quod enim uidetur, alicui uidetur. Ita qui omnia quæ uidentur uera esse censent, ea quæ sunt omnia, ad ea quæ cum aliquo conferuntur, facit pertinere. Itaque obseruare & animaduertere debent ij qui uim in disputatione & argumentatione postulant, simúlque id quod in disputationem uenit defendere uolunt, non id quod uidetur esse, sed quod uidetur ei cui uidetur, & quando quatenus, & quomodo uidetur. Si uerò id quod quæritur defendãt, non tamen hoc modo quem dixi, fiet ut ipsi citò pugnantia loquantur. Fieri enim potest, ut idem aspectui mel uideatur, gustatui autem non uideatur : & cum duo oculi sint, non eadem utrique aspectui, si dißimiles sint. Nam ad eos quidem, qui iis causis & rationibus, quæ paulò antè expositæ sunt, ducti & impulsi id quod uidetur uerum esse censent, ob eámque causam omnia æquè uera & falsa esse, facilis est responsio. Nam nec omnibus eadẽ uidentur, nec eidem semper eadem, sed sæpe contraria eodem tempore. Tactus enim quadam digitorum mutatione duo esse iudicat, aspectus unum : sed non eidem sensui, eadémque ex parte, eodémque modo, ac eodem tempore uidetur. Ita hoc uerum erit. Sed fortaßis propterea ij qui non dubitationis, sed disputationis causa hæc dicunt, non esse hoc uerũ, sed huic uerum, coguntur dicere: &, quemadmodum antè dictum est, coguntur etiam omnia in iis quæ cum aliquo conferuntur, ponere, & ad opinionem atque sensum dirigere.

Ita

Ita nec quicquam fuit, nec erit, si id antea in nullius opinione consederit. Quòd si fuit aut erit, profectò nõ omnia ad opinionem dirigentur. Præterea si unum sit, ad unum uel ad id quod certum & finitum est refertur: & si idem est & simplum & par, sed non ad duplum par est: ad opinionem igitur. si idem homo est & id quod opinione comprehenditur, homo non est id quod opinionem habet, sed id quod in opinionem cadit. Quòd si omnia ad opinionem dirigentur, specie infinita erit id quod opinionem habet. Atque hanc quidem firmißimam opinionem esse omnium, non esse simul ueras contrarias pugnantésque enunciationes, quæque incommoda eos sequantur, qui hæc defendũt, & cur ita loquantur, hactenus dictum sit. Quoniam autem pugnantia de eodem simul uera esse non possunt, perspicuum est ne contraria quidem in eodem simul esse posse. Nam cum contrariorum alterum non minus sit priuatio, essentiæ autem priuatio, negatio sit alicuius certi generis, profectò si fieri non potest, ut simul uerè quid affirmetur & negetur, fieri etiam non potest, ut simul cõtraria conueniant, sed aut utrumque quadam ex parte, aut alterum quidem quadam ex parte, alterum autẽ planè & omnino.

Quin ne inter aientia & negãtia quidẽ quicquam medium locari potest, sed necesse est unum quippiam in uno uel dici, uel negari. Quod quidẽ primùm ita perspicietur, si quid uerum sit, quid falsum, apertum sit definitione. Nã id quod est nõ esse dicere, aut quod non est esse, falsum est. Quod autem est esse, & quod non est non esse, uerum. Ita is etiam qui esse aut non esse dicit, uerum pronũciabit, aut falsum. Sed neque id quod est non esse dicitur, aut esse, neque id quod nullum est. Præterea aut mediũ erit aientium & negantium, quemadmodum fuscus color inter albũ & Cap. 7.

nigrum interiectus est, aut ut id quod neutrũ est inter hominem & equum. Si hoc modo est, nunquam mutabitur. Ex eo enim quod non bonum est, in bonum conuertitur, uel ex hoc in non bonum. Nunc autem semper uidetur. Non enim mutatio fit, nisi in contraria aut in ea quæ interiecta sunt. Si medium aliquid est, hoc etiam modo in album non ex non albo fiet mutatio. Nunc autem non uidetur. Praeterea omne quod ratione & animo intelligitur, ratio uel ait uel negat. Idque ex definitione percipi licet, cum uerum ait aut falsum. Cum enim certo quodam modo annectit res rebus, aiens & negãs, uerum: cùm certo quodam modo, falsum enũciat. Præterea hoc in omnibus aientibus & negantibus reperiri debet, nisi disputationis causa dicatur. Ita nec uerum, nec quod non uerum sit quisquam dicet: & præter id quod est, & id quod nullum est, aliquid erit. Ex quo etiam fiet, ut præter ortum & interitum aliqua sit mutatio. Quod etiam fiet in iis rerum generibus, in quibus negatio cõtrarium inducit. ueluti in numeris nec par erit, nec non impar numerus. At hoc fieri non potest, idque ex definitione intelligi potest. Præterea in hoc exitus nullus reperietur, résque in infinitum progredietur, nec solùm sesquialtera ea quæ sunt erunt, sed eam plura. Rursus enim ad hoc & in aiente & in negãte enũciatione negatio adiungi poterit, idq; erit aliquid. Alia enim quædam eius erit essentia. Præterea cum quispiã rogatus sitne hoc uel illud album, non esse respondebit, nihil aliud, nisi esse respondebit. Atqui non esse negatio declarat. Nata est autem nonnullis hæc opinio & sententia, quemadmodum etiã aliæ admirabiles. Cum enim argumentationes eas quæ uincendi tantùm studio suscipiũtur, explicare nõ possunt, rationi cedẽtes, id quod conclusum est, uerum esse assentiũ-

tur. Atque hi quidem hac de causa hæc defendunt: alij autem, propterea quòd omnium rationem quærunt. Principium autem ad hos omnes à definitione sumendum est. Definitio porrò ex eo fit, quòd aliquid eòs significare est necesse. Oratio enim cuius nomen est signum, rei fit definitio. Heracliti quidē decretū hoc, esse & non esse omnia, uera omnia facere uidetur. Anaxagoræ autem, esse aliquid interiectū aientibus & negantibus, ut falsa sint omnia. Cum enim permixta & confusa sunt, nec bonum est, nec nō bonum confusio. Ita nihil uerum dici potest.

His autem constitutis, perspicuum est fieri non posse, ut tam ea quæ uno modo dicuntur, quàm ea quæ de omnibus, constent, quemadmodum nonnulli sentiunt, quorum alij nihil uerum esse uolunt. Nihil enim impedire dicunt, quo minus omnia sic se habeant, ut diametron componi posse: alij autem uera omnia, ferè enim eorum eædem sunt quæ Heracliti, sententiæ. Qui enim omnia uera esse ait, falsáq; omnia, is etiam separatim utramque harum sententiarum defendit. Ita si illa esse non possunt, fieri etiam non potest, ut hæc sint. Præterea planè sunt aientia & negantia, quæ simul uera esse non possunt. Ne falsa quidem igitur omnia. Quanquam ex iis quæ dicta sunt, magis id fieri posse uidebitur: sed tamen in sententiis omnibus eius generis petendum est id quod etiam suprà dictum est, non quidem esse aliquid aut non esse, sed declarare aliquid, ut sit ex definitione differendum, sumendo quid falsum, aut uerum significet. Quòd si nihil aliud est uerum nisi affirmare, aut falsum nisi negare, fieri non potest, ut falsa sint omnia. Alteram enim partem pugnantium ueram esse necesse est. Præterea si necessariò omne quod est, affirmandum aut negandum est, utrumque falsum esse non po- Cap. 8.

test. Falsa est enim pars altera disparatorũ. Usuuenit autem his etiam sententiis omnibus id quod tritum est, ut se ipsæ tollant & refellant. Qui enim ait uera esse omnia, contrariam etiam illius sententiam ueram facit: ita suam non ueram. Contraria enim eam ueram esse nõ dicit. Quæ autem falsa esse omnia uult, ea etiam seipsam in falsum cõuertit. Quòd si excipiant, ille quidem contrariam, quòd sola non uera sit, hic autem suam, quòd non falsa, tamen sequitur eos innumerabiles enunciationes ueras & falsas postulare. Qui enim ueram orationem ueram esse dicit, uerum esse assentitur, quod in infinitum progredietur. Illud etiam perspicuum est, nec eos uerè dicere, qui omnia quiescere, nec eos qui omnia moueri sentiunt. Si enim omnia quiescunt, eadem semper uera & falsa erunt. Hoc autem mutari uidetur. Qui enim dicit, non erat aliquando, & rursus non erit. Sin mouentur omnia, nihil uerum erit. falsa igitur omnia. At non posse esse demonstratum est. Præterea neçesse est id quod est mutari. Ex aliquo enim in aliquid fit mutatio. Nec uerò omnia quiescunt uel mouentur interdum, semper autem nihil. Est enim quiddam quod semper motum affert iis quæ motu cientur, quod primò mouet, éstque ab omni motu solutum ac liberum.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER *Quartus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

*

Rincipium aliud dicitur, id rei unde aliquis primùm mouetur, ut longitudinis & uiæ: hinc enim hoc principium est. Econtrario aliud est id unde unumquodque optimè fiat. ueluti etiam in disciplina, non à primo reique principio interdum ordiendum est, sed ab eo quod quisque facillimè discat & percipiat. Aliud est id ex quo cùm subiectũ est & inest, aliquid efficitur. ut nauigij carina, & domus fundamentũ, & animalium nonnulli cor quidam cerebrum, alij id quod eiusmodi est, esse censent. Aliud est id ex quo nõ insito & subiecto res primùm oritur, & ex quo primùm motus & mutatio incipere solet. ueluti filius ex patre & matre: & pugna ex contumelia nascitur. Aliud est cuius uoluntate & consilio ea quæ mouentur, mouentur, & mutantur ea quæ mutantur. ut ciuitatum magistratus, & potentatus, & regna, & tyrannides. Principia etiam dicuntur artes, earúmque eæ maximè quæ principatum obtinent. Præterea Cap. 1.

id unde primùm res cognosci potest, rei hoc etiam principium nominatur. ueluti demonstrationum hypotheses. Tot etiam modis causæ dicuntur. Causæ enim omnes principia sunt. Ac omnium quidem principiorum cõmune, est primũ esse, ex quo res uel est, uel fit, uel cognoscitur. Eorũ autem partim insita sunt, partim externa. Itaque natura principium est, elementum, ratio, consilium, essentia, & finis. Multorũ enim & cognitionis & motus principium bonum est & malum.

Cap. 2. *Causa autem uno modo dicitur; id ex quo insito aliquid fit. ut æs statuæ, & argentum pateræ, horúmque genera. Alio modo species & exemplar. hoc autem est ratio ipsius rei, & horum genera ueluti concentus eius qui* διὰ πασῶν *dicitur, dupla proportio, & uno nomine, numerus, partésque rationis. Præterea id à quo primum mutationis uel quietis principium proficiscitur. ueluti is qui consiliũ dedit, causa est, & filij pater: atque uno nomine, id quod facit eius quod fit, & quod uim mutãdi habet, eius quod mutatur. Præterea ut finis, hic autẽ est, id cuius causa aliquid fit, ut ambulationis finis ualetudo. Si enim quæratur, cur ambulet, ut ualeat, respondemus: quod cùm respondimus, nos causam attulisse arbitramur. Itémque ea omnia, quæ cùm aliud motum attulit, ei ac fini interiecta sunt. ut ualetudinis macies, uel purgatio, uel remedia, uel instrumenta. Hæc enim ad finem omnia referuntur. Hoc autem inter se differunt; quòd alia ut instrumenta sunt, alia quasi opera. Ac causæ quidem tot ferè modis dicũtur. Cùm autem multis modis causæ dicantur, fit etiam ut multæ eisdem non aduentitiæ assumptæque causæ sint. ueluti statuæ & ars statuaria, & æs, non ex aliqua alia re aduentitia, sed hoc ipso quòd statua est: sed non eadem ex parte, uerùm hoc*

causa

causa est ut materia, illa ut mouens & efficiēs. Sunt etiam causæ quarum aliæ aliarū ac mutuæ causæ sunt: ueluti labor firmæ constitutionis, & hæc laboris quanquam non eodem causæ genere, sed hæc ut finis, illa ut causa efficiens principiúmque motionis. Præterea idem causa est interdum contrariorum. Quod enim cùm adest & præsens est, huius causa est, id cùm abest, causam interdum contrarij esse dicimus: ueluti gubernatoris absentiam euersionis nauis, cuius præsentia causa salutis erat & conseruationis. Vtrunque autem & præsentia & absentia causa est efficiēs. Causæ autem omnes quæ modò expositæ sunt, in quatuor modos clarißimos cadunt. Nam & elementa syllabarum, & materia efficiendorum parandorúmque operum, & ignis, & terra, cæteráque corpora omnia eiusdem generis, & totius partes, & hypotheses conclusionis, ad id genus causæ ex quo aliquid fit, referuntur. Horum autem partim sunt id quod subiicitur, ueluti partes: partim quasi forma, ut totum & compositio & species: & semen uerò, medicus, & qui consilium dedit, & uno nomine id quod facit, omnia ad id genus causæ pertinent, unde principium motus & quietis proficiscitur. Cætera sunt quasi finis bonúmque aliorum. Id enim cuius causa aliquid fit aut est, præstantißimum habetur, aliorúmque finis esse uult. Faciamus autem nihil interesse, bonum, an bonum quod uideatur, dicamus. Ac causarum quidē tot sunt genera. Causarum autem modi, numero quidem multi sunt, sed si iidem summatim exponantur, pauciores erunt. Dicuntur enim causæ multis modis, earúmque quæ eiusdem generis sunt, alia quàm alia & prior & posterior est. ueluti exempli causa, ualetudine prior est medicus & artifex: cōcetus qui διὰ πασῶν appellatur; duplum & numerus: sempérque ea

quæ

quæ quiduis complectũtur, rebus singulis. Præterea causæ sunt etiã aduẽtitiæ earúmq; genera. ut statuæ aliter est Polycletus causa, aliter statuarius, quòd accidit ut statuarius Polycletus diceretur. Ea etiam quæ accidens & quod aduentitium est continet, ut homo statuæ caũsa est, uel etiam omnino animal, quòd Polycletus est homo, & homo animal. Est etiam eorum quæ aduentitia sunt aliud alio & prius & uicinius. ut si is qui albus & musicus est, statuæ causa dicatur, nõ solùm Polycletus aut homo. In omnibus autẽ & quæ propriè & per se dicuntur, & quæ per aliud alienáque ui, partim causæ dicuntur, quòd efficere possint, partim quòd re ipsa efficiant. ut ædificandi causa architectus, uel architectus qui ædificat. Eodem autem modo quo in iis quæ exposita sunt, in iis ètiam quibus causæ subiectæ sunt, dicetur. ut huius statuæ quatenus statua est, aut statuæ omnino & absolutè: uel æris huius, qua ex parte æs est, uel materiæ omnino. Quod fit etiã in aduentitiis causis eodem modo. Præterea hæ atq; illæ cõiunctæ dicentur. ueluti non Polycletus, nec statuarius, sed Polycletus statuarius. Quãquam autẽ hæ omnes numero sex sunt, bifariã tamen dicũtur. Nam uel ut res singulæ, uel ut earũ genus: aut ut accidens, aut ut accidẽtis causæque aduentitiæ genus: uelut cõniunctæ, uel ut per se ac solæ dictæ: uel ut ui & potestate, uel ut re ipsa efficiẽtes causæ. Hoc autẽ uno differũt, quòd eæ quæ re ipsa efficiunt, & singulæ simul sunt ac non sunt & ipsæ & earum effecta. ueluti hic qui medicinã adhibet, & hic qui curatur. & architectus hic qui ædificat, & hoc quod ædificatur: eæ autem quæ ex efficiendi ui & potestate dicuntur, non semper. Neque enim domus & architectus simul intereunt.

Cap. 3. *Elementũ dicitur ex quo primò insito aliquid constat, nec*

nec in aliam speciem specie diuidi potest. ut uocis elemēta, ex quibus uox cōflatur, & in quæ postrema diuiditur, illa autē non iam in uoces quæ sint diuersæ à sua specie: quòd si diuidantur, partes sunt eiusdem generis ac speciei. ut aquæ pars aqua est, non syllabæ pars syllaba. Similiq; modo elementa corporū dicunt esse ij qui ea ponunt, in quæ ultima, corpora diuiduntur, illa autem non iam in alia corpora quæ specie differāt, & si plura sint talia, ea elementa nominant. Designationum quoque & demonstrationum elementa dicuntur eodem modo. Primæ enim demonstrationes, & quæ in pluribus demōstrationibus insunt, elementa dicuntur demonstrationum. Ratiocinationes autem huiusmodi sunt primæ, quæ tribus uerbis per unum quod medium est, cōcluduntur. Quinetiam hinc per translationem elementum uocant quicquid unum est & paruum, & ad multa est utile. Itaque quod paruum est, simplex & indiuiduum elementum dicitur. Ex quo factum est, ut ea quæ maximè uniuersa sunt, latißiméque patent, elemēta sint, propterea quòd unumquodq; eorum cùm unū sit & simplex, in multis reperitur aut omnibus aut quàm plurimis: atque etiam unum & punctū principia nōnullis esse uideantur. Quoniam igitur ea quæ genera uocantur, uniuersa sunt & indiuidua (una est enim eorum ratio) genera nonnulli elementa nominant, ídque magis quàm differentiam, quòd genus latius pateat. Cui enim differentia cōuenit, id etiam genus sequitur. Cui autem genus cōuenit, ei non omni differētiæ. Commune autem omnium est, esse elementū uniuscuiusque id quod primùm cuique inest.

Natura autem dicitur uno modo eorum quæ innascuntur ortus. ut si quis Y productum proferat. Alio id ex quo insito primū nascitur, id quod nascitur. Præterea id unde Cap. 4.

primus

primus motus in quoq; eorum quæ natura sunt, quatenus idem est, proficiscitur. Nasci autem dicuntur ea quæ accessionem ab alio habent tactu, uel copulatione, uel adhæsione, ut fœtus. Copulatio uerò hoc à tactu differt, quòd hic nihil aliud præter tactum esse debet: in iis autem quæ cohærent, est unum quiddam idem in utroque, quod facit ut pro tactu cognata sint, & unum continuatione & quantitate sint, non qualitate. Præterea natura dicitur id, ex quo primum uel constat, uel gignitur aliquid eorum quæ natura sunt, quod quidem inordinatum est, nec ex ui sua mutari potest. ut statuæ uasorúmque æneorum æs natura dicitur, ligneorum lignum, itémque in cæteris. Ex his enim unumquodque constat, materia prima salua & integra. Hoc enim modo eorum etiam quæ natura cõstant elementa, naturam esse uolunt, alij ignem, alij terrã, quidam aera, nonnulli aquã, alij aliquid aliud eiusdem generis, alij quædam eorũ, nonnulli hæc omnia. Alio modo natura dicitur, eorum quæ natura constant, essentia: ut ij qui naturam dicunt esse primam componere. ueluti Empedocles naturam nullius eorũ quæ sunt, esse censet, sed solùm permixtionem & mutationem eorum quæ confusa sunt: naturam autem ab hominibus esse nominatam. Quocirca ea quæ natura constant, aut gignuntur, iam insito eo unde gigni aut esse solent, nõdum naturam habere dicimus, nisi speciẽ & formam habeant. Natura ergo constant ea quæ ex utroq; horum constant, ueluti animalia eorúmque partes. Natura autẽ est materia prima, eáque duplex, uel ad ipsum prima, ut operum ex ære ad ea quidem æs primum est: absolutè autem fortaßis aqua, si aqua sint ea quæ uim liquoris habent. Natura etiam species & essentia dicitur, hoc autem ortus finis est & perfectio. Trãslatione autem iam etiam

omnino

omnino essentia omnis ex hac natura dicitur, quòd natura essentia sit quædam. Ex iis igitur quæ dictæ sunt naturæ, prima natura & quæ propriè dicatur, essentia est eorum quæ in se quatenus ipsa sunt, motus principia continent. Materia enim ex eo natura dicitur, quòd huius recipiendæ uim habeat: origines uerò atque hoc ipsum quod nasci appellatur, ex eo naturæ uocãtur, quòd motus sunt, qui ab hac proficiscantur: principium etiam motus eorum quæ natura constant, hæc ipsa est, dum est quodam modo uel ui, uel re ipsa insita.

Necessarium dicitur id sine quo ut causã adiuuãte uiui non potest. ut respirare, & alimentum animali necessarium est, quippe cùm sine his stare nõ poßit. Ea etiam necessaria sunt, quibus non extãtibus bonum uel esse, uel existere & oriri non potest, uel malum aliquod amoueri aut detrahi: ueluti ægro potionem capere necesse est, ne ægrotet: & in Aeginam nauigare, ne pecunias amittat. Præterea id quod uim affert, & uis ipsa. Hoc autem est id quod contra appetitionem & uoluntatem impedit & prohibet. Quod enim uiolentum est, necessarium dicitur. Itaq; molestum est, Eueni sententia. Omnis enim res necessaria, & quæ cogit, tristis est & grauis. Et uis quædã est neceßitas, quemadmodum etiam Sophocles scribit hoc uersu, Sed me facere hæc adegit neceßitas. Videturque neceßitas quiddam esse quod mutari non potest, nec iniuria. Cõtraria est enim uoluntatis rationisque motui. Præterea quod secus se habere aut euenire non potest, id necessariò se ita habere dicimus, atque ex hoc necessariò cætera quoque omnia quodammodo necessaria dicuntur. Quod enim uim affert, tum dicitur uel facere uel pati, cùm res nihil pro naturali impetu & appetitu potest propter id quod uim Cap. 5.

affert

affert, quasi hæc sit necessitas, quæ impediat, quo minus secus habeat. In iis etiam quæ uitæ & boni causas adiuuant, eodem modo. Cùm enim hìc bonum, illic uita & status extare sine quibusdam non possunt, ea necessaria sunt, & in causa uis quædam est hæc necessitas. Præterea demonstratio in necessariis rebus ducitur, propterea quòd secus esse & euenire non poßit, si planè sit demõstratum. Huius autem causa sunt prima & principia, ex quibus conclusio efficitur, quæ aliter se habere nõ possunt. Cur igitur nonnulla necessaria sint, alia causa est, cur quædam sint, nulla est, sed propter hæc ipsa alia esse necesse est. Ita fit, ut quod primùm ac propriè necessarium est, id sit, quod est simplex atque absolutum. Id enim multis modis se habere non potest. Ita nec aliter & aliter. Iam enim multis modis se haberet. Quòd si quædã æterna sunt & immobilia, eis nihil quod uiolentum sit & cõtra naturam, potest contingere.

Cap. 6. *Vnum dicitur partim per aliud alienáq; ui, ut Coriscus & quod musica præditum est: & Coriscus musicus. Idem enim efficit Coriscus, & quod musica præditum est, quod Coriscus musicus: idémq; efficiunt, quod musica præditum est, & quod iustum est, & Musicus iustus Coriscus. Hæc enim omnia fortuitò & per aliud unum dicũtur. Nã quod iustum est, & quod musica instructum est, unum dicuntur, quòd uni essentiæ acciderunt: quod autẽ musica præditum est & Coriscus, quòd unum alteri accidit. Similiter autem quodammodo etiam Coriscus musicus & Coriscus unum sunt, propterea quòd altera pars earum quæ sunt in oratione, alteri accidit. ueluti quod musica præditum est, Corisco: & Coriscus musicus iustúsque Coriscus unum sunt, quòd unum utriusque partis uni quod idem est, conuenit. Nihil enim interest, Coriscóne id quod musica præditum*

est

est, an hoc illi accidat. Eadem est ratio tum si in genere, tum si in aliquo nomine uniuersali accidens dicatur. ueluti homo idem est quod musicus homo. Nam idē sunt, aut quòd homini qui una est essentia & natura, nomen musici accidit, aut quòd utrumque alicui rerum singularum ut Corisco acccidit: nisi quòd non eodem modo utrumque conueniat, sed unum fortasse ut genus & in essentia, alterum ut habitus uel effectus essentiæ. Ac ea quidem quæ per aliud alienáque ui unum esse dicuntur, hoc modo dicuntur. Eorum autem quæ per se unum dicuntur, partim ex eo dicuntur, quòd cohæreant, ut fascis cum uinculo, & ligna cum glutine. & linea etiam si inflexa sit, & tamen continuata est, una dicitur, quemadmodum etiam unaquæque pars, crus & brachium. Horum autem ipsorum ea potius unum sunt, quæ natura, quàm quæ arte cohærent. Continuatum autem id dicitur, cuius motus unus per se est, nec aliter esse potest. Vnus uerò motus dicitur is qui diuidi non potest, diuidi inquam tempore. Continuata autem per se ea dicuntur, quæ nō tactu unum sunt. Si enim ligna ita componas, ut se inter se contingant, ea unum nec lignum, nec corpus, nec quicquam aliud continuum esse dices. Quæ igitur continua sunt omnino, ea unum esse dicuntur, etiam si flexionem habeant, atque ea etiam magis, quæ non habent flexionem, ut tibia & femur magis, quàm crus, quod fieri potest, ut cruris non sit motus unus. Itémque linea recta magis unum est, quàm inflexa. Inflexam autem & quæ angulum habet, & unam & non unam dicimus, quòd & simul, & non simul eius motus esse potest: recta autem simul est semper, nec pars magnitudine prædita, alia mouetur, alia quiescit, id quod fit in inflexa. Alio etiam modo unum ex eo dicitur, quòd subiectū specie non differat. Ea autem

non differunt, quorum ſpecies ſenſu indiuidua eſt. Subiectum autem intelligitur aut primum, aut ultimũ ad finem pertinens. Nam & uinum unum, & aqua una dicitur, hoc ipſo quòd ſpecie indiuidua ſit. Et liquores omnes, ut oleum & uinum, ac quæ uim liquoris habent, unum ex eo dicuntur, quòd materia ultima eadem eſt omnium. Aqua enim & aer hæc ſunt omnia. Vnum etiam dicuntur ea, quorum unum eſt genus contrariis differentiis differẽs: atque hæc omnia unum dicuntur, quòd unum genus differentiis ſubiectum eſt, ueluti equus, homo, canis, unum dicuntur, quod omnia ſunt animalia, & quodam modo ita, ut materia una. Hæc autem interdum unum ita dicuntur, interdum ex genere quod ſupra eſt, quod idem dicitur, ſi ultimæ generis formæ ſint, illa autem his ſuperiora. ut triangulum quidem quod duobus lateribus paribus conſtat, & quod tribus paribus conſtat, una eadémque figura ſunt, quòd utrumque eſt triangulum. triangula autem nõ eadem ambo ſunt. Præterea unum dicuntur, quorum ratio quæ eſſentiam, indiuidua eſt ad aliam quæ declarat eſſentiam. Omnis enim ratio ipſa per ſe diuidi poteſt. Sic enim & id quod creuit, & quod interit & ſeneſcit unum ſunt. quòd una eſt eorum ratio. Vt planarum figurarum quæ longitudinem & latitudinẽ habent, formæ ac ſpeciei ratio una eſt. Quorum autem indiuidua eſt in animo perceptio, qua rei eſſentia & natura intelligitur, nec tempore, loco, ratione ſeparari poteſt, ea ſunt unum maximè, atque horum ea quæ eſſentiæ ſunt. Generatim enim & uniuerse quæ diuiſionem diſiunctionémque non habent, hoc ipſo quòd non habent, unum dicuntur omnia. ut ſi quatenus homo eſt, diuiſionem non habet, ũnus homo eſt: ſi quatenus animal, unum animal: ſi quatenus magnitudo eſt,

una

una magnitudo. Ac maxima quidem partem unum ex eo dicuntur, quòd aliquid aliud aut faciant, aut accipiant & patiantur, aut quòd cum aliquo collata sint unum. Ea autem primùm & maximè unum dicuntur, quorum una est essentia. una porrò uel continuatione, uel forma, uel ratione. Ea enim ut multa numeramus, quæ aut non continuata sunt, aut quorum non una forma est, aut quorum non una est ratio. Præterea est quatenus quiduis unum continuatione esse dicamus, si quantum continuúmque sit: est quatenus non nominemus, si quid totum minimè sit, id est nisi formam unam habeat. Non enim unum dicemus calceum esse, cuius partes similiter quomodocunque compositas uiderimus, nisi propter earum continuationem: sed si ita, ut sit calceus, & formam quandam habeat, tum denique unum est. Itaque orbis linea maximè ex omnibus una est, quòd tota perfecta & absoluta sit. Vnius autem ratio est, numeri cuiusdam esse principium. Prima enim cuiusque generis mensura & modus principium est. Ex quo enim primo cognoscimus, id primum est mensura cuiusque generis. Vnum ergo in quoque genere principium est eius quod sub scientiam & cognitionem cadit. Sed non idem unum in quouis genere inuenitur. Hîc enim est primus sonus qui sensu percipitur: alibi cõsonans, uel muta: grauitatis & ponderis aliud, aliud motus: ubique tamen unum uel forma uel quantitate diuidi non potest. Ac illud quidem quod quantitate ut quantitas est diuidi non potest ulla ex parte, nec situm habet, unio dicitur: quod nulla ex parte, & situm habet, punctum: quod uno modo diuiduum est, linea: quod bifariam, extremitas: quod in omnes partes ac tribus modis diuiduum est, corpus nuncupatur. Quod nullo modo in quanti-

titatem diuiduum est, punctum & unio: quorũ unio situm non habet, punctum habet. Praeterea alia unum sunt numero, alia specie, nonnulla genere, quaedam proportione atq; ratione: numero quidem ea quorum materia una est: specie, quorũ una est ratio: genere, quorum una est forma categoriae: proportione, quorum unum ad alterum, aut alia ad alia eodem modo affecta sunt. Semper autem posteriora consequentia sunt ex superioribus: ueluti omnia quae numero unũ sunt, etiam specie sunt: quae autem specie unum sunt, non sunt numero unum omnia, sed genere unum sunt omnia, quae etiam specie. quae uerò genere, non etiam specie sunt omnia, sed proportione. quae autem proportione unum sunt, genere unum nõ sunt omnia. Hoc etiam perspicuum est, multa uni dici opposito nomine. Alia enim ex eo, quòd continuata non sunt: alia, quòd materiam specie diuiduam habent, uel primam, uel certè ultimam: quaedam, quòd multae sint eis rationes quae essentiam explicant, dicuntur.

Cap. 7. *Quod est, partim per aliud alienáq; ui, partim per se esse dicitur. per aliud, ut iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, & id quod musica praeditum est hominem simili modo dicentes, quo musicum aedificare dicimus, quod architecto contigit, ut musicus, uel musico, ut architectus sit. Hoc enim in hoc esse, hoc huic accidisse, declarat. Sic etiã in superioribus, cum hominem musicum dicimus, & eum qui musicus sit esse hominem, uel musicum esse album, uel musicum eum qui albus sit, hoc quidem dicimus, quòd utrumq; eidem accidit, illud autem quòd ei quod est. Musicum uerò hominem, quòd musici nomen ei conuenit. Sic quoque albus dicitur homo, quòd is est, cui hoc conuenit. Ac ea quidem quae per aliud dicuntur, ita dicuntur,*

aut quòd eidem quod est utrumque cõueniat, aut quòd illi quod est insit, aut quòd id ipsum sit cui inest id in quo ipsum dicitur. Per se autem esse dicuntur ea, quæ categoriæ formas figurásque declarant. Tot enim modis esse dicitur, quot sunt categoriarum ipsarum significationes. Quoniam igitur eorum quæ in aliis dicuntur, partim essentiam significant, partim qualitatem, alia quantitatem, alia relationem, quædam facere uel pati, nonnulla alicubi esse, alia in tempore, esse idem quod unumquodque horum declarat. Nihil enim hæc duo differunt, homo est ualens, & homo ualet: neque hæc, homo est ambulans, & homo ambulat: neque hæc, homo est secans, & homo secat. Quod etiam de cæteris iudicandum est eodem modo. Præterea esse & est uerum esse significat, non esse autem, non uerum esse, sed falsum, æque in affirmatione atque in negatione. ut si Socrates musicus sit, in hac enunciatione, Socrates est musicus, est id uerum esse declarat. aut si Socrates non sit albus, in hac enunciatione, Socrates albus non est, idem uerbum hoc uerum esse significat. In illa autem, diametros non est, ut ita dicam, incommensurabilis, hoc significat esse falsum. Præterea esse & τὸ ὂν partim eorum quæ dicta sunt, ui & potestate dici, partim re ipsa declarat. Videns enim esse dicimus tam id quod cernere potest, quàm quod reuera cernit. Eodémque modo scire & quod scientia uti potest, & quod ea utitur: & quiescens tam id in quo iam quies inest, quàm quod potest quiescere. Eadem est ratio essentiarum. Nam & Mercurium in lapide esse, & dimidium lineæ, & frumentum id quod nondum maturum est, dicimus. Quando autem fieri poßit, quando nondum, alio loco erit exponendum.

Essentiæ autem dicuntur esse simplicia corpora, ut ter- Cap. 8.

quæ quiduis complectũtur, rebus singulis. Prætereа causæ sunt etiã aduẽtitiæ earúmq; genera.ut statuæ aliter est Polycletus causa,aliter statuarius, quòd accidit ut statuarius Polycletus diceretur. Ea etiam quæ accidens & quod aduentitium est continet,ut homo statuæ causa est, uel etiam omnino animal, quòd Polycletus est homo, & homo animal. Est etiam eorum quæ aduentitia sunt aliud alio & prius & uicinius. ut si is qui albus & musicus est, statuæ causa dicatur,nõ solùm Polycletus aut homo.In omnibus autẽ & quæ propriè & per se dicuntur, & quæ per aliud alienáque ui,partim causæ dicuntur,quòd efficere poßint, partim quòd re ipsa efficiant. ut ædificandi causa architectus,uel architectus qui ædificat. Eodem autem modo quo in iis quæ expositæ sunt,in iis étiam quibus causæ subiectæ sunt,dicetur.ut huius statuæ quatenus statua est,aut statuæ omnino & absolutè:uel æris huius,qua ex parte æs est,uel materiæ omnino.Quod fit etiã in aduentitiis causis eodem modo.Prætereа hæ atq; illæ cõiunctæ dicentur. ueluti non Polycletus,nec statuarius,sed Polycletus statuarius.Quãquam autẽ hæ omnes numero sex sunt, bifariã tamen dicũtur.Nam uel ut res singulæ,uel ut earũ genus: aut ut accidens,aut ut accidẽtis causæque aduentitiæ genus: uelut cõiunctæ, uel ut per se ac solæ dictæ:uel ut ui & potestate, uel ut re ipsa efficiẽtes causæ.Hoc autẽ uno differũt, quòd eæ quæ re ipsa efficiunt,& singulæ simul sunt ac non sunt & ipsæ & earum effecta. ueluti hic qui medicinã adhibet, & hic qui curatur.& architectus hic qui ædificat, & hoc quod ædificatur: eæ autem quæ ex efficiendi ui & potestate dicuntur,non semper. Neque enim domus & architectus simul intereunt.

Cap. 3. *Elementũ dicitur ex quo primò insito aliquid constat, nec*

nec in aliam speciem specie diuidi potest. ut uocis elemēta, ex quibus uox cōflatur, & in quæ postrema diuiditur, illa autē non iam in uoces quæ sint diuersæ à sua specie: quòd si diuidantur, partes sunt eiusdem generis ac speciei. ut aquæ pars aqua est, non syllabæ pars syllaba. Similiq; modo elementa corporū dicunt esse ij qui ea ponunt, in quæ ultima, corpora diuiduntur, illa autem non iam in alia corpora quæ specie differāt, & si plura sint talia, ea elementa nominant. Designationum quoque & demonstrationum elementa dicuntur eodem modo. Primæ enim demonstrationes, & quæ in pluribus demōstrationibus insunt, elementa dicuntur demonstrationum. Ratiocinationes autem huiusmodi sunt primæ, quæ tribus uerbis per unum quod medium est, cōcluduntur. Quinetiam hinc per translationem elementum uocant quicquid unum est & paruum, & ad multa est utile. Itaque quod paruum est, simplex & indiuiduum elementum dicitur. Ex quo factum est, ut ea quæ maximè uniuersa sunt, latißiméque patent, elemēta sint, propterea quòd unumquodq; eorum cùm unū sit & simplex, in multis reperitur aut omnibus aut quàm plurimis: atque etiam unum & punctū principia nōnullis esse uideantur. Quoniam igitur ea quæ genera uocantur, uniuersa sunt & indiuidua (una est enim eorum ratio) genera nonnulli elementa nominant, idque magis quàm differentiam, quòd genus latius pateat. Cui enim differentia cōuenit, id etiam genus sequitur. Cui autem genus cōuenit, ei non omni differētiæ. Commune autem omnium est, esse elementū uniuscuiusque id quod primùm cuique inest.

Natura autem dicitur uno modo eorum quæ innascuntur ortus. ut si quis Y productum proferat. Alio id ex quo insito primū nascitur, id quod nascitur. Præterea id unde Cap. 4.

primus

primus motus in quoq; eorum quæ natura sunt, quatenus idem est, proficiscitur. Nasci autem dicuntur ea quæ accessionem ab alio habent tactu, uel copulatione, uel adhæsione, ut fœtus. Copulatio uerò hoc à tactu differt, quòd hîc nihil aliud præter tactum esse debet: in iis autem quæ cohærent, est unum quiddam idem in utroque, quod facit ut pro tactu cognata sint, & unum continuatione & quantitate sint, non qualitate. Præterea natura dicitur id, ex quo primum uel constat, uel gignitur aliquid eorum quæ natura sunt, quod quidem inordinatum est, nec ex ui sua mutari potest. ut statuæ uasorúmque æneorum æs natura dicitur, ligneorum lignum, itémque in cæteris. Ex his enim unumquodque constat, materia prima salua & integra. Hoc enim modo eorum etiam quæ natura cōstant elementa, naturam esse uolunt, alij ignem, alij terrā, quidam aera, nonnulli aquā, alij aliquid aliud eiusdem generis, alij quædam eorū, nonnulli hæc omnia. Alio modo natura dicitur, eorum quæ natura constant, essentia: ut ij qui naturam dicunt esse primam componere. ueluti Empedocles naturam nullius eorū quæ sunt, esse censet, sed solùm permixtionem & mutationem eorum quæ confusa sunt: naturam autem ab hominibus esse nominatam. Quocirca ea quæ natura constant, aut gignuntur, iam insito eo unde gigni aut esse solent, nōdum naturam habere dicimus, nisi speciē & formam habeant. Natura ergo constant ea quæ ex utroq; horum constant, ueluti animalia eorúmque partes. Natura autē est materia prima, eáque duplex, uel ad ipsum prima, ut operum ex ære ad ea quidem æs primum est: absolutè autem fortaßis aqua, si aqua sint ea quæ uim liquoris habent. Natura etiam species & essentia dicitur, hoc autem ortus finis est & perfectio. Trāslatione autem iam etiam

omnino

omnino essentia omnis ex hac natura dicitur, quòd natura essentia sit quædam. Ex iis igitur quæ dictæ sunt naturæ, prima natura & quæ propriè dicatur, essentia est eorum quæ in se quatenus ipsa sunt, motus principia continent. Materia enim ex eo natura dicitur, quòd huius recipiendæ uim habeat: origines uerò atque hoc ipsum quod nasci appellatur, ex eo naturæ uocãtur, quòd motus sunt, qui ab hac proficiscantur: principium etiam motus eorum quæ natura constant, hæc ipsa est, dum est quodam modo uel ui, uel re ipsa insita.

Necessarium dicitur id sine quo ut causa adiuuãte uiui non potest. ut respirare, & alimentum animali necessarium est, quippe cùm sine his stare nõ possit. Ea etiam necessaria sunt, quibus non extãtibus bonum uel esse, uel existere & oriri non potest, uel malum aliquod amoueri aut detrahi: ueluti ægro potionem capere necesse est, ne ægrotet: & in Aeginam nauigare, ne pecunias amittat. Præterea id quod uim affert, & uis ipsa. Hoc autem est id quod contra appetitionem & uoluntatem impedit & prohibet. Quod enim uiolentum est, necessarium dicitur. Itaq; molestum est, Eueni sententia. Omnis enim res necessaria, & quæ cogit, tristis est & grauis. Et uis quædã est necessitas, quemadmodum etiam Sophocles scribit hoc uersu, Sed me facere hæc adegit necessitas. Videturque necessitas quiddam esse quod mutari non potest, nec iniuria. Cõtraria est enim uoluntatis rationisque motui. Præterea quod secus se habere aut euenire non potest, id necessariò se ita habere dicimus, atque ex hoc necessariò cætera quoque omnia quodammodo necessaria dicuntur. Quod enim uim affert, tum dicitur uel facere uel pati, cùm res nihil pro naturali impetu & appetitu potest propter id quod uim Cap. 5.

affert

affert,quasi hæc sit necessitas,quæ impediat,quo minus secus habeat.In iis etiam quæ uitæ & boni causas adiuuant, eodem modo.Cùm enim hìc bonum, illic uita & status extare sine quibusdam non possunt,ea necessaria sunt, & in causa uis quædam est hæc necessitas.Præterea demonstratio in necessariis rebus ducitur,propterea quòd secus esse & euenire non poßit,si planè sit demōstratum. Huius autem causa sunt prima & principia, ex quibus conclusio efficitur,quæ aliter se habere nō possunt. Cur igitur nonnulla necessaria sint,alia causa est,cur quædam sint, nulla est,sed propter hæc ipsa alia esse necesse est.Ita fit,ut quod primùm ac propriè necessarium est,id sit,quod est simplex atque absolutum. Id enim multis modis se habere non potest.Ita nec alitèr & aliter. Iam enim multis modis se haberet.Quòd si quædā æterna sunt & immobilia, eis nihil quod uiolentum sit & cōtra naturam, potest contingere.

Cap. 6. Vnum dicitur partim per aliud alienáq; ui,ut Coriscus & quod musica præditum est: & Coriscus musicus. Idem enim efficit Coriscus, & quod musica præditum est, quod Coriscus musicus:idémq; efficiunt, quod musica præditum est,& quod iustum est, & Musicus iustus Coriscus. Hæc enim omnia fortuitò & per aliud unum dicūtur.Nā quod iustum est,& quod musica instructum est,unum dicuntur, quòd uni essentiæ acciderunt: quod autē musica præditum est & Coriscus,quòd unum alteri accidit. Similiter autem quodammodo etiam Coriscus musicus & Coriscus unum sunt, propterea quòd altera pars earum quæ sunt in oratione,alteri accidit.ueluti quod musica præditum est, Corisco: & Coriscus musicus iustúsque Coriscus unum sunt, quòd unum utriusque partis uni quod idem est, conuenit. Nihil enim interest, Coriscóne id quod musica præditum

est

est,an hoc illi accidat. Eadem est ratio tum si in genere, tum si in aliquo nomine uniuersali accidens dicatur.ueluti homo idem est quod musicus homo. Nam idē sunt,aut quòd homini qui una est essentia & natura, nomen musici accidit,aut quòd utrumque alicui rerum singularum ut Corisco acccidit:nisi quòd non eodem modo utrumque conueniat,sed unum fortasse ut genus & in essentia, alterum ut habitus uel effectus essentiæ. Ac ea quidem quæ per aliud alienáque ui unum esse dicuntur, hoc modo dicuntur. Eorum autem quæ per se unum dicuntur,partim ex eo dicuntur,quòd cohæreant, ut fascis cum uinculo, & ligna cum glutine.& linea etiam si inflexa sit, & tamen continuata est,una dicitur, quemadmodum etiam unaquæque pars, crus & brachium. Horum autem ipsorum ea potius unum sunt,quæ natura,quàm quæ arte cohærent. Continuatum autem id dicitur,cuius motus unus per se est,nec aliter esse potest. Vnus uerò motus dicitur is qui diuidi non potest, diuidi inquam tempore. Continuata autem per se ea dicuntur,quæ nō tactu unum sunt. Si enim ligna ita componas,ut se inter se contingant,ea unum nec lignum,nec corpus,nec quicquam aliud continuum esse dices. Quæ igitur continua sunt omnino,ea unum esse dicuntur, etiam si flexionem habeant, atque ea etiam magis, quæ non habent flexionem,ut tibia & femur magis, quàm crus, quod fieri potest,ut cruris non sit motus unus. Itémque linea recta magis unum est,quàm inflexa. Inflexam autem & quæ angulum habet,& unam & non unam dicimus, quòd & simul,& non simul eius motus esse potest: recta autem simul est semper,nec pars magnitudine prædita, alia mouetur, alia quiescit,id quod fit in inflexa. Alio etiam modo unum ex eo dicitur,quòd subiectū specie non differat. Ea autem

non differunt, quorum ſpecies ſenſu indiuidua eſt. Subiectum autem intelligitur aut primum, aut ultimũ ad finem pertinens. Nam & uinum unum, & aqua una dicitur, hoc ipſo quòd ſpecie indiuidua ſit. Et liquores omnes, ut oleum & uinum, ac quæ uim liquoris habent, unum ex eo dicuntur, quòd materia ultima eadem eſt omnium. Aqua enim & aer hæc ſunt omnia. Vnum etiam dicuntur ea, quorum unum eſt genus contrariis differentiis differẽs: atque hæc omnia unum dicuntur, quòd unum genus differentiis ſubiectum eſt, ueluti equus, homo, canis, unum dicuntur, quod omnia ſunt animalia, & quodam modo ita, ut materia una. Hæc autem interdum unum ita dicuntur, interdum ex genere quod ſupra eſt, quod idem dicitur, ſi ultimæ generis formæ ſint, illa autem his ſuperiora. ut triangulum quidem quod duobus lateribus paribus conſtat, & quod tribus paribus conſtat, una eadémque figura ſunt, quòd utrumque eſt triangulum. triangula autem nõ eadem ambo ſunt. Præterea unum dicuntur, quorum ratio quæ eſſentiam, indiuidua eſt ad aliam quæ declarat eſſentiam. Omnis enim ratio ipſa per ſe diuidi poteſt. Sic enim & id quod creuit, & quod interit & ſeneſcit unum ſunt. quòd una eſt eorum ratio. Vt planarum figurarum quæ longitudinem & latitudinẽ habent, formæ ac ſpeciei ratio una eſt. Quorum autem indiuidua eſt in animo perceptio, qua rei eſſentia & natura intelligitur, nec tempore, loco, ratione que ſeparari poteſt, ea ſunt unum maximè, atque horum ea quæ eſſentiæ ſunt. Generatim enim & uniuersè quæ diuiſionem diſiunctionémque non habent, hoc ipſo quòd non habent, unum dicuntur omnia. ut ſi quatenus homo eſt, diuiſionem non habet, ũnus homo eſt: ſi quatenus animal, unum animal: ſi quatenus magnitudo eſt,

una

una magnitudo. Ac maxima quidem partem unum ex eo dicuntur, quòd aliquid aliud aut faciant, aut accipiant & patiantur, aut quòd cum aliquo collata sint unum. Ea autem primùm & maximè unum dicuntur, quorum una est essentia. una porrò uel continuatione, uel forma, uel ratione. Ea enim ut multa numeramus, quæ aut non continuata sunt, aut quorum non una forma est, aut quorum non una est ratio. Præterea est quatenus quiduis unum continuatione esse dicamus, si quantum continuúmque sit: est quatenus non nominemus, si quid totum minimè fit, id est nisi formam unam habeat. Non enim unum dicemus calceum esse, cuius partes similiter quomodocunque compositas uiderimus, nisi propter earum continuationem: sed si ita, ut sit calceus, & formam quandam habeat, tum denique unum est. Itaque orbis linea maximè ex omnibus una est, quòd tota perfecta & absoluta sit. Vnius autem ratio est, numeri cuiusdam esse principium. Prima enim cuiusque generis mensura & modus principium est. Ex quo enim primo cognoscimus, id primum est mensura cuiusque generis. Vnum ergo in quoque genere principium est eius quod sub scientiam & cognitionem cadit. Sed non idem unum in quouis genere inuenitur. Hîc enim est primus sonus qui sensu percipitur: alibi cõsonans uel muta: grauitatis & ponderis aliud, aliud motus: ubique tamen unum uel forma uel quantitate diuidi non potest. Ac illud quidem quod quantitate ut quantitas est diuidi non potest ulla ex parte, nec situm habet, unio dicitur: quod nulla ex parte, & situm habet, punctum: quod uno modo diuiduum est, linea: quod bifariam, extremitas: quod in omnes partes ac tribus modis diuiduum est, corpus nuncupatur. Quod nullo modo in quanti-

titatem diuiduum est, punctum & unio: quorũ unio situm non habet, punctum habet. Præterea alia unum sunt numero, alia specie, nonnulla genere, quædam proportione atq; ratione: numero quidem ea quorum materia una est: specie, quorũ una est ratio: genere, quorum una est forma categoriæ: proportione, quorum unum ad alterum, aut alia ad alia eodem modo affecta sunt. Semper autem posteriora consequentia sunt ex superioribus: ueluti omnia quæ numero unũ sunt, etiam specie sunt: quæ autem specie unum sunt, non sunt numero unum omnia, sed genere unum sunt omnia, quæ etiam specie. quæ uerò genere, non etiam specie sunt omnia, sed proportione. quæ autem proportione unum sunt, genere unum nõ sunt omnia. Hoc etiam perspicuum est, multa uni dici opposito nomine. Alia enim ex eo, quòd continuata non sunt: alia, quòd materiam specie diuiduam habent, uel primam, uel certè ultimam: quædam, quòd multæ sint eis rationes quæ essentiam explicant, dicuntur.

Cap. 7. *Quod est, partim per aliud alienáq; ui, partim per se esse dicitur. per aliud, ut iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, & id quod musica præditum est hominem simili modo dicentes, quo musicum ædificare dicimus, quod architecto contigit, ut musicus, uel musico, ut architectus sit. Hoc enim in hoc esse, hoc huic accidisse, declarat. Sic etiã in superioribus, cum hominem musicum dicimus, & eum qui musicus sit esse hominem, uel musicum esse album, uel musicum eum qui albus sit, hoc quidem dicimus, quòd utrumq; eidem accidit, illud autem quòd ei quod est. Musicum uerò hominem, quòd musici nomen ei conuenit. Sic quoque albus dicitur homo, quòd is est, cui hoc conuenit. Ac ea quidem quæ per aliud dicuntur, ita dicuntur,*

aut quòd eidem quod est utrumque cōueniat, aut quòd illi quod est insit, aut quòd id ipsum sit cui inest id in quo ipsum dicitur. Per se autem esse dicuntur ea, quæ categoriæ formas figurásque declarant. Tot enim modis esse dicitur, quot sunt categoriarum ipsarum significationes. Quoniam igitur eorum quæ in aliis dicuntur, partim essentiam significant, partim qualitatem, alia quantitatem, alia relationem, quædam facere uel pati, nonnulla alicubi esse, alia in tempore, esse idem quod unumquodque horum declarat. Nihil enim hæc duo differunt, homo est ualens, & homo ualet: neque hæc, homo est ambulans, & homo ambulat: neque hæc, homo est secans, & homo secat. Quod etiam de cæteris iudicandum est eodem modo. Præterea esse & est uerum esse significat, non esse autem, non uerum esse, sed falsum, æque in affirmatione atque in negatione. ut si Socrates musicus sit, in hac enunciatione, Socrates est musicus, est id uerum esse declarat. aut si Socrates non sit albus, in hac enunciatione, Socrates albus non est, idem uerbum hoc uerum esse significat. In illa autem, diametros non est, ut ita dicam, incommensurabilis, hoc significat esse falsum. Præterea esse & τὸ ὂν partim eorum quæ dicta sunt, ui & potestate dici, partim re ipsa declarat. Videns enim esse dicimus tam id quod cernere potest, quàm quod reuera cernit. Eodémque modo scire & quod scientia uti potest, & quod ea utitur: & quiescens tam id in quo iam quies inest, quàm quod potest quiescere. Eadem est ratio essentiarum. Nam & Mercurium in lapide esse, & dimidium lineæ, & frumentum id quod nondum maturum est, dicimus. Quando autem fieri poßit, quando nondum, alio loco erit exponendum.

Essentiæ autem dicuntur esse simplicia corpora, ut ter- Cap. 8.

ra, ut ignis, ut aqua, & si qua sunt generis eiusdem, & uno nomine corpora, & quæ ex his constant animalia, & dæmonia, eorúmque partes. Hæc autem omnia ex eo essentiæ uocantur, quòd non de subiecto dicantur, sed de eis cætera. Alio uerò modo id omne essentia dicitur, quod causa est cur hæc ipsa sint, & in eis inest, quæ de subiecto non dicuntur. ueluti animus causa est cur sit animal. Partes etiam omnes quæ in his talibus rebus insunt, ac definiunt, & essentiam declarant, quibus sublatis totũ tollitur, ut extremitate sublata, corpus quorundam sententia tollitur, & linea sublata, extremitas: atque uno nomine numerus nõnullis eiusmodi uidetur esse (eo enim sublato, nihil fore) ac determinare omnia. Præterea essentia est rei forma, cuius ratio definitio est, atque id essentia cuiusque dicitur. Duobus igitur modis essentia dicitur, tum id quod postremo subiicitur, quod quidem de alio iam non dicitur, tum id quod hoc aliquid est, nec separari ac seiungi potest, qualis est cuiusque rei forma ac species.

Cap. 9. Eadem dicuntur quædam per aliud, ut quod album est, & quod musica præditum, eadem sunt, quòd eidem acciderunt: & homo atque id quod musica præditum est, quòd alterum alteri accidit. Quod autem musica præditum est & homo, quòd id quod musica præditum est, homini accidit. Hic autem idem est quod utrumque, & utrumque horum idem quod hic dicitur. Homo enim & quod musica præditum est, idem quod homo musicus, & illud idem quod hæc, dicitur. Itaque hæc omnia uniuersè non dicuntur. Neque enim uerè dici potest, omnis homo idem esse & quod musica est præditum. Quæ enim uniuersè atque in totum dicuntur, per se insunt & conueniunt omnia. Accidentia autem nõ per se ac ui sua, sed in rebus singulis simpliciter

pliciter dicuntur. Idem enim uidetur esse Socrates, & Socrates musicus. Socrates enim uerbum non in multis dicitur. Itaque omnis Socrates, ut omnis homo, non dicitur. Atque alia quidem hoc modo eadem dicuntur. Alia autem per se, quemadmodum etiam unum. Nam & quorum una est materia, ea aut specie, aut numero, aut genere eadem dicuntur, & quorum eadem essentia. Ex quo perspicuum est, eius quod idem est rationem, identitatem uocant, esse unitatem quandam essentiæ aut multorum, aut cum pro multis eodem quis utitur. ueluti cum aliquid idem quod ipsum illud esse dicit. Eodem enim pro duobus utitur. Alia autem dicuntur, quorum aut species multæ sunt, aut materia, aut ratio essentiæ. omninóque cõtrario modo, quàm idem aliud dicitur. Differentia dicuntur quæ diuersa sunt, etiam si idem aliquid sint, dummodò non numero, sed aut specie, aut genere, aut analogia: & præterea quorũ aliud genus est atque diuersum, & contraria, quæque in essentia diuersitatem habent. Similia dicuntur, & quæ idem acceperunt, & quæ pluribus iisdem affecta sunt, quàm diuersis, & quorum una est qualitas: & quod in se plura aut præstantiora contrariorum quibus commutari potest, continet, hoc ipso simile dicitur. Contrario modo dissimilia definiuntur.

Contraria dicuntur aientia & negantia, aduersa, ea quæ cum aliquo conferuntur, & priuantia: ea etiam, à quibus ortus & interitus rerum sumuntur, & in quæ extrema perueniunt & occidunt: quæque simul in eo quod utriusq; recipiendi uim habet inesse non possunt, ea cõtraria dicũtur, aut ipsa, aut ea ex quibus constãt. Fuscus enim color & albus in eodem nõ insunt. Itaq; ij, ex quibus sunt, his opponũtur. Aduersa dicuntur, & quæ genere differũt, Cap. 10

nec eidem simul conuenire possunt: & quæ plurimum ex iis quæ eodem genere continentur, inter se differunt: & quæ plurimum differunt in eodem quæ ea recipere potest: & quæ plurimum ex iis quæ eidem potestati subiecta sunt, differunt: & quorum maxima est uel omnino, uel generis, uel speciei dissimilitudo & differentia. Alia autem cõtraria dicuntur, partim ex eo quòd hæc habent, partim quòd eiusmodi recipere possunt: quædam quòd eorum sunt efficientia, aut patientia, aut ea faciunt, aut accipiunt, aut amotiones, aut susceptiones, aut habitus, aut priuationes sunt horum, & eorum quæ sint eiusdem generis. Quoniam autem unum & id quod est multis modis dicũtur, sequantur necesse est etiam alia quæ ex eis dicantur. Ita & idem & aliud, & contrarium sequi necesse est, ut sit diuersum in quaque etiam categoria. Diuersæ autem speciei dicuntur in quæ eiusdem generis sunt, nec aliud ab alio continetur: & quæ eodem genere contenta, differentiã habent: & quæ in essentia contrario modo se habent. Contrariáq; diuersæ sunt inter se speciei aut omnia, aut quæ primò dicuntur, & quorum in ultima generis specie diuersæ rationes continentur. ut homo & equus indiuidua sunt genere, rationes autem eorum diuersæ sunt: & quæ in eadem ipsorum essentia differentiam habent. Eiusdem autem speciei sunt ea quæ opposito his modo dicuntur.

Cap. 11. *Priora & posteriora dicuntur, quædã ex eo quòd cùm primum quiddam & principium sit in unoquoq; genere, principio uiciniora sunt, quod uel omnino & natura uel cum aliquo collatum, uel in loco, uel ab aliquibus constitutum sit. ueluti ea quæ loco priora sunt ex eo dicuntur, quòd propinquiora sunt aut natura cuidam loco constituto, ut medio, uel extremo: aut ad quiduis. Quod autem ab*

eo remotius est, posterius dicitur. Alia dicuntur temporum ordine. quorum partim priora & posteriora dicuntur, quæ ab instanti remotiora sunt, ut in iis quæ gesta sunt. Priores enim sunt Troianorum res quàm Medorum, quòd longius ab his temporibus absunt: partim quòd his temporibus propiora sint, ut in futuris. Priores enim ludi Iouis sunt, quā Apollinis, quòd propiores sint instanti tēpori, ut hoc temporis pūcto pro primo & principio utamur. Alia ex motu dicuntur. quod enim uicinius est ei quod principio motum attulit, id prius uocatur. ut puer uiro prior. Atque hoc etiam omnino & absolutè principium est quoddam. Alia ex ui. Quod enim ui & potētia excellit, prius est & potentius. Huiusmodi autem est, cuius uoluntate & consilio alterum & quod posterius est, sequi cogitur, ita ut si ille non impellat, non moueatur, & moueatur, si motum afferat. Voluntas autem principium est. Alia ex ordine. Ea autem sunt, quæ ab aliquo quod constitutum est ratione distant. ut in saltatione is qui secūdum locū tenet, prior eo est, qui tertium: & penultima chorda ultima in fidibus prior est. Illic enim is qui primas tenet, hic media chorda principium est. Atque hæc quidem priora hoc modo dicuntur. Alio autem modo, quod cognitione prius est, ut quod etiam prius est omnino. Horū uerò aliter priora sunt quæ ratione, aliter quæ sensu priora sunt. Ratione enim uniuersæ res priores sunt, sensu singulæ. Ratione etiā accidens toto prius est. ut musica præditum, homine musico. neque enim sine parte erit ratio: tametsi fieri non possit, ut musica præditum sit, aliquo non extante musico. Præterea priores & antiquiores dicuntur priorum affectiones: ut leuitate rectitudo. Lineæ enim illa, hæc extremitatis per se affectio est. Alia igitur hoc modo priora &

posteriora dicuntur: alia autem naturæ ordine, ea quæ sine aliis extare possunt, illa uerò sine his non possunt, qua quidē diuisione Plato utebatur. Quoniam autem esse multis modis dicitur, primùm quidem subiectum prius est, ita quæ prior est materia: deinde aliter ea quæ esse possūt, aliter ea quæ re ipsa sunt. Quædam enim ui & potestate priora sunt, posteriora autem quædam re ipsa. ueluti ui & potestate dimidiata linea tota prior est, & pars toto, & materia quàm essentia, re autem ipsa posterior, præsertim cùm toto dissoluto, re ipsa futura sit. Quodam igitur modo ea quæ priora & posteriora dicuntur, ex his nominātur. Quædā enim ortu & origine priora sunt, & sine aliis extare possunt: ut totum prius est partibus. Quædā autem interitu: ut partes toto. Eadémque est ratio cæterorum.

Cap. 12 Vis dicitur, principium motus uel mutationis in alio, uel quatenus aliud est. ueluti architectura uis est quæ in eo quod ædificatur, non inest: medicina autem cùm uis sit, in eo quod curatur, inesse potest, sed non quatenus curatur. Ac alia quidē uis mutationis uel motus in alio uel ut aliud est, principium dicitur: alia aūtem est ab alio uel ut aliud est. Qua enim id quod patitur, aliquid fert & accipit, interdum quidem si quiduis pati aut accipere poßit, id pati posse dicimus: interdum non omnem affectionem accipere; sed eam quæ in melius ferat. Vis etiam dicitur, aliquid bene rectéque aut ex uoluntate efficiendi facultas. Interdum enim eos qui duntaxat profecti sint aut dixerint, non tamen bene, aut ex animi sententia, posse dicere uel ire non dicimus. Quod etiam de patiendo iudicandum est eodem modo. Præterea facultates dicuntur omnes habitus, quibus, res in quibus insunt, ab omni prorsus affectione liberas reddunt, uel immutabiles, uel non facilè in deterius

mutari

mutari sinunt. Franguntur enim, atteruntur, flectuntur, & uno nomine intereunt omnia, non quòd poßint, sed quòd non poßint, eísque aliquid desit. hæc autem accipere & quasi ferre non possunt ea quæ ui procuratrice & potestate, constitutionéque quadam tuti, uix aut leuiter ferunt atque patiuntur. Quoniam autem uis tot modis dicitur, id etiam quod uim habet & potest, uno quidem modo dicetur id quod motus principium habet, aut mutationis. Etenim quod status aut quietis efficiens est, id eam uim habet, ut quiddam in alio aut quatenus aliud est, esse posit. Alio autem modo, si quid aliud eiusmodi uim habeat. Alio uerò, si in quamuis talem uim siue in deterius siue in melius mutare poßit. Nam quod interit, eam uim habere uidetur ut interire poßit, aut non interiret, si fieri non posset. nunc autem huiusmodi uis externæ accipiendæ constitutionem, causam, & principium quoddam in se continet. Interdũ enim eiusmodi uidetur esse ex eo quod habet, interdũ quod non habet. Quòd si priuatio est habitus quodam modo, certè omnia ex eo quòd aliquid in se continẽt, huiusmodi erunt. Quoniámque id quod est ambiguè dicitur, fit, ut id quod potest ex eo dicatur, quòd habitũ quendam & principium habeat, eiúsque priuationem, si priuatio haberi poßit. Alio modo, ex eo quòd in aliud aut ut aliud est, uim suã eiusmodi quæ interimere poßit, non habeat. Preterea hæc omnia posse dicuntur, aut quòd solum facere, uel nõ facere poßint, aut quòd bene. Etenim in rebus inanimis hæc uis inest, ueluti in instrumentis. Lyram enim aliam resonare posse dicunt, aliã non posse, nisi sonora uocalísque sit. Imbecillitas autem est uirium priuatio, talísque principij detractio quædam, quale expositum est, uel omnino, uel ab eo quod naturam aptã ad illud habendum

bendum habeat, uel etiam tum cùm iam illud naturæ ui habere poßit. Neq; enim eodem modo puerum quo uirũ ſpadonem procreare liberos nõ poſſe quiſquam dixerit. Præterea utraque uis imbecillitatem contrariam habet, tam ea quæ ſolùm ad mouẽdum, quàm quæ ad bene mouendum pertinet. Et eorum quæ non poſſunt, partim ex hac imbecillitate dicuntur, partim alio modo, ut quod poteſt & quod nõ poteſt fieri. Non poteſt eſſe aut fieri id, cuius contrarium neceſſariò uerum eſt. ut diametron componi poſſe, id non poteſt, propterea quòd hoc falſum eſt. Et cuius contrarium non ſolùm uerum eſt, ſed etiam neceſſarium. ueluti diametron non poſſe componi. Eum ergo componi poſſe non ſolùm falſum eſt, ſed etiam neceſſariò falſum. Quod autem fieri poteſt, huius contrarium eſt, cùm neceſſe non eſt falſum eſſe contrarium. ut ſedere hominem, in iis eſt quæ fieri poſſunt. Non enim neceſſariò falſum eſt, eum nõ ſedere. Quod ergo fieri poteſt, uno quidem modo, ut dictum eſt, id quod non neceſſariò falſum eſt declarat. Alio enim modo, uerum eſſe, alio id quod uerũ eſſe poteſt. Translatione autem uis quæ eſt in geometria dicitur. Atq; hæc quidem quæ poſſunt, non ex ui dicuntur. Quæ autem ex ui dicuntur, ex prima una dicuntur omnia. Ea uerò eſt mutationis in alio uel ut aliud eſt principiũ. Cætera enim poſſe dicuntur, partim quòd hanc illorũ uim aliquid aliud in ſe continet, partim quòd non continet, alia quòd hoc modo continet. Eodémq; modo ea quæ non poſſunt, dicũtur. Quapropter uerè & propriè prima uis ſic definietur, mutationis in alio ut aliud eſt fons & principium.

Cap. 13. *Quantum dicitur id quod in ea quæ inſunt, diuiduum eſt, quorum utrumque aut unumquodq; eam uim à natura habet, ut unum quiddam & hoc aliquid eſſe poßit. Multitudo*

tudo quidem quantum quiddam est, si sit numerabilis: magnitudo autem etiam est, si sub mẽsuram cadat. Dicitur autem multitudo id quod in ea quæ cohærentes partes non habent, diuidi potest: magnitudo uerò id quod in ea quæ continuatas cohærentésque partes habent. Magnitudinum ea quæ unam in partem cohærentes partes habet, longitudo nominatur: quæ in duas, latitudo: quæ in tres, altitudo. Horum autẽ, multitudo quidem finita, numerus: longitudo, linea: latitudo, extremitas: altitudo, corpus dicitur. Alia etiam per se quanta quædam, alia per aliud dicuntur. ueluti linea per se quantum est quiddam: quod musica præditum est, per aliud. Eorum autem quæ per se quanta sunt, partim ex essentia quantum quiddam sunt, ut linea. In definitione enim quæ quid sit explicat, quantũ quiddam continetur: partim affectiones & habitus sunt huiusmodi essentiæ. ut multa, pauca: lõgum, breue: latum, angustum: altum, humile: graue, leue: aliáque generis eiusdem. Sũt etiam magnum, paruum: maius, minus, quæ & per se dicũtur, & inter se conferuntur, rei quãtæ per se affectiones & proprietates. Quanquam hæc nomina etiam ad alia transferuntur. Eorum uerò quæ per aliud quanta dicuntur, alia sic dicuntur ut dictum est, quòd id quod musica præditum est, & quod album quantum ex eo nominatur, quòd id cui inest, quãtum quiddam sit: alia autem, ut motus & tempus. Hæc enim quanta quædam dicuntur, & continua, quòd ea diuidua sint, quorum hæc sunt affectiones. Intelligo autem non id quod motu cietur, sed id in quo motum est. Quia enim illud quantum est, quanta etiam est motio, tempus uerò, quia hæc est.

Qualitas dicitur uno modo essentiæ differentia. ut si quæratur quale sit animal homo, bipes respondetur: si Cap. 14

equus

equus, quadrupes. Et orbis qualis sit figura, non angulata respõdetur; quòd sit differentia qualitatis, quæ essentiã attingit. Ac uno quidẽ modo qualitas essentiæ differentia dicitur. Alio autẽ modo, ut immobilia, & res mathematica, quemadmodũ numeri quales sunt, ueluti compôsiti, & non solùm ij qui in unum diuiduntur, sed ij etiam quorum sunt simulachrũ & similitudo plana figura & solida. Hi sunt, qui quoties quoti, uel quoties quoti quoties dicuntur: & uno nomine id quod præter quantitatem in essentia inest. Vniuscuiusque enim numeri essentia est semel. ut ipsorum sex non ipsum bis aut ter est, sed semel essentia. Sex enim semel, sex sunt. Qualitates etiam sunt essentiarum quæ mouẽtur affectiones, ut calor, ut frigus, ut cãdor, nigror, grauitas, leuitas, quæque huiusmodi, quibus corpora cùm mutantur, etiam cõmutari dicuntur. Præterea qualitates sunt uirtus & uitium, bonũ & malũ. Fere igitur qualitas duobus modis dici potest, quorum unus est proprius maximè. Prima enim qualitas, essentiæ differentia est. Huius etiam pars est quædã ea qualitas quæ in numeris reperitur. Differentia enim est quædam essentiarum, sed non earum quæ mouentur, aut non quatenus mouẽtur. Illa autem affectiones sunt earũ quæ mouentur, aut hoc ipso quòd mouentur, motuúmque differentiæ. Virtus uerò & uitium pars quædam sunt affectionũ. Motus enim & actionis dissimilitudines, declarant, quibus præclarè uel uitiosè faciunt uel patiuntur ea quæ perturbationibus & motibus agitantur, Quod enim hoc modo moueri uel agere potest, rectum est: quod illo modo, uitiosum. Bonum autem & malum qualitatem in iis quæ animata sunt, maximè indicant, atque eorum in iis maximè, quæ sui iudicij sunt.

Cap. 15. *Cum aliquo conferri dicuntur, partim ut duplum cum simplo*

simplo, & triplum cum triente, & uno nomine multiplex cum quota eius parte, & quod superat, cũ eo quod superatur: partim ut id quod uim calefaciẽdi habet, cum eo quod calere potest, & quod uim frangendi habet, cum eo quod frangi potest, & uno nomine id quod uim efficiendi habet, cum eo quod uim accipiendi & quasi ferendi. quædam ut id cuius modus & mensura designari potest, cum mẽsura, & quod sub scientiam cadit, cum scientia, & id quod sensu percipitur, cum sensu. Ac prima quidem numero uel omnino, uel certe cum eis aut cum uno conferuntur. ueluti duplum cum uno collatum certus est numerus. multiplex autem cum uno collatum, certus non est, ueluti hic, an ille sit. Sesquialterum uerò cum subsesquialtero collatum numero, cum certo comparatur. Quod autem partes continet, cum ea parte quam continet collatum, incerto est numero quemadmodum multiplex cum uno. Quod uerò uincit & superat, cum eo collatum quod superatur, planè incertũ & infinitũ est numero. Numerus enim eádem mẽsura comprehenditur. hæc autem ex numero cuius modus non comprehenditur, dicũtur omnia. quippe cùm id quod superat, cum eo quod superatur collatum, tantundẽ contineat, & eo amplius, quod quidem incertum est & indefinitum. Nam ut res tulerit, uel par est, uel impar. Hæc igitur quæ cum aliquo conferuntur, ex numero dicuntur, & numeri affectiones, & præterea par, simile, & idẽ, alio modo. ex uno enim dicuntur omnia. Eadem enim sunt quorum una est essentia: similia, quorum una est qualitas: paria & æqualia, quorum una est quantitas. unum autem numeri principium est atque mensura. Ita fit ut ex numero quidem hæc cum aliquo conferri dicantur omnia, non tamen eodem modo. Efficientia uerò & patientia, ex ui efficiendi

ficiendi & patiēdi, effectúsq; facultatum. ueluti quod uim calefaciēdi habet, cum eo quod calefieri potest, ex eo quod potest, comparatur: rursúsque id quod calefacit, cum eo quod calet, & quod secat, cum eo quod secatur, ut ea quæ faciunt. Eorum autem quæ ex numero cum aliquo conferuntur, nō sunt effectus, nisi quemadmodum aliis in libris expositum est. Quæ autem ex motu oriuntur actiones, non conueniunt. Eorum porrò quæ ex ui conferuntur cum aliquo, ea ex temporibus etiam iam conferuntur. ueluti id quod fecit, cum eo quod factum est: & quod facturum est, cum eo quod faciendum est. Sic enim pater filij pater dicitur. hic enim aliquid fecit, ille passus est & accepit. Præterea quædam ex principij quam uim nomino, priuatione dicuntur, ut quod non potest: quæque ita dicuntur, ut quod sub sensum oculorum non cadit. Ac ea quidem quæ numero & ui cum aliquo conferuntur, omnia cum aliquo conferuntur hoc ipso quod id ipsum quod quicque est, alterius esse dicatur, nō ex eo quòd aliud ad illud referatur. Quod autem mensura comprehēditur, & quod sub scientiam cadit, & quod ratione & intelligentia continetur, ex eo cum aliquo conferri dicuntur, quòd aliud ad ea referatur. Quod enim ratione & intelligentia continetur, sui rationem esse declarat. nec ratio cum eo confertur, cuius est ratio & intelligentia. bis enim idem dictum esset. Itémq; aspectus, alicuius aspectus est, non eius tamen cuius est aspectus (quanquam hoc uerè dici potest) sed uel coloris, uel alicuius alius eiusdem generis. Illo autem modo bis idem dicetur, si dicatur, aspectus eius esse, cuius aspectus est. Eorum igitur quæ per se cum aliquo conferūtur, partim hoc modo conferūtur, partim si eorum genera huiusmodi sint. ueluti medicina in iis est quæ cū aliquo conferuntur, quòd

scientia

scientia quæ eius genus est, ad ea quæ cum aliquo conferuntur, uidetur pertinere. Ea etiam cum aliquo conferuntur, quibus ea quæ illa continent, ad illa pertinere dicuntur. ut æqualitas in iis est, quòd æquale etiam est, & similitudo, quod simile. Alia per aliud in iis sunt, quæ cum aliquo conferuntur. ut homo, quòd ei contigit, ut duplũ sit. quod in iis ducitur: uel cãdor, si usuueniat, ut idem & duplum & album sit.

Perfectum dicitur aliud quidẽ, id cuius particula nulla extra sumi potest. ut tempus uniuscuiusque perfectum est id extra quod ullum tempus sumi non potest, quod sit pars huius temporis. Aliud ex uirtute & laude perfectum dicitur, quod aliquo genere nõ uincitur. ut perfectus medicus, & perfectus tibicen dicitur, cũ ab eo nihil abest, quod ad genus uirtutis qua est præditus, pertineat. Sic autẽ ad malos etiam hæc transferentes, eos sycophantas perfectos, & perfectos fures nominamus, quandoquidem etiam bonos eos dicimus, ut furem bonum, & bonum sycophãtam. Virtus etiam quædam est perfectio. Tum enim quæque res, ac quæque essentia perfecta est, & suis omnibus partibus ac numeris absoluta, cum pars nulla eius molis & magnitudinis, quam natura præscripsit, deest, eo genere uirtutis, quod eam attigit. Ea quoque perfecta dicuntur, in quibus τὸ τέλος, id est finis, bonum inest. Ex eo enim quod τέλος, id est finem habent, τέλεια, id est perfecta dicuntur. Itaque quoniam finis aliquid eorum est quæ extrema sunt, in malum etiam transferentes perfectè periisse, perfectéque interiisse aliquem tum dicimus, cum ab eo nihil interitus & mali abest, sed in summo est. Itaque ἡ τελευτὴ, id est mors, translatione τέλος, id est finis dicitur, quòd utrumque sit extremũ. τέλος autem, id est finis, & id cuius causa aliquid Cap. 16.

b fit

fit aut est, extremum dicitur. Ac ea quidē, quæ per se ac ui sua perfecta dicūtur, his tot dicuntur modis: alia quòd bonitatis nihil eis desit, nec in quoque genere superētur, nec quicquam extra sit. Alia autem iam ex his perfecta dicuntur, quòd aut aliquid tale faciant & pariant, aut habeāt, aut hoc doceant, aut certè quòd aliquo alio modo ad ea quæ primò dicuntur perfecta, pertineant.

Cap. 17 *Extremū dicitur & cuiusq; rei ultimū: & extra quod primū nihil accipi potest: & citra quod primū insunt omnia: & quicquid est forma magnitudinis, aut eius quod præditum est magnitudine: & uniuscuiusq; re finis. Quale est id quò motus & actio peruenit, nō à quo incipit. Interdùm autē utrūq; dicitur, & quò peruenit, & unde incipit. Et id cuius causa aliquid fit aut est. & uniuscuiusq; rei essentia, & cuiusq; rei forma. Est enim hoc cognitionis extremum: si cognitionis, & etiam rei. Ex quo perspicuum est, quot modis principium dicitur, totidem etiam ultimum dici, atq; etiam pluribus: Principium enim quiddam extremum est. non omne autem extremum, principium.*

Cap. 18. *Id quo, multis modis dicitur: uno quidē modo uniuscuiusque rei forma & essentia. ut, quo bonus est, id bonum. Alio modo id in quo primùm aliquid fieri ui naturæ solet. ut color in extremitate. Quod igitur primū id quo, dicitur forma est. Secundò autem loco, materia cuiusque rei & id quod cuique primum subijcitur. Omninóq; id quo, tot modis quot causa dicitur. κατὰ τὶ enim, id est, ut ita dicam, propter uel ad quid uenit, aut cuius causa uenit? dicitur: & κατὰ τὶ, id est, ut ita dicam, per quid uitiosè cōclusum est, uel cōclusum est? aut quæ causa est cōclusionis, uel uitiosæ falsæque conclusionis? Præterea id quo, siue quatenus, ad sitū refertur: ut quatenus stetit? quatenus ambulauit? Hæc enim omnia*

omnia situm locúmq; declarat. Ita fit, ut etiam per se multis modis dici necesse sit. Vno enim modo per se essentia cuiusque rei per se esse dicitur. ut Callias & Calliæ essentia. Alio autẽ ea omnia quæ in definitione quæ quid quicque sit explicat, continentur. ut Callias per se est animal. In definitione enim animalis uerbum inest: quandoquidem Callias animal est quoddam. Præterea si quid in se ipsum primò recepit, aut in aliqua sui parte. ueluti extremitas per se alba est: & homo per se animal. Animus enim pars est quædam hominis, in qua primùm uita continetur. Præterea id per se esse dicitur, cuius aliqua alia una causa nõ est. hominis enim multæ causæ sunt, animal, bipes: sed tamen homo per se homo est. Ea etiam, quæ in solo insunt, & quatenus solum est. Itaque quod separatũ & seiunctum est, per se esse dicitur.

Dispositio est ordo eius quod partes habet, uel in loco, uel in ui, uel in forma. Positionẽ enim quãdam esse oportet, ut etiam nomen dispositionis indicat. Cap. 19

Habitus autem dicitur uno quidem modo, quasi actio quædam eius quod habet: & quod habetur, tanquam actio quædã, uel motus. Cum enim hoc facit, illud fit, est interiecta affectio: sic inter eum qui habet uestem, & uestem ipsam quæ habetur, habitus intercedit. Ac illud quidem perspicuum est, fieri nõ posse, ut habitus hîc habeatur. In infinitũ enim res progredietur, si eius quod habetur, habitus haberi poßit. Alio autẽ modo habitus dicitur affectio, quæ bene uel malè afficit, id quod afficitur uel per se, uel ad aliud relatum. ueluti ualetudo habitus est quidam. talis est enim affectio. Præterea habitus dicitur, si sit pars huiusmodi affectionis. Itaqùe partium uirtus, habitus est quidem. Cap. 20

Affectio dicitur uno modo qualitas qua res cõmutari Cap. 21

 possunt

possunt.ut cādor,ut nigror,ut dulcedo,amaror, grauitas, leuitas,cæteráque omnia generis eiusdem. Alio *modo harum effectus iámque commutationes.* Harum *etiam potius commutationes & motiones quæ detrimentum afferunt, maximéque eæ quæ molestiam & quæ detrimentum afferunt.* Postremò *affectiones dicuntur calamitatum eorúmque quæ dolorem afferunt & pariunt,magnitudines.*

Cap.22 Priuatio *dicitur uno modo,si quis non habeat quicquā eorum,quæ natura haberi possunt, etiam si ei non sit tributum à natura, ut ea habeat. ut stirpes oculis carere dicuntur.* Alio,*si ei uel generi sit aptum à natura,& careat. ut aliter homo cæcus carere aspectu dicitur , aliter talpa.* Hæc *enim à genere , ille per se caret.* Præterea *si illud ei aptum sit à natura,& tum cùm natura postulat, ut id habeat,& eo careat.Cæcitas enim quædam est priuatio.* Cæcus *autem nō in quauis ætate appellatur,sed in qua aptum animum ad cernendi sensum recipiendum habet,& eo careat:itémque in quo , per quod, ad quod , & quatenus ei aspectus à natura aptus sit , nec habeat.* Detractio *etiam alicuius rei,quæ ui procuratur, priuatio dicitur.* Atque *etiam quot modis ex* In *præpositione negationes dicūtur, totidem dicuntur priuationes.* Inæquale *enim aliquid dicitur,quòd æqualitate,quæ ei à natura apta sit, caret.* Inaspectabile, *ut hoc uerbo utar., & quòd colorem prorsus non habet,& quòd uitiosè.* Impes , *ut hoc etiam utar , & quòd prorsus pedes nō habet,& quòd debiles.* Ex *eo etiā, quòd exiliter habet : ut* ἀπύρηνον, *id est , ut ita dicam, inenucleatum , quòd nucleos uix habet.* Præterea *quòd non facilè,aut nō bene.ut indiuiduum non solùm ex eo dicitur, quòd non diuidatur.sed etiam quòd nō facilè,aut quòd nō rectè.* Ex *eo etiā quod omni ex parte nō habet cæcus enim*

non dicitur monoculus, sed is qui utroque oculo non cernit. Itaque non omnis bonus est aut malus, iustus uel iniustus: sed aliquid his interiectum est.

Habere multis modis dicitur. uno, ducere & impellere suapte natura, uel suo impetu. Itaque & febris hominẽ, & tyranni ciuitates, & ij qui amicti sunt, uestem habere dicuntur. Altero, id in quo ut in receptaculo aliquid inest: ueluti æs formam statuæ habet, & morbum corpus. Alio, ut id quod continet, ea quæ continẽtur. quod enim aliquid continet, id illud habere dicitur. ut uas liquorem, & urbs homines, & nauis nautas habere dicitur. Sic etiam totum partes habet. Præterea quod impedit suo impetu quo minus aliquid moueatur uel agat, id illud ipsum habere, id est sustinere dicitur: ut columnæ imposita pondera. & quemadmodum poetæ Atlanta faciunt cælum habere, id est sustinere, ne in terram corruat, sicuti quidam physici uolũt. Hoc etiam modo id quod continet ea quæ continentur habere dicitur, ut quæ suo quodque impetu dißiparentur. In aliquo etiam esse iisdem quibus habere modis dicitur. Cap. 23

Ex aliquo esse dicitur uno modo, ex quo, quasi materia est. idque bipartitò, aut per primũ genus, aut per ultimam speciem. ueluti sunt quidem omnia quæ uim liquoris habẽt, ex aqua: est autem ex ære statua. Altero, quasi ex primo principio, quod motum attulit. ueluti, ex quo nata est pugna? ex conuicio, quòd illud sit pugnæ & belli principium. Alio, ut ex eo quod concretum & compositum est, ex materia & forma. ueluti partes ex toto, & ex Iliade uersus, & ex domo lapides. τέλος enim, id est finis, est forma: τέλειον autem, id est perfectum, est quod τέλος, id est finem habet. Alia sunt ut ex parte forma. ut homo ex bipede est, & ex elemento syllaba. Aliter enim hoc, aliter statua Ca. 24.

ex ære est. Ex materia enim quæ sensu percipitur, essentia concreta & composita constat: quinetiam forma ex formæ materia est. Alia quidem hoc modo dicuntur: alia autem, si ex aliqua parte aliquis horum modorum cõueniat. ueluti ex patre & matre est filius, & ex terra ea quæ stirpibus nitũtur, quòd ex eorum certa uel aliqua parte. Alio modo, id quod aliud tempore sequitur. ut ex die nox, & ex serenitate tempestas, quòd hoc illud sequatur. Horũ autem partim hoc modo dicuntur, quòd uicißim mutentur, ut ea quæ modó dicta sunt. partim quòd tempore deinceps solùm sequantur, ueluti ex, id est ab æquinoctio nauigatio facta est, quòd post æquinoctium fuit. & ex, id est à Dionysiis Thargelia, id est festum Apollinis, quòd Dionysia sequatur.

Cap. 25 *Pars uno modo dicitur id quod quantitas quoquo modo diuidi potest. Semper enim quod ex quãtitate ut quantitas est, detrahitur, illius pars dicitur. ut trium duo pars dicuntur quodam modo. Altero, ea solum huius generis quæ dimetiuntur. Itaque duo trium est quatenus partes dicantur, & quatenus non dicantur. Alio ea in quæ species sine quantitate diuidi potest, eius partes dicũtur. Itaq; species generis partes esse dicunt. Alio ea in quæ aliquid diuiditur, uel ea ex quibus totum constat, uel species, uel quod speciem habet. ut sphæræ æneæ, aut tesseræ æneæ æs quoque pars dicitur. hoc autem est materies in qua forma inest: & angulus pars est. Alio modo partes dicuntur totius ea quæ in definitione quæ quodque declarat, continẽtur. Itaque genus speciei etiam pars dicitur. Alio uerò modo species pars est generis.*

Cap. 26 *Totum dicitur id cui pars nulla abest earum, ex quibus natura totum nominatur. Et quod ea quæ continentur, ita*

continet

continet,ut unum quiddã illa ſint. Hoc autẽ fit duobus modis. Nã aut ita continẽtur, ut unum quodq; eorũ ſit unum, aut ita ut ex iis unum cõſtet. Quod enim uniuerſum eſt, & quod omnino dicitur, ut totũ quiddã, ita uniuerſale eſt, ut multa cõplectatur hoc ipſo quòd de unoquoq; dicatur, & ſingula unum ſint omnia. ut homo, ut equus, ut deus, quòd omnia hæc ſint animantia. Quod autem ex cohærentibus partibus conſtat, & determinatum eſt, tum totum dicitur, cũ ex pluribus quæ inſunt, unũ quiddam eſt, primũ ac maximè ui & poteſtate: ſin minus, re ipſa. Horũ uero ipſorũ ea potius in hoc genere ſunt, quæ natura, quàm quæ arte conſtant. quemadmodum cum de uno diſputaremus, dictũ eſt, quòd totius eſſentia unitas ſit quædam. Præterea quantitatis quæ principium, medium & finem habet, quorum diſsimilitudinem ſitus nõ facit, ea uniuerſum dicũtur: quorum facit, totum: in quibus utrumq; eſſe poteſt, ea uniuerſum totúmq; dicuntur. qualia ea ſunt, quorum naturà quidem manet, cum in aliud compoſitionis genus mutantur, forma autem nõ item, ut cera & tunica. Totum enim uniuerſúmq; dicuntur, quippe cum utrumque habeant. Aqua uerò liquidáque omnia & numerus, uniuerſum quidem dicuntur: aqua autem tota, & numerus totus nõ dicitur, niſi translatione. In iis porrò uniuerſa & omnia coniunctè dicuntur, perinde ut in diuiſis & ſimplicibus, in quibus uniuerſi nomen, ut in uno & ſimplici dicitur: ut uniuerſus hic numerus, uniuerſæ hæ uniones.

Mancum & imminutum dicitur nõ quiduis eorum quæ quanta ſunt, ſed diuiduum ipſum atque totum eſſe debet. Duo enim non manca fiunt & imminuta alterius unionis detractione (quod enim aufertur, & quod ſupereſt, nũquã æqua ſunt) nec ullus omnino numerus. eſſentia enim rema- Ca. 27.

nere debet. Si poculum mutilum est & imminutum, etiam tum poculum esse debet: numerus autem non iam idem est. Præterea ne ea quidẽ omnia imminui possunt, quæ ex dissimilibus partibus constant. Numerus enim ut dißimiles partes, habet duo & tria. Omninóque nihil eorum mancum est, quorum situs differentiam non facit. ueluti aqua & ignis: sed eiusmodi esse debent, quæ in essentia situm habeant: & præterea cohærentes partes habere. Concentus enim & ex dißimilibus sui partibus constat, & situm habet: & tamen debilis mancúsque non fit. Præterea ne ea quidẽ omnia quæ tota sunt, cuiusuis partis priuatione, manca fiunt. Neque enim aut præcipuas essentiæ reíque partes, aut quasuis necesse est detrahi. ut si poculum extèrebratum sit, non est mutilum, uel mancum, sed si ansa, uel extrema pars quæpiam detrahatur: & homo non si caro ei aut splen detrahatur, continuò mancus fit, aut debilis, sed si extrema pars, non quæuis, sed quæ si tota detracta sit, renasci minimè poßit. Ob eámque causam calui nõ sunt imminuti, aut debiles.

Cap. 28 *Genus dicitur aliud si sit cõtinuata propagatio eorum, quæ eadem specie continentur. ut dicitur, quoad hominum genus erit, id est, dum eorum continuata perpetuáq; propagatio manebit. Aliud si qui à quouis ut principio & prima causa efficiente originem duxerint. Sic enim dicuntur alij ἕλληνες, id est Græci genere, alij Iones, quòd illi ab Helleno, hi ab Ioue orti sint, qui primi procrearunt. atq; ij potius qui ab eo qui genuit, quã à materia, orti sunt. A fœmina enim genus habere nonnulli dicuntur, ut à Pyrrha. Præterea eo modo quo id quod planum est, planarum figurarum genus est, & solidarum id quod solidum. Vnaquæque enim figura, plana quidem talis est, solida autem huiusmodi*

huiusmodi. Hoc autem est, quod differētiis subiicitur. Praeterea quod in definitionibus primum inest, & in quaestione qua de rei natura quaeritur, dicitur, id genus est, cuius differentiae dicuntur esse qualitates. Ac genus quidem tot modis dicitur, aliud ex continuata eiusdem speciei propagatione: aliud ex prima causa efficiēte, quae sit eiusdem speciei: aliud quasi materia. Cuius enim differentia & qualitas est, id est subiectū quod materiam dicimus. Diuersi autem generis esse dicuntur, quorum id quod primum subiicitur, diuersum est, nec alterum in alterum, nec utrumque in idem recidit: ut forma & materia diuersi generis sunt, quaeque ad diuersam categoriae eius quod est, formam pertinent. Eorum enim quae sunt, partim essentiam significāt, partim qualitatem, alia, quemadmodum suprà expositum est. Haec enim nec alia in alia, nec in unum aliquid occidūt.

Falsum dicitur alio modo, ut falsa res. atq; huius aliud ex eo dicitur, quòd non componatur uel coniungatur, aut quòd fieri non possit, ut componatur, uel affirmetur. ueluti illud quod dicitur, diametron posse eadem mēsura cōprehendi, uel te sedere. Horum enim falsum est illud quidem semper, hoc autem interdum. Sic enim haec nulla sunt. Alia autē, quae sunt illa quidem in natura rerū, eam tamen uim habent à natura, ut non qualia sunt, aut quae nō sunt, uideantur: ut pictura & somnia. Haec enim aliquid sunt, sed nō ea quorum speciem praebent. Res igitur falsae hoc modo dicuntur, aut quòd ipsae non sint, aut quòd species quam gerunt, eius non sint quod est. Oratio autē falsa est ea quae earum rerum est quae nullae sunt, quatenus falsa est. Itaque falsa oratio omnis de alio est, quàm de eo de quo uera est. ut ea quae de orbe aliquid dicit, falsa est in triangulo. Oratio autem de quacūque re sit, aliàs quasi una est, ut ea quae Cap. 29

de essentia dicit, aliàs est ut multæ, quandoquidem idem est ipsum per se quodā modo, & ipsum affectione præditum. ut, Socrates, & Socrates musicus. Falsa uerò oratio, de re nulla est omnino. Itaque Antisthenes stultè atque imperitè sentiebat, qui nihil dici æquum censebat, nisi unum in uno propria accommodatáque oratione. Ex quibus efficiebatur, fieri non posse ut contradiceretur, ac ferè ut falsum diceretur. Sed fieri potest, ut de quaq; re dicatur, non solùm ea quæ ipsius propria sit, oratione, sed ea etiam quæ ad aliam falsò quidem etiam omni ex parte, sed interdum etiam uerè accommodetur: ut octo duorum ratione dupla sunt. Aliqua igitur hoc modo falsa dicuntur. Homo autem falsus & mēdax dicitur, is qui studiosè propensóque animo sibi has tales proponit orationes, nec in eo aliquid aliud, sed hoc ipsum unum sequitur: itémque is qui in aliis huiusmodi orationes potest fingere. quemadmodum etiam res mendaces esse dicimus, quæ speciem falsam procreant. Itaque captiosa est in Hippia Platonis, ratio, qua eundem uerum & mendacem esse concludit. Eum enim qui mentiri poßit & falsum dicere, mendacem esse sumit. Atqui is est, qui hoc sciens & prudens facit. Eum etiam qui sponte sua sit malus, meliorem esse sumit. quod falsò sumit per inductionem. Qui enim ultrò ac sponte claudicat, eo melior est qui inuitus, claudicare imitari dicens. quandoquidem si inuitus claudus est, profectò hoc ipso est deterior: quemadmodum etiam in moribus.

Cap.30 Accidens dicitur, quod alicui cōuenit, & uerè dicitur, non tamen necessariò, nec plerumque. ut si quis arbori scrobem fodiens, thesaurū inuenit. Thesauri igitur inuētio fodienti scrobem accidit. Neq; enim hoc ex illo necessariò euenit, aut illud sequitur, nec plerūque si quis plantet, thesaurum

ſaurum reperit. Muſicus etiam aliquis albus eſſe poteſt, ſed quoniam nec neceſſariò, nec plerumque hoc fit, ipſum accidens nominamus. Quocirca quoniam aliquid ineſt, & in quopiam ineſt, & quædam horum alicubi & interdum, quicquid conuenict, ſed non propterea quòd hoc uel nunc, uel in hoc loco fiat, accidēs erit. Non igitur certa ulla accidentis cauſa eſt, ſed quæuis & fortuita, qualis incerta eſt. Contigit cuipiam Aeginam uenire. ſi propterea profectus non eſt, ut eò ueniret, ſed tempeſtate delatus eſt, uel captus à prædonibus, ortum eſt quidem certè, eritque accidens, ſed non ut ipſum, ſed ut aliud. tempeſtas enim cauſa fuit cur non quò nauigabat, uenerit: locus autem is, eſt Aegina. Dicitur etiam alio modo accidens, ut omnia quæ per ſe inſunt in quaque re, nec ſunt in eſſētia. ueluti triangulo hoc conuenit, duos angulos rectos habere. Atque hæc quidem æterna eſſe poſſunt, illorum autem nullum poteſt. Huius autem aliis in libris tradita eſt definitio.

*

ARIST

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER *Quintus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

*

Cap. 1.

Orum quæ sunt, principia & causæ quæruntur, nec dubium est, quin quatenus sunt. Est enim causa aliqua ualetudinis firmæque constitutionis, mathematicorúmq; sunt & principia, & elementa, & causæ: omnísque ars & sciẽtia quæ rationis & mẽtis est, uel rationis aliqua ex parte est particeps, in principiis ac causis uel certioribus, uel nimis talibus uersatur: sed tamen hæ omnes circunscripto & circundato sibi uno quodam certóque genere quasi cancellis quibusdam, illud unum tractant, non de eo quod omnino est & absolutè, nec quatenus est, nec de essentia ullũ uerbum faciũt: sed ex hoc aliæ sensu illo ipso perspicuo facto, aliæ hoc posito, esse essentiam, ita demum ea quæ per se uique sua ei generi in quo uersantur, conueniunt, aut pauló subtilius & accuratius, aut simplicius leuiúsque demonstrant. Quocirca perspicuum est non esse ex hac tali inductione, essentiæ aut eius rationis demonstrationem, sed aliquod aliud

aliud rei illustrandæ ac declarandæ genus. Itémque de illo sit, nécne sit genus quod sibi proponunt, nihil dicunt, quòd eiusdem sit intelligentiæ quid sit, & an sit exponere. Quoniam autem ea etiam ars & scientia quæ de natura est, in certo quodam eius quod est genere cernitur (in eiusmodi enim essentia uersatur, in qua motus & status principium est) hoc perspicuum est, eam nec in eo artium genere quod in agẽdo est, nec in eo quod in faciẽdo, numerari. Nam earum artium quæ sunt in faciendo, in eo quod facit principium, uel mens est, uel ars, uel uis quædam: earum autem quæ in agendo occupatæ sunt, propositum & uoluntas. Idem enim est id quod sub actionem cadit, & quod uoluntate iudicióque suscipitur. Ita si ratio & mens omnis uel in actione uel in effectione, uel in cognitione contemplationéq; posita est, profectò scientia quæ est de naturæ obscuritate, quædam pars erit earum quæ in cõtemplatione uersantur: sed in contemplatione & cognitione eius quod est eiusmodi quod moueri potest, & essentiæ quæ ratione plerumque solùm seiungi separaríque non potest. Intelligendum est autem quis sit essentiæ definitionísque modus, propterea quòd eo sublató quærere, frustrà laborem suscipere ac nihil facere sit. Eorum igitur quæ definitione aperiuntur, & eorum quæ quid sint exponuntur, partim eam uim habẽt, quam, ut ita dicã, simitas, partim quam cõcauitas habet. Hæc autem eo differunt, quòd simitas cum materia comprehensa est (simitas enim est narium concauitas) cõcauitas autem sine materia est quæ sub sensum cadit. Quòd si physica omnia simili modo quo simitas, dicuntur, ut nares, oculus, os, caro, ossa, & uno nomine animal: foliũ, radix, cortex, omninóq; id quod ex se terra fundit (nullius enim eorum sine motu ratio est, sed materiam

semper

ſemper habet) perſpicuum eſt, quemadmodum in phyſicis quid quicque ſit quærendum, & quemadmodum definiendum ſit: & cur etiam in cuiuſdam animi, nempe eius qui à materia non ſeiungitur, cognitione phyſici uerſari debeant. Ac ex his quidem perſpicuum eſt, eam artem quæ de natura eſt, animo rem cernere & contemplari. Eſt autem etiam mathematicorum ars cognitione contenta, ſed earúmne rerum ſit, quæ ab omni motu liberæ ſolutæque ſunt, & ſeparabiles, nunc incertum eſt. Eſſe quidem res mathematicorum quaſdam, quas ut ſunt immobiles & ſeparabiles, cognoſcit, perſpicuum eſt. Si quid autem immobile eſt, æternum & ſeiunctum à materia, non eſt dubium, quin id ſit artis eius quæ rem animo cernit, cognoſcere, non tamen eius quæ de natura eſt (ars enim quæ de natura diſſerit, in quibuſdam quæ mobilia ſunt, uerſatur) nec mathematicorum artis, ſed prioris utraque. Ea enim quæ in naturæ obſcuritate uerſatur, res quidem quæ ſeparari ſeiungíque non poſſunt, ſed non immobiles cernit: mathematicorum autem artis nonnulla in iis quidem quæ immobilia ſunt, cernitur, non tamen fortaßis ſeparabilia, ſed ut cum materia coniuncta ſunt. Prima autem philoſophia in iis quæ & ſeiūcta ſunt à materia, & ab omni motu libera. Cùm uerò cauſæ omnes æternæ ſunt neceſſariò, tum hæ maximè, hæ enim cauſæ ſunt earum diuinarum rerum, quæ apparent & elucent in cælo. Quocirca tres erunt philoſophiæ, quæ in rerum contemplatione uerſantur, Mathematica, Phyſica, & Theologia. haud enim obſcurum eſt, ſicubi diuinitas inſit, eam in hanc naturam conuenire. & præterea quæ in maximo honore eſt & gloria, in genere maximo honore & gloria digno uerſari debet. Atque eæ quidem artes & ſcientiæ quæ in contempla-

tione cernuntur, cæteris anteponendæ sunt: hæc autem cæteris quæ rem animo cernunt. Quæret enim aliquis, primáne philosophia in toto, an in certo quodam rerum genere unáque natura uersetur. Neque enim eadem est ratio quæ in mathematicorum artibus: sed geometria quidem & astrologia, in certa quadam propriáque natura uersantur: illa autem in toto genere cernitur, communísque est omnium. Ac si qua alia natura & essentia non est, præter eas quæ natura constant, ea philosophiæ pars quæ in naturæ obscuritate uersatur, prima sit ars & scientia. Sin est essentia & natura quædam ab omni motu soluta & libera, hæc prior erit, & philosophia prima, atque uniuersalis, hoc ipso quòd prima est: & in eo quod est, quatenus est, & quid sit, & quæ ei uniuersè ut est, conueniant, eius erit cognoscere.

Sed quoniam id quod est, ut simpliciter & omnino dicitur, multis modis dici solet, quorum unum erat, id quod per aliud est, alterum, id quod est ut uerum, & quòd non est ut falsum: & præterea sunt formæ categoriarum, ut essentia, ut qualitas, ut quantitas, ut in loco, ut in tempore, & si quid aliud eodem modo significat: & præter hæc omnia est id quod ui & potestate est, & quod re ipsa: quoniam inquam id quod est multis modis dicitur, primùm de eo quod per aliud & casu est, dicendum est, nullam in eo contemplationem cognitionémque uersari. Argumento illud est, quòd scientia nulla de eo laborat, nec cuius omne opus in agendo est, nec cuius in faciendo, nec quæ rem animo cernit. Neque enim is qui domum ædificat, ea facit omnia, quæ domui simul cum facta est, usuueniunt. Sūt enim infinita & innumerabilia. Fieri enim potest, ut ea iam perfecta & absoluta, aliis probetur & placeat Cap. 2.

ceat, aliis sit incommoda & noxia, aliis utilis, atq; ut uno uerbo omnia complectar, diuersa sit ab iis omnibus quæ sunt: quorum quidem nullius architectura sit effectrix. Eodémque modo nec geometra ea quæ figuris ita accidũt, cognoscit, aut considerat: nec sintne diuersa, triangulum, & triangulum quod duos rectos angulos habet. Atq; hoc contingit, nec iniuria. Accidens enim est ferè tantùm nomine. Itaque Plato quodam modo non malè id quod non est, Sophisticæ attribuit. uersantur enim Sophistarum ratiocinationes & disputationes in accidente ex omnibus maximè, Idémne sit musicus & grammaticus: & Coriscus musicus, & Coriscus: & num omne quod est, non tamen semper factũ est? Ita si musicus, musicus effectus est, grammaticus etiã effectus est musicus. quæq; aliæ ratiocinationes sunt generis eiusdem. Accidens enim est quiddam quod haud procul abesse ab eo quod nõ est uidetur. Quod etiam ex his rationibus perspici potest. Eorum enim quæ alio modo sunt est ortus & interitus: eorum autem quæ sunt, ut ita dicam, per accidens, & per aliud alienáque ui, non item. Sed tamen dicendum etiam est de accidente, quoad eius fieri potest, quænam eius natura sit, & cur sit. Simul enim eadémque opera fortasse erit etiam perspicuum, cur eius non sit scientia. Quoniam igitur eorum quæ sunt in rerum natura, partim eodem modo semper atque necessariò se habẽt, quod quidem necessariũ non est id quod ex ui quam affert dicitur, sed quod dicimus ex eo quod secus euenire nõ potest: partim non necessariò sunt, nec semper, nec plerumque: hoc principium, hic fons, hæc causa est, cur sit accidens. Quod enim nec semper est, nec plerumque, id accidens & casum esse dicimus. ut si in canicula hyems sit & frigus, id dicimus accidisse, non si æstus uel calor, quòd

hoc

hoc ſemper uel plerumque eueniat, illud non item. Accidit etiam, ut homo ſit albus. nam nec ſemper, nec plerumque fit. At animal eſt, non caſu, nec fortuito. Accidit quoque ut architectus ualetudinem efficiat, curétq; alterum, quòd architectus hoc facere ſolitus non ſit, ſed medicus: at ita res tulit, ut architectus medicus eſſet. Confector etiam opſoniorum, qui uoluptatem conquirit, aliquid facere poteſt, quod ſalubre ſit, non tamen ex arte conficiendorum opſoniorum. Itaq; accidiſſe, & forte fortuna eueniſſe dicimus: & quodam modo hoc facit, abſolutè & omnino, non itẽ. Sunt enim quæ aliæ facultates interdum faciunt, ſunt quæ nulla ars uiſque certa & conſtituta. Eorum enim quæ caſu ſunt aut fiunt, fortuita etiam cauſa eſt, & aduentitia. Ita quoniam non omnia neceſſariò & ſemper aut ſunt aut fiunt, ſed plurima plerumque, quod caſu fit, fortuito, &, ut ita dicam, per accidens ſit neceſſe eſt. ueluti exempli cauſa, non ſemper nec plerumq; is qui eſt albus, muſicus eſt; quod quoniam interdum fit, caſu & per accidens erit. Alioqui neceſſariò erunt omnia. Quare materia fortuita & aduentitia præter id quod plerumque fit, cauſa rei fortuitæ. Principium autem hoc faciendum eſt, nihilne ſemper ſit, nec plerumque: an hoc fieri non poßit. Eſt igitur aliquid præter id quod ut res tulit fit, & per accidens, ſiue caſu. Sed éſtne id quod plerumque fit, quod autem ſemper fit, non eſt: an quædam æterna ſunt? de his quidem mox diſſerendum erit. Scientiam autem non eſſe accidentis hinc intelligi poteſt, quòd ſcientia omnis eſt uel eius quod ſemper eſt, uel eius quod plerumque. Quo enim pacto diſcet, aut alterum docebit? Conſtitutum enim eſſe debet uel ex eo quod ſemper, uel ex eo quod plerumque fit, ut ei qui febribus iactetur mulſum eſſe plerumq; utile. Quod autem præ-

ter hoc erit, quando non, non poterit dicere. ueluti exempli causa, Calendis. Nam aut semper aut plerumque utile esse debet etiam Calendis. Præter hæc autem est accidens. Quid igitur sit accidēs, & quæ eius causa sit, eiúsque non esse artem siue scientiam dictum est.

Cap. 3. *Illud autem perspicuum est, principia & causas esse eiusmodi, ut oriri poßint & interire, nec tamen oriantur & intereant. Si enim non ita est, necessariò erunt omnia: si eius quod gignitur & interit, nō necessariò aliqua sit aduentitia causa. Quæram enim, sit nécne sit hoc futurum? Si futurum respondeat, dum modò illud fiat. & si non fiat, non futurum: illud autem si fiat, aliud futurum. atque ita semper detracto tempore ab eo tempore, quod certum finitumq́; est, ueniet ad instans, fiétque ut hic moriatur uel ex morbo uel ui, si proficiscatur & exeat: hoc fiet. si aliud, atque ita perueniet ad id quod adest & præsens est, aut ad aliquid eorum quæ præterita sunt. ueluti, si siti confectus fuerit, hoc autem fit, si salsa edat: hoc autem uel est, uel non est. Ita necessariò morietur, uel non morietur. Eadē etiam est ratio, si ad præterita perueniat. Iam enim hoc in aliquo est, id quod factum est intelligo. Necessariò igitur erunt res futuræ: ueluti eum qui in uita sit esse moriturum. Iam enim aliquid factum est, ueluti contraria in eodem corpore: sed ex morbóne an ui sit moriturus, nondum constat, sed si hoc fiat. Perspicuum est ergo eum usq; ad aliquod principium proficisci & peruenire. quod nō in aliud deinceps progreditur. Erit igitur hoc principium eius quod casu fit & per accidens, ortúsque eius principij causa nulla erit. Sed quod ad principium, quámque ad causam hæc reuocatio pertineat, utrum ut ad materiam, an ut ad finem, an ut ad efficientem, maximè diligentißiméque uidendum est.*

Ac

Ac illud quidem quod casu, & ut ita dicam, per accidens est, quoniam satis explicatum est, prætermittatur. Quod autem est ut uerum & quod non est ut falsum, ex coniunctione & disiunctione rerum existit: totum uero in contradicentium partibus cernitur. Verum enim in iis rebus quæ coniunctæ sunt & copulatæ, affirmationem habet, negationē uero in earum separatione & seiunctione: falsum autem harum partium habet contraria quæ contradicentia uocantur. Quo autem modo fiat, ut simul & seorsum animus percipiat & intelligat, alia est ratio. Simul uero & seorsum quæ dico, ita intelligo, ut non aliquid quod deinceps sequatur, sed unum quiddam fiat. Neq; enim in rebus falsum & uerum inest, quasi bonum, uerum, & malum falsum sit, sed in animo. Quod autē ad ea attinet quæ simplicia sunt; & ad rerum essentias, non sunt in animo. Ac ea quidem quæ de eo quod hoc modo est aut nō est, cognoscenda sunt, postea uidebimus. Quoniam autem in animo & mente inest coniunctio rerum, & disiunctio, non in rebus ipsis, & quod sic est, diuersum est ab iis quæ propriæ sunt, (aut enim essentiā, aut quod quale est, aut quod quātum, aut siquid aliud, cōiungit, aut seiungit animus) id quidem quod ut accidens est, & quod ut uerum, omittendum est, præsertim cum illius incerta & infinita causa sit, huius quædā animi affectio: & utrumq; in reliquo eius quod est genere cernatur, nec naturam quandam eius quod est, extra esse declaret. Itaque his prætermissis, eius quod est quatenus est, causæ principiáque uidenda sunt. Quod autem est, multis modis dici, ex iis perspicuum est, in quibus quot quicque modis diceretur explicauimus.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER SEXTUS., Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.

*

Cap. 1. D quod est dicitur multis modis, quemadmodum paulò antè in iis, in quibus quot quicque modis diceretur, exposuimus. Significat enim aliud id quod aliquid est, & quod certum quiddam est: aliud aliquid quod quale est, aut quod quantum, aut unumquodque aliorum, quæ ita dicuntur. Cum autem id quod est, tot dicatur modis, perspicuum est ex his primũ quod est, id esse quo res aliquid esse dicitur, quod quidem essentiam declarat. Nam cum hoc uel illud quale esse dicimus, id uel bonum, uel malum, non aliquid trium cubitorum, uel hominem dicimus. Cum autem quid sit, non album, uel calidum, nec aliquid quod est trium cubitorum, sed hominem, uel Deum. Alia uerò esse dicuntur, quòd eius quod hoc modo est, partim quantitates sint, partim qualitates, quædam affectiones & proprietates, nonnulla aliquid aliud generis eiusdem. Itaq; quæret aliquis, num ambulare, ualere, & sedere eorum unumquodque sit aliquid, an

an nihilum.quod etiam de quouis alio eorum quæ eiusdem generis sunt,quæri potest eodem modo.Nihil enim eorum nec per se ac solùm naturæ ui esse potest, nec ab essentia seiungi,sed magis id quod ambulat,& quod sedet,& quod ualet, si quidem aliquid sunt eorum quæ sunt. hæc autem magis esse aliquid uidētur,quòd certum quiddam est quod eis subiicitur,qualis est essentia,& res singulæ, quæ in tali dicendi genere apparent.Bonum enim & quod sedet, sine his non dicitur.Perspicuum est igitur,ex hac etiam unumquodque illorum esse.Itaque quod primum est,nō aliquid, sed absolutè, id ipsa erit essentia. Primum quidem multis modis dicitur,sed tamen primum omnium essentia est, & ratione,& cognitione,& tempore, & natura. Aliarum enim categoriarum nihil seiungi potest, hæc sola pōtest. Ratione autem prima est,quòd in cuiusque ratione essentiæ ratio necessariò continetur. Scire etiam tum unumquodque maximè nos existimamus,cum quid sit homo cognitum habemus,aut quid ignis,potius quàm qualis sit,aut quantus,aut quo in loco sit:quandoquidem unumquodque horum ipsorum tum denique scimus & cognoscimus, cum quid sit id quod quātum,uel quale est tenemus.Quinetiam quod & olim,& nunc,& semper quæritur, & quod semper dubitationē attulit,quidnam sit id quod est, hoc ipsum est,quæ sit essentia.Hoc enim alij unum esse dicūt, alij plura uno:atq; horum partim finita & certa, partim infinita.Itaque nobis hoc & maximè,& primum , & solùm uidendum est,quid sit id quod ita est.

Essentia autem in corporibus inesse clarißimè uidetur. Cap. 2. *Itaque & animantia & ea quæ oriūtur è terra, eorūque partes,essentias ac naturas esse dicimus, naturaliáq; corpora,ut ignem,aquam,terram,& unumquodq; eiusdē ge-*

neris, quæq; uel horum partes sunt, uel ex his sunt ut partibus aut nonnullis aut omnibus. ueluti cælum, & eius partes, stellæ, luna, & sol. Vtrum autem hæ solæ essentiæ sint, an aliæ etiam, aut nihil horum sit, sed aliæ quædam uidendum est. Videntur quidem nonnullis corporum termini ut extremitas, ut linea, ut punctum, & unitas, esse naturæ atque essentiæ, idque magis quàm corpus, uel quod solidum est. Et præter res quæ subiectæ sunt sensibus, alij nihil tale esse existimant, alij plura, & magis quæ æterna sunt. ut Plato species & res mathematicorum essentias duas: tertiam, corporum quæ sensibus subiecta sunt, essentiam atq; naturam. Speusippus & plures essentias exorsus ab uno, & uniuscuiusq; essentiæ principia, aliud quidem numerorum, aliud magnitudinum: deinde animi. atque hoc quidem modo essentiarum naturarúmq; numerum amplificat. Alij porrò species & numeros eandem naturam habere confirmant, cætera autem, ut lineas & planas figuras usq; ad cæli naturam & essentiam, eaque quæ sub sensum cadunt, secundo loco numerant. Horum autem quid recte dicatur, & quæ sint essentiæ, & sint necne sint aliquæ præter eas quæ sensu percipiuntur, atque hæ quemadmodum sint, & sitne aliqua essentia quæ seiungi possit, & cur, & quomodo, an nulla præter eas quæ sensibus subiectæ sunt, ita uidendum erit, si primò essentia quid sit descripserimus.

Cap. 3. Igitur essentia dicitur, si minus pluribus modis, at certè quatuor maximè. Nam & rei natura, & quod uniuersale est, & genus uniuscuiusque essentia uidetur esse, & quartum horum id quod subiicitur. Subiicitur autem siue subiectum id est, in quo cætera dicũtur, ipsum uerò in alio iam non dicitur. Itaque de hoc primùm explicandum est. Id autem quod primùm subiicitur, essentia uidetur esse maximè

xime, qualis quodam modo materia dicitur: alio uerò modo forma: tertium id quod ex his constat. Appello autem materiam, ut exempli causa, æs: formam, figuram speciei: quod ex his constat, totam statuam. Quare si forma est prior materia, atque magis est, prior etiam eo quod ex utraque constat, eadem ratione erit. Ac modò quidem quid sit essentia, simpliciter dictum est, id quod non de subiecto, de quo cætera dicuntur. Exponi autem eius uis non solùm hoc modo debet, neque enim satis illud est, præsertim cum & obscurum sit, & præterea materia sit essentia. Si enim ea non est essentia, quæ sit alia, incertum est. Cæteris enim sublatis omnibus, nihil remanere uidetur. Nam cætera quidem, corporum sunt affectiones, effectiones, atque facultates: longitudo autem, latitudo & altitudo qualitates sunt quædam, non essentiæ: quantitas porrò essentia non est, sed id potius cui hæc ipsa primùm insunt. Nec uerò detracta longitudine, latitudine & altitudine, quicquam reliquum cernimus, nisi si quid est id quod ab his determinatum est. Materiam igitur necesse est solam essentiam uideri iis qui ita rem considerant & ponderant. Materiam autem intelligo eam quæ per se nec aliquid, nec quantum, nec quicquam aliud est eorum, quibus id quod est, definitione aperitur. Est enim aliquid in quo quodque horum dicitur, cuius ratio alia est, alia uniuscuiusque categoriæ. Cætera enim omnia de essentia dicuntur, hæc autem de materia dicitur. Ita fit, ut extremum per se nec aliquid, nec quantum, nec quicquã aliud sit. nec igitur negationes, eæ enim per aliud conuenient. Ac ex his quidem, si qui rem spectẽt, efficitur, materiam esse essentiam. quod tamen fieri non potest. Etenim separabile esse, & hoc aliquid esse, essentiæ conuenire

maximè uidetur. Itaque forma & quod ex utraq; concretum est potius, quàm materia esse uidebitur. Ea quidem essentia quæ ex utraq; constat, (eam uerò intelligo, quæ ex materia & forma) prætermittenda est. posterior enim est atque clara: materia etiam nota est quodam modo. de tertia autem disserendum est: ea est enim quæ maximam affert dubitationem. Sed quoniam constat essentias esse quasdam earum quæ sensibus subiectæ sunt, in eis primùm quærendum est.

Cap. 4. *Quoniam autem initio exposuimus, quod modis essentiam definiamus, atque eorum unus quidam est forma, siue id quo quicque esse dicitur, de eo dicendum est. Vtile est enim ad id quod notius est se cōuertere. doctrina enim ita omnes imbuuntur, si ex iis quæ natura ac per se minus nota sunt, ad ea quæ clariora sunt & illustriora ducantur. atque hoc officij est, quemadmodum in negociis & actionibus, facere ex iis quæ cuique bono sunt & utilitati, ut ea quæ omnino & absolutè bona utiliáque sunt, unicuique bono sint & utilitati: sic ex iis quæ quisq; cognita habeat, ea quæ natura nota sint, sibi nota facere & illustria. Quæ autem cuique nota sunt, & clara, & quæ prima, sæpe leuiter nota sunt, & parum aut nihil ueritatis ac soliditatis habent: sed tamen danda opera est, ut ex iis quæ parum illa quidem cognita sunt, sed cuique tamen nota, ea quæ omnino illustria & clara sunt, gradum nobis per hæc ipsa, ut dictum est, facientes, cognoscamus. Ac de eo primùm quædam dialecticorum more dicamus. Essentia cuiusque est id quod quicque per se dicitur. Nō est enim esse te, esse musicum. Neq; enim per te musicus es. quod igitur per te ipsum es. Nec tamen omne hoc. Neq; enim id quod ita est per se, ut extremitas alba est: propterea quòd non est esse extremitatem*

mitatem, album esse. Quin ne id quidem quod ex utraque constat, nempe extremitatem esse albam, nō est esse extremitatem. Quid ita? quia hæc inest. In qua igitur ratione quæ alicuius essentiam explicet, ipsum nō inerit, ea est eius essentiæ ratio & definitio. Ita si extremitatem albam esse, est, extremitatem esse læuem, album esse & læue esse unum & idem est. Quoniam autem sunt in aliis quoque categoriis copulata & coniuncta (aliquid enim unicuiq; subiicitur, ut qualitati, tempori, loco & motui) uidendū est, sítne essentia cuiusque ratio, & num his etiam essentia insit & conueniat. ueluti sítne hominis albi essentia. Sit ergo nomen ei impositum uestis. quid est uestem esse? Atqui ne hoc quidem in iis est quæ per se dicūtur: aut certè id quod non per se est, duobus modis dicitur, & hoc unum est, quod ex adiectione fit, alterum quod ex eadem non fit. Aliud enim ex eo dicitur, quòd ipsum alij quod definitur, addatur. ut si quis quid sit album esse definiens, hominis albi rationem dicat. Aliud autem, quòd ipsi aliud. ut si, exempli causa, uestis hominem album significet, & uestem quis ut album definiat: homo albus est quidem id quod album est, non tamen eius ratio, est albi hominis ratio, sed ipsius uestis. Estne ratio aliquid planè & omnino, an non? Quod enim quicque est, id est eius essentia. Cùm autem aliud de alio dicitur, non est hoc aliquid: ueluti albus homo hoc aliquid non est, si quidem hoc aliquid essentiis tantùm conuenit. Ita fit ut id quo quicque aliquid est, eorum sit, quorum ratio est definitio. Definitio porrò est, non si nomen idem quod oratio declaret. (isto enim pacto omnes orationes essent definitiones. fieri enim potest ut nomen idem efficiat quod quæuis oratio. Ita oratio Ilias etiam erit) sed si primi cuiusdam sit. Quo in genere ea sunt omnia quæ non ex

eo dicuntur, quòd aliud de alio dicitur. Non erit igitur id quo quicque aliquid est, in quoquam eorum quæ species generis non sunt, sed in his solis. Hæc enim non communione & affectione, nec ut accidens dici uidentur. Sed cuiusque etiam cæterorum erit quidem oratio, quæ quid nomen significet, ueluti hoc illi conuenire, declaret, uel pro simplici oratione accuratior & subtilior. definitio autem non erit eorum, nec essentia. Sed num ut id quod est, sic etiam definitio multis modis dicitur? Etenim id quod est, uno quidē modo essentiam & hoc aliquid significat: alio, unamquanque categoriam; ut qualitatem, quantitatem, cæteráque omnia generis eiusdem. Vt enim hoc uerbum Est omnibus conuenit, non tamen eodem modo, sed huic primùm & maximè, illis uerò secundo loco, sic etiam aliquid esse, planè & omnino categoriæ essentiæ conuenit, quadam ex parte cæteris. Nam id etiam quod qualitate præditum est, quid sit, quærere possumus. Ita fit, ut etiam id quod quale est, aliquid sit, non quidē omnino, sed quemadmodum in eo quod nōn est dialecticorum more nonnulli inesse dicunt id quod nullum est, non absolutè, sed quadam ex parte nihilum: sic etiam id quod qualitate est præditum. Videndum est quidem illud etiam, quonam pacto de quoque dici oporteat, sed non magis, quàm quomodo res se habeat. Itaque quoniam id de quo modò dicebamus, planum factum est, id etiam quod quicque est, siue ratio, eodem modo cōueniet, primùm quidem & omnino essentiæ: deinde etiam cæteris, quemadmodum etiam aliquid esse, non erat aliquid esse omnino, sed quale & quantum quidam esse diximus. Hæc enim uel homonymως esse dicere debemus, uel cum adiunctione & detractione, sicuti etiam id quod scientia non comprehenditur, scientia compre-

hendi dicitur. Rectè *quidem nec homonymως dicũtur, nec eodem modo, sed quemadmodum id quod ad medicum pertinet, ex eo dicitur, quòd ad unum & idem accõmodatum est; non autem unum & idem est: nõ tamen etiam homonymως.* Nullum *enim quod ad medicum accommodatum est corpus, officiũ, & uas ambiguo simpliciue nomine, dicitur sed quod ad unũ refertur.* Atq; *hæc quidẽ utro modo quis uelit dicere, nihil refert.* Illud *autem perspicuũ est, definitionem atque rationem primũ atque omnino essentiarum esse: sed tamẽ æquè cæterorũ est, nisi quòd non primùm eis conueniunt.* Neq; *enim necesse est, hoc posito, eius orationem esse, cuius nomen idem quod oratio declaret, sed quod. quædam oratio.* Hoc *autẽ fiet, si unius sit, nõ continuatione ut* Ilias, *aut quæ unum sunt colligatione, sed si unum sit tot modis, quot unum ipsum dicitur.* Vnum *autem dicitur, quomodo id quod est, quod quidẽ partim essentiã, partim quãtum, partim quale quiddam significat.* Itaque *albi hominis erit & ratio & definitio, sed alio modo eius quod album est, alio essentiæ.*

Dubium *est autem, si quis orationem eam quæ ex additione sit, definitionem esse neget, cuius tandem simplicium & collocatorum futura sit definitio.* Additione *enim rem declaret & illustret necesse est.* ueluti *exempli causa, nares sunt & concauitas, &, ut hoc uerbo utar, simitas, id quod ex utroque dicitur, propterea quòd hoc in illo inest: nec aduentitia quidem est naribus concauitas aut simitas, sed per se eis conuenit: neque ut candor* Calliæ *uel homini conuenit, quòd* Callias *albus est, cui hominem esse contigit, sed quemadmodum mas animali, & par quantis, omniáque quæ per se conuenire & inesse dicuntur. qualia sunt ea, in quibus inest* Cap. 5.

uel

uel ratio,uel nomen, cuius est hæc affectio, nec declarari per se ac sola possunt.sicuti id quod album est,sine homine potest:non autem fœmina sine animali.Quare horum ratio & definitio aut nullius est,aut si est,certè est quomodo diximus.Est etiam alia de eis dubitatio. Si enim idem sunt & nares simæ,& concauæ nares,idem erit id quod pressis est naribus,& quod concauis.Si non sunt idem,propterea quòd fieri non possit ut simitas sine ea re cuius est per se affectio dicatur,éstque simitas narium concauitas: profectò uel nares pressæ dici non possunt, uel bis idem dictum erit,nares,nares concauæ.Nares enim pressæ, nares concauæ erunt. Itaque absurdum est in his talibus rationem inesse.Sin minus, res in infinitum progredietur. Naribus enim naribus pressis, etiam aliud conueniet. Perspicuum est igitur essentiæ solius esse definitionem. Si enim cæterarum quoque categoriarum est, ea ex additione sit necesse est:ut eius quod quale est, & quod impar. neque enim sine numero explicabitur,neque illa fœminæ sine animali. Ex additione autem uoco ea, in quibus quemadmodum in his usuuenit,ut idem bis dicatur.Quod si uerum est,ne cõiunctorum quidem erit definitio.ut numeri imparis. Sed hoc non intelligitur, ratiocinationes non accuratè tractari. Quòd si sunt etiam horũ definitiones, aut alius est eorum modus atque dictum est,multos definitionis atque rationis modos esse dicẽdum est. Ita hoc quidem modo nullius erit definitio,nec ratio quæ quid sit explicet, cuiquam conueniet,nisi essentiis atque naturis,illo autem erit. Illud ergo perspicuum est, definitionem orationem esse quæ quid res sit,explicat,atque id quo quicque aliquid est, uel essentiarum tantùm esse,uel primùm & maximè,& omnino.

Cap. 6. *Vtrum autem idem sit id quo quicque aliquid est,& res singulæ*

ſingulæ,an aliud,uidendum eſt. pertinet enim hæc quæſtio aliqua ex parte ad eum locum qui eſt de eſſentia. Neque enim aliud quàm ſua quicque eſſentia, uidetur eſſe: atque id quo eſt quicque,ſua cuiuſque eſſentia eſſe dicitur. In iis quidem quæ per aliud dicũtur, diuerſa eſſe uideri poſſunt: ut homo albus aliud eſt, aliud albi hominis ratio. Si enim idem eſt homo quod hominis ratio, homo etiam albus & albi hominis ratio idem ſunt. Idem eſt enim homo & homo albus,ut aiunt. Ita etiam hominis albi ratio, & hominis ratio,idẽ ſunt.aut certè non neceſſe eſt in iis quæ per aliud conueniunt, eadem eſſe. non enim eodem modo extrema eadem fiunt. Sed fortaſſe quidem illud uideri poteſt uſuuenire,ut extrema eadẽ per aliud fiant, ut albi ratio & muſici:ſed non uidetur. In iis autem quæ per ſe dicuntur, eadem ſunt neceſſariò ſemper. Vt ſi quædam eſſentiæ ſunt, quibus aliæ non ſint eſſentiæ, neque aliæ naturæ priores, quales aiunt ſpecies eſſe quidam: ſi enim aliud eſt id quod ipſum bonum eſt, boníque ratio, & animal, atque ratio animalis,id quod eſt,& eius ratio: profectò aliæ eſſentiæ ſpeciéſque erunt præter eas quæ enumeratæ ſunt,atque eſſentiæ illæ priores erunt,ſi eſſentiæ ratio tribuatur. Ac ſi ſunt aliæ ab aliis ſeiunctæ,aliarum non erit ſcientia, aliæ in iis quæ ſunt,non erunt. Dico autem ſeiunctas eſſe,ut ſi ei quod bonum ipſum eſt,boni ratio non conueniat, nec rationi boni bonum. Scientia enim cuiuſque rei hæc eſt, quid illud ſit cognoſcere. Eadem eſt & boni ratio, & cæterorum. Ita ſi boni ratio non eſt bonum, nec eius quod eſt ratio,in iis eſt quæ ſunt. nec illa unius,unũ. Simili autem paríque ratione omnes ſunt rationes, uel nulla eſt. Quare ſi eius quod eſt,ratio,non eſt in iis quæ ſunt, ne cæterorum quidem ulla erit. Præterea cui boni ratio non conuenit, id non

non est bonum. necesse est igitur bonum unum esse boni que rationem, honestum & honesti rationem, quæque non de alio dicuntur, sed prima & per se sunt. Etenim hoc satis magnã uim habet, si adsit, etiam si species nullæ sint: aut potius fortasse si extent species. Simul autem hoc perspicuum est, si sunt species quas nõnulli esse dicunt, id quod subiicitur, non esse essentiam. Nam has quidem essentias esse necesse est, non tamen dici de eo quod subiicitur. Hoc enim pacto communicabuntur. Ex iis igitur rationibus perspicuum est, unum atque idem esse non per accidens, unamquanque rem eiúsque essentiam, ac scire unumquodque, hoc esse, eius rationem & essentiam cognitam habere. Quare ex iis quæ exposuimus, unum quiddam utrumq; sit necesse est. Quod autem per aliud dicitur, ut quod musica præditum est, uel quod album, quod duo significat, id quo quicque est, & ipsum idem esse non uerè dicitur. Nam & id cui album conuenit, & accidens declarat. Ita fit ut aliqua ex parte idem sit, aliqua non idem sit accidens ipsum & eius ratio, præsertim cùm hominem quidem esse, & hominem album esse non sit idem, idem autem sit affectione. Absurdum autem etiam erit, si quis unicuique rerum rationis nomen imponat. Erit enim præter illam alia, ut exempli causa, equi ratio, ab ipso diuersa & aliena. Quanquam quid etiam nunc prohibet aliquas esse rationes, si modò ratio est essentia? Atqui non solùm unum erunt, uerùm etiam eadem erit earum ratio, quemadmodum perspicuum est ex iis quæ dicta sunt. Neque enim per aliud unum sunt unum ipsum & illius ratio. Præterea si alia sit, in infinitum progreßio fiet. Hæc enim ratio, unius ratio erit, illa, ipsum unum. Ita in illis etiam una erit ratio. Illud ergo perspicuum est, in iis quæ prima sunt, &

quæ

quæ per se dicuntur, unum & idem esse quamque rem eiúsque rationem. Sophistarum autem reprehensiones quæ contra hoc propositum afferuntur, perspicuum est eodem modo explicari atque dissolui, etiam si Socrates & Socratis ratio idem sint. nihil enim differunt, nec quæ quisque interrogauerit, nec ea quibus discutiens id quod uult consequatur. Ac illud quidem expositum est, quatenus idem, & quatenus non idem sit unaquæque res & eius ratio.

Eorum autem quæ fiunt, partim natura fiunt, partim arte, partim sorte, temerè & casu. Omnia porrò quæ fiũt ac gignuntur, & ab aliquo, & ex aliquo & aliquid fiunt atque gignuntur. Aliquid autem in quaque categoria intelligo. Aut enim essentia est, aut quale quiddam, aut quãtum, aut in loco. Ortus autem naturales hi sunt, quorum à natura ortus est. Id uerò ex quo fiunt, est quam materiem uocamus. id à quo fiunt, aliquid eorum quæ natura constant. Aliquid, ut homo, aut planta, aut aliquid aliud eorum quæ sunt eiusdem generis, quæ quidem potissimum essentias esse dicimus. Omnia uerò quæ fiunt, aut à natura aut ab arte materiem habent. Vnumquodque enim eorum esse & non esse potest. quod quidem in quoque materia est. Generatim autem & uniuerse, tam id ex quo, quàm id quo fiunt, natura dicitur. Quod enim fit, naturam habet, ut id quod oritur è terra, & animal. Atque id etiam à quo fit, natura est ea quæ ex forma dicitur, quæ eadem eiusdem est speciei: ea uerò in alio est. Homo enim hominem gignit. Atque hoc quidem modo, ea quæ fiunt, à natura oriuntur. Aliæ autem ortus effectiones nominantur. Omnes uerò effectiones uel ab arte, uel à ui, uel à ratione proficiscuntur. Sed tamen harum quædam & casu, & for- Cap. 7.

te

te fortuna eueniunt, perinde ut in iis quæ natura fiunt. Quædam enim illic etiam, eadem, & ex semine, & sine semine oriuntur. Atque hæc quidem pòst uidebimus. Arte autem efficiũtur, quorũ in animo est species, speciem porrò appello uniuscuiusq; rei rationem, primámq; essentiam. Contrariorum enim quodam modo eadẽ est species: quandoquidem priuationis essentia est essentia contraria, ut morbi ualetudo. Illius enim absentia morbus intelligitur. Valetudo autem est & ea ratio quæ in animo inest, & ea quæ in arte. Valẽs uerò redditur, cum intellexerit medicus, quoniam hoc est ualetudo, hoc id est æquabilitatẽ adesse oportere, si hoc, calorem, atq; ita semper cogitat, quoad ipse rem eò perducat quod ad extremum efficere potest. Tum demum motus is qui ab his proficiscitur, affectio nominatur, ea quæ ad ualetudinem pertinet. Quapropter fit quodam modo, ut ualetudo à ualetudine pariatur, domúsq; ædificetur quæ ex materia constat, ab ea quæ eius expers est. Medicina enim & architectura illa ualetudinis, hæc domus species est atq; simulachrum. Essentiam autem materiei expertem, rationem appello. Originum uerò & motionum alia intelligentia, alia effectio nominatur: ea quidem quæ à principio & specie ducitur, intelligentia: quæ autem ab ultimo intelligentiæ, effectio. Quod itẽ fit etiam in aliis quæ cuiq; interiecta sunt. ut, exempli causa, si conualescet, ad æquabilem constitutionem traducendus est. Quid ergo est, ad æquabilem constitutionem traduci? hoc. hoc autem fiet, si calebit. hoc autem quidnam est? hoc. hoc uerò ui & potestate est. quod quidem iam in eo situm est. Quod igitur facit, & id à quo principium curandi proficiscitur, si ab arte est, species est, quæ inest in animo. Sin à casu, ab eo scilicet, quod interdũ ei faciendi principiũ est,

qui ex arte facit, quemadmodum etiam in medendo fortassis à calefaciendo principium proficiscitur. hoc autem frictione perficit. Calor igitur qui in corpore inest, aut pars est ualetudinis, aut eum aliquid comitatur eiusmodi quod est ualetudinis pars: uel pluribus facit. Hoc autem extremum est id quod facit, quódque ita est pars ualetudinis atque cæterorum, ut domus sunt lapides. Quare quemadmodum dici solet, fieri non potest, ut quicquam efficiatur, si nihil antè suppetat. Perspicuũ est igitur, necesse esse partem suppetere. pars enim est materia, quippe quæ insit & fiat. Sed eorúmne etiam quæ in ratione sunt? Vtraque autem ex parte multi orbes quid sint, dicimus, cum & materiem æs esse dicimus, & cum formam, nempe figuram huiusmodi. Atque hoc genus est, in quo primùm ponitur. Orbis uerò æneus, in ratione materiam cõtinet. Ex quo porrò ut materia fiunt, quædam esse dicuntur cum fiunt, non illud, sed illiusmodi. ueluti statua est non lapis, sed lapidea. Homo autem qui ualet, nõ illud ex quo, nominatur: id causæ est, quòd ex priuatione & eo quod subiicitur, quam materiam uocamus, efficitur: ut & homo & æger ualens redditur: sed tamen magis ex priuatione fieri dicitur, ut ex ægro ualens, quàm ex homine. Itaque æger quidem is qui ualet non dicitur, homo autem & homo ualens, dicitur. Quorum autem priuatio incerta est, & nomine uacat, ueluti in ære cuiusuis figuræ, uel in lateribus ac lignis domus ex iis, quemadmodum illic ex ægro fieri uidetur. Itaque ut illic, id ex quo hoc fit, non dicitur, sic ne hic quidem statua lignum, sed deducendo lignea, non lignum, & ænea nõ æs, & lapidea, non lapis dicitur: & domus non lateres, sed lateritia. Nam ne ex ligno quidem statuam fieri, uel ex lateribus domus, si quis rem attentius considerauerit, omni=

no dicet, propterea quòd eo ex quo fit, mutato, nō remanē te, fieri debet. Atque ob hanc quidem causam ita dicitur.

Cap. 8. *Quoniam autem & ab aliquo fit, id quod efficitur, id est ab eo unde principiū ortus proficiscitur, & ex aliquo, quod quidem est, non priuatio, sed materia (iam enim expositum est, quemadmodum hoc intelligamus) & id quod fit, qualis est uel sphæra, uel orbis, uel quæuis alia res: quēadmodum artifex æs quod subiicitur, non facit, sic nec sphæram, nisi per aliud alienáque ui. quòd ænea sphæra est sphæra, hāc autem non efficit. Facere enim rerū singularū aliquam, est facere hoc uel illud ex toto illo quod substernitur. Dico igitur æs rotundum facere, esse non rotunditatem aut sphæram facere, sed aliud quiddam, scilicet speciem formámq; hanc in alio. Si enim facit, ex aliquo alio faciet, (hoc enim positū est) ueluti æneam sphærā facit. Hoc autem ita est, quòd ex hoc quod æs est, illud quod sphæra est, facit. Quòd si hoc ipsum etiam facit, profectò eodē modo faciet, atque in infinitum ortus effectionésq; progredientur. Perspicuum est igitur, nec speciem, aut quocunq; nomine forma quæ in eo quod sensibus subiicitur, inest, appellari debet, fieri, nec eius esse originem, neq; hāc esse rationē. Hoc enim est, id quod in alio uel arte, uel natura, uel ui efficitur. Sed facit, ut hoc sphæra sit ænea. facit enim ex ære & sphæra, quādoquidem in hoc hanc speciem & formam facit, & hoc est sphæra ænea, hoc uerò sphære ratio. Rationis autem sphæræ, si omnino ortus est, ex aliquo aliquid erit. Id enim quod fit, diuiduū semper esse oportebit, eſséque unum hoc, alterum illud, id est materiā & formam. Quòd si sphæra figura est par & æqualis à medio, eius pars una erit in eo, in quo erit quod facit, altera in illo, totum id quod effectum est, id est sphæra. Perspicuum est igitur*

tur ex iis quæ dicta sunt, id quidem quod species, uel essentia dicatur, non fieri, concretum autem quod ex ea dicatur, fieri: & in omni eo quod fit materiam inesse: atque hoc quidem materiam esse, illud formam. Estne igitur præter has sphæra aliqua, & domus præter lateritias? an si ita sit, nunquam singularum ulla facta esset, sed aliquid tale declarat, quod tamen non sit constitutum? facitque ac generat ex hoc illud tale, & cum procreatũ est, hoc tale est? totum uerò hoc Callias est uel Socrates, ut hæc sphæra ænea: homo autem & animal est, quemadmodum sphæra ænea omnino. Perspicuum est igitur, species sicuti species quid nam soliti sunt dicere, si sint aliquæ res præter singulas, nihil ad ortus rerum & essentias conducere: nec his quidem de causis per se atque seiunctas esse naturas & essentias. In nonnullis quidem etiam illud perspici potest, id quod procreat, tale esse quale id quod gignitur, non tamen unũ atque idem esse numero, sed unius speciei, quemadmodum in iis quæ natura constant. Homo enim hominem gignit: nisi si quid contra naturã fiat, ut equus mulum generat. atque hæc etiam fiunt eodem modo. Quod enim commune est in equo & asino, generis eius quod proximũ est, non appellatur nomine. Vterq; autem fortaßis erit, quasi mulus. Quare perspicuum est, speciem pro exemplari non esse statuendum. In iis enim maximè requirerentur, quippe cum eæ essentiæ sint maximè: sed satis est id quod procreat facere, & eam causam quæ forma dicitur, in materia inesse: totam autem, iam talem formam in carnibus & oßibus huiusmodi. Calliam esse & Socratẽ, quæ propter materiam quidem diuersa sit (diuersa enim est) specie autem eadem. est enim indiuidua forma.

Quæret autem aliquis, cur nõnulla & arte & casu ef- Cap. 9.

ficiantur, ut ualetudo, quædam non efficiantur, ut domus. Hoc fit propterea quòd materia quæ ortus & effectionis principatum tenet, cum aliquid fit & oritur eorum quæ arte in qua pars quædam rei inest, efficiuntur, partim eiusmodi est, ut à se ipsa moueatur, partim non est eiusmodi: & huius alia hoc modo potest, alia non potest. multa enim à se ipsa quidem, sed non hoc modo moueri possunt, ut saltare. Quorum ergo talis est materia, ut lapides, ea hoc modo moueri nisi ab alio non possunt, alio autem modo possunt, ut ignis: ob eamque causam quædam sine eo qui arte præditus est, non extabunt, alia extabunt. Ab iis enim mouebuntur, quæ non sunt illa quidem arte prædita, sed tamen aut ab aliis in quibus ars inest, aut à parte moueri possunt. Illud etiam perspicuum est ex iis quæ dicta sunt, omnia quodam modo ex iis quæ eiusdem nominis rationisque sint, oriri & fieri, ut ea quæ natura fiũt, uel ex parte eiusmodi, ut domus ex domo, uel ab animo. Ars enim est rei species: uel à parte, aut ab eo quod aliquã partem habeat, nisi casu & per aliud fiat. Causa enim prima efficiẽs per se pars habetur. calor enim qui in motu inest, calorem in corpore efficit. hic autem uel ualetudo est, uel eius pars: uel cum ualetudinis pars quædam, aut ualetudo ipsa comitatur. Itaque efficere dicitur, propterea quòd illud ualetudinem efficiat, quod calor comitatur & consequitur. Quocirca quemadmodum in ratiocinationibus essentia principium est omnium (ex eo enim quod quid est, ratiocinationes sunt ita ortus & effectiones hîc se habent. Eandemq; uim quam hæc, ea quæ natura constant, habent. semen enim eum locum in faciendo tenet, quem ea quæ arte fiunt. quippe cum formam in se ui contineat, & id à quo semẽ proficiscitur, sit quodam modo eiusdem nominis atq; rationis

rationis. Neque enim omnia ita quærenda sunt, ut ex homine homo nascitur. Etenim mulier ex uiro est: Itaque mulus non ex mulo nascitur: nisi quid læsum debilitatúmue sit. Quæ autem casu fiunt, eodem modo quo illic, efficiuntur, ea quidem, quorum materia à se ipsa moueri cieri potest eo motu & pulsu, quo semen impellit & mouet. Quorum uerò materia non potest ita moueri, ea aliter fieri ullo modo nisi ex se ipsa non possunt. Non solùm autem in essentia ratio quā attulimus, speciem ac formam nō fieri declarat, sed ad omnia etiam quæ prima sunt, ut ad qualitatē, quantitatem, aliásq; categorias, æquè eadem pertinet. Fit enim quemadmodum sphæra ænea, nō sphæra, nec æs, & in ære fit eodem modo, (semper enim materia & forma antè suppetere & adesse debet) sic etiam in essentia, in qualitate, quātitate, itémq; in cæteris categoriis fit. Neq; enim quod quale est omnino fit, sed lignum qualitate præditum: nec quod quantum est, sed quantum lignum, uel animal. sed ex his intelligi licet, proprium esse essentiæ, antecedere semper oportere aliam essentiam, quæ re ipsa sit, & faciat, ut exempli causa, animal si animal gignitur: quale autem aliquid, aut quantum non est necesse, nisi ui & potestate solùm antecedere.

Quoniam autem definitio est ratio, & ratio omnis ex partibus constat, & quemadmodū ratio ad rem, sic etiam pars rationis ad rei partem se habet, debeat nécne partium ratio in totius ratione inesse, deinceps quæstio est. In nonnullis quidem inesse uidentur, in quibusdam nō uidentur. Orbis enim ratio sectionum rationem non continet: syllabæ autem ratio illam elementorum continet. Atqui ut orbis in sectiones, sic syllaba in elementa diuiditur. Præterea si partes toto priores sunt, & recti anguli pars est Cap. 10

 acutus

acutus, & digitus animalis: profectò & recto angulo acutus, & homine digitus prior erit & antiquior. Sed illa, priora uidentur esse. Ratione enim ex illis dicuntur. atque etiam hoc ipso quòd sunt alia sine aliis, priora dicuntur. aut certè pars multis modis dicitur, quorum unus est, eius quæ quantitate dimetitur. Sed hæc prætermissa, illud ex quibus ut partibus essentia constet, uidendum est. Igitur si est una pars, materia, altera, forma, & quod ex his constat tertium, essentiáq; est & materia & forma & quod ex eis cõcretum est: profectò est quatenus materia alicuius pars sit, est quatenus non sit, sed ea ex quibus est speciei ratio. ut exempli causa, concauitatis caro pars non est, (hæc enim materia est, ex qua nascitur) compreßionis autem narium pars est quædam: & totius quidem statuæ æs pars est, eius autẽ quod forma statuæ dicitur, nõ est. Forma enim dicẽda est. & hoc ipso quod formam habet, unaquæque res esse dicenda est. Quod autem materia prædictum est, nunquam per se dicendum est. Itaque orbis ratio illam sectionum & fragmentorum non continet, syllabæ autem ratio illam elementorum continet. Elementa enim orationis, formæ partes sunt, non materies. Fragmẽta autem partes quæ materiæ locum tenent, eorum sunt, in quibus existunt: ita tamen ut propius ad formam accedant, quàm æs, cum ad illud rotunditas accedit. Est tamen cum ne omnia quidem elementa in syllabæ ratione cõtinebuntur. ut hæc cerea, uel ea quæ sunt in aere. Sunt enim etiam hæc syllabæ partes, ut materia quæ sensu percipitur. Etenim non si linea in dimidias partes, aut homo in ossa, neruos & carnes secetur, interit, propterea ex his etiã constant ita, ut ex essentiæ, non ut materiæ partibus: atque totius quidem partes sunt, formæ autem & cuius est ratio,

non

non item. Itaque non insunt in rationibus. Ac in nonnullis quidem partium eiusmodi ratio inerit, in aliis non inerit, nisi sit totius. Ob hanc enim causam nonnulla ex eis ut principiis, in quæ intereunt constant: nonnulla non constant. Ac ea quidem quæ simul accepta forma sunt atque materia, ut simitas, uel æneus orbis, in ea occidunt, eorúmque pars materia est. Quæ autem non unà cum materia sumpta sunt, sed sine ea, ut rationes formæ tantùm, ea aut omnino, aut certè non eo modo intereunt. Itaque illorum quidem hæc principia & partes sunt, formæ autem nec partes sunt nec principia. Ob eámque causam lutea & terrea statua in terram, & sphæra in æs, & Callias in carnem & ossa, & præterea orbis in fragmenta interit. Est enim aliquid, quod simul cum materia acceptum est. Eodē enim nomine appellatur orbis & qui omnino dicitur, & singuli, quòd singulis non sit nomen proprium impositum. Dictum est quidem paulò antè id quod res est, sed tamē aliquid etiam planius altè repetito principio dicamus. Quæ enim rationis partes sunt, & in quas ratio diuiditur, eæ priores sunt uel omnes, uel nonnullæ. Recti autem anguli ratio non in acuti rationem, sed acuti in rectum diuiditur. Qui enim acutum definit, recto utitur. Acutus enim recto minor est. Eadem est orbis & dimidiati orbis ratio. Dimidiatus enim orbis orbe definitur, & digitus toto. Nam digitus est talis pars hominis. Ita fit ut quæ partes sunt ut materia, & in quas totum ut in materiam diuiditur, posteriores sint. Quæ autē rationis & essentiæ quæ rationem comitatur, partes sunt, eæ uel omnes sunt, uel nonnullæ priores & antiquiores. Quoniā autem animaliū animus eorū forma est, (hæc enim pars, essentia est eius quod animatū est, essentia inquam rationi respon-

dens, & forma & talis corporis essentia: uniuscuiusque enim pars si rectè definitione aperiatur, non sine officio ac munere definietur, quod non sine sensu conueniet) fit ut eius partes uel omnes, uel aliquæ uniuerso animali priores sint. Quod etiam fit in singulis eodẽ modo. Corpus autem ciúsq; partes, posteriores sunt hac essentia, in eásque ut in materiam non essentia ipsa, sed uniuersum diuiditur. Ac toto quidem & uniuerso hæ quodam modo posteriores sunt, quodam modo non sunt, præsertim cùm separari seiungiq; nõ poßint. Neq; enim digitus est animalis qui quouis modo se habet, sed is qui mortuus est, tantùm est nomine. Nõnullæ autem simul, eæ scilicet, quæ principatum obtinent, atq; ea in qua ut prima ratio & essentia inest, ut si hoc sit cor uel cerebrum, nihil enim refert utrum horum tale sit. Homo autem, equus, quæq; sunt eiusdem generis, in rebus singulis insunt. Vniuersalis uerò essentia non est, sed uniuersum & totum quiddam, quod ex hac ratione & materia hac ut uniuersali constat. In singulis uerò ex materia ultima est iam Socrates, atq; in cæteris eodem modo. Ac pars quidem est & formæ (formam autem appello essentiam & totius quod ex forma materiáq; ipsa cõstat. Formæ autem partes tantùm rationis partes sunt, ratio uerò ipsius uniuersalis est. Nam orbis ratio & orbis, animique ratio & animus idem sunt. Totius uerò iam, ut orbis huius & singulorum alicuius, quoniam uel sensu, uel animo percipitur (animo autẽ percipi dico ut mathematicos, sensu, ut æneos & ligneos) horum inquam non est definitio, sed uel animo uel sensu cognoscuntur. Cùm uerò à re ipsa & ab actu abierint, non est perspicuũ sint nécne sint: sed semper dicũtur cognoscunturq; uniuersa generaliq; ratione. At materia per se cognosci nõ potest. Materia autem alia

sensu percipitur, alia animo & ratione intelligitur. Sensu percipitur, ut æs, ut lignum, omnísq; materia quæ moueri potest. Animo & ratione cernitur ea quæ in rebus quæ sensu percipiũtur, inest, sed non quatenus sensu percipiuntur, quales sunt res mathematicorum. Illud quidem exposuimus, quid de toto & parte, quid de eo quod prius & quod posterius est, tenẽdum esse uideatur. Nunc quæstioni huic necessariò occurrendũ est, sítne rectus angulus prior, orbis & animal, an eæ partes in quas diuiduntur, & ex quibus constant: esse non planè & omnino respõdere debemus. Si enim est & animus animal, animatum, uel unumquodq; uel cuiusq;, & orbis, orbis essentia, & rectus angulus recti ratio & essentia: aliquam esse partem quæ aliquo toto posterior sit dicendum est. ueluti iis quæ sunt in ratione & aliquo recto. Angulus enim rectus est & æneus qui cum materia coniũctus est, & qui in lineis singulis inest. Qui uerò seiunctus secretúsq; est à materia, iis quidem partibus quæ in ratione insunt, posterior est, iis autẽ quæ sunt rerum singularum, prior. Omnino autem & absolutè non est respondendum. Si uerò animus aliud est, nec est animal, sic etiam partim concedendum est, partim negandum.

Quæritur etiam, nec iniuria, quænam partes sunt formæ, quæ non sunt, sed totius simul sumpti: quod quidem nisi perspicuum sit, unamquanque rem definire non licet. præsertim cùm rerum uniuersarum atque formæ sit definitio. Quæ ergo partes materiæ uim obtineant, & quæ non obtineant, nisi planum factum sit, ne ratio quidem rei constabit. Igitur quæ ad aliquid quod diuersæ speciei est, accidere uidentur, ut orbis ad æs, lapidem & lignum, ea perspicuum esse uidetur non esse quicquam orbis essentiæ, æs Cap. 11.

ſcilicet, lapidem & lignum, propterea quòd ab eis ſeparetur. Quæ autem ſeparari & ſeiungi minimè uidentur, ea nihil probibet eodē modo ſe quo ſuperiora habere, quemadmodum etiam ſi omnes orbes æneí uiderentur: non enim tum æs formæ pars magis eſſet. Sed difficile eſt hoc mente & animo ſeiungere. ut hominis forma ſemper in carne, oßibus partibúſque eiuſdem generis uidetur. Súntne igitur etiam partes hæc formæ atque rationis, an non, ſed materia? uerùm ſeparari quidem non poſſunt, propterea quòd non etiam ad aliud accedant: quoniam autem hoc poſſe uidetur, ſed quando incertum eſt, dubitant nonnulli iam & de orbe & de triangulo, quaſi lineis & continuo definiri non debeant, ſed hæc omnia eodem modo dici ut carnes uel oſſa hominis, ſic orbis & æs & lapis, omniáq; ad numeros redigunt & reuocant, lineæq; rationem, duorum rationem eſſe dicunt. Eorum etiam qui ſpecies ponunt, partim duo lineam ipſam uolunt eſſe, partim formam lineæ. In quibuſdam enim formam & id cuius eſt forma, ut duorum & duo & duorum formam idem eſſe uolunt, in linea autem non eſſe. Efficitur ergo unam eſſe formam multorum, quorum ſpecies diuerſa eſt, id quod incommodum Pythagoreos ſequebatur: & fieri poteſt, ut omnium una eadémque ſpecies exiſtat, ita tamen, ut cætera non ſint ſpecies. Atqui iſto quidem pacto unum erunt omnia. Atque illud quidem, ea quæ definitiones attingunt, dubitationem quandam habere, & cur, diximus. Quocirca ſuperuacaneum eſt iſto modo reuocare ac redigere omnia, materiámque tollere. Quædam enim fortaßis eām uim habent, ut hoc in illo ſit, uel hoc ita ſe habeat. Collatio etiam qua Socrates adoleſcens in animali uti ſolitus erat, non ualet. Abducit enim animos hominum

à ue

à uero, eósque eò impellit, ut credant fieri posse, ut homo sine partibus sit, quēadmodum sine ære circulus. quod non est simile. Animal enim aliquid est fortasse, quod sensu percipitur, nec sine motu definiri potest. Itaque nec sine partibus quæ certo quodam modo se habeāt. Neque enim manus omnino pars est hominis, sed ea quæ munus exequi potest. Ita si animata est. Si non est animata, neque pars est. Quod autem ad res mathematicorum attinet, cur non sunt rationes rationum partes? ueluti orbis dimidiati orbes. Neque enim hæc sub sensum cadunt. Num nihil refert? Erit enim quorundam etiam quæ sub sensum subiecta non sunt, materia, omniúmq; eorum quæ formæ non sunt. Orbis igitur uniuersi quidem non erunt, singulorum autem hæc, quemadmodum antè dictum est, partes erunt. Est enim materia alia quæ sensu percipitur, alia quæ animo & ratione cernitur. Perspicuum est etiam, animum primum essentiam esse, corpus materiam: hominem uerò uel animal, id quod ex utroque constat, ut uniuersum atq; totum. Socrates autem & Coriscus, si animus quidem est, duplex. alij enim quasi animum esse dicent, alij quasi uniuersum quiddam. Sin omnino hic animus est, & hoc corpus, ut uniuersa res est, sic rerum singularum quædam. Sítne uerò præter materiam harum talium essentiarum aliqua alia, & sítne quærenda aliqua alia earum essentia, ut numeri, uel aliquid eiusdem generis, pòst uidebimus. Ob hanc enim etiam causam de essentiis ac naturis quæ sensu percipiuntur, explicare conamur, quandoquidem quodam modo philosophiæ eius quæ de natura est, & secundæ munus in essentiarum quæ sensibus subiectæ sunt, cognitione consistit. Neque enim solùm materiā cognitam habere debet physicus, sed eam quoque essentiam, ac multò

etiam

etiam magis, quæ rationi respondet. In definitionibus autem, quonam pacto & quatenus partes sint ea quæ in ratione continentur, & cur una ratio sit definitio, (perspicuum est enim unam rem esse) res uerò una sit, ea quidem quæ partibus constet, postea uidẽdum erit. Quid sit essentia que forma dicitur, illud etiam quonam pacto ipsa per se sit, uniuersè generatímq; de omni dictũ est, & cur aliorum ratio illius essentiæ partes eius quod definitur, contineat, aliorum non contineat, & ea quæ hoc modo partes sunt, in ratione essentiæ pro materia non inesse. Neque enim illius essentiæ, sed uniuersi totiúsq; partes sunt. Huius autem essentiæ quodam modo est, & nõ est ratio. Cum materia enim non est. Non enim determinata est. Ex prima autem essentia est, ut hominis, animi ratio. Essentia enim est forma quæ inest, ex qua & materia, essentia uniuersa & tota dicitur: ut concauitas. Ex hac enim & naribus, pressæ nares constant, & narium compreßio. bis enim in his nares sunt. In tota uerò essentia, ut in preßis naribus uel in Callia, materia etiam continetur. Hoc etiam docui, formam, & quanque rerum singularum in nonnullis quidem idem esse, ueluti in primis essentiis, ut inflexionem & inflexionis essentiam, si prima est. Primum autem appello eam, quæ non dicitur ex eo quòd aliud in alio insit, & in subiecto, quasi materia. Quæ autem ut materia, uel ut cum materia sumpta sunt, ea nisi per aliud & per accidẽs unũ, idémque non sunt. ut Socrates & quod musica præditum est. Hæc enim per aliud, non per se unum sunt.

Cap. 12 *Nunc primùm ea dicamus quæ in Analyticis de definitione dicta non sunt. Ea enim quæstio, quæ ibi posita est, ad ea quæ de essentia feruntur, conducit. Quæstio autem hæc est, cur tandem unum est id quod definitur, cuius rationem*

tionem definitionem dicimus? ut hominis, animal bipes. Sit enim hæc illius ratio. cur igitur unum est non multa, hoc totum, animal bipes? Hæc enim, homo & quod album est, multa quidem sunt, cùm alterum alteri non conuenit: unum autem, cùm inest, atque homo qui subiicitur, quidam accepit. Tum enim unum fit, & est, homo albus. Hic autem alterum altero nō participat. Genus enim differentiarum non uidetur esse particeps. Simul enim idem contraria reciperet, quandoquidem differentiæ, quibus genus differt, sunt cōtrariæ. Quòd si est etiam earum particeps, eadem ratio erit. si quidem plures sunt differentiæ, ut gradiens, bipes, expers alarum. Cur enim hæc unum sunt, non multa? Isto enim pacto unum erit ex omnibus. Vnū autem esse debent, ea quæ unum sunt definitione. Si quidem definitio, ratio est quædam una & essentia. Ita unius alicuius ratio esse debet. Essentia enim unum quiddam & hoc aliquid significat, ut dicimus. Sed primū definitiones eæ quæ diuisione explicantur, consyderandæ sunt. Nihil enim in definitione inest, nisi primum quod genus dicitur, & differentiæ. Cætera uerò genera sunt, & primum, & quæ cū eo comprehenduntur differentiæ, ut primum, animal, proximum, animal bipes, & rursus, animal bipes, quod est sine alis. Eadem etiam ratio est, si pluribus dicatur. Nihil autem prorsus refert, multisne, an paucis, an duobus. Sed duorū hoc differētia est, illud genus: ut in hoc toto, animal bipes, animal est genus, alterum differentia. Quòd si genus omnino præter generis species non est, aut si est, ut materia est: (uox enim genus est & materia: differentiæ, species, & elementa ex ipsa uoce faciunt) profectò definitio ratio est, quæ ex differentiis conficitur. Atque etiam differentiæ differentia diuidenda est: ut animalis differentia est, quod

pedes

pedes habet, & rursus animalis quod pedes habet, differentia cognoscenda est, quatenus pedes habet. Non igitur dicendum est hoc modo, Animalis quod pedes habet, aliud pennigerum est, aliud pennis caret, si rectè dicat. sed quia non potest, hoc faciet: ita autem demum rectè faciet, si dicat hoc modo, aliud fissos pedes habet, aliud non fissos. Hæ enim pedis sunt differentiæ, quandoquidem pedum diuisio, quædam pedum essentia est. Atq; ita semper progredi instituit, dum ad ea peruenit, quæ differentiam non habent. Tum uerò tot erunt pedis species, quot differētiæ: & animalia quæ pedes habent, paria erunt differentiis. Quæ si ita se habent, perspicuum est ultimā differentiam, essentiam rei fore atque definitionem, si quidem in definitionibus eadem sæpe dicenda non sunt. Superuacaneum est enim & redundat. quod quidem usuuenit. Cùm enim dicit, animal pedibus præditum, bipes, nihil aliud dicit, nisi animal quod pedes habet, quod duos pedes habet. Si hoc etiam accommodata diuisione diuidat, sæpe dicet, & pari numero differentiarum. Ac si differentiæ est differentia, una extrema forma erit & essentia. Si per accidens, ut si diuidat hoc modo; animalium quæ pedes habent, aliud album est, aliud nigrum, tot erunt, quot diuisiones. Quare perspicuum est, definitionem esse rationem, quæ ex differentiis constat, atque harum ex ultima recto ordine. Hoc perspici licebit, si quis has definitiones traiiciat, illam quidem hominis, hoc modo, Animal bipes, quod pedes habet. Redundat enim quod pedes habet, posito bipedis nomine. Ordo autem non est in essentia. Quo enim pacto aliud prius, aliud posterius intelligendum est? Ac definitiones quidem, quæ diuisionibus conficiuntur, quales sint, hæc primùm dicta sint.

Quoniam

Quoniam autem de essentia agitur, iterum repetamus. Cap. 13.
Essentia quidem quasi subiectum siue materia, & forma, & quod ex his constat, & quod uniuersum est, dicitur. Ac de duobus quidem dictum est. Nam & de forma dictum est, & subiectum duobus modis subiici diximus, aut quod aliquid est, ut animal affectionibus subiicitur, aut quasi materia actioni & perfectioni. Videtur autem nonnullis etiam id quod uniuersum est causa esse & principium maximé. Itaque illud etiam explicemus. Fieri enim non posse uidetur, ut essentia aliquid sit eorum quæ in totum uniuerséque dicantur. Prima enim cuiusque essentia est ea quæ alij non inest aut conuenit. quod autem uniuersum est, commune est. Vniuersum enim id dicitur, quod pluribus conuenire naturæ ui potest. Cuius ergo hoc erit essentia? aut enim omnium erit, aut nullius. Omnium esse non potest. unius uerò si erit, id erunt etiam cætera. Quorum enim una essentia est, eorum etiam forma una est, eáq; una sunt. Præterea essentia dicitur id quod de subiecto non dicitur. Quod autem uniuersum est, de subiecto aliquo semper dicitur. Sed num hoc quidem pacto, quasi forma esse non potest, in ipso autem subiecto inest? ut animal in homine & equo. Perspicuum est igitur, eius aliquam rationem futuram. Neque uerò refert, eorúmne omnium quæ sunt essentia, non sit ratio. Non enim minus hoc alicuius erit essentia, ueluti homo hominis, in quo inest. Ita hoc ipsum rursus sequetur. Erit enim essentia illius essentia ut animal eius speciei in qua inest ut proprium. Præterea & absurdum est & fieri non potest, ut hoc & essentia, si ex aliquibus constant, non ex iis constent quæ sunt essentiæ. nec ex eo quod aliquid est, sed ex qualitate. Quod enim essentia non est, & quod qualitate præditum est, prius erit essentia

& eo quod aliquid eſt.quod fieri non poteſt.Nam nec ratione nec temporum ordine,nec origine eſſentia affectiones priores eſſe ullo modo poſſunt. Iſto enim pacto ſeiungi à re poterunt.Præterea in Socrate qui eſſentia eſt,ineſt eſſentia.Ita duorum eſſentia erit. Efficitur etiam, ſi homo eſt eſſentia quæque ita dicũtur, nihil eorum quæ in ratione inſunt,eſſe cuiuſquam eſſentiam,nec ſine eis extare, aut in alio ineſſe.ut exempli cauſa, animal non eſſe quicquam præter ſingula,nec quicquam eorum quæ inſunt in rationibus.Ex his ergo perſpicuum eſt, iis qui rem conſiderabant,nihil eorum quæ uniuersè dicuntur & inſunt, in eſſentiarum numero reponi:nihilque eorum quæ in commune dicuntur,aliquid,ſed tale declarare. Alioqui cum multa alia incommoda ſequũtur,tum tertius homo. Quod etiam hinc perſpici licebit. fieri enim non poteſt, ut eſſentia ex eſſentiis,quæ re ipſa ſint,cõſtet. Duo enim quæ ita re ipſa ſunt,nũquam unum re ipſa ſunt, ſed ſi ui & poteſtate duo ſint,unum erunt.ut exempli cauſa, duplum ex duobus ſimplis conſtat,quæ quidem ui & poteſtate ſunt. Id enim quo re ipſa ea quæ ſunt eſſe dicuntur,ſeparat.Si igitur eſſentia unum eſt,ex eſſentiis quæ ſint,non conſtabit:atque eo modo quẽ rectè Democritus induxit. Fieri enim poſſe negat ut ex duobus unum conſtet,aut duo ex uno fiant. Magnitudines enim quæ diuidi non poſſunt,eſſentias facit. Illud ergo etiam perſpicuum eſt, eandem eſſe numeri rationem, ſi numerus eſt unionum compoſitio, quemadmodum nonnulli aſſerunt. Aut enim duorum numerus non eſt unum, aut in eo unio re ipſa non ineſt.Quanquam dubitationem habet id quod ſequi diximus.Etenim ſi nec ex iis quæ uniuerſa ſunt, ulla eſſentia conſtare poteſt, propterea quòd tale,non hoc aliquid,declararet:nec ulla eſſentia ex eſſentiis

tiis quæ re ipsa sint, concreta esse potest, non concreta erit omnis essentia. Ita ne ratio quidem ullius essentiæ erit. Atqui & inter omnes constat, & nos antè diximus, aut essentiæ unius, aut maximè, esse definitionem. Modò autem ne ipsius quidē essentiæ esse diximus. nullius ergo rei erit definitio. aut quodam modo erit, quodam non erit. Quod autem dico, ex iis quæ pòst dicturus sum, facilius intelligetur.

Ex his ipsis etiam perspicuum est, quod incommodum suscipiant ij qui species simul & essentias esse, & seiunctas separatásque ponunt, simúlque species ex genere ac differentiis faciunt. Si enim species sunt, & animal in homine & equo, aut unum atque idem numero sunt, aut aliud atq; diuersum. Ratione enim unum esse constat. Eandem enim rationem in utroque qui definit, explicabit. Si quis igitur homo aliquid quod ipsum per se est, atque seiunctum, necesse est etiam ea ex quibus constat, ut animal & bipes, aliquid significare, & seiuncta esse, & esse essentias. Animal igitur etiam. Si ergo idem etiam in equo est, sicuti tu idem es quod tu ipse: quomodo in iis quæ seiuncta sunt, unum erit? & cur non etiam ab eo secundum animal hoc erit? Deinde si eo quod duos & quod multos pedes habet, participabit, aliquid sequitur quod fieri non potest. Contraria enim in eodem quod unum & hoc est, inerunt. Sin minus, quis dicendi modus erit, cum aliquis dicet animal bipes esse uel gradiens? Sed fortaßis concreta sunt, & apta sunt inter se, uel permixta sunt. At incommoda & absurda sunt omnia, aut aliud in alio est. Infinita igitur, ut rem in pauca conferam, erunt, quorum animal est essentia. Neque enim per aliud aduentitiáque ui, ex animali homo constat. Præterea isto quidē pacto ipsum animal multa erit. Quod Cap. 14.

enim in unoquoq; est animal, essentia est. non enim de alio dicitur. Sin minus, ex illo homo erit, & illud eius genus: & præterea species erũt omnia, ex quibus homo constat. Non igitur alterius species erit, alterius essentia. Fieri enim non potest. Ipsum igitur animal erit unumquodque eorum quæ insunt in animantibus. Præterea ex aliquo hoc erit. at qui ex ipso animali esse potest? aut quomodo hoc ipsum animal præter animal ipsum erit essentia? Postremò in iis quæ sensu percipiuntur & hæc sequuntur, & his multò absurdiora. Quod si fieri non potest, ut ita sit, profectò eorum species ita non est, ut nonnulli sentiunt.

Cap. 15. Quoniam autem alia essentia est totum, alia ratio: illáque essentia est cum materia comprehensa ratio, hæc ratio omnino: eorum quidem quæ illo modo essentia dicuntur, est interitus, quia etiam ortus: rationis autem non est ita, ut intereat. neq; enim eius est origo. Non enim forma domus fit, sed huius domus: suntque & non sunt expertes ortus & interitus. Demõstratum est enim ea gigni fieríque à nemine. Ob eámque causam essentiarum singularum quæ sub sensum subiectæ sunt, nec definitio est, nec demonstratio, quòd materiem habent, cuius ea natura est, ut & esse & non esse possit. Itaque res omnes singulæ intereunt. Quòd si & demonstratio necessariarum rerum est, & definitio scientiam parit, nec potest, quemadmodum neque sciẽtia interdum scientia esse, interdum ignoratio, sed opinio hoc tale est, sic nec demõstratio, nec definitio, sed opinio est de eo quod secus euenire potest: profectò rerũ singularũ nec demonstratio erit, nec definitio. Nam & incerta sunt ea quæ intereunt, iis qui scientia præditi sunt, cùm è sensu effluunt atque elabuntur: & saluis in animo iisdem rationibus, demonstratio & definitio iam non erit. Itaq;

cum

cum aliquis rerum singularum aliquam definiet, nō ignorare debet, eam posse interire. Neque enim definiri potest. Nec igitur species definiri potest. species enim in rerum singularum numero, ut inquiunt, reponitur, eadémque seiuncta est. Definitio autem ex nominibus constare debet. Sed nomen non faciet & imponet is qui definit. erit enim incognitum. quæ autem imposita sunt, peruulgata & trita sunt omnibus. Necesse est igitur hæc aliis etiam conuenire. & si quis te definiat esse animal, dicet exile, uel album, aut aliquid aliud, quod etiam alij conueniet. Si quis uerò nihil prohibere dicat, separatim quidem multis, simul autem huic uni cōuenire, primum quidem dicendum est, utrique etiam conuenire, ut animal bipes, animali & bipedi. Quod etiam in iis quæ æterna sunt, necessariò inest, cum sint priora concretíque partes. quinetiam separata sunt: siquidem id quod homo est seiunctum est & separatum. Aut enim nihil est, aut utrumque. Ac si nihil est, genus præter species nō erit. Sin erit, etiam differētia. Deinde priora esse ratione, cuiusmodi res non uicissim tolluntur. Præterea si ex specie species oritur. Minus enim concreta sunt ea, ex quibus alia constāt. Præterea in multis etiam illa ex quibus species constat, dici oportebit: ut animal & bipes. Sin minus, quomodo cognoscetur? Erit enim species aliqua, quæ in pluribus uno dici non poterit. quod nō uidetur, sed species omnis cōmunicari posse cum multis. Vt ergo dictū est, nō intelligunt cū res omnes æternas nō posse definiri, tum eas maximè quæ solæ sint. qualis est sol & luna. Neq; enim hoc solùm aberrant, quòd ea adhibent, quibus detractis, sol etiam tum erit, ueluti, id quod circum terram uoluitur, & quod noctu delitescit. Si enim sol insistat, uel uideatur, iam non erit, quod absurdum est.

præsertim cum sol essentiam quandam declaret. Sed hoc etiam peccāt, quòd ea adhibent quæ in alio inesse possunt. ut si alius talis existat, perspicuū est, solem futurum. Communis ergo ratio est. At in singulis rebus sol erat, ut Cleon uel Socrates. Nam cur nemo speciei eorum definitionem explicat? Si enim hoc ingrederentur facere, planum fieret id uerum esse quod diximus.

Cap. 16. *Perspicuum est etiam, eorū quæ essentiæ uidentur, complura ui & potestate esse, ut animantium partes. nulla enim earum separata est. Cum autem separantur, etiam tum ut materia omnes sunt, ut terra, ignis & aer. Earum enim nulla unum est, sed quasi aceruus, antequam digerantur, atque ex eis aliquid unum fiat. Sed maximè quispiam animatarum rerum, animiq; ferè partes utrumque genus rerum & quod re ipsa est, & quod ui & potestate, existere arbitrabitur, quòd motus principium ab aliquo in flexionibus habeant. Itaque nonnulla animalia secta & diuisa in partes uiuūt. Sed tamen ui & potestate sunt omnia, cum sunt unum & continuatum natura, non ui, aut copulatione. Quod enim tale est, labefactatum est. Quoniam autem unum ut id quod est, dicitur, & unius una essentia, & quorum una est numero, unū numero sunt, profectò nec unum, nec id quod est, esse rerum essentia atque natura potest: quemadmodum nec principium, nec elementum. Sed quærimus, quodnam principium sit ut rem ad notius redigamus atq; reuocemus. Horum quidem id quod est, & unum essentia est potius, quàm principium, elementum & causa. Atqui ne hæc quidem sunt, si quidem nihil etiam aliud commune essentia est. Nulli enim alij essentiæ nisi sibi & ei qui eam habet, cuius essentia est, conuenit. Præterea unum multis locis simul non est: quod autem*

com mune

commune est, multis locis simul omnibus conuenit. Quare perspicuum est earum rerum quæ uniuersæ sunt, nullam seiunctam esse à singulis. Ii autem qui species inducũt, partim rectè dicunt, dum eas à rebus singulis seiungunt, si modò essentiæ sint, partim non rectè, quòd speciem unam in multis dicunt. In causa est, quòd explicare non possunt, quænam sint essentiæ eiusmodi, quæ non intereunt, præter singulas & quæ sub sensum cadunt. Faciunt igitur eas eiusdem speciei, cuius sunt eà quæ intereunt (has enim scimus, ipsum hominem, & ipsum equum) addito hoc uerbo ipsum ad eas quæ sensus mouent. Atqui etiam si nunquam stellas uidissemus, tamen essent, ut mihi uidetur, æternæ naturæ atque essentiæ, præter eas quæ nobis notæ essent. Nunc igitur etiam, si minus quæ sint, tenemus, at certè nonnullas esse fortaßis necesse est. Perspicuum est ergo nec eorũ quæ uniuersè dicuntur, quicquam essentiam esse, nec essentiam ullam constare ex essentiis.

Quid autem essentia, & qualis dicenda sit, rursus quasi alio ducto exordio, dicamus. Ex his enim fortasse perspicietur etiam illa essentia, quæ seiuncta est ab eis naturis & essentiis, quæ subiectæ sunt sensibus. Quoniã igitur essentia principium & causa est quædam, hinc ordiendum est. Quæritur causa semper hoc modo, cur aliud alicui alij conueniat. Quærere enim, cur musicus homo, sit homo musicus, aut hoc ipsum est quod dixi, quærere, cur homo musicus sit, aut aliud. Atque illud quidem, cur ipse est ipse, nihil est quærerè. Nam & conuenire & esse, suppetere debent, sic ut sint perspicua & nota. uelutI, exempli causa, Lunam deficere. Huius autem, ipsum esse ipsum, una ratio & causa est in omnibus, cur homo sit homo, aut musicus, musicus. nisi quis dicat, ad se quicq; esse indiuiduum, quod Cap.17

quidem est, unum esse. Sed hæc & communis est in omnibus, & breuis responsio. Quærere autem potest aliquis, cur homo animal tale sit. Perspicuum est quidem, hoc eum non quærere, cur is qui homo est, homo sit. Quærit ergo cur aliquid in aliquo insit. Inesse autem & cõuenire perspicuum ac clarum esse debet. Sin minus, nihil quærit, ut cur tonat? quòd sonus in nubibus editur. Sic enim aliud de alio quæritur. Et si hoc quærat, cur domus est hæc, scilicet lateres & lapides? non est dubium quin causam quærat. hæc autem est, ea qua aliquid existit, ut dialecticorum more loquar, quæ quidem in nonnullis finis est, ut fortasse in domo & cubili: in quibusdã id quod primùm ac principiò mouit. Hoc enim etiam causa est: sed hæc causa in ortu & interitu quæritur: illa autem altera etiam in statu. Ignoratur autem & latet maximè id quod quæritur in iis in quibus non aliud de alio dicitur. ut homo quid sit quæritur, quòd omnino dicatur, neque hæc aut illud explicetur. Quærendum est ergo tum cum rectè disposuerimus: alioqui fiet, ut partim nihil quæratur, partim quæratur. Quoniam autem & haberi & conuenire essentia debet, perspicuum est quærere quamobrem, esse quæ materia sit, quærere. ut exẽpli causa, domus est hæc. quid ita? quia hæc insunt, quod est domus forma & essentia. & homo est hic, uel hoc quod hoc corpus habet. Ita materiæ causa quæritur qualis est forma, qua aliquid est, id est, essentia. Perspicuum est igitur, in rebus simplicibus non esse ullum quæstioni & doctrinæ relictum locum, sed aliud earum rerum proprium esse genus quæstionis. Cum aliquid ex aliquo concretum est ita, ut uniuersum & totum unum sit, non ut aceruus, sed ut syllaba, quemadmodum syllaba non est elementa, nec B & A idem sunt, sic nec caro idem est quod

ignis

ignis & terra. Cum enim dissoluta sunt, alia iam non sunt, ut caro & syllaba, elementa autem ignis & terra extant & manent. Est igitur aliquid syllaba, nec solum elementa, sed etiam aliquid aliud: & caro non solùm ignis & terra, uel calor & frigus, sed aliquid etiam aliud est: Si igitur necesse est etiam illud uel elementum esse, uel ex elementis: si elementum est, rursus eadem erit ratio. Ex hoc enim & igne & terra, & alio praeterea caro constabit. Ita in infinitum progredi licebit. Sin ex elemento constet, perspicuum est, non ex uno, sed ex pluribus constare posse, aut illud ipsum erit. Ita rursus in hoc eadem ratione utemur, qua in carne & syllaba. Quanquam hoc tale aliquid esse uideri potest, non elementum, & causa cur hoc caro sit, illud syllaba. Quod item in aliis contingit. Sed hoc quidem cuiusque rei essentia est (haec enim prima causa est, cur quaeque res sit) quia tamen aliqua essentiae rerum non sunt, sed eae demum essentiae quae natura constant, nonnullis etiam natura haec essentia uidebitur, quae non elementum sit, sed principium. Elementum autem rei est, in quod insitum ut materiam diuiditur. ut A & B syllabae.

*

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER Septimus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.

*

Cap. 1.

X iis quæ dicta sunt, subducenda est ratio, factáque summa finis imponendus. Naturarum quidem essentiarúmque causas, principia & elementa quæri diximus. Essentiæ autem aliæ ab omnibus concessæ sunt, de aliis quidem sententiam suam explicauerunt. De physicis quidem inter omnes cõstitit, quo in genere sunt, ignis, terra, aqua, aliáque simplicia corpora. deinde ea quæ stirpibus nituntur, eorúmq; partes, animalia & partes animalium, denique cælũ ac cæli partes. Priuatim autem quidam essentias esse uolunt, & species & res mathematicorum. Sed aliæ quoque ex rationibus quas attulimus, essentiæ esse concluduntur, forma & materia. & præterea alio modo genus magis quàm species, & quod uniuersum est, quàm res singulæ. Quanquam universo & generi etiam species attribuuntur. Eadem enim ratione uidentur esse essentiæ. Quoniam autem forma essentia est, eiúsque ratio definitio, idcirco de definitione &

eo

eo quod per se est, explicauimus. Quoniamq; definitio ratio est, & ratio partes habet, necessariò etiam, quænam essentiæ partes sint, quæ non sint, & eædémne etiam definitionis partes esse debeant, uidendum fuit. & præterea neque id quod uniuersè dicitur, neque genus esse essentiam. De ideis autem & Mathematicorum rebus, pòst uidebimus. Eas enim nonnulli in rebus quæ sensu percipiuntur, esse dicunt. nunc uerò de iis quæ esse conceduntur, explicemus. Illæ quidem sensibus subiectæ sunt: quæ autem sensibus subiectæ sunt essentiæ, omnes materiem habent. Est autem id quod subiicitur, essentia: alio quidem modo materia, alio ratio, siue forma. Materiã porrò uoco, quæ non est re ipsa hoc aliquid, sed ui & potestate: alio modo ratio & forma, quæ cùm hoc aliquid sit, ratione separari & seiũgi potest. tertium est id quod ex his constat, cuius est tantùm ortus & interitus, ídque omnino seiungi ac dissolui potest. Earũ enim essentiarum quæ ex ratione dicuntur, aliæ separãtur, aliæ non separantur. Materiam autem essentiam esse hinc perspici potest, quòd in contrariis mutationibus omnibus, aliquid mutationibus subiicitur. ut in loco, id quod nunc hîc est, pòst est alibi: & in accessione, quod nunc tam magnum est, rursus maius est aut minus: & in commutatione, quod nunc ualet, aliàs ægrotat. Itémque in essentia, quod nunc est in ortu, rursus est in interitu: & quod nũc subiicitur, ut hoc aliquid, pòst ut priuationi subiicitur. Atque hanc quidem cæteræ mutationes sequũtur: cæterarum autem aut unam aut duas hæc non sequitur. Non enim necesse est, si quid materiam loci propriam habeat, id etiam eam habere quæ oriri & interire potest. Ac in Physicis quidem quid intersit inter absolutum ortum & non absolutum, diximus.

Cap. 2. Quoniam autem de ea essentia quæ quasi subiicitur, & quasi materia est, constat, ea autem ui & potestate est, restat, ut essentia ea quæ quasi actio & perfectio est rerum quæ sensibus subiiciuntur, quæ sit, dicamus. Democritus quidem tres distinctiones & differentias uidetur ponere. Corpus enim quod subiicitur & materiam unũ atq; idem esse sentit: differre autem uel figura, uel situ, uel ordine. Sed multæ uidentur esse dissimilitudines. ueluti alia compositione corporis dicuntur, ut quæ temperatione & confusione dicuntur, quale est mulsum: alia clauo, ut arca: alia uinculo, ut fascis: quædam glutine, ut liber. nõnulla horum pluribus: aliqua situ, ut limen & superliminare. hæc enim differunt inter se, quòd quodam certo genere sita sunt. alia rursus tempore, ut prandium & cœna: alia loco, ut uenti: alia rerum quæ sub sensum subiectæ sunt, affectionibus, ut duritie, mollitudine: densitate, raritate: siccitate, humore: & nonnulla quibusdam horum, alia his omnibus: & uno nomine, alia exuperantia, alia defectione. Quare perspicuum est, uerbum esse tot etiam modis dici. Limen enim est, quod ita situm est, & esse illud ita locatũ esse declarat. & glaciem esse, ita concretum esse. Nonnullorum autem essentia & natura his etiã omnibus definietur, quòd partim permixta sint, partim temperata, alia uincta, alia concreta, alia alias dissimilitudines ac differentias habeant, ut aut manus aut pes. Genera igitur differentiarum sumenda sunt. Ea enim principia erunt essentiæ. ut alia ex eo quòd magis uel minus talia sint, uel densitate uel raritate, aliisque generis eiusdem. Exuperantia enim & defectio hæc sunt omnia. Quòd si quid est figura, aut læuitate, aut asperitate, omnia ex recto & inflexo dicentur. Aliis autem esse erit permixtum esse, contrario autem modo non esse

tale

tale dicetur. Ex *his autem perſpicuum eſt, ſi eſſentia cauſa eſt cur quicque ſit, in his cauſam, cur unumquodq; eorum ſit, eſſe quærēdam.* Eſſentia *quidem nihil horum eſt, etiam coniunctum, ſed tamen in unoquoque ſimilitudo quædam inuenitur: & quemadmodum in eſſentiis id quod de materia dicitur, ipſa eſt actio, ſic etiam in aliis definitionibus maximè. ut ſi limen definire oporteat, lignum uel lapidem ſic locatum dicemus. & domum, lateres & ligna ſic poſita. aut etiam præterea in quibuſdā finis adhibetur.* Si *glaciem, aquam congelatam, aut concretam hoc modo.* Con*centus. uerò eſt acuti & grauis huiuſmodi temperatio.* Quod *etiam in aliis eodem modo fiet.* Ex *his igitur perſpicuum eſt, aliam alius materiæ actionem eſſe atque rationem.* Aliorum *enim eſt compoſitio, aliorū permixtio, quorundam aliquid aliud eorum quæ enumerata ſunt.* Itaque *ij qui domus quid ſit hoc modo definiunt, lapides, lateres atque ligna, domum ex ui & poteſtate definiunt.* Hæc *enim ſunt materies.* Qui *autem tectum ad tuendas & tegendas res & corpora, uel aliquid etiam aliud eiuſdē generis addunt, actionem dicunt.* Qui *uerò utrumq; horum ponunt, tertiam eſſentiam, id eſt, eam quæ ex his conſtat, explicant.* Videtur *enim ea ſiue ratio, ſiue oratio quæ differentiis explicatur, formæ eſſe & actionis: quæ autem iis quæ inſunt, & ſubſternuntur, materiæ magis.* Eadem *eſt etiam ratio earum definitionum quas probabat* Archytas. Vtriuſque *enim ſimul ſunt.* Quid *eſt ſerenitas? quies in pleno aere. materies aer eſt, quies, actio & eſſentia.* Quid *eſt tranquillitas? æquabilitas maris.* Id *quod ſubiicitur quaſi materies, mare, actio & eſſentia, eſt æquabilitas.* Ex *iis autem quæ dicta ſunt, perſpicuum eſt, quænam ſit eſſentia ea quæ ſenſu percipitur, & quomodo.* Vna *enim eſt quaſi materia*

teria, altera quasi forma, cùm est actio. tertia ex his cõstat.

Cap. 3. *Intelligendum est autem, interdum obscurũ esse, utrum nomen declaret, essentiámne concretam, an actionem atq; formam. ueluti domus sítne communis essentiæ signũ, cùm hoc modo definitur, integumentum ex lateribus, lignis & lapidibus quæ hoc modo locata sunt: an actionis & formæ, quòd integumentum esse definiatur. & linea utrũ duo in lõgitudine sit, an duo. & animal, utrum animus in corpore, an animus. hic enim essentia & actio cuiusdam corporis. Dicetur autem in utroq; etiam animal, non una ratione, sed ut in uno. Sed hæc ad aliquid aliud conducunt, ad quæstionem autem quam de essentia quæ sensus mouet, nihil adiumenti afferunt. Animus enim & animi essentia idem sunt: homo autem & hominis essentia, non sunt, nisi etiam animus homo dicatur. Sic uerò alicui conueniet, alicui non conueniet. Non uidetur autem iis qui quærunt & disputant, ex elementis & compositione esse syllaba, nec domus lateres aut compositio: atque id rectè. Neque enim est compositio & permixtio ex iis, quorum est compositio aut permixtio, nec aliquid aliud pari ratione. ut limen situ est, non ex limine situs, sed potius hic ex illo. Ne homo quidem igitur est animal & bipes, sed aliquid esse debet, quod præter hæc est, si hæc sunt materies, quod tamen nec elementum est, nec ex elemento, sed essentia, quod excipientes, materiam uocant. Quòd si hoc ipsum causa esset cur res sit, & cur essentia, id profectò ipsam essentiã non dicerẽt. Ea autẽ aut æterna sit necesse est sine interitu, aut orta sit, sine origine. Atqui superioribus libris demonstratũ est & explicatũ, speciẽ fieri à nemine, nec procreari, sed hoc fieri & generari id quod ex his cõstat. Nec uerò adhuc constat, sintne rerũ quæ intereũt, essentiæ separabiles. uerun-*

tamen

tamen hoc quidem perspicuum est, id fieri nõ posse in quibusdam, quæ sine rebus singulis, ac præter eas esse nõ possunt: ut domus & uas. Atqui nec essentiæ sunt fortasse, nec aliquid, hæc ipsa, nec quicquam cæterorum, quæ non natura constant. Naturam enim solam in iis quæ intereunt essentiam esse aliquis ponet. Quocirca tempus est ut quæstio quam Antisthenei & similes eorum imperiti, ponebant, explicetur, non posse quid res sit definiri. Definitionem enim longam esse orationem. Sed qualis res sit, etiam doceri potest, quemadmodum argẽtum quid sit, non docetur: esse autem tale quale est stannum, doceri potest. Quare essentia quidem est, cuius definitio & ratio esse potest, ea scilicet quæ concreta est, siue sub sensum subiecta sit, siue animo & ratione cernatur. eorũ autem ex quibus primis hæc constat, non est definitio, si quidem aliquid de aliquo dici oratio definiendi uim habens, declarat, quorum unum quasi materia, alterum quasi forma esse debet. Illud etiam perspicuum est, cur si quodam modo essentiæ sunt numeri, hoc modo sint, non ut quidam uolunt, unionum: definitio enim numerus est quidã. Nam & diuidua est, & in ea quæ ipsa diuidi non possunt, præsertim cùm infinitæ rationes non sint. Numerus etiam talis est, & quemadmodũ si quid à numero detrahatur, aut ei addatur, eorum ex quibus cõstat, non iam idem numerus est, sed alius atque diuersus, etiam si quid minimum detractum sit uel additum: sic nec definitio, nec essentia detracto aliquo uel addito, iam erit. Numerus etiam aliquid esse debet, quo sit unus: quod dicere & exponere non possunt, quo unus sit, si modò unus est. Nam aut non est, sed quasi aceruus, aut si est, dicendũ fuit, quidnam illud sit, quod unum ex multis faciat. Vna etiam definitio est, in qua illud eodem modo non possunt explicare.

care. Quod contingit, nec iniuria. Eadem enim est ratio, essentiáque hoc modo unum est, non, ut nonnulli confirmant, quasi unio quædam aut punctum: sed unaquæque dictio & natura est quædam. Atque ut numerus nec augeri nec minui potest, sic nec essentia quæ à forma sumitur: sed si modò est, ea est, quæ coniuncta est cum materia. Ac de ortu & interitu essentiarum quæ essentiæ appellantur, quomodo esse poßit, quomodo non poßit, & de reuocatione ad numerum, hactenus.

Cap. 4. *De ea autem essentia, quæ materia dicitur, intelligendum est, etsi ex eodem primo, uel ex iisdem ut primis omnia constant, eadémque materia est quasi principium iis quæ fiunt & oriuntur, tamen suam esse cuiusque & propriam, ut pituitæ materia prima sunt dulcia uel pinguia: bilis autem, amara, aut alia quædam. sed fortaßis hæc ex eodem fiunt. Plures autem eiusdem, materiæ fiunt, cùm alterius materia est altera, ut pituita ex pinguibus & dulcibus est, si pinguia à dulcibus existant, ex bili uerò, quòd bilis in primam materiam occidat. Duobus enim modis hoc ex illo fit & oritur, aut quòd uiam muniat & antecedat, aut quòd in illud tanquam principium recidat. Fieri autem potest ut ex materia prima diuersa fiant à causa efficiente, ut ex ligno & arca & cubile. Quorundam uerò quæ diuersa sunt, necessariò diuersa materia est. ut serra nunquam ex ligno fieri potest, neque hoc in causa efficiente & mouente situm est. neque enim serram ex lana aut ligno faciet. Quòd si fortè idem ex alia atque alia materia confici potest, perspicuum est eandem artem esse idémque principium quod moueat. Nam si materia diuersa est atque id quod mouet, id etiam quod fiet, diuersum erit. Cum ergo aliquis quærit, quænam causa sit, quoniam cau-*

sæ multis modis dicuntur, omnes causæ quæ possunt, exponendæ sunt. ut, si hominis quæ causa sit quasi materia, quæratur, menstruus sanguis. si quæ sit ut mouens, semen. si quæ ut forma, ratio. si quæ ut cuius causa sit factus & procreatus, finis, responderi debet. Quanquam hæ duæ fortaßis idem sunt. Proximæ autem causæ afferendæ sunt, ut si quæratur, quæ quasi materia sit, non ignis aut terra, sed propria est afferenda. Ac in Physicis quidem essentiis quæ oriuntur & fiunt, si quis rectè progrediatur, hunc ordinem seruet necesse est, si fortè hæ atque tot causæ sunt, & causæ cognitæ esse debent. Earum autem quæ Physicæ sunt & æternæ, alia est ratio. fortaßis enim quædam ex materia non constant, aut certè non ex simili, sed quæ solùm in loco moueri poßit. Ea etiã quæ natura quidem fiunt, non tamen sunt essentiæ, sed id quod subiicitur, essentia est, materiam non habent. ut si quæ causa defectionis quæ ut materia sit, quæreretur: non est, sed luna est id quod defectionem accipit & quasi patitur. Causa autem quæ mouet, lumén que restinguit, terra est. Id uerò cuius causa deficit, fortasse nõ est. Causa autem ut forma, ratio: sed obscura est, nisi cum causa sit ratio. ut quid est defectio? priuatio luminis. Si uerò hoc totum addatur, à terra quæ interponitur, ratio hæc cum causa coniuncta est. Somnus uerò cui primùm eueniat, dubium est. Sed num animali? certè, at hoc aliqua ex parte. Et quid primum? cor, an aliquid aliud? deinde à quo ei euenit? tum quænam est illa eius affectio, non uniuersi animantis? si uacuitas à motu talis, certè: at hæc ex eo euenit, quòd aliquid primùm patitur.

Quoniã autem quædã sine ortu & interitu sunt, ac nõ sunt, ut puncta, si quidem etiam omnino sunt species atque Cap. 5.

formæ, præsertim cùm non alba ipsa fiant, sed ligna alba, si ex aliquo, & aliquid fit quicquid fit, profectò non omnia contraria alia ex aliis oriuntur, sed alio modo homo albus ex nigro homine fit, alio alba ex nigris: nec omnium materia est, sed eorum modò, quibus inter se ortus & mutationis quædam uicißitudo est. Quæ uerò ab omni mutatione soluta sunt, & libera, aut nõ sunt, ea ex materia constant. Sed quonam modo cuiusque rei materia ad contraria effecta sit, quæstio est. ueluti exempli causa, si corpus ualere potest, & ualetudinis morbus est contrarius, num utrumque esse poßit: & aqua num acetum & uinum esse poßit: an alterius materia sit habitu & forma, alterius uerò priuatione & interitu qui est contra naturam. Existit etiam quæstio quædam, cur uinum aceti materia non sit, nec acetum sit ui & potestate, cum tamen ex eo acetum conficiatur: & is qui in uita manet, sítne ui & potestate mortuus, an non, sed interitus casu, forte, temerè eueniunt: animalis uerò materia eadem interitu uis & materia est cadaueris, & aqua aceti: fit enim ex his, quemadmodum ex die nox efficitur. Quæ igitur hoc modo alia in alia uicißim uertuntur & mutantur, ea in materiem recidere necesse est. ut si ex cadauere animal oriatur, primùm in materiam cadauer occidere, deinde ita demum animal oriri. & acetum in aquam uerti, tum demum uinum existere.

Cap. 6. *Nunc sequitur, ut quæstionem quam de definitionibus ac numeris posuimus, quæ sit causa cur unum sint, explicemus. Omnium quidem quæ partibus constant, nec totum aceruo simile est, sed totum aliquid est præter partes, quædam causa est, quandoquidem etiam corpora cur unum sint nonnulla, tactus causa est, cur alia, uiscositas, aut aliqua alia affectio generis eiusdem. Definitio autẽ una oratio*

tio est, non coniunctione quemadmodum Ilias, sed quòd unum est. Quid ergo est, quod hominem unum facit? & cur unum est, non multa? ut & animal & bipes, præsertim si sit, ut nonnullis placet, ipsum animal, & ipsum bipes. Cur enim non ipsa illa homo est, hominésq; erunt, non cuiusquam hominis, sed duorum, nempe animalis & bipedis, communione? homo igitur non erit unum, sed plura, nempe animal & bipes. Perspicuum est ergo eos qui ita progrediuntur, ut soliti sunt definire & loqui non posse explicare quæstionem. Si uerò est, ut dicimus, alterum, materia, alterum forma, & illa ui est ac potestate, hæc re ipsa, non iam id quod quæritur, dubium uidebitur. Est enim eadem hæc quæstio, quæ illa, si uestis æs rotundum definiatur. Erit enim nomen hoc, nota rationis & signum. Ita id quod quæritur est, quæ causa sit, cur rotũdum & æs unum sint. Non igitur iam dubitatio uidetur, propterea quòd unum materia est, forma alterum. Quid ergo causæ est, cur id quod ui & potestate est, re ipsa sit, præter id quod fecit, in quibus ortus est? Nihil enim aliud causa est, cur sphæra quæ ui & potestate est, reipsa sphæra sit, sed hoc utriusque forma perfecit. Materia autem alia ratione intelligitur, alia sub sensum cadit: sempérque in ratione hoc materia est, illud forma & actio. ut orbis, figura plana. Quæ uerò ex materia non constant, siue quæ ratione & animo continetur, siue quæ sub sensum subiecta est, unumquodque eorum statim unum aliquid propriè est: quemadmodum etiam id quod est, aliud essentia est, aliud quale aliquid, aliud quantũ. Itaq; in definitionibus neq; id quod est, neque unum continetur: ratióque ipsa statim unum quiddam est, quemadmodum etiam est aliquid quod est. Quocirca non est quicquã aliud causa, cur hæc ipsa sint unum,

m aut

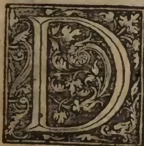
aut cur sint essentiæ. Sunt enim continuo unum & aliquid quod est: neque eo est, & uno tanquam genere cõtinentur. nec ita sunt, ut à rebus singulis separentur. Hac autẽ quæstione coacti & impulsi, alij communionem dicunt, causamque aliquam communionis, ac quid sit participare, ignorant: alij animi copulationẽ, sicuti Lycophron scientiam ait esse, sciendi animiq; coniunctionem: uiuere compositionem siue uinculum animi cum corpore esse definiunt. Atqui eadem ratio in omnibus ualebit. Nam & ualere erit uel cõpulatio, uel coniunctio, uel compositio animi & ualetudinis: & æs esse triangulum, æris atque trianguli compositio: & quod album est unum esse, compositio extremitatis atque candoris. In causa est, quòd potestatis & actionis rationem quæ unum facit, quærant, & differentiam. Materia autem ultima & forma, ut dixi, idẽ sunt, eorúmque illud ui & potestate est, hoc re ipsa. Quocirca simile est quærere, quæ unius causa sit, & quæ causa, cur sit unum. Est enim unum quiddam unaquæque res: & quod ui potestatéque est, & quod re ipsa, unum sunt quodam modo. Itaque causa alia nulla est, nisi si qua fuit, cuius impulsu ex ui ad rem resperuenerit. Quæ autem materiei expertia sunt, planè & omnino aliquid sunt omnia.

ARIST

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER *Octauus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

*

E *essentia quidem quæ primum est, & ad quam omnes aliæ categoriæ eius quod est, referũtur, diximus.* Ex *essentiæ enim ratione cætera esse dicuntur, tum id quod qualitate præditum est, tum id quod quantitate, cæteráq; omnia quæ hoc modo dicuntur.* Omnia *enim essentiæ rationem in se continent, quemadmodum à nobis dictum est in primis libris.* Quo*niam autem id quod est, partim essentia, partim quantitas, partim qualitas dicitur. aliud quod ui & potestate est, aliud quod re ipsa: de ui & actione dicamus, ac primùm de ui & potestate: quæ quidem maximè propriè dicitur, sed nibil ad id quod nunc agimus, pertinet: (latius enim patet uis & actio, quàm ea quæ solùm ex motu dicuntur) cum uerò de ea in explicanda actione dixerimus, de cæteris etiam explicabimus.* Vim *quidem & posse multis modis dici alio loco diximus.* Earum *autem quæ homonymως dicuntur potestates, omittantur.* Quædam *enim similitudine* Cap. 1.

quadam dicuntur, ut in geometria & posse & non posse quædam dicimus, quòd poßint aut nõ poßint quodammodo. Quæ verò in eadem specie dicuntur, omnes principia quædam sunt, & ex una prima dicuntur, quæ in alio ut aliud est, principium est mutationis. Alia enim est uis ad patiendum, quæ in eo quod patitur mutationis patibilis ab alio ut aliud est, principium est. Alia est, habitus non accipiendi uim aliquam externam quæ in deterius uertat, & in interitum, qui ab alio principio mutandi ut aliud est, afferatur. In his enim omnibus definitionibus primæ facultatis ratio inest. Rursus autem hæc uis dicitur, aut solùm faciendi, aut patiendi, aut bene & rectè faciendi atq; patiẽdi. Ita fit, ut in harum rationibus quodammodo contineantur rationes superiorum. Perspicuum est igitur, partim esse uim unam efficiendi atque patiendi (fieri enim potest, ut & ex eo ipsum patiẽdi uim habet, & quòd aliud ab eo & faciat & patiatur) partim aliam. Alia enim est in eo quod patitur. Nam quòd principium quoddam habet, éstque etiam materia principium quoddam, id quod patitur uim externam accipit, & aliud ab alio patitur. Quod enim pingue est, etiam comburi potest: quod autem cedit, hoc modo premi potest. Similísque est ratio cæterorum. Alia autem in eo quod facit. ut calor & architectura, quorum calor in eo est, quod calefaciendi uim habet, architectura, in eo qui ædificare potest. Itaque nihil quatenus coniunctum & copulatum est, ipsum à se patitur. Vnum enim est, & non aliud, & imbecillitas, atq; id quod non potest: & huic potestati contraria priuatio est. Ita fit ut uis omnis & imbecillitas eiusdem, eadémq; ex parte sit. Priuatio autem multis modis dicitur. Nam & quod non habet, & id cui natura illud aptum est, si eo caret, uel omnino

nino,uel tum cum ei natura aptum est,& uel in totum, uel etiam quoquo modo.Nonnulla uerò si tum cũ naturæ præscripto habere poßint,ui careant,priuari dicimus.

Quoniam autem hæc principia partim in rebus inanimis insunt, partim in animatis & in animo atq; in animi parte quæ est rationis compos,non est id quidem dubium, quin uis alia rationis expers sit, alia rationis particeps. Itaque artes omnes etiam,quarum omne opus in faciendo est, & scientiæ facultates & sunt & nominantur. Sunt enim principia quæ mutãdi in alio quatenus aliud est, uim habent.Atque eæ quidem quæ rationis sunt, omnes eædem sunt cõtrariorum:eæ autem quæ rationis expers sunt, una unius est,ut quod calidum est, uim solum calefaciendi habet:medicina autem & in morbo & in ualetudine uersatur.In causa est,quòd scientia est ratio, & ratio eadẽ rem priuationémque rei declarat,nisi quòd non eodem modo: éstque partim utriusque,partim eius magis, quod conuenit atque inest. Quocirca necesse est eiusmodi scientias uersari quidem in rebus contrariis, ita tamen ut in una per se ac ui sua,in altera non per se uersentur.Ratio enim etiam unius est per se,alterius per aliud quodãmodo:quippe cùm negatione & detractione declaret contrarium. priuatio enim prima quæ alterius est amotio, est contrarium.Quoniam autem in eodem contraria non insunt,& scientia uis est ex eo,quod rationis est particeps, & animus motus principium habet: id quidem quod salubre est, ualetudinem tantùm efficit,& quod uim caloris habet,calorem,& quod refrigerare potest, frigus: doctus autem utrumque,propterea quòd utriusque est, & si non eodem modo,ratio,etiam in animo,qui cũ motus principium habeat,profectò ab eodẽ principio copulatus & coniunctus Cap. 2.

ad idem mouebit. Itaque *ea quæ ratione possunt, iis quæ sine ratione possunt, faciunt contraria, quãdoquidẽ principium unum ratione continetur.* Illud *etiam perspicuum est, præclarè & bene faciendi aut patiẽdi uim, & eam quæ solùm facere aut pati potest, ita inter se affectas esse, ut illa hanc semper, illam hæc non semper sequatur.* Necesse *est enim eum qui bene faciat, etiam facere: eum autem qui solùm faciat, non necesse est etiam bene facere.*

Cap. 3. Sunt *autem quidam, ut* Megarici, *in ea sententia, ut dicant quempiam tum cum agit, solùm posse agere, nõ posse, cum nòn agit: ut eum qui non ædificat, non posse ædificare, sed eum qui ædificat, tum demum cum ædificat: itémque in cæteris: quorum ex sententia incommoda quæ sequantur, non est difficile animaduertere.* Perspicuum *est enim isto pacto ne architectum quidem quenquã fore, nisi ædificet.* Architectum *enim esse, est ædificare posse.* Similis *etiam ratio est aliarum artium.* Quod *si fieri non potest, ut artibus eiusmodi præditus sit, qui non didicerit aliquãdo nec perceperit, fieri etiam non potest, ut eas non habeat, qui non aliquando amiserit: (aut enim obliuione, aut morbo aliquo, aut tempore.* Non *enim quidem certè re de medio sublata, quippe quæ sit semper) cum finem ædificandi fecerit, artem nõ habebit: rursus statim ædificabit, unde artem percepit?* Quod *item fit in rebus inanimis.* Nam *nec frigidum, nec calidum, nec dulce, nec quicquam omnino quod sensus mouet, quod non sensu percipiatur, futurum est.* Ita *fiet, ut* Protagoræ *sententiam sequantur.* Quin *ne sensum quidem quicquam habebit, nisi sensu percipiat, sitque in opere.* Si *igitur cæcus est is qui aspectu caret, & naturæ præscripto eum habere debet, idque quãdo & quomodo natura aptus est ad eum percipiendum: profectò iidem*

iidem sæpe interdiu & cæci & surdi erunt. Præterea si fieri non potest id quod ui caret, certè id quod non fit, fieri non poterit, ut fiat. Quod autem non potest fieri, id qui aut esse, aut fore dicet, mentietur. Hoc enim id quod non potest, declarabat: hæ igitur sententiæ & motum & ortum tollunt funditus. Semper enim & quod stat, stabit: & quod sedet, sedebit. Nõ enim surget, si sedeat. fieri enim non poterit, ut surgat, id quod surgere non potest. Quòd si hæc dici non possunt, profectò uis aliud est, aliud actio, & tamen hæc opinio uim & actionem idem esse ponit. Ita non uult exiguum aliquod tollere. Quare aliquid potest esse, & non erit, & potest non esse, & tamen erit. Similis est etiam ratio aliarum categoriarum, ut aliquid ambulare potest, nec ambulabit, & potest non ambulare, & tamen ambulabit. Potest autem esse aut fieri id, cui si actio conueniat, cuius uim habere dicitur, nullum incommodum sequetur. ut si quid sedere potest, ei si sessio cõueniat, id est si sedeat. nihil absurdũ sequetur. Quod etiam fit eodẽ modo, si quid moueri potest, aut mouere, aut sisti, aut insistere, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri. Nomen porrò ἐνέργεια, id id est actionis, quæ πρὸς ἐντελέχειαν, id est, cum perfectione coniũcta est, ad alia quoque ex motionibus maximè, translatum est. Videtur enim ἡ ἐνέργεια, id est actio motus esse maximè. Itaque iis quæ nulla sunt, motum non tribuunt, sed alia quædam attributa. ut intelligi & appeti, non moueri ea quæ non sunt. Hoc fit propterea quòd cùm re ipsa non sint, re ipsa esse possunt. Eorum enim quæ non sunt, quedam ui & potestate sunt, nec tamen sunt, quòd re ipsa non sunt.

Quòd si id quod diximus, est id quod potest esse uel fieri quatenus sequitur, perspicuũ est fieri non posse, ut uere di- Cap. 4.

catur, hoc uel illud fieri posse uel esse, & tamen non futurum. Ita ea quæ non possunt esse, hac ex parte ignoramus. ut si quis dicat diametri mensuram posse haberi, nec tamen fore ut mensura eius habeatur, non cogitans, id fieri non posse, quòd nihil prohibeat aliquid posse esse, aut fieri, quod tamen non erit aut fiet. Sed illud ex iis quæ posita sunt, necessariò sequitur, etiam si ponamus esse aut factum esse, quod non est, sed esse potest, propterea quòd nullum incõmodum secuturum sit. Atqui sequetur: Diametri enim mensuram haberi, in iis est quæ fieri non possunt. Neque enim idem est, falsum esse, & non posse fieri. Te enim nunc stare, falsum est quidem, sed in iis non est quæ fieri nõ possunt. Illud etiam perspicuum est, si cum A est, necesse sit B esse, necesse etiam esse B posse esse, si A esse poßit. Si enim non necessariò esse potest, nihil prohibet fieri posse ut non sit. Sit ergo A id quod esse potest. Cum ergo A esse poßit, si A ponatur, nihil eorum quæ fieri non possunt, sequetur. B autem necesse est esse. At fieri non poterat. Sit ergo in iis quæ fieri non possunt. Si fieri uel esse non potest, necesse est A esse, necesse est etiã B esse. Atqui A esse poterat. B etiam igitur. Si ergo A esse potest, B etiam poterit esse: siquidem ita inter se affecta erant, ut si A esset, B esse necesse esset. Quòd si ita inter se A & B affectis, B ita esse non potest, profectò nec A B eam rationem inter se, quam posuimus, habebunt. & si cum A esse potest, necessariò B potest esse: si A est, B etiam sit necesse est. Illud enim necessariò posse esse B, si A esse poßit, hoc significat, si A est, & cum & ut esse potest, B etiam tum & ita esse necessariò.

Cap. 5. *Cum autẽ uis omnis alia nobis innata sit, ut sensus, alia consuetudine, ut tibiis canendi facultas, quædã disciplina, ut illa artium, comparetur: eæ quidem quæ cõsuetudine & ratione*

ratione pariuntur, à nobis antegreßis actionibus & opera nostra comparentur necesse est: quæ autem in eo genere non sunt, quæque in patiendo sunt, nō est necesse. Quoniam autem quod potest, aliquid potest, & aliquando, & quodammodo, & cætera quæ in definitione inesse debent, aliáque rationem ducem in mouendo sequi possunt, eorūq; uis ratione utitur: alia autem à ratione abhorrēt, eorúmque facultates rationis expertes sunt, & illæ quidem in re animo prædita necessariò esse debent, hæ autem in utroq;: his quidem cum & id quod uim patiendi & quod uim efficiendi habet, ut possunt, proxima sunt, illud efficiat, hoc patiatur, necesse est: illis autem cum proxima sunt, non est necesse. Vnaquæque enim harū unius est efficiens, illæ contrariorum. Itáne simul contraria faciet? At hoc fieri non potest. Aliquid ergo aliud sit necesse est, quod dominetur. Hoc autem uoco appetitum uel uoluntatem. Si enim alterutrum appetat, id arbitratu suo ac pro auctoritate faciet, cum erit ut potest ei quod uim patiendi habet, proximum. Ergo id quod potest ratione, omne necesse est cū appetit, id facere, cuius uim habet, & quatenus habet. Habet autem præsente & certo modo affecto eo quod pati, & accipere uim externam potest. Sin minus, facere non poterit. Hoc enim, si nihil eorum quæ externa sunt obstet, iam non erit necesse addere. Vim enim habet, ut licet, ui faciendi. licet autem non si quouis modo, sed si certo quodam modo affecta sunt, quibus etiam ea quæ extra occurrunt & obstāt, separabuntur. Hæc enim à quibusdam quæ in definitione insunt, auferuntur. Itaque ne si uelit quidem aut cupiat facere, duo uel contraria efficiet. Neque enim ita eorum pariter uim habet, neque est simul faciendi uis & potestas. Nam ea quorum est, ita faciet.

Cap. 6. *Quoniam autem de ea ui quæ mouendi dicitur, egimus, explicemus quid sit actio & qualis. Simul enim perspicuũ erit, si hæc distinguamus, nos non solùm dicere id posse facere uel fieri, quod ui naturæ mouere aliud poßit, aut ab alio moueri aut omnino aut aliquo modo, sed etiam alio. Itaque quærentes, de his etiam explicabimus. Est autem actio, rem esse non ita, ut ui & potestate est. rem autem ui esse dicimus, ut in ligno Mercurium, & in tota linea dimidiam partem, quòd detrahi poßit: & doctum eum etiam qui non cognoscit, nec contemplatur, si modò re ipsa contemplari hoc uel illud poßit & cognoscere. Quod autẽ uolumus, in rebus singulis inductione perspici potest: nec omnium quærẽda est definitio, sed similitudo prprióq; consyderanda. Vt enim id quod ædificat ad id quod ædificare potest, & quod uigilat ad id quod dormit, & quod uidet, ad id quod oculos quidem claudit, sed aspectum habet, & quod à materia seiunctum est ad materiam, & quod elaboratum & perfectum est ad id quod inchoatum, se habet. Huius autem differentiæ ac dißimilitudinis pars altera sit actio constituta, altera id quod esse uel fieri potest. Dicuntur autem re ipsa esse non omnia eodẽ modo, nisi proportione, ut hoc in illo est, uel ad illud refèrtur, sic hoc in illo, uel ad illud. alia enim ut motus ad uim, alia ut essentia ad materiam aliquam referuntur. Alio autem modo id quod infinitũ est, & inane, cæteráq; eiusdẽ generis ui & re ipsa esse dicuntur, alio modo multa eorum quæ sunt, ut quod cernit, quod ambulat, quod uidetur. Nam hæc quidem & omnino, & interdum esse uerè dici possunt. Quod enim uidetur, partim ex eo quòd re ipsa uidetur, partim quòd cerni potest, dicitur. Quod autem infinitum est, non ita ui & potestate est, quasi futurum sit, ut re ipsa sit separatum atque*

atque diuisum, sed ut animi cogitatione. Nam diuisionem non deficere, continuámque esse ac perpetuam, hoc tribuit, ut ui & potestate hæc sit actio, nō ut separetur. Quoniam autem actio nulla est finis, sed eorum quæ in finem sunt, ut extenuandi, extenuatio ipsa: ea uerò cum extenuãtur, ita sunt in motu, iis non suppetentibus quorum causa motus susceptus est: non sunt hæc motus, aut certè non perfectus. non enim τέλος, id est finis est, sed illi finis inest & actio: ut uidet, sapit, & intelligit, atque intellexit: non autem discit & didicit, nec curatur & curatus est: bene uiuit, & bene uixit: quinetiã beatus est, & beatus fuit. Alioqui aliquando desinere oporteret, quemadmodum cum extenuatur. nunc non oportet, sed uiuit & uixit. Horum partim motus, partim actiones dici debent. Omnis enim motus inchoatus, non perfectus est: extenuatio, doctrina, ambulatio, ædificatio. hæc motus sunt, atque ij inchoati. Neq; enim quisquam simul ambulat & ambulauit, ædificat & ædificauit: nec fit & factus est, aut mouet & motum attulit, sed aliud motum affert, aliud mouetur. At uidit & uidet simul idem, & intelligit atque intellexit. Atque hanc quidem actionem uoco, illam motionem. Ex iis ergo atque talibus perspicuum fit nobis quid sit re ipsa esse & quale.

Quando autem unaquæque res ui & potestate sit, & quando non, exponendum est. Non enim quouis tempore. ut terra éstne ui homo, an non, sed tum denique cum semen extitit? quanquam ne hoc quidem fortasse quodammodo: quemadmodum nec à medicina quiduis curari potest, nec fortè, temerè & casu, sed est certum quiddam, quod curari potest, idque ui & potestate est ualens. Definitio autem eius quidē quod animo & ratione ex eo quod ut erat, Cap. 7.

re

re ipsa fit, est, cum illius uoluntate fit re nulla obstante earum quæ extrinsecus incurrunt: illic autem in eo qui curatur, cum nihil eorum quæ in ipso sita sunt, impedit. Similique modo domus ui est, si nihil obstet eorum quæ sunt in hoc & in materia, quo minus domus ædificetur, neque sit quicquam, quod uel addi uel detrahi mutariue oporteat: hoc inquam ui domus est. Quod item fit in cæteris, quorum originis principium externum est: & eorum quorum in eo est quod habet, illa quæ re nulla earum quæ extra sunt, impediente, per se erunt. ut semen nondum est, quippe quod in alio esse & uerti oporteat. Cum uerò iam eiusdem principij opera tale est, tum denique hoc ui & potestate est. Sed illud aliud principium requirit, quemadmodum terra nondum est statua ui & potestate. Mutata enim æs erit. Quod autem dicimus, nõ hoc esse uidetur, sed tale. & quasi illiusmodi. ut arca non est lignum, sed lignea: nec lignum terra, sed terreum uel terrenum. Rursus terra, si ita est ut non aliud sit, sed eiusmodi, semper id quod posterius est, ui & potestate est illud omnino. ut arca non terrea, nec terra est, sed lignea. Hoc enim est arca ui & potestate, arcæq; hæc materia est, omnino quidẽ & absolutè eius quod omnino est, huius autem rei hoc lignũ. Quòd si quid primum est, quod iam ex alio illiusmodi non dicatur, id prima materia est. ut si terra animalis, id est aeria est, & aer non ignis, sed igneus, ignis materia prima est, ut hoc aliquid & essentia. Hoc enim differunt id quod uniuersum est & quod subiicitur, quod unum hoc aliquid est, alterum nõ est. ueluti homo, corpus & animus affectionibus subiiciuntur, eásque recipiunt, affectio, musica & candor. Dicitur autem is in quo musica inest, non musica, sed musicus, nec candor homo, sed cãdidus & albus: nec ambulatio, uel motus

tus, sed quod ambulat aut mouetur, ut illiusmodi. Ac in iis quidem quæ ita dicuntur, ultimum est essentia. Quæ autem non ita dicuntur, sed forma quædam & hoc aliquid est id quod dicitur, in iis ultimum materia est, atque, ut hoc uerbo utar, materialis essentia. Rectéque id usuuenit, ut illiusmodi ex materia & affectionibus dicatur, utraque enim infinita sunt. Ac quando aliquid ui esse dicendum sit, quãdo non diximus.

Quoniam autem quot modis id quod prius est dicatur, expositum est, perspicuum est ui priorem esse actionem, ui inquam non solùm certa & definita, quæ principiũ mutãdi in alio ut aliud est dicitur, sed uno nomine omni principio motus ac quietis. In eodem enim natura existit. in eodem enim genere, quo ipsa uis, præsertim cum principium sit mouendi, non in alio, sed in eodem quatenus idem est. Omni igitur ui eiusgeneris prior est & antiquior actio, & essentia & ratione: tempore autem partim est prior, partim non est. Ratione quidem eam priorem esse hinc perspici licet. Quod enim primùm potest, ex eo posse dicitur, quòd agere poßit. ut uim ædificandi habere id dico, quod ædificare potest, & cernẽdi uim habere id quod potest cernere, & aspectabile id quod uideri potest. Eadem etiam in aliis ratio ualet. Ità necesse est rationem atq; notionem notioni antecedere. Tempore autem prior est hoc modo, Quod idẽ speciei agit, prius est, quod numero idem, non est. ut homine qui iam re ipsa est, & frumẽto, & equo, & eo quod uidet, temporum ordine prior est materia, & semen, & quod uim cernẽdi habet, quæ quidem homo, frumentum, & quod uidet esse possunt, re ipsa autem nondum illa sunt: sed his antiquiora alia quæ re ipsa sunt ex quibus ea extiterunt. Semper enim ex eo quod esse potest, id quod Cap. 8

re

re ipsa est, ab eo quod re ipsa est gignitur. ut homo ab homine, musicus à musico, dum semper primum quiddam mouet. Quod autem motum affert, id iam re ipsa est. Cum de essentia dissererem, hoc dixi, omne quod gigneretur & fieret, ex aliquo aliquid ab aliquo fieri, atque id eiusdem esse speciei. Itaque uidetur fieri non posse, ut architectus sit, qui nihil ædificauerit: uel fidium peritus, qui non fidibus usus sit. Qui enim fidibus canere discit, dum fidibus canit, discit uti fidibus: cæterique eodem modo. Vnde Sophistarum orta reprehensio est, aliquem qui arte non sit præditus, id præstaturum, cuius est scientia. Qui enim discit artem, ea non est præditus. Sed quia eius quod fit, aliquid factum est, & eius quod mouetur, aliquid motum, id quod in bris de motu planum factum est, eum etiam qui discat, fortaßis necesse est aliquid artis tenere. Quare hinc etiam perspicuum est, actionem sic quoque ui priorem esse, & origine & tempore.

Cap. 9. *Atqui essentia etiam prior est, primùm quidem, quòd ea quæ ortu & origine posteriora sunt, priora sunt specie & essentia, ut uir puero, & homo semine. ille enim iam speciem habet, hoc non habet. Deinde quòd omne quod fit uel oritur, ad principiũ finémq; contẽdit & nititur. Principium est enim id cuius causa aliquid fit, & finis causa ortus existit. Finis autem est actio; eiúsque causa uis percipitur. Neque enim ut aspectum habeant, cernũt animantia, sed cernendi causa aspectum habent. Eodémque modo architecturam homines percipiunt, ut ædificent, & contemplationis cognitionísque artem cognoscendi gratia, at non cognoscunt uel contemplantur, ut contemplationis artem percipiant, nisi ij qui meditãtur: hi autem non contemplantur rem, nisi hoc modo, uel quòd contemplatio-*

nis

nis non indigent. Præterea ui & potestate est materia, quòd ad formam uenire potest: cum autem re ipsa est, tum denique est in forma. Similísque est ratio cæterorum, & quorum motus est finis. Itaque ut præceptores cum agentem discipulum præstiterunt, finem se fecisse putant, sic etiam natura. Nisi enim ita fiat, & usuueniat, Passonis Mercurius erit. Incertum enim erit, intúsne, an extra sit ars & scientia, quemadmodum etiam in illo. Opus enim finis est, actio autem opus quoddam est. Itaq; nomen ἐνέργεια dicitur κατὰ τὸ ἔργον, id est ex opere, atque ad ἐντελέχειαν, id est perfectionem, pertinet. Quoniam autem quorundam extremum est usus, ut oculorum aspectus, nec opus aliud præter hunc ipsum aspectum ab oculis efficitur, in nonnullis autem aliquid fit & relinquitur, ueluti ab architectura præter operam quæ in ædificando ponitur, domus, tamen illic finis est, hìc magis finis ad uim refertur. ædificatio enim in eo est quod ædificatur, àtque unà & fit & est cum domo. Ac in quibus quidem aliquid aliud præter usum & functionem fit, in iis actio est in eo quod efficitur: ut ædificatio in eo quod ædificatur, & textoris opera in eo quod texitur. Similísque est ratio cæterorũ & uno nomine motus est in eo quod mouetur. In quibus autẽ præter actionem aliquod aliud opus non extat, in eis inest actio. ut conspectus in eo qui uidet, & contemplatio, in eo qui rem contemplatur, & uita in animo. ob eámq; causam etiam felicitas: est enim uita quædam. Perspicuũ est igitur essentiam atq; formam quandã esse actionem. Ex qua quidem ratione perspicuum est, actionem priorem esse, quàm uim essentia. Atq; tẽporũ ordine, ut diximus, semper actio alia aliam antecedit, usque ad illam quam id quod primo loco semper mouet, efficit. Quãquam magis propriè æterna

næ naturæ priores sunt essentia, quàm eæ quæ intereunt. Nihil autem æternum ui est & potestate: quod hac ratione doceri potest, Vis omnis simul est disparatorum. Quod enim esse non potest, nulli unquam poterit cõuenire. Quod autem esse potest, omne non agere potest. Quod igitur potest esse, id & esse & non esse potest. Idem ergo & esse potest & non esse. Quod uerò uim habet, ut non esse poßit, nõ esse potest. Quod autem potest non esse, id interire potest. aut planè & omnino, aut hoc ipsum quod dicitur fieri posse ut non sit, ad locum, uel ad quantitatem, uel ad qualitatem pertinet, omnino autem & planè, de essentia intelligitur. Nihil ergo eorum quæ absolutè interire nõ possunt, ui est omnino & absolutè. quadam uerò ex parte esse nihil prohibet, ut in qualitate, uel in loco. Re ipsa ergo sunt omnia, nec eorum quæ necessariò sunt, quicquã est ui & potestate. Atqui hæc prima sunt. Si enim hæc non essent, nihil esset omnino. Nec igitur motus si quis est perpetuus, nec si quid perpetuo motu cietur, ui potestatéque, nisi ex loco ad locum, mouetur. Nihil autem prohibet huius materiã subesse. Itaque semper agit sol & astra, totúmque cælum: nec metuendum est, ne insistant aliquando, quod metuunt physici, nec cum hoc faciunt, defatigentur. Neque enim eorum motus, ut eorum quæ intereunt, in ui discrepãtiæ uersatur, ut laboriosa eis sit motus continuatio. Huius enim causa est essentia quæ materia & uis est, non re ipsa. Quæ autem non intereunt, ea etiam, quibus mutatio conuenit, imitantur, ut terra & ignis. hæc enim semper agunt, quippe quæ per se & in se motum contineant. Aliæ autem potestates, de quibus explicatum est, omnes sunt contrariorum: quæ contradicentia nominantur. (quod enim hoc modo moueri potest, etiam non hoc modo potest) si modò in iis sint, quæ

rationis

rationis sunt. Quæ uerò à ratione alienæ sunt, ex eo quòd adsunt, uel absunt, eædem erunt disparatorum. Si igitur naturæ sunt aliquæ tales, aut essentiæ, quales ij qui in doctrina uersati sunt, species esse uolunt, multò magis is qui scit erit quàm ipsa sciẽtia: & quod mouetur, quàm motus. Hæc enim actiones magis sunt, illæ horum uis & potestas. Illud ergo perspicuum est, priorẽ esse & ui & omni principio mutandi, actionem.

Esse autem & præstantiorem & meliorem præstantis facultatis actionem, ex his apparebit. In iis enim quæ ex ui dicuntur, idem contraria esse potest. ut quod ualere posse dicitur, & quod ægrotare, etiam simul idem est. Eadem enim ui & curari aliquid, & egrotare potest: quiescere, & moueri: ædificare, construere, ædificari, & corruere. Ac posse quidem contraria, simul conuenit, esse autem aut conuenire simul contraria non possunt. Fieri etiam non potest, ut actiones simul conueniant, ut ualere & ægrotare. Ita fit, ut alterutrum horum bonum esse necesse sit. Vis autem æquè utriusq; est, aut certè neutrius. melior ergo est actio. Atque etiam in malis necesse est finem & actionem ui deteriorem esse. Quod enim potest, id utrumque contrarium potest. Perspicuum est igitur malum extra res ipsas non esse, præsertim cum malum natura ui sit posterius. Non igitur etiam in iis quæ à principio sunt & æternis naturis malum ullum inest, aut error, aut quod deprauatum debilitatúmque sit. Nam deprauatio est in malis. Cap. 10

Inueniuntur etiam designationes geometricæ re ipsa. Eas enim diuisione adhibita, inueniunt. Quòd si diuisæ essent, animaduerterentur. nunc autem ui & potestate insunt. Cur triangulum duo recti? quòd anguli qui in uno puncto sunt, pares sunt rectis duobus. Quòd si is qui est ad Cap. 11.

n latus

latus, redigeretur ad rem, & , ut ita dicam, ad actum, cernenti statim euidens esset. Cur is angulus qui est in dimidiato circulo omnino & absolutè rectus est? quòd si pares tres essent, basis duo, & rectus is qui à medio erectus, stat, cernenti qui quidem illud sciret, perspicuum fieret. Quare perspicuum est, ea quæ ui sunt, cum ad rem rediguntur & conferuntur inueniri. Id causæ est, quod actio animi notitia est, ita ex actione uis educitur: ob eámque causam ij qui faciunt, cognóscunt. Actio enim una numero, origine posterior est.

Cap.12. Quoniam autem id quod est & quod non est, partim ex formis categoriarum, partim ex ui aut actione earum, aut ex contrariis, aliud maximè propriè, uerum aut falsum dicitur: idque efficit in rebus ipsis coniunctio uel disiunctio, & separatio: fit, ut is quidem uerè dicat, qui id quod disiunctum & separatum, est, separatum, & quod coniunctum est, coniunctum existimat. falsum autem, is qui contrà quàm res se habeant, quando sunt aut nō sunt, affectus est. Ita uerum est aut falsum id quod dicitur. Quid enim dicamus, hoc uidendum est. Non enim quia nos uerè te album esse putamus, tu albus es: sed quia albus es, nos qui hoc dicimus, uerum loquimur. Quòd si alia semper connexa & coniuncta sunt, ita ut nunquam seiungi separarique poßint, alia semper separata sunt, nec coniungi possunt, alia contraria recipere possunt, (esse quidem est coniunctum esse ac unum esse: non esse autem, non coniunctum esse aut unum esse. sed plura) in iis quidem quæ cōtraria recipere possunt, eadem & uera & falsa opinio est, eadémq; oratio, fierique potest, ut aliàs uerum, aliàs falsum dicatur: in iis autem quæ secus euenire non possunt, non est interdum uerum, interdum falsum; sed hæc semper uera &

falsa

falsa sunt. In iis porrò quæ non cõposita & coniũcta sunt, quidnam est esse aut non esse, quid uerum atq; falsum? Non enim cõpositum quicquã est, ut sit quidem, quãdo compositum & coniunctum est, non sit autẽ, si diuisum separatũq; sit, (quẽadmodum album lignũ, aut diametron non eadem mensura comprehendi) nec uerum & falsum similiter iam erit, ut etiã in illis. num quemadmodũ uerum non est idem in his, sic nec esse, sed hoc quidem uerũ est, illud falsum, ut tangere quidem ac dicere, uerũ sit, (non enim idem est affirmatio & dictio) ignorare autem, non tangere? Decipi enim & captari in forma nemo nisi per aliud alienáq; ui potest. Quod fit etiã in essentiis naturísq; iis quæ non sunt cõcretæ, eodem modo. non enim quisquã decipi potest. omnes etiam sunt re ipsa, non ui. aliter enim orirẽtur & interirent. nunc uerò forma nõ oritur nec interit. ex aliquo enim oriretur. Ergo quæ aliquid uerè ac propriè sunt, & re ipsa, in eis nemo decipi potest, sed aut intelligi possunt, an non intelligi. Sed quid sint ipsa quæritur, ut sint nécne sint alia. esse autẽ in eis pro uero, & non esse pro falso intelligitur. Vnũ quidem, si componitur, uerum est: si nõ componitur, falsum. Vnũ autem quod propriè est, ita se habet: si non ita habet, non est. uerũ porrò, est ea intelligere: falsum autem, non est, neque error, sed ignoratio, non qualis est cæcitas. Est enim cæcitas, perinde, ut si quis parte ea animi, qua intelligimus, careret omnino. Illud etiam perspicuum est, in iis rebus quæ mutari non possunt, errori; quod ad tempus attinet, nihil loci relinqui, si quis eas immutabiles esse sentiat. ut triangulum si non mutari putet, illud interdũ duos rectos angulos habere, interdũ non habere, non existimabit. mutaretur enim: sed si quid esse, aliquid autẽ nõ esse opinetur, in eo errare potest. ut si parem

numerum primùm quidem esse nullum, aut aliquos esse, alios non esse existimet: in eo autem quod unum est numero, hoc non incidit. neque enim iam aliquam esse sentiet, aliquem non sentiet, sed uerum aut falsum dicet, quasi ita semper res habeat.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIber Nonus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.

*

Cap. 1.

Num multis quidē modis dici, antea dictum est, cū quot modis quicq; diceretur, explicauimus: sed tamen si summatim & generatim exponātur, sex modi sunt eorum quæ prima & per se unum, non per aliud dicūtur. Nam & id quod cohærētes partes habet uel omnino & planè, uel natura maximè, ac non tactu, aut nexu: & in his magis unum & priora sunt, ea quorum magis & indiuiduus est motus & simplex. In eodem etiam genere est, atque magis, tota natura, & quod formā aliquam uel speciem habet: sed maximè si quid natura tale est, & non ui, ut ea quæ glutine, uel clauo, uel

nodó

nodo & uinculo talia sunt, sed in se causam cur cõtinuum sit, continet. Tale autem est aliquid ex eo quòd unus est motus, isque indiuiduus & loco & tempore. Quare perspicuum est, si quid natura primi motus primum principium habeat, ut motionis quæ per locum fit, cõuersionem, id primam unam esse magnitudinem. Eorum autẽ quæ hoc modo unum sunt, partim aut continuum unum sunt, aut totum: partim quorum una est ratio. In hoc autem genere sunt ea quorum una est intelligentia animique perceptio, cuiusmodi sunt ea quorũ indiuidua est; indiuidua est porrò eius quod est specie ac numero indiuiduum. Ac numero quidem indiuiduæ sunt res singulæ: specie autem, id quod indiuiduum est cognitione & scientia. Quocirca unũ primum erit id, quod causa est, cur unum sint essentiæ atque naturæ. Ergo unum dicitur his tot modis: quod continuum est natura, quòd totum est, res singulæ & uniuersæ: quæ quidem omnia unum sunt, quòd diuidi quorundam motus aliorum intelligentia animique notio uel ratio non potest. Intelligendum est autem, non eodem modo accipi oportere dici, qualia unum dicantur, & quid sit unius essentia, quæque eius ratio. Nam unum quidem tot modis dicitur, & unumquodque eorum, cui ex his modis aliquis conueniet, unum erit. Vnius autem essentia interdum uni horum conueniet, interdum alij, quod etiam propius ad nomen accedet. Illa autem ui unum sunt, quemadmodũ si de elemento & causa ita dicendum sit, ut & in rebus explicentur, & nominis tradatur definitio. Est enim partim ignis elementum, est etiam fortaßis per se id quod infinitum est, aut aliquid aliud eiusdẽ generis: partim non est. Neque enim idem est ignem esse, quod elementum, sed ut res quædam & natura ignis est elementum: nomen autem

hoc declarat, ei contigisse, ut aliquid ex eo tanquã eo quod primùm subest, concretum sit. Eadem etiam ratio est & causæ & unius, & omnium quæ sunt generis eiusdem. Itaq; unum esse est esse indiuiduum aliquid quòd uerè & propriè est, separarique non potest, aut loco, aut forma, aut cogitatione, aut toto etiam certo atque finito.

Cap. 2. Maximè uerò esse mensuram primam uniuscuiusq; generis, præcipuéque quantitatis. Hinc enim etiam ad alia translatum est. Mensuram enim est id ex quo id quod quãtum est, cognoscitur. Cognoscitur autem uel ex uno, uel numero id quod quantum est, hoc ipso quòd quantitatem habet. Numerus enim ex uno cognoscitur. Ita omne quod quantum est, ex uno ut quantum est cognoscitur: & id ex quo primùm cognoscitur, ipsum unum est. Itaq; unum numeri ut est numerus, principiũ est. Hinc etiam in aliis mensura appellatur id ex quo primùm quæq; res cognoscitur: longitudinisq;, latitudinis, altitudinis, ponderis & celeritatis uniuscuiusque mensura & modus unum est. Pondus enim & celeritas siue leuitas communia sunt in cõtrariis. Duobus enim modis utrumque eorum dicitur. ut graue est & quod quamuis magnum pondus habet, & quod exuperantiam põderis: & uelox tam id quod quamuis magnum motum habet, & quod motus exuperãtiam. Est enim eius etiam quod tardum est celeritas quædam, & pondus rei maioris celeritatis atque leuitatis. In his quidem omnibus mẽsura & principium unum est quiddam & indiuiduum: quandoquidem etiam in lineis ea quæ pedalis est, pro indiuidua utuntur. Vbique enim mensuram unum quiddam & indiuiduum quærunt: quale est id quod est simplici uel qualitate uel quantitate. Atque ea quidem mensura, cui nec adimi, nec addi quicquam potest, certa est. Itaque

illa

illa numeri est certissima. unionem enim omni ex parte indiuiduam ponunt. In aliis autem rebus hanc sequuntur & imitantur. Stadio enim & talento, eique semper quod maius est, si quid addatur aut detrahatur, latet magis, quàm si rei minori. Quocirca cui primùm iudicio sensus nec addi, nec adimi quicquam potest, id omnes mensuram faciunt & liquidorum, & siccorum & ponderis, & magnitudinis: túmque se id quod quantum est scire existimant, cùm id ex hac mensura cognoscunt: atque etiam motum ex simplici motu, maximæq; celeritatis. Breuissimum enim tempus hic habet. Itaq; in astrologia unum quod eius generis sit, principiũ est atque mensura. Aequabilem enim motum ponunt, illúmque cæli maximæ celeritatis, ex quo cæteros iudicant: & in musica diesis est, quòd minimum aliquid est omnium, & in uoce elementum: atq; hæc omnia sic unum sunt, non quasi unum commune quidam sint, sed ut diximus.

Nec uerò mensura unum numero semper est, sed nonnunquam plura, ut dieses duæ, quæ non ad auditum, sed ad rationes referuntur: & multæ uoces, quibus dimetimur: & diametron duobus: & latus omnésque magnitudines. Sic igitur unum mensura est omnium, quòd ex quibus essentia constet cognoscamus, cùm rem uel quantitate diuidimus, uel forma & qualitate. Ob eámque causam unum indiuiduum est, quòd primum cuiusque rei diuidi non potest. Neque uerò indiuidua sunt eodem modo omnia, ut pes & unio: sed aliud in omnem partem, aliud in ea quæ iudicio sensus diuidi non possunt, quemadmodum iam diximus. fortassis enim omne quod cohærentes partes habet, diuiduum est. Sed mensura omnis est generis eiusdem. Nam & magnitudinum magnitudo Cap. 3.

est, & in singulis, longitudinis longitudo, latitudinis latitudo, uocum uox, ponderis pondus, unionum unio. Sic enim accipiendum est, nō numerorum numerum esse mensurā. Atqui oportebat, si eodem modo mensura explicanda est: sed non eodem modo dari uult, uerum ita, ut si unionum uniones mensuram esse uellet, non unionem. numerus autem unionum est multitudo. Scientiam quoque rerum mēsuram dicimus, & sensum pari ratione, quòd ex eis aliquid cognoscimus. Quanquam mensura eorum alia sunt potius, quàm ipsa aliorū. Sed ita nobis usuuenit, ut si alio nos dimetiente, quàm magni simus, ex eo cognosceremus, quòd toties nobis cubitum accōmodaret. Protagoras autem hominē rerum omnium modum & mensuram esse dicit, quasi doctum sentientémue intelligeret. atq; id propterea quòd in hoc sensus insit, in illo scientia, quæ rerum siue obiectarum siue subiectarum mensuram & modum esse dicimus. Ii ergo cùm nihil dicant, singulare egregiúmque aliquid dicere uidentur. Atque illud quidem perspicuum est, unius rationem primùm ac maximè ex nomine quod definiunt, mensuram esse quandam, eámque maximè propriam eius quod quantum est, deinde etiam eius quod quale. Erit autem eiusmodi, partim si quantitate indiuiduum sit, partim si qualitate. Itaque unum uel indiuidum est omnino, uel quatenus unum est.

Cap. 4. *Quod uerò ad essentiam naturámq; attinet, utro modo se habeat, quærendum est, sicuti in quæstionibus exposuimus, quid unum sit, & quomodo ipsum intelligi oporteat, num essentiam quandam esse ipsum unum, quemadmodum Pythagorei primùm uoluerunt, deinde Plato: an potius natura quædam subiecta sit, & quomodo planius dicendū sit, magísque quomodo ij qui de natura disputarunt. Illorū enim*

enim quidam unum concordiam esse dicit, alius aera, alius etiam id quod infinitum est. Igitur si nihil eorum quæ uniuersè dicuntur, essentia esse potest, sicuti docuimus cùm de essentia & eo quod est, dissereremus: nec hoc ipsum, essẽtia ut aliquid unum præter multa esse ullo modo potest (commune emin esset, sed solùm attributum, profectò ne unum quidem potest. Nam cùm id quod est & unum uniuersè ex omnibus maximè dicantur, fit, ut nec genera naturæ quædam essentiæque sint seiunctæ separatæque à cæteris: neq; unum genus esse poßit ob eas causas, ob quas neq; id quod est, neque essentia. Præterea in omnibus eandem rationem ualere necesse est. Quod autem est atq; unum; totidem modis dicuntur. Ergo quoniam in qualibus unum quiddam & natura quædam est, itémque in quantis, perspicuum est omnino etiam quærendum esse quid sit unum, quemadmodum etiam quid, id quod est, quasi non satis sit hoc ipsum eius esse naturam. Atqui in coloribus color quidam qui unum ipsum est, ueluti candor, deinde cæteri ex hoc & nigrore oriri uidentur: nigror autem candoris priuatio est, quemadmodum lucis tenebræ. hæ uerò sunt lucis priuatio. Ita si ea quæ sunt, colores essent, certè ea quæ sunt, numerus quidam essent. Sed quorum tandem? non est dubium, quin colorum, & unum ipsum, aliquid unum esset, nempe color. Itémque si ea quæ sunt, modulationes essent, numerus essent, sed diefeos, non autem numerus eorum essentia: unúmque ipsum aliquid esset, cuius non est unum ipsum essentia, sed diesis. Eodémque modo in uoce ea quæ sunt, numerus essent elementorum, ipsúmque unum uocale elementum. figuræ quoque si ex rectis lineis constarent, figurarum numerus essent, atque ipsum unum, triangulum. Eadémque est cæterorum generum ratio. Quare si & in af-

fectionibus,& in qualitatibus,& in quantitatibus, & in motu numeris positis,unóque aliquo in omnibus,aliquorũ numerus est,unũque ipsum aliquid est, non tamen hoc eius est essentiã:profectò in essentiis quoque eodem modo se res habeat necesse est:præsertim cum eadem sit omnium ratio. Illud ergo perspicuum est,ipsum unum & in omni genere quandam naturã esse,nec illud quidem cuiusquam esse naturam, sed quemadmodum in coloribus ipsum unum quærendum est,quod color unus sit,ita etiam in essentia ipsum unum quærendum esse, quod una sit essentia. Perspicuum est autem idem quodammodo unum quod id quod est, declarare,hoc ipso primùm quòd totidem modis,quod illud, categorias sequatur atque comitetur, nec ad ullam pertineat,ut nec ad essentiam, nec ad qualitatem, sed similiter ut id quod est, se habeat: deinde quòd aliquid aliud unus homo,quàm homo:præterea non dicatur,quemadmodum nec id quod est,præter essentiam,uel qualitatem, uel quãtitatem:& quòd unius ratio,cuiusque ratio sit.

Cap. 5. *Vnum autem & multa cõtraria sunt multis modis,primùm ut indiuiduum & diuiduum. quod enim aut diuisum est,aut diuidi potest,multitudo quædam:quod autem indiuiduum est,aut non diuisum, unum dicitur. Quoniam autem quatuor sunt genera contrariorum, quorum unum priuantium dicitur,contraria quidem erunt hæc, sed nec ut aientia & negantia, nec ut ea quæ cum aliquo conferuntur. Dicitur autem & declaratur unum ex suo contrario, nempe id quod indiuiduum est ex eo quod diuidi potest,propterea quòd multitudo & quod diuidi potest magis quàm id quod indiuiduum est, percipiatur sensibus. Itaque ratione & cogitatione prior est, multitudo, eo quod ita indiuiduum est,ut sensum fugiat. Est autem unius,*

quemad

quemadmodum etiam in contrariorum diuisione diximus, idem, simile, & par: multitudinis uerò atque multorum aliud, dißimile, & dispar. Cùm autem idem multis modis dicatur, primùm numero, quòd interdum idem dicimus. Deinde si & ratione & numero unũ sit, ut tu unum idémq; es, quod tu ipse: & forma & materia. Tum uerò si primæ essentiæ una ratio est. ueluti pares lineæ rectæ eædem sunt: & paria quadrata, quæque paribus sunt angulis, etsi plura sunt, tamen in his æqualitas pro uno habetur. Similia porrò dicuntur, si non planè & omnino eadem sunt, nec eadem ex materia constant, eandem tamen formam habẽt. ut maius quadratum simile est minori, & lineæ rectæ impares & inæquales. Hæ enim similes sunt, eædem absolutè, non item. Alià sunt, si eandem formam habent, intentionémque & remißionem capiunt, nec tamen magis aut minus sunt talia. Quædam, si in eis eadem sit affectio & qualitas, quæ sit unius speciei; ut quod ualde album est, & quod parum, similia esse dicunt, quòd eorum forma sit. Nonnulla, si plura eadem habent, quàm diuersa, uel planè, uel quæ sunt in promptu. ut stannum argento uel auro simile est. igni autem aurum simile est, hoc ipso quòd flauus & rufus est. Quare perspicuum est & quod diuersum est & quod dißimile, multis dici modis: & uno quidem aliud atque idem contrario modo. Itaque quiduis cum quouis collatum, uel idem est, uel aliud atque diuersum. Altero, si & materia & forma non una est. ut tu alius, alius proximus. Tertiò, ut ea quæ sunt in mathematicis. Aliud ergo aut idem quiduis cum quouis collatum, dicuntur ea omnia, quæ unum & essentia dicuntur. Neque enim in eodem aientia & negãtia uersantur. Itaque in iis quæ nulla sunt, idem nõ dicitur, (non idem autem dicitur)

sed

sed in iis omnibus quæ sunt. Aut enim unum, aut non unum est, quod naturæ ui unum est, uel essentia. Atque idem & aliud ita sunt contraria. Differentia autem aliud est, aliud diuersitas. Quod enim aliud & diuersum est, & id à quo illud diuersum est, non necessariò aliqua re diuersa sunt. Omne enim quod est, uel idem est, uel aliud. Quod autem ab aliquo differt, aliqua re differt. Ita necesse est aliquid idem esse quo differant. hoc autem est uel idem genus, uel species. Omnia enim quæ differunt, uel genere differunt, uel specie: genere, ea quorum materia communis non est, & quæ alia ex aliis non oriũtur: ut ea quorum diuersa categoriæ forma est. Specie autem differunt, quorum idem est genus. Genus porrò dicitur id quo utrumq; eorum quæ differunt, eiusdem essentiæ esse dicitur. Contrária igitur differũnt, & repugnantia contrariorum, quædam differentia est. Hæc autẽ à nobis rectè posita esse ex inductione perspici potest. Omnia enim differre uidentur, ac non solùm diuersa esse, sed alia genere diuersa sunt, alia sita sunt in eodem categoriæ ordine. Ita in eodem genere sunt, eiusdémque speciei. Alio autem loco explicatum est, quæ eiusdem generis sint, quæ alieni.

Cap. 6. *Sed quoniam ea quæ differunt, magis & minus differre possunt, fit, ut quædam sit etiam maxima differentia: eámque appello repugnantiam. Maximam porrò differẽtiam esse, ex inductione animaduerti licet. Quæ enim genere differunt, alia ex aliis oriri non possunt. sed absunt plurimum, nec cõferri inter se possunt. Ea autem quæ specie differunt, ex contrariis quasi extremis oriuntur. extremum uerò maximum interuallum & spacium dicitur. ergo etiam illud contrariorum. Quod uerò in omni genere est maximum, idem perfectum est. Nam & maximum est, quod*

non

nõ habet à quo superetur: & perfectum id, cuius nihil extrinsecus accipi potest. finem enim habet perfecta differētia, quemadmodum etiam cætera ex eo quòd τέλος, id est finem habent, finéque cōcluduntur, τέλεια, id est perfecta dicuntur. Nihil autem extra finem est. In omni enim re extremum est, & complexu suo continet. Itaque nihil est extra finem, nec quicquam id quod perfectum est, requirit. Ex hoc igitur perspicuum est, repugnantiam perfectam esse differentiam. Cùm autem multis modis contraria dicantur, ita quod perfectum est comitabitur & cohærebit, ut contrariorum ratio eis conueniet. Quod si ita est, perspicuum est, unius plura non posse esse cōtraria. Nam nec eo quod extremum est, magis extremum aliquid esse potest, nec unius interualla extrema plura duobus. Præterea si repugnantia differentia est, duorum autem est differentia, fit, ut etiam perfecta sit. Aliæ etiam contrariorum definitiones ueræ sint necesse est. Etenim plurimum differt perfecta differentia. Neque enim extra ea quæ genere, quæque speciei differūt, quicquam sumi potest, quemadmodum docui, propterea quòd inter ea quæ extra genus sunt, non est differentia. Harum autem hæc maxima est: Et contraria sunt ea quæ in eodem genere plurimum differunt. Perfecta enim maxima horum differentia est. Ea etiam contraria sunt, quæ in eodem receptaculo plurimum differunt. Eadem enim materia est contrariorum. Ea quoque contraria sunt, quæ sub eadem ui & facultate differunt plurimum. Scientia enim una in uno genere uersatur: in quibus perfecta differentia est maxima.

Prima autem contraria sunt habitus & priuatio, non tamē omnis priuatio (priuatio enim multis modis dicitur) sed ea demum, quæ perfecta est. Cætera autem contraria ex Cap. 7.

his

his dicentur, partim quòd habeant, partim quòd efficiant, uel uim efficiendi habeãt, alia quòd susceptiones uel amissiones horum sint, uel aliorum cõtrariorum. Quòd si contraria sunt, aientia & negantia, priuantia, aduersa, & ea quæ cum aliquo conferũtur, horũ autem prima sunt aientia & negantia, inter negantia uerò nihil interiectum est, & inter aduersa aliquid locatũ est: profectò eadem aientia & negantia, atque aduersa non sunt. Priuantia autem aientia & negãtia sunt quædã. Nam aut quod habere omnino non potest, aut quod naturæ ui & præscripto potest habere, & caret, id priuatum est, atque id uel planè, uel quodammodo explicatum est. multis enim modis iam hoc dicimus, quemadmodum alio loco à nobis distinctum est. Priuatio igitur quædam discrepantia est uel imbecillitas determinata, comprehensáue cum eo quod eam recipere potest. Itaque aientibus & negantibus nihil interiectũ est: priuantibus autem quibusdam est. Omne enim quod est, aut æquum est, aut non æquum. Aequum autem, aut iniquum, non omne est: sed si est, solùm est in eo quod æqualitatis capiẽdæ uim habet. Quòd si ortus rerum in materia ex contrariis fiunt, (fiunt autem aut ex forma & habitu, aut ex quadam formæ priuatione) perspicuum est aduersa omnia esse in priuantibus, priuantia autem fortaßis non omnia, aduersa esse. Hoc fit propterea quòd id quod priuatũ est, priuatum esse multis modis potest. Ex quibus enim extremis mutationes fiunt, ea sunt contraria. Quod etiam ex inductione perspici licet. Aduersa enim omnia alterius aduersorum priuationem continent, quanquam non eodem modo omnia. Inæqualitas enim æqualitatis, dißimilitudo autem similitudinis, uitium uerò uirtutis priuationem habet. Differunt autem ut diximus. Aliud enim si solùm

lùm careat, aliud si careat, quãdo naturæ ui & præscripto debet habere, aut in aliquo, ut si in ætate, uel in eo quod præcipuum est, uel omnino careat. Itaque aliquid in medio nonnullorũ locatum est. estque homo qui nec bonus est, nec improbus. in quorundam medio nihil est, sed necesse est uel par esse, uel impar. Præterea quædam subiectum certum constitutúmque habent, alia non habent. Ita perspicuum est, semper alterum aduersorum, ex priuatione dici. Satísque est, si prima & genera aduersorum, ut unum & multa, dicantur. Ad hæc enim cætera reuocantur.

Quoniam autem unum unius contrarium est, quæret aliquis, quomodo unum & multa sint contraria. (alia enim ad hæc reuocantur) & quod æquum est, maiori & minori contrarium sit. Hoc enim uerbum, Vtrum, semper in contrariis dicimus, ueluti, utrum album an nigrum sit, & utrum album, an non album: utrum autem homo sit, an quod album est, nõ dicimus, nisi ex hypothesi, & cum quærimus, ueluti, utrum Cleon uênit, ánne Socrates. Sed hoc in nullo genere necesse est: quinetiam hoc illinc ortum est. Contraria enim sola simul inesse & conuenire non possunt: quo etiã hic utitur dum quærit, uter uênit. Si enim simul possent, ridicula esset interrogatio. Quòd si etiam hoc modo quæri potest, eodem modo in contraria, in unum scilicet & multa cadet, ueluti, utrum uterque uênit, an alter. Si igitur in contrariis per utrũ semper tractatur quæstio: dicitur autem, utrũ maius, an minus, an par & æquum sit quippiam: quonã genere illa & par contraria erunt? Neque enim alterius eorũ par & æquum tantũ, nec utriusque est cõtrarium. Cur enim maioris potius, quã minoris? Præterea cũ id quod æquale est, inæquali cõtrarium sit, in pluribus uno erit. Quòd si id quod impar & inæquale est, idem Cap. 8.

idem simul quod utrumq; illorum, declarat, erit illud quidem utriusque contrarium, eósque qui id quod inæquale & impar est, duernionem esse uolũt, adiuuat quæstio: sed hoc sequitur, ut unum duobus sit contrarium: quod fieri non potest. Præterea quod æquale est, maiori & minori interiectum est: repugnantia autem nulla in medio esse uidetur, nec ex definitione potest. neq; enim perfecta erit, si in medio alicuius locata sit: sed aliquid potius semper sibi interiectum habet. Restat igitur ut hæc ita inter se contraria sint, ut aientia & negantia, aut ut priuãtia. Alterius quidem contrariũ esse non potest. Cur enim eius quod magnũ est potius, quàm eius quod paruum, erit? Vtriusque igitur priuans erit negatio. Itaque ad utrumque. Vtrum adhibetur in quærendo, ad alterum non item: ueluti utrum maius an æquale sit quippiam: aut utrum æquale, an minus? sed semper tria illa dicuntur. nec uerò necesse est esse priuationem. Non enim æquale est id omne, quod non maius est aut minus, sed in quibus illa naturæ ui & præscripto esse potest. Est igitur æquale id, quod nec magnũ, nec paruum est, naturæ autem ui & præscripto magnum aut paruum esse potest. & utriusque contrarium est, ut priuans negatio. Itaque in medio locatum est. Quod etiam nec bonum est, nec malum, utriusque contrarium est, sed nomen non habet. (multis enim modis utrumque dicitur, nec quod uim accipiendi habet, unum est) uerùm magis quod nec album est, nec nigrum. quanquam ne hoc quidem unum dicitur, sed certi sunt & finiti quodãmodo colores, in quibus ut priuans hæc dicitur negatio. Nam aut fuscus, aut pallidus sit necesse est, aut aliquis alius eiusmodi certus & constitutus. Quocirca non rectè occurrunt, qui in ea sententia sunt, ut putent omnia dici eodẽ modo, ut inter calceum

& manum interiectum sit id quod nec calceus sit nec manus: quandoquidem id quod nec bonum, nec malum est, boni atque mali medium est: quasi futurum sit, ut in omnium rerum medio aliquid sit locatum. Hoc *autem non necessariò sequitur.* Negatio *enim quæ simul contrariis additur, eorum est, quorum aliquid medium est, & inter quæ interuallum quoddam & differentia naturæ ui & præscripto interesse solet: inter hæc autem interuallum nullum interiectum est.* In *alio enim genere sunt ea, quorum sunt quæ simul adhibentur, negationes.*

Eodémque *modo unum atque multa dubitationem afferre poterũt.* Si *enim multa unius omnino cõtraria sunt, quædam incommoda sequuntur.* V*num enim, ut hoc uerbo utar, paucum uel pauca erit.* Multa *enim etiam paucorum cõtraria sunt.* Præterea *duo multa sunt, si quidem duplum est multiplex, dupla autem duo dicuntur. ergo unum paucum est.* Cum *quo enim, nisi cum uno & pauco, collata duo multa dicentur? præsertim cum nihil minus sit.* Præterea *si ut in longitudine longum & breue se habet, sic in multitudine multum & paucum: & quicquid multum est, id etiam multa est, & multa multũ sunt, nisi quid fortè intersit in eo quod cohærẽtes partes habet interminatas: id quod paucũ & parum est, multitudo quædam erit.* Ita *unum multitudo erit: si quidem etiam id quod est paucum & parũ, sit.* Hoc *autem necesse est, si duo multa sunt.* Sed *fortaßis multa dicuntur, ut etiam multum: uerùm ut differentiæ causa adhibeatur, ueluti ὕδωρ πολύ, id est multa aqua, nõ autẽ πολλά, id est multæ: sed quæ diuidi possunt, in iis dicitur primùm si sit multitudo quæ uel omnino, uel cũ aliquo collata uincat & superet. eodémque modo id quod paucum est, multitudo erit, quæ uincitur.* Deinde *ut numerus qui etiam* Cap. 9.

unius tantum est contrarium. Sic enim unum uel multa dicimus, ut si quis unum & una, uel albū & alba, & ea quorum mensura inuestigata est, & id cuius mensura inuestigari potest, ex mensura diceret. Eodémque modo quæ multiplicia sunt, multa dicuntur. Multa enim unusquisque numerus ex eo dicitur, quòd multa una est, & quòd uno eius mensura inuestigari potest, atq; unius, non eius quod paucum est, cōtrarium est. Atque hoc quidem modo etiam duo multa sunt: ut autem sunt multitudo, quæ uincit & superat uel omnino, uel cum aliquo collata, multa nō sunt, sed prima multitudo. At omnino duo pauca sunt. Sunt enim multitudo prima quæ uincitur atq; superatur. Itaque non rectè dixit Anaxagoras res omnes simul fuisse, quæ infinitæ essent & multitudine & paruitate: cum dicēdum ei fuerit, & paucitate, pro, & paruitate. Non enim infinitæ sunt uersus id quod paucum est, atque id non ob unum, ut quidam uolunt, sed ob duo. Cōtraria ergo sunt etiam hoc modo. Contraria etiam sunt unum & multa ea quæ in numeris sunt, ut mēsura & ea quorum mensura inuestigari potest. Hæc uerò ut ea quæ non per se cum aliquo conferuntur, sunt contraria. Alio autem loco à nobis expositum est, duobus modis ea dici quæ cum aliquo conferuntur, alia ut aduersa, alia ut scientia ad id quod sub scientiam cadit, refertur, ex eo quòd aliquid aliud cum eis conferatur. Nec uerò quicquam prohibet, unum minus esse aliquo, ut exempli causa, duobus. Non enim si minus est, continuò etiam paucū. Multitudo autem est quasi numeri genus. Est enim numerus multitudo quæ quanta sit, uno comperiri potest. Contrariáque sunt quodam modo unum & numerus, non ut aduersa, sed quemadmodum dixi, ut nōnulla eorum quæ cum aliquo conferuntur. Contraria enim sunt hoc ipso,

quòd

quòd illud mensura est, hic id cuius mensura inuestigari Itaque non omne quod est unum, numerus est. ut si quid diuidi non poßit. Scientia autem quæ eodem modo cum eo confertur, quòd ea comprehenditur, tamen non explicatur eodem modo. Scientia enim quasi mensura: quod autem scientiæ subiectum est, id cuius mensura inuestigari potest, esse uideatur: sed tamen contingit omni scientiæ, ut scientia comprehendatur, non autem ei omni quod sub scientiam subiectum est, ut sit scientia, quòd scientiæ mensura quodammodo inuestigetur eo quod scientia & arte comprehenditur. Multitudo uerò nec ei quod paucum est, aduersatur, sed huic id quod multum est, ut multitudo uincens multitudini quæ superatur & uincitur: nec uni omnino, sed illud quòd diuiduum est, iam, ut dixi, hoc quòd indiuiduum. & illud ut aliquid eorum quæ cum aliquo conferuntur, quemadmodum scientia ei quod scientia comprehenditur, si numerus sit, aduersatur: unum autem, ut mensura.

Quoniam autem aduersis aliquid medium dari potest, & aliquorum est, necesse est ex iis contrariis quæ aduersa dicuntur, ea esse quæ in medio locata sunt. Omnia enim quæ interiecta sunt, in eodem genere sunt, in quo ea quorum sunt media. Media autem ea dicimus, in quæ necesse est prius mutari id quod mutatur. ut ab extrema chorda ad primam si quis transeat, ad medios sonos paulatim perueniet: & in coloribus si quid ex albo in nigrum mutetur, antè ad puniceum & fuscum, quàm ad nigrum, perueniet. Quod fit etiam in cæteris. Mutari autem ex alio genere in aliud, nisi aliena ui & per aliud, nihil potest, ueluti ex colore in figuram. Ea igitur quæ interiecta sunt, & ea quorum media illa sunt, in eodem genere Cap. 10

sint necesse est. Verùm ea omnia quæ interiecta sunt, quorundam sunt cõtrariorum, præsertim cùm ex his solis per se fiat mutatio. Itaque fieri non potest, ut sint media non contrariorum. Mutatio enim etiam ex iis quæ non sunt contraria, fieret. Cõtrariorum autem, eorum quidem quæ aientia & negantia dicuntur, non est medium. Aientia enim & negantia contraria sunt, ea quorum pars altera cuiuis adest & conuenit, cùm nihil medium habeant: & ea quorum pars altera cuiuis rei ita conuenit, ut etiam uel non adsit, nec medium habent. Cætera autem contraria sunt, ea quæ cum aliquo conferuntur, priuantia & aduersa. Eorum uerò quæ cum aliquo conferuntur, illa medium non habent, quæ aduersa non sunt. idq; fit propterea quòd non sunt in eodem genere. Quid enim scientiæ siue arti, & ei quod arte comprehenditur, interiectum est? Quod autem magnum est, & quod paruum, medium habent. Quòd si in eodem genere media sunt, quemadmodum docui, & eorum contrariorum quæ aduersa dicuntur, sunt media: profectò ea etiam ex his contrariis constent, necesse est. Nam uel aliquod uel nullum eorum genus erit. At si genus ita erit, ut aliquid aduersis prius sit, differentiæ contrariæ erunt eæ, quæ aduersa ut species generis faciunt. Ex genere enim & differentiis sunt species: ut si candor & nigror sunt contraria: hic autem est color qui uim segregandi & dißipandi habet, ille, qui colligendi: profectò hæ differentiæ, quod uim dißipandi segregandíque habet, & quod uim colligendi habet, priores erunt. ergo hæc contraria alia aliis priora erunt. Atqui ea que aduersorum more differunt, magis sunt contraria: cæteraque & media ex genere differentiísque constabunt. ut colores omnes qui candori & nigrori interiecti sunt, & ex genere dici (genus autem est

color) & certis differentiis dici debent: hæ autem aduersa prima non erunt. Alioqui erit unaquæque res uel alba uel nigra. Aliæ igitur erunt. Hæ ergo inter prima aduersa interiectæ erunt. Primæ porrò differentiæ sunt id quod uim segregandi, & quod colligendi uim habet. Quare primùm quærendum est in iis contrariis omnibus, quæ in genere non habentur ex quo tandem ea quæ illis interiecta sunt, futura sint. Quæ enim in eodem genere sunt, ea uel ex iis quæ ex genere non constant, componãtur, uel ipsa non concreta sint necesse est. Aduersa quidem ipsa, alia ex aliis non componuntur. Ita principia sunt. Media autem aut omnia sunt, aut nihil eorum. Ex iis porrò contrariis quæ aduersa dico, aliquid fit. ergo in hoc antè quàm in illa fiet mutatio, præsertim cum utroq; extremo & minus & magis tale sit futurum. Hoc igitur etiam contrariis quæ aduersa dicuntur, interiectum erit. Ergo cætera quoq; quæ interiecta sunt, concreta sunt omnia. Quod enim magis quàm hoc, minus autem quàm illud tale est, id quodammodo ex iis concretum est, quorum magis tale quàm hoc, minus autem quàm illud esse dicitur. Quoniam autem aduersorum quæ eodem genere cõtinentur, alia aliis priora non sunt, profectò omnia quæ interiecta sunt, ex cõtrariis quæ aduersa dicuntur, constabant. Quapropter & quæ infra sunt, tam aduersa, quàm media, ex primis aduersis concreta erunt omnia. Illud ergo perspicuum est, ea quæ interiecta sunt, & in eodem genere esse omnia, & media esse aduersorum, & ex aduersis constare.

Quod autem diuersæ dißimilisque speciei est, id ab aliquo diuersum est quadam re, quæ in utroque inesse debet. ut si animal diuersæ est dißimilisque speciei, utrumque esse animal debet. Ea igitur quæ diuersæ speciei sunt, in eodem Cap. 11.

genere sint necesse est. Genus enim eiusmodi uoco, id quo unum atque idem utrumque dicitur, nec differentiam aduentitiam habet. siue quasi materia sit. siue alio modo. Neque enim solùm id quod commune est, conuenire debet, ut utrumque sit, exempli causa, animal, sed etiam id quod dissimile ac diuersum est, utrique, nempe hoc ipsum animal, ut aliud equus, aliud homo sit. Itaque hoc ipso communi diuersæ inter se speciei sunt. Erit igitur per se aliud tale, aliud tale animal, id est hoc equus, illud homo. Quocirca hæc differẽtia diuersitas generis esse debet. Generis autem differentiam diuersitatem & distinctionem uoco eam quæ illud ipsum aliud & diuersum facit. Ita repugnantia quædam hæc erit. Id quod ex inductione perspici licet, quod & omnia iis quæ opposito nomine quasi è regione respondẽt, diuiduntur, & demonstratum est, in eodem genere esse cõtraria. repugnantia enim perfecta erat differẽtia: differentia autem quæ speciem mutat', omnis alicuius quiddam est. ergo hoc & idem & genus in utroq; inest. Itaq; in eodem categoriæ ordine omnia sunt contraria, quæ specie, non etiam genere differũt, diuersáq; sunt inter se maximè. Perfecta enim eorum differentia est, nec ipsa aliud cũ alio fieri & esse non possunt. Ergo differentia repugnãtia est. Diuersæ enim speciei esse, aliud est nihil, nisi eodem genere contenta, habere repugnãtiam, cùm in speciem diuidi non poßint. Eiusdem autem speciei sunt ea omnia quæ indiuidua sunt, nec repugnantiam habent. In diuisione enim atq; in iis quæ in medio locata sunt, repugnantiæ contrariaque existunt, antequam uentum sit ad eá quæ ipsa diuidi non possunt. Ex quibus perspicuum est, speciem nullam ex iis quæ generi subsunt, si cum eo comparetur, nec eiusdem speciei esse, nec alienæ. materiæ enim negatione declaratur

claratur genus uerò materia eius est, cuius esse genus dicitur: non quidem ut genus eorum qui Herculei uocantur, sed eo modo, quo illud quod à natura proficiscitur. nec cum iis etiam comparata, quæ non in eodem genere continentur, eiusdem speciei, uel alienæ dicetur: sed ab illis genere: ab iis uerò quæ ad idem genus pertinent, specie differet: præsertim cùm differentia qua specie aliqua differunt, repugnantia sit necessariò, quæ in iis tantùm reperitur, quæ ad idem genus pertinent.

Quæret autem hoc loco aliquis, cur à uiro mulier specie non differat, cùm & mas ac fœmina contraria sint, & differentia sit contrariorum repugnantia: & cur mas & fœmina non sint diuersæ speciei animantia, cùm hæc sit per se animalis differentia, neque ut candor uel nigror, sed quatenus animal, mas & fœmina conueniant. Hæc autem quæstio ferè eadem est, quæ illa qua quæritur, cur repugnantia quædam diuersa specie facit, ut gradiens & uolans: alia non item, ut candor & nigror. an quòd illæ propriæ sunt, hæ non sunt generis affectiones? & quòd cùm alia pars sit forma, alia materia, omnes quidem repugnãtiæ quæ in forma insunt, speciei differentiam afferunt & conficiunt, quæ uerò in eo quod simul cum materia comprehensum est, non conficiunt? Itaq; hominis candor non efficit, nec nigror: nec hominis albi differentia est, qua specie à nigro differat, etiam si nomen unum imponatur. Est enim homo quasi materia, materia autem differẽtiam non facit: neque enim sunt homines hominis species. Ob eámque causam etsi diuersæ sunt carnes & ossa, ex quibus hic & ille constant, tamen totum diuersum est illud quidem, sed non diuersæ speciei, propterea quòd à forma diuersitas illa & repugnantia non sumitur. Hoc autem ultimum Cap. 12.

mum est indiuiduum. Callias uerò forma est cum materia, & homo igitur albus est, quia albus est Callias. per aliud ergo homo albus est. Nec igitur æneus orbis, aut ligneus, nec triangulum æneum, uel orbis æneus ob materiam specie differunt, sed quòd in forma repugnantia inest. Sed utrum materia quæ quodãmodo diuersa est, ad aliam speciem non transferat, an aliqua ex parte tranferat, quæstio est. Cur enim hic equus ab hoc homine specie differt, etiam si cum materia coniunctæ sint eorum rationes? an quòd in ratione inest repugnãtia? Nam albus quidem homo, & equus niger inter se specie differunt, sed non hoc, ipso, quòd ille albus sit, hic niger, quandoquidem si uterq; albus esset, tum etiam æquè specie differrent. Mas autem & fœmina sunt illa quidem propriæ animalis affectiones, sed non in essentia insunt, uerùm in materia & corpore. Itaque ex eodem semine cum aliquam uim externam accepit, uel mas fit, uel fœmina. Quid sit diuersæ alienæque speciei esse, & cur alia specie differant, alia non differant, diximus.

Cap. 13. *Quoniam autem diuersæ speciei sunt contraria, quod uerò interire potest, & quod non potest, contraria sunt, (priuatio enim certa est & constituta imbecillitas) id quod interire potest, & quod non potest, diuersi alienique generis sint necesse est. Modò quidem nominibus quæ ad totum genus accommodantur, usi sumus. Itaque non necessariò quiduis quod interire potest, & quod interire nõ potest, diuersæ speciei esse uidebitur. quemadmodum neque id quod album & nigrum est. Idem enim & simul esse potest, si sint in rebus uniuersis, ut homo & albus & niger esse potest. & non simul, si in singulis. Idem enim non simul albus & niger esse potest, etiam si alba nigris sint cõtraria.*

Verùm

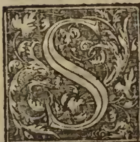
Verùm contrariorum alia nonnullis per aliud conueniũt, uelut & ea quæ modò commemorata sunt, & pleraq; alia: quædam non possunt, quo in genere sunt id quod interire potest, & quod non potest interire. Nihil enim per aliud, &, ut ita dicam, per accidens interire potest. Accidens enim potest non conuenire: quod autem interire potest, in iis est, quæ necessariò conueniunt: iis quibus conueniunt: aut unum idémque interire potest, & interire non potest, si fieri potest, ut id quod interire non potest, ei conueniat. Aut igitur essentia sit uniuscuiusque eorum quæ interire possunt, aut in eorum essentia sit id quod interire potest, necesse est. Eadem etiam ratio est eius quod interire non potest. Vtrumque enim eorum in iis est, quæ necessariò rebus conueniunt. Quod ergo interire potest, & quod non potest interire, hoc ipso quòd primùm eam uim habẽt, sunt contraria. Ita generis alieni sint necesse est. Perspicuum est igitur fieri non posse, ut species tales sint, quales quidam esse ponunt. Homo enim alius interire poterit, alius interire non poterit: quanquam eiusdem speciei species & res singulæ esse dicuntur, non diuersarum dißimiliúmque rationum. Quæ autem diuersi alieníque generis sunt, plus differunt, quàm ea quæ specie differunt.

*

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER *Decimus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

*

Cap. 1.

Apientiam quidem artem quandam & scientiam esse quæ in principiis uersetur, perspicuum est ex primis, in quibus quæsitum est de iis quæ ab aliis de initiis rerum dicta sunt. Quæret autem aliquis, utrum una ars & scientia sapientia habenda sit, an multæ. Si enim una, & una est semper cõtrariorum, principia uerò non sunt cõtraria. Si non una, quales tandem hæ statuẽdæ sunt? Præterea initia & quasi capita quæ in demonstratione adhibentur, uel unius est, uel multarum cognoscere & profiteri. Si unius, cur huius potius erit, quàm cuiuslibet? Si multarum, quænam hæ ponendæ sunt? Præterea utrum sunt essentiarum naturarúmque omnium, nécne? Si enim non omnium, quarum sint, non est facile ad explicãdum. Sin omnium una est, dubium est quomodo eadem ars in pluribus rebus uersari possit. Præterea uerum in essentiis tantùm, an etiam in accidentibus. Si enim in accidentibus, accidentium demonstratio est, & essentiarum non

non est. Si uerò altera in accidentibus uersatur, quænam utraque est, & utra sapientia? Sapientia enim quæ demonstrationem adhibet, in accidentibus cernitur: quæ autem in primis & principiis uersatur, ei naturæ essentiæque proposita sunt, quas tractet. Sed ne in iis quidem causis quæ in physicis traduntur, ars quam quærimus, statuenda est. Neque enim in ea ad quā alia referuntur: quippe cum in hoc genere bonum sit, quod in eis est quæ ad agēdum impellūt, atque in iis quæ mouentur, & hoc primùm impellat & moueat, (finis enim eiusmodi est) quod autem primò commouet, non sit in iis quæ ipsa non mouentur. Omnino autem dubium est, uerseturne in naturis quæ sensibus subiectæ sunt, ea ars & scientia quam nunc quærimus, an non, sed in aliis quibusdam. Si enim in aliis, aut in formis & ideis, aut in mathematicis rebus uersatur. Nam species quidem non esse, constat: sed tamen dubitationem afferunt, si quis etiam eas esse ponat, cur tandem non quemadmodum in mathematicis, ita etiam est in aliis quorum sunt species. Quo dico, eiusmodi est: Mathematicas quidem res inter species & res quæ sensu percipiuntur, locant, quasi tertias quasdam præter species & res quæ hîc sunt, cum interea tertius homo, & tertius equus non sit præter ipsum & singulos. Quòd si non sunt, ut ipsi dicunt, in quibus mathematicus uersari ponetur? Non enim quidem certè in iis quæ hîc sunt, præsertim cum nihil eorum tale sit, quale artes mathematicæ quærunt. Nec uerò in rebus naturísque mathematicorum ea ars & scientia quam nūc quærimus, uersatur. nihil enim earum separari potest. Nec earum etiam est quæ sensus mouent. intereunt enim. Omnino autem quæret aliquis, cuius artis & scientiæ sit, quærere ac dubitare de materia in qua mathematicæ uersantur. Neque

que

que enim physicæ est, propterea quòd omnis physicorum ratio in iis cernatur, quæ in se motus & status principium continent. nec eius etiam, cui demonstratio proposita est & scientia. Hoc *enim genus tractat, in eóque uersatur.* Relinquitur *ergo, eam philosophiam quæ à nobis proposita est, in eis uersari.* Sed *quærat aliquis, num ea ars & scientia quæ à nobis quæritur, in initiis quæ elementa à nonnullis appellātur, ponenda sit. hæc autem omnes in iis quæ concreta sunt, esse ponunt.* In *rebus ergo uniuersis potius ars quam quærimus uersari debere uidebitur.* Omnis *enim ratio, omnísque ars & sciētia rerum est uniuersarum, non extremarū.* Sic *igitur in primis generibus uersabitur: qualia id quod est, & unū sunt maximè.* Hæc *enim ea quæ sunt omnia continere existimantur, principiísque similia esse, quòd natura prima sint, quippe cū iis sublatis simul etiam cætera tollantur, quādoquidem & sunt & unum sunt omnia.* Quatenus *autem differentiæ eis participare debent, si quis ea genera esse ponat, differentia autem nulla genere participat, eatenus genera illa & principia ponenda esse uideri minimè possunt.* Præterea *si id quod simplicius est, principium est potius eo quod minus tale est, ultima autem ex iis quæ ad genus pertinēt ipso genere simpliciora sunt, (sunt enim indiuidua, genera uerò in plures species atque eas differētes diuiduntur) species magis quā genera principia esse uidebuntur.* Qua *uerò ex parte unà cum generibus species tolluntur, genera principiis similiora sunt. principium enim est, quod unà secum alia tollit.* Atq; *hæc quidem sunt, aliáque eiusdem generis, quæ dubitationem afferunt.*

Cap. 2. Hoc *etiam quæri potest, nū præter res singulas aliquid ponendum sit, nécne, sed harum sit ea ars & scientia, quæ nunc*

nunc quæritur. At harum numerus infinitus est. Genera autem & species sunt præter res singulas. At neutrorum est ea ars quam quærimus. Hoc enim fieri nõ posse, dictum est. Omninóq; dubium est, num præter naturas essentiásq; singulas & quæ hic sunt, essentia aliqua quæ ab illis seiũcta sit, ponẽda esse nécne uideatur: sed illæ ipsæ essentiæ ea sint quæ sunt, atque in eis sapientia uersetur. Videmur enim alia quædam quærere, nobísque hoc propositum est uidere, num quid seiunctum sit per se, quod in rebus singulis nulla ex parte insit. Præterea si præter res naturásq; singulas est alia quædam essentia, præter quas tãdem res singulas hæc esse statuẽda est? Cur enim præter homines potius quàm præter equos, uel cætera animalia, uel ea quæ in anima sunt omnino, eam quisquã esse ponet? Pari porrò numero earum quæ sensibus subiectæ sunt, & intereũt, alias æternas naturas fabricari, absurdum atque alienum prorsus esse uideatur. Quòd si principiũ quod quærimus, à corporibus sciungi non potest, quodnam aliud quisquam potius quàm materiam statuet? At hæc re ipsa non est, ui autem & potestate est. Potiúsque principiũ, ac magis proprium, quàm hoc, species & forma uidebitur. At hæc interire potest. Ita non est omnino æterna essentia & natura, quæ seiuncta & sola sit. At hoc absurdum est. Videtur enim esse, & quæritur ferè à præstantißimis uiris, quasi sit principium quoddã, essentiáq; eiusmodi. Quo enim pacto ordo erit, non extante natura aliqua æterna, quæ & seiuncta sit, & maneat? Præterea si qua est essentia, si quod principiũ tale natura est, quale nunc quærimus, atque hoc unum & idem omnium tam eorum quæ æterna sunt, quàm eorum quæ intereunt, cur tandẽ eodem extante principio, eorũ quæ sub illud principiũ subiecta sunt, partim æterna

sint

sint, partim non æterna, quæstio est. Hoc enim absurdum est. Si uerò aliud sit principium eorum quæ intereũt, aliud eorum quæ æterna, & æternum sit principiũ eorum quæ intereunt, similis erit quæstio. Cur enim principio perpetuo extant, non etiam æterna sunt ea quæ principio continẽtur? Sin principium sit quod intereat, huius aliud principiũ existit. & illius aliud, atque id in infinitum progreditur. Rursus si quis principia quæ maximè immobilia esse uideãtur, id quod est & unum esse ponet, primùm quidem si utrumque eorum aliquid certum, & essentiam non declaret, quo tandem pacto per se ac seiuncta erunt? Atqui eiusmodi & æterna & prima initia quærimus. Deinde si utrumq; eorum aliquid essentiámq; declarat, essentiæ sunt quæ sunt omnia. In omnibus enim id quod est, & unum in quibusdã dicitur. Omnia autem quæ sunt in essentiis esse, falsum est. Præterea ij qui primum rerum initiũ unum esse, ídque essentiam dicunt, & ex uno atque materia numerum primùm procreant & faciunt, eúmque essentiam naturãque harum nostrarum esse uolunt, qui sententiam suam ueram esse præstare possunt? Duo enim & unusquisque eorum numerorũ qui concreti sunt, quo pacto unum esse intelligenda sunt? De hoc enim nec uerbum ullum faciũt ipsi, nec facilè à quoquam dici potest. Quòd si quis lineas, & quæ his proxima sunt, extremitates dico, prima rerũ initia esse statuat, hæc quidem non sunt essentiæ quæ seiungi poßint, sed lineæ quidem extremitatum, extremitates autem corporum, puncta uerò linearum diuisiones, & præterea horum ipsorum determinationes & extrema. Hæc autem omnia in aliis insunt, nihilq; eorum seiungi potest. Præterea quid est, quamobrem unius atque puncti essentia esse existimanda sit? præsertim cum essentiæ omnis ortus

tus sit, puncti quoniam diuisio est, non sit. Affert hoc quoque dubitationem. Si ars omnis & scientia in rebus uniuersis, atque in tali uersatur: essentia autem nō est in rebus uniuersis, sed potius in rebus singulis atque iis quæ sciunctæ sunt, & in principiis ars uersatur, quomodo principium habenda est essentia? Hoc etiam quæri potest, sit ne aliquid præter totum nécne sit? materiam dico, & quod cum ea est. Si non est, ea quæ in materia sunt, intereūt omnia. Si quid est, species erit & forma. Hæc quidē in quibus sit, in quibus non sit, difficile est ad explicādum. In nōnullis enim perspicuum est formam à re seiungi non posse, ut in domo. Præterea sintne principia eadē specie, an numero? Si enim unum sunt numero, eadem erunt omnia.

Quoniam autem philosophi ars & scientia in eo quod est hoc ipso quòd est, uersatur, idque uniuersè, non ex parte, id autem quod est, multis modis, non uno dicitur si ambiguè, non una ratione communi dicitur, sub unam artem & scientiam non cadit. Neque enim rerum eiusmodi unum genus est. Si uerò ex ratione quadam communi dicatur, uni arti subiicietur. Videtur autem eo modo qui expositus est, dici, quo τὸ ἰατρικὸν, & ὑγιεινὸν dicitur. Vtrumque enim horum multis modis dicitur. Hæc autem hoc modo ex eo dicuntur, quòd aliud ad medicinam certo quodam genere referatur, aliud ad ualetudinem, aliud alio modo, ita tamen ut unumquodque eodem pertineat. Ἰατρικὴ enim ratio, & culter ex eo dicitur, quòd illa à medicina sumatur, hic quòd medicinæ sit utilis. Itémque ὑγιεινόν: partim enim ex eo dicitur, quòd ualetudinem significet, partim quòd eius sit efficiēs. Eadem etiam ratio est cæterorū. Eodem igitur modo id quod est, omne dicitur. Nā quia eius quod est hoc ipso quòd est, uel affectio est, uel habitus Cap. 3.

tus.uel lenis affectio,uel motus, uel aliquid eorũ quæ sunt eiusdem generis,unumquodque eorum esse in iis quæ sunt, dicitur.Quoniam autem ad unum quiddam quod commune est id quod est refertur,unaquæq; etiam repugnãtia ad primas differentias repugnantiásque eius quod est, reuocabitur,siue unum & multa, siue similitudo & dißimilitudo primæ sint eius quod est,siue aliquæ aliæ sint differentiæ.Sint autem hæ cognitione perceptæ. Nihil uerò refert ad id quod est, an unum fiat reuocatio. Nam si minus eadem sunt,sed aliud atq; aliud,at certè reciprocantur.Nam & unum aliquid est quodammodo, & id quod est, unum. Quoniam autem unius eiusdémque artis & scientiæ est cõtraria cognoscere,& alterũ eorũ ex priuatione dicitur, quanquam quæret aliquis,quemadmodum quæd ĩ,ut iustus & iniustus, in quorũ medio aliquid locatum est,ex priuatione dicantur:in his omnibus non totius rationis, sed ultimæ formæ ponenda est priuatio.ut,exempli causa, si iustus est is qui habitu quodam & affectione ductus legibus paret, non planè iniustus erit is, qui tota ratione caret, sed qui aliqua ex parte à legibus discedit & deficit: atque hoc ipso ei priuatio conueniet. quod etiam fit in cæteris. Vt autem mathematicus ea cognoscit & consyderat, quæ ex detractione sumuntur, (rem enim cognoscit circunscriptis iis omnibus quæ sensu percipiuntur, ut grauitate, leuitate,duritie,eiúsque contrario,& præterea calore, frigore,aliísq; contrariorum paribus quæ sub sensum subiecta sunt) tantùm autem relinquit quantitatem & cõtinuationem,aliorũ in unam partem,aliorum in duas, quorundam in tres,eorúmque quatenus quanta sunt & continua, affectiones,nec ex aliquo alio cognoscit:aliorúmque inter ipsa naturas,sitúsque,& quæ in eis insunt cõsyderat,alio-

rum

rum aptas compositiones, & non aptas, nonnullorum uerò rationes, & tamen unam eandémque omnium artem scientiámque geometricam ponimus: sic etiam in eo quod est contingit. Quæ enim ei accidunt & conueniunt, quatenus est, eiúsque contraria eadem ratione solius philosophiæ est cognoscere. Ei enim philosophiæ quæ in naturæ cognitione uersatur, eorum scientiam non quatenus sunt, sed potius quatenus mouentur, quisquam tribuet. Dialectica autem & sophistica eorum quidem sunt, quæ in ea quæ sunt, cadunt sed nō quatenus sunt: nec in eo quod est, quatenus est, uersantur. Relinquitur ergo, philosophum ea quæ exposui quatenus sunt, cognoscere ac profiteri. Quoniam autem id quod est omne ad unum quiddam quod commune est, multísque modis dicitur, refertur, contrariáque eodem modo, (ad prima enim contrariorum paria, & differentias eius quod est, referuntur.) quæ autem in eo genere sunt, una arte contineri possunt: certè quæstio quam initio posuimus, dissolui & explicari potest. eam dico qua quærebatur, quonam pacto multa & quæ genere differrent, ars una & scientia tractare posset. Quoniámque mathematicus iis quæ cōmunia sunt, propriè ac pro suis utitur, horum etiam initia primæ philosophiæ erit cognoscere. Hoc enim, si ab iis quæ paria sunt, paria & æqua detrahantur, æqua fore quæ remanēt, commune est quidem eorum omniū quæ quanta sunt, sed tamen mathematicorum ars sumptum ad quandam materiæ suæ partem ut perceptum accommodat, ueluti ad lineas, uel angulos, uel numeros, aut ad aliquod reliquorum quantorum, non quidem quatenus in iis sunt quæ sunt, sed quatenus unumquodque eorum cohærētes partes, uel in unam partem, uel in duas, uel in tres habet. Philosophia autem res singulas quatenus

unicuiq; earum aliquid accidit & conuenit, non considerat: in eo autem quod est quatenus est, unumquodque horum considerat & exquirit. Similis est etiam physica in hoc mathematicorũ artibus. Accidentia enim principiáq; eorũ quæ sunt, quatenus mouentur, non quatenus sunt, cognoscit. At primam artem & scientiam in his quæ ei proposita sunt, quatenus sunt in iis quæ sunt, nõ quatenus aliquid aliud, uersari diximus. Itaque & hæc & mathematica scientia sapientiæ partes habendæ sunt.

Cap. 4. In iis autem quæ sunt, initium quoddam est, in quo fieri non poterit, ut falsum dicatur, sed contrarium necessariò semper faciendum est, id est, uerum dicetur. quale illud est, fieri non posse ut idem uno eodémque tempore sit, & non sit: cateráque quæ eodem quo hæc modo sunt contraria. Atque hæc quidem omnino & absolutè demonstrari non possunt, certo autem cuidam homini possunt. Neque enim ex alio firmiore capite & principio ratiocinatio tractari potest: quod tamen faciẽdum est, si omnino demonstrari potest. Si quis autem contrarias enunciationes ueras esse dicat, is qui illud falsum esse docere uolet, sumere debebit aliquid eiusmodi, quod idem quidem efficiet, quod illud, non posse idem esse & non esse uno atque eodem tempore, non tamen idem esse uidebitur. Sic enim demum demonstrabitur ei qui enunciationes contrarias in eodem ueras esse posse confirmat. Qui autem sermonem inter se collaturi sunt, & disputaturi, ij aliqua ex parte alij alios intelligere debent. Hoc enim nisi fiat, quæ inter eos sermonis communitas disputatióque esse potest? Singula ergo nomina nota esse debent, & aliquid declarare, nec multa, sed unum tantummodo. Quòd si plura declarent exponendum est, ad quod eorum nomen pertineat. Qui igitur hoc esse

dicit

dicit, & idem nõ esse, is quod esse dicit, esse negat. Ita quod nomen declarat, id negat declarare, quod fieri non potest. Quare si esse hoc aliquid significat, enũciatio ex aientibus & negantibus in eodem uera esse nullo modo potest. Præterea si quid nomen declarat, atque id uerè dicitur, necessariò etiam hoc esse debet. Quod autem necessariò est, id fieri non potest, ut tum non sit. Contrariæ ergo affirmationes & negationes in eodem ueræ esse non possunt. Præterea si non magis affirmatio, quàm negatio uerè dicitur, qui hominem, uel non hominem ait, non magis uerè dicet. Qui etiam non equum esse hominem dicit, non magis, aut certè non minus quàm si non hominem diceret, uerè dicere uidebitur. Ita etiam qui eundem equum esse dicit, uerum pronunciabit. Contrariæ enim, ut positum est, æquè ueræ sunt. Sequitur ergo, ut idem & homo & equus sit, aut aliquod aliud animal. Demonstratio igitur horum quidem absolutè & omnino nulla est, sed contra eum qui hæc ponit, demonstratio est. Quòd si quis hoc modo etiam Heraclitum ipsum rogasset, nullo negocio eum fateri coegisset, fieri nunquam posse, ut in eodem ueræ sint contrariæ enunciationes. Nũc uerò cum quid diceret ipse non intelligeret, hãc hausit opinionem. Omnino autem si id quod ab eo dicitur, uerum est, ne hoc quidem ipsum uerum erit, fieri posse ut idem uno eodémq; tempore sit & non sit. Vt enim eis etiam diuisis atque seiunctis non magis affirmatio uera est, quàm negatio, sic utroque simul coniuncto & collocato, ita ut unius affirmationis instar sit, non magis negatio, quàm totum in affirmatione collocatum uerum erit. Præterea si nihil uerè asseri & affirmari potest, hoc etiam ipsum falsum erit, nullam ueram esse affirmationem. Si quid autem est, profectò id quod assertur ab iis qui his

talibus occurrunt & resistũt, disputationẽmq; tollunt funditus, explicabitur. Simile est autem iis quæ commemorata sunt, id quod à Protagora dictũ est. Is enim hominem pecuniarum modum atq; mẽsuram esse dicebat, nec aliud uolebat, nisi id uerè esse quod cuique uideatur. quo posito, efficitur idem esse & non esse, & bonum esse & malum, cæteráque omnia quæ in contrariis enunciationibus dicebantur, propterea quòd his quidem hoc pulchrum esse uidetur, aliis contrarium, & mensura sit quod cuique uideatur.

Cap. 5. *Discutietur autem ita denique hæc quæstio, si uideatur unde huius sententiæ natum sit principium. Videtur enim quibusdam ortum esse ex physicorum sententia, aliis uerò ex eo quòd non idem omnes de iisdem rebus sentiant, sed aliis hoc dulce uideatur, aliis contrarium. Nihil enim ex nihilo oriri & fieri, omnia autem ex eo quod est, commune est decretum ferè omnium qui de natura disserũt. Quoniam igitur id quod est non album, ex eo quod omnino album est, & nusquam non album oritur, nunc si id quod est non album, ex eo quod est nõ album oriatur, profectò eorum ratione & sentẽtia id quod fit non album ex eo quod nullum est orietur, nisi idem non album & album fuerit. Sed difficilis non est ad explicandum hæc quæstio. Dictum est enim in physicis quatenus ex nihilo, & quatenus ex eo quod est, oriantur & fiant, quæ fiunt omnia. Aequè autem utramque sententiam & uisionem eorum qui inter se disceptant approbare, amentia est. Perspicuum est enim alteros eorũ necessariò falsum dicere, ac decipi, id quod ex iis quæ sensui usuueniunt, perspici licet. Neque enim unquam idem nonnullis dulce, aliis contrarium uidetur, nisi corruptum & labefactatũ sit alterorum instrumentum quo huiusmodi*

sapores

saporer sentiuntur & iudicantur. Quod cum ita sit, alteri modus & mensura habendi sunt, alteri non sunt habendi. Quod item dictum uolo & in bono & in malo, in pulchro & turpi, aliisque eiusdem generis. Nihil enim interest, utrum hoc censeamus, an ea quæ uidentur iis qui oculos digito torquent, faciunt ut unum duo esse uideantur, duo autem esse, quòd tot esse uideãtur, & rursus unum. Iis enim qui oculos non torquent, unum quod unũ est uidetur. Omnino uerò absurdum est, ex eo quòd ea quæ hîc sunt, mutãtur, nec unquam in eodem statu habitúq; manent, de uero iudicare. Ex iis enim quæ semper eodem modo se habent, nec unquam mutantur, uerum exquirendũ est. quo quidem in genere sunt ea quæ in cælo sunt. Hæc enim non aliàs talia, rursus alia uidentur, sed eadem semper, nec in ea ullus motus cadit. Præterea si motus est, & aliquid quod motu cietur, mouentur autẽ omnia ex aliquo & in aliquid, profectò id quod mouetur, in eo etiam unde mouebitur, esse oportet, & non esse in eodem, & in hoc moueri, & in eo esse: & contrarias enunciationes non simul ueras esse eorum ratione & sententia. Quòd si quatenus quanta sunt ea quæ hîc sunt, continenter labuntur, fluunt & mutantur omnia, ídque aliquis ponat, quanquàm uerum non sit, quid est quamobrem non quatenus qualitatibus prædita sunt, manent? Videntur enim ex eo maximè disparata in eodem uerè dicere, quòd quantitatem in corporibus non manere existiment, propterea quòd idem trium cubitorum sit & non sit. Atque essentia ex qualitate dicitur. Est enim hæc certæ constitutæque naturæ, quod autem quantum est, incertæ & indefinitæ. Præterea cur, si medicus præscribat ut capiant cibũ, sumunt? Cur enim hoc potius panis est, quàm non est? Ita nihil intererit, edant, an non edant. Nunc uerò

quasi in hoc uerè dicat, & uerus sit, cibúsque sit is qui ab eis præscriptus est, eum capiunt. Atqui *non oportebat, cùm natura nulla in iis quæ sub sensum cadunt, cōstet sibi, sed semper omnes labantur & fluant.* Præterea *si commutamur semper, nec unquam iidem manemus, quid mirum, si nunquam nobis eadem, perinde atque ægris, esse uideātur?* His *enim, quia non eodem modo affecti constitutique sunt, quo erant, cùm ualerent, non similia quæ sensus mouent, uidentur: nec tamen ea quæ sensu percipiuntur, propterea ulla ex parte mutantur, sed sensus ægris tantùm immutant.* Eodem *igitur etiam modo, cum ea mutatio fit, de qua agimus, necesse est fortaßis rem se habere.* Quòd *si nō mutamur, sed iidem sumus semper, aliquid erit quod maneat.* Quod *quidem ad eos attinet, qui à ratione has dubitationes hauserunt, non est facile eas discutere & explicare, nisi aliquid ponant, cuius iam rationem non quærant.* Sic *enim omnis ratiocinatio demonstratióque tractari solet.* Si *enim nihil ponant, disputationem & ratiocinationem tollunt funditus.* Itaq; *cum his nihil loci rationi relinquitur, nec cum eis ratione agendum est.* Iis *autem quorum animus distrahitur dubitationibus quæ traditæ sunt, facile est occurrere, discuteréque ea quæ dubitationem eorum animis afferunt: ídque ex iis quæ dicta sunt, intelligi potest.* Ex *his ergo perspicuum est, nec disparata uno eodémque tempore in eodem uera esse non posse: nec contraria quæ aduersa dico, quòd ex priuatione ipsa dicantur. quod quidem perspicuum erit, si contrariorum huius generis rationes in principium retexantur.* Itémque *eorum quæ interiecta sunt, nihil in uno eodémque dici potest.* Si *enim id quod subiicitur album sit, ídque nec album nec nigrum esse dicamus, mentiemur, falsúmque dicemus*

cemus. Contingit enim ei ut sit album, & non sit. Alterum enim eorū quæ coniuncta sunt, in eo uerè dicitur. Hoc autē est eius quod album est disparatum. Neque igitur is qui ex Heracliti, neque is qui ex Anaxagoræ sententia loquatur, uerè potest dicere. Alioqui fiet, ut contraria in eodem dicantur. Cùm enim in quouis cuiusuis partem inesse dicit, nō magis id dulce dicit esse, quàm amarū, aut quoduis par reliquorum contrariorum, si modò in quauis re quælibet nō solùm ui & potestate, sed etiam re ipsa, secreta, insit. Itémq; nec falsæ omnes, nec ueræ enunciationes esse possunt, cùm ob alia multa incommoda, quæ ex hac consultatione sequi diximus, tum quòd si omnes falsæ sint, ne is quidem qui hoc ipsum dicet, uerum pronunciabit: si ueræ sint, falsas esse omnes qui dicat, non mentietur.

Omnis autem ars & scientia principia quædam & causas in quoque eorum quæ ei proposita sunt, quærit, ut medicina, ut gymnastice, & unaquæque reliquarum artium, quarum omne opus est in faciendo, uel mathematicarum. Vnaquæque enim harum cùm sibi genus quoddam certum circunscripsit & circundedit, in eo ut quod in rerum natura sit, uersatur, etsi non quatenus est. Hæc autem diuersa est ars quædam ab aliis artibus & scientiis. Vnaquæque uerò earum quas enumerauimus, cùm essentiam quodāmodo in omni genere sumpsit, cætera docere conatur uel simplicius uel subtilius. Sumunt porrò id quod est, aliæ ex sensu, aliæ id esse ponunt. Itaque perspicuum est ex inductione tali, essentiæ & eius quod est non esse demonstrationem. Quoniam autem ars est & scientia quædam, quæ in naturæ cognitione uersatur; non est dubium, quin & ab ea cuius omne opus est in agendo, & ab ea cuius in faciendo est, differat. Eius enim cuius omne Cap. 6.

opus est in faciẽdo, principium motionis in eo quod facit, non in eo quod fit, inest: idque est siue ars, siue uis quædam & facultas. Itemque in ea cuius omne opus est in agendo, non in iis quæ agenda sunt, motus inest, sed in iis potius quæ agunt. physicorum uerò scientia in iis uersatur, quæ in se motus principium continent. Ex quibus perspicuum est, sciẽtiam physicorum nec in iis esse quarum omne opus est in agendo, nec in iis quarum omne opus est in faciendo sed in iis necessariò, quæ rem animo cernunt. præsertim cũ necesse sit eam in aliquod horum generum cadere. Quoniam autem necesse est unamquanque artem quodammodo essentiam tenere, & hoc pro principio uti, intelligendum est, quemadmodum physicus definire debeat, quóq; modo essentiæ rationem sumere, num ut eius quod simum est, an ut eius quod concauum, sumitur. Horum enim eius quidem quod simum est ratio cum materia & re ipsa dicitur, eius autem quod concauum sine materia. simitas enim in naribus existit. Itaque eius ratio cũ his cognoscitur. Sima enim res, est, ut hoc uerbo utar, nasus concauus. Perspicuum est igitur & carnis, & oculi, & cæterarum partium rationem cum materia semper esse explicandam. Quoniam autem quædam ars est & scientia, quæ in eo quod est quatenus est, separaríque potest, uersatur, num eadem hæc quæ physica, an alia & dißimilis potius habenda sit, uidendum est. Ea quidem ars quæ de natura est, in iis uersatur, quæ in se motus principium habent: mathematica autem rem illa quidẽ animo cernit, in iísque uersatur quæ manẽt, sed quæ separari seiungíque non possunt. Versatur ergo quædam utriq; harum dißimilis ars & scientia, in eo quod seiungi potest, & ab omni motu solutum est ac liberum, si quidem talis est natura quædam & essentia, quæ seiungi poßit, &

in

in quam nec motus nec mutatio cadat, id quod docere conabimur: quòd si qua est natura talis in iis quæ sunt, ibi certè erit diuinitas, eáque natura primum ac principale principium erit. Perspicuũ est igitur tria genera esse sciẽtiarum quæ rem animo cernunt, physica, mathematica, & theologia. Præstantißimum quidem genus est earum quæ rem animo cernunt, sed harum ipsarum ea quæ extremo loco nominata est. In eo enim quod omnibus quæ sunt, præstat & excellit, uersatur, cum unaquæque ars & scientia ex eo quod ei propositum est, & præstãtior & deterior inferiórq; dicatur. Sed quæret aliquis, num ars & scientia eius quod est quatenus est, uniuersalis sit, nécne ponenda. Vnaquæque enim mathematicarum certum quoddam genus propositum habet, in quo uersetur. Quæ autẽ uniuersalis est, communis est omnium. Physicæ quidem naturæ & essentiæ, si primum locum in iis quæ sunt, obtinent, physica etiam principatum in scientiis & artibus obtinebit. Sin est alia natura & essentia quæ seiuncta est, & ab omni motu expedita & libera, alia etiam huius scientia, & physica prior, & omnino prior sit necesse est.

Quoniam autem id quod omnino & absolutè est, multis modis dicitur, quorum unus per aliud, &, ut ita dicam, per accidẽs nominatur: primum id quod hoc modo est, uideamus. Ac illud quidem perspicuum est, earum artium & scientiarum quæ traditæ sint, nullam in accidente uersari. Nam nec architecturæ propositum est id quod eventurum est iis qui domo utentur, uelut, num cum dolore, an cum uoluptate habitaturi sint: nec texendi ars, nec suendi, nec conficiendorum ciborum, sed quod sibi proprium & accommodatum est, in eo tantùm unaquæque harum uersatur: neque hoc considerat, num sit grãmaticus & musicus: Cap. 7.

p 5 neque

neq; eum qui sit musicus, quia grammaticus euasit, utrumque fore, cùm antea non esset. quod autem cùm non semper esset, est, hoc fiebat. ergo simul & musicus & grammaticus fiebat. Hoc autem earum quas scientias esse constat, nulla quærit, nisi sophisticè. Hæc enim una in accidente uersatur. Itaque Plato dixit non malè, sophistem in eo quod non est, operam studiúmque ponere. Scientiam autem non posse esse accidentis ita intelligetur, si quid sit accidens conati fuerimus uidere. Omnia esse dicimus, alia semper ac necessariò, (necessitatem autem intelligimus non eam quæ ex eo quod uim affert dicitur, sed eam, qua in demonstrationibus utimur) alia plerumq;, nõnulla nec plerumq;, nec semper & necessariò, sed fortè, temerè & casu. ut cùm sol est in canicula, frigus existere possit. hoc tamen nec semper, & necessariò, nec plerumque fit, sed interdum accidit. Est igitur accidens quod fit quidem, non semper nec necessariò, nec plerumque. Quid sit accidens, diximus. Cur autem eius non sit ars & scientia, hinc perspici potest, quòd cùm ars omnis & scientia in eo quod semper, uel plerumque est, uersetur, in neutro horum est accidẽs. Non esse autem eius quod temerè & casu est, causas principiáq; talia, qualia eius sunt quod per se, perspici ex hoc potest, quòd isto pacto necessariò futura sunt omnia. Si enim hoc est, cùm illud est, & si illud, cùm aliud, atque id non casu, sed necessariò, necessariò etiam erit id cuius hoc causa erat, usque ad illud quod ultimo loco effectum esse dicitur. Atqui hoc erat fortè, temerè & casu. Necessariò igitur erunt omnia: atque id quod utramlibet in partem euenire potest, quódque potest fieri & non fieri, ex iis quæ fiunt tollitur funditus. Quæ etiam sequentur, si causa ponatur, quæ non sit, sed quæ fiat. Si enim cras defectio erit, si

hoc

hoc eueniat, & hoc, si illud, & illud, si aliquid aliud, atque hoc modo: si à certo finitóque tempore quod ab instāti ad posterum die intercedit, tempus dematur, tandē aliquando uenietur ad id quod est. Ita quoniā hoc est, omnia necessariò fient, quæ illud consequentur. fiunt igitur necessariò omnia. Quod autem uerè est, non fortè, temerè & casu, id animi coniunctione & connexione existit, éstque in eo affectio. Itaque non eius quod ita est, principia quæruntur, sed eius quod extra est, & seiunctum est. Quoddam nō necessarium est, sed indefinitum, id dico quod casu fit. Eius autem inconstantes infinitæq; causæ sunt. Quod uerò alicuius gratia fit, id in iis est quæ natura fiunt, uel ab animo proficiscitur. Fortuna autem est, cùm horum aliquid casu fit. Quēadmodum enim aliud per se est, aliud casu & per aliud: sic etiam causa. Fortuna autē causa est aduētitia in iis quæ uolūtate atq; iudicio aliqua de causa fiunt. Itaq; in eodē fortuna ratióq; uersantur. uolūtas enim & propositū nō sine ratione sunt. Causæ uerò incōstantes sunt, à quibus ea quæ casu eueniūt, proficiscūtur. Quocirca humanæ rationi cōsilióq; obscura est fortuna. Causáq; aduentitia est quidem, sed nullius omnino & absolutè est. Secunda fortuna & aduersa dicitur, cùm bonum aut malum euenit. Prosperitas uerò & calamitas in horum magnitudine & excellentia cernitur. Quoniam autem nihil eorum quæ casu & per aliud fiunt, iis quæ per se fiunt, prius est, nec causæ igitur erunt. Si ergo fortuna aut etiam casus cæli causæ sunt, mens & natura causæ sunt priores & antecedentes.

Est autem aliquid re ipsa solū, aliud ui & potestate, aliud & ui & re ipsa: aliud quidē id quod est, aliud id quod quantum est, aliud cæterarum categoriarum. nō est autem motus seiūctus à rebus. mutātur enim semper pro eius quod Cap. 8.

est categoriis. In his autem ne in una quidem categoria quicquam commune est. Sed unumquodque dupliciter inest in omnibus. ut in essentia, cuius unum forma, alterum priuatio dicitur: & in qualitate, candor & nigror: in quantitate, perfectum & inchoatum: in motu qui per locum fit, supra & infra. uel quod leue est, & quod graue. Ita fit ut motus & mutationis tot sint species, quot eius quod est sunt. Quoniam autem id quod est in quoque genere ita diuisum est, ut partim ui sit, partim re ipsa, motum, appello eius quod ui est, quatenus eiusmodi est, actionem. Nos autem uerè dicere, hinc perspici licet. Cũ enim id quod ædificari potest, tale est, illud ipsum re ipsa esse, quatenus ædificatur, dicimus, éstque hoc ædificatio: itémque doctrina, curatio morbi, conuersio, ambulatio, saltatio, ad senectutem mutatio, ad robur ætatis & statum accesio. Res autem moueri tum dicuntur, cũ. hæc ipsa adest actio, nec prius nec posterius. Eius uerò quod ui & potestate est actio, cũ id quod re ipsa est, agit uel ipsum, uel aliud quatenus moueri potest, motus dicitur. Illud autẽ, quatenus, intelligendum est hoc modo. Aes enim statua esse potest, sed tamen non quatenus æris est actio, motus est. Non enim idem est esse æs, & uim aliquam. Si enim idem omnino esset, eædémque rationes essent, æris actio & perfectio motus quidã esset. At idem non est: ídque in contrariis animaduertere possumus. Valere enim posse & ægrotare posse, non eadem sunt. ualere enim idem esset, quod ægrotare. Quod autem subiectum est, siue humor sit, siue sanguis, unum idémq; est. Quoniam autem non idem est, sicuti nec color & id quod cerni potest, eadem sunt, eius quod potest, hoc ipso quod potest, actio, motus est. Hunc enim esse, résque tum moueri solere, cùm hæc actio præsto est, nec antea, nec pòst, hinc perspici

perſpici poteſt. Vnaquæque enim res aliàs agere, aliàs non agere poteſt.ueluti id quod ædificari poteſt, quatenus eam uim habet.Eiuſq; quod ædificari poteſt quatenus tale eſt,actio, ædificandi opera eſt. Nam aut actio ædificatio eſt,aut domus.at cùm domus eſt, non iam erit quod ædificari poteſt: & quod ædificari poteſt, ædificatur. Actio igitur ædificatio ſit neceſſe eſt. Atqui ædificatio, motus eſt quidam. Eadem etiam ratio eſt reliquorum motuum.Hæc autem de motu rectè à nobis dicta eſſe perſpicuum eſt,& ex iis quæ cæteri de eo tradunt, & quòd non facilè aliter explicari poteſt.Neque enim eum quiſquam in alio genere poteſt ponere, idque ex eorum ſententia intelligi poteſt. Nonnulli enim diuerſitatem,inæqualitatem, & quod non eſt,eum eſſe poſuerunt, quorum nihil neceſſe eſt moueri: quin nec in ea fit mutatio,nec ex iis quæ ſunt eiuſmodi potius,quàm ex eorum contrariis. Cauſa autem cur in his motum ponãt,eſt, quòd infinitum quiddam & non determinatũ uidetur eſſe: alterius autẽ ordinis principia quòd ſunt priuantia,indefinita ſunt.nihil enim eorum nec eſſentia eſt,nec qualitas,nec in aliis categoriis. Cauſa uerè,cur infinitum quiddam motus eſſe uideatur,eſt, quòd nec in iis quæ eſſe poſſunt, nec in iis quæ re ipſa ſunt, poni poteſt. Nam neque id quod quantum eſſe poteſt, neque id quod re ipſa quantum eſt, neceſſariò mouetur. Ac motus quidem actio quædam eſſe uidetur, ſed non perfecta & inchoata, propterea quòd id quòd poteſt eſſe,cuius eſt actio,inchoatum eſt.Ob eámque cauſam difficile eſt conſtituere quid ſit. Nam aut priuatio eſſe ponendus eſt neceſſariò, aut uis & poteſtas,aut actio abſoluta:quorũ nihil poſſe eſſe uidetur. Relinquitur ergo id quod dictum eſt, & actionem eſſe & non actionem quam dixi,quæ cognitu quidem difficilis ſit,

ſed

sed tamen esse poßit. Perspicuum est etiam, motum esse in eo quod mouetur. eius enim actio est ab eo profecta, quod uim mouendi habet: nec alia est eius quod uim mouẽdi habet, actio. Actio enim utriusque esse debet, quandoquidem mouendi uim habet ex eo quod motum afferre potest: motum autem affert ex eo quod agit & operatur: sed agens est eius quod motum accipere potest. Ita fit, ut utriusq; ita sit actio, ut ab uno ad duo, & à duobus ad unum idem spacium & interuallũ est, & idem est accliue & decliue, sed non una est ratio. Eademque ratio est & eius quod motum affert & eius quod motu cietur.

Cap. 9. *Infinitum autem est aut quod transiri non potest, propterea quòd ui naturæ non potest decurri, quemadmodum uox est inaspectabilis: aut quod transitum interminatum habet: aut quod uix, aut quod ui naturæ habere potest, nec habet transitum aut finem: præterea additione, detractione, uel utroque. Seorsum quidem ac per se, res quæ sub sensum cadat, esse illud non potest. Si enim nec magnitudo est id quod infinitum est, nec multitudo, sed essentia non accidens, indiuiduum erit. Quod enim diuiduum est, uel magnitudo est, uel multitudo. Si autem indiuiduum est, non est infinitum, nisi quemadmodum uox est inaspectabilis: sed nec ita loquuntur, nec tale quærimus, uerùm id quod trãsitum non habet. Præterea qui infinitum aliquid per se esse potest, nisi sit numerus & magnitudo, quorum id quod infinitum est, affectio habetur? Præterea si per aliud, &, ut ita dicam, per accidens esse ponatur, elementum eorum quæ sunt, quatenus infinitum est, non erit: quemadmodum nec quod cerni non potest, elementum est sermonis, cum tamen uox uideri nõ poßit. Perspicuum est etiam, id quod infinitum est, re ipsa esse non posse. Quæuis enim eius pars*

quæ sumetur, infinita erit & interminata. Eius enim quod infinitum est, ratio, & quod infinitum est, eadem sunt, si modò essentia sit id quod infinitum est, non in subiecto dicatur. Ita uel indiuiduum erit, uel certè in infinita diuidi, aut in infinitas partes secari poterit. Idem autem multa infinita esse non potest. Vt enim aeris pars aer est, sic infinitum pars eius quod est infinitum & interminatum, si essentia sit & principium. Ex partibus igitur non constabit id quod infinitum est, nec diuidi poterit. At fieri non potest ut tale sit id quod re ipsa infinitum est. Sit enim quātum necesse est. Per aliud igitur est infinitum, &, ut ita dicam, per accidens. At docuimus hoc modo illud principium esse non posse, sed id in quod cadit, qualis est, exempli causa, numerus par. Atque hæc quidem quæstio ad totum genus accommodatur. Non esse autem in iis, quæ sensibus subiecta sunt, hinc perspici licet. Si enim corporis ratio est, id quod extremitatibus determinatum est, id quod infinitum est, nec corpus erit quod sensu percipitur, nec quod ratione & animo continetur: nec numerus est ut seiunctus & infinitus. numerus enim numerari potest, aut id quod numerum in se continet. Physicis uerò rationibus his idem doceri potest. Nam nec concretum ex multis naturis, nec simplex corpus esse potest. Concretum enim corpus non est, si elementa numero finita sunt. Contraria enim pari numero esse debent, nec unum eorum infinitum esse: quandoquidem si quomodocunque alterius corporis uis superetur, quod finitum est ab eo quod infinitū interimetur. Vnumquodque autem infinitum esse non potest. Corpus enim est, quod omni ex parte dimensionem habet. Infinitum autem & interminatum est id quod interminatam habet dimensionem. Corpus igitur quod infinitum est, undique

undique infinitum est & interminatum. Nec uerò unum corpus ex simplicibus infinitum esse potest, nec ut quibusdam placet, præter elementa id ex quo hæc oriri uolunt. Neque enim præter elemēta corpus est eiusmodi: præsertim cum omnia ex quo uel ex quibus constant, in ea occidant. Nec præter simplicia corpora hoc uidetur esse. Nec uerò ignis, aut ullum aliud elementū id esse potest. ut enim aliquod eorum infinitum sit, tamen uniuersitas hæc nullo modo potest, etiam si finita sit, aut esse, aut in aliquod eorum uerti, quemadmodum Heraclitus ait fore, ut tandem omnia ignescant. Eadem est etiam unius ratio, quod præter elementa physici faciunt. Omnia enim ex contrario mutantur, uelut ex calore in frigus. Præterea omne corpus quod sub sensum cadit, in loco est, idémque & totius & partis est locus, ut terræ. Ita si constet ex partibus eiusdem generis, immobile erit, aut certè semper feretur. quod fieri non potest. Cur enim deorsum potius quàm sursum, aut ad quamlibet locum mouebitur? ut si gleba fuerit, quam tandem in partem feretur, aut ubi quiescet? Locus enim corporis quod eodem genere quo ea continetur, infinitus & interminatus est. Occupabitne igitur totum locum? At quî hoc fieri potest? Quis ergo eius status & motus est? num ubique quiescet? nō ergo mouebitur. An ad omnem locum? non igitur quiescet. Quòd si dißimilibus ex partibus constat uniuersum, dißimilia etiam loca erūt. Ac primùm quidem non est unum uniuersi corpus, nisi tactu. Deinde aut hæc finita erunt, aut infinita specie. Finita quidem esse non possunt. Erunt enim alia infinita, alia finita, si finitum est uniuersum, ut ignis & aqua. Hoc autem eiusmodi interitus est contrariorum. Sin infinita & simplicia, loca etiam infinita erunt, infinitáq; elementa. Quod si fieri non potest,

locáq;

locáque finita sunt, uniuersum etiam finitum sit necesse est. Omnino autem fieri non potest, ut infinitum corpus sit, & locus corporũ, si corpus omne quod sub sensum cadit, grauitate aut leuitate sit prædltum. Nam aut ad medium, aut ad superiorem locum feretur. Atqui hoc in id quod infinitum est aut totum, aut in dimidiam partem, aut quamlibet cadat. Quomodo enim diuides? aut quonĩ pacto eius quod infinitum est pars alia infrà, alia suprà, aut extrema sit, & media? Præterea omne corpus quod sensu percipitur, locum occupat, loci autem sex species sunt, quæ in infinito corpore extare non possunt. Præterea si locus infinitus esse non potest, corpus etiam non potest. esse enim in loco, est alicubi esse, hoc autem significat aut suprà, aut infrà, aut aliquid cæterorum. At unumquodque horum finis est quidam. Quod autem infinitum est, non est idem in magnitudine, motu & tempore, quasi natura quædam, sed posterius ex superiore dicitur, ueluti motus ex magnitudine, in qua fit motus, aut quæ commutatur, aut crescit: tempus autem ex motu infinitum dicitur.

Mutatur autem id quod mutatur partim per aliud, ut cum musicũ ambulare dicimus, partim ex eo quòd eius aliquid mutatur, omnino mutari dicitur: quo in genere sunt ea, quæ partibus mutantur. Curatur enim corpus, quòd oculus. Aliquid uerò est, quod per se primũ mouetur, idq; est quod per se est mobile. Similis etiam ratio est eius quod motum affert. Aliud enim per aliud mouet, aliud per partem, aliud per se. Est preterea aliquid quod primùm mouet, est etiam aliquid quod mouetur: & præterea tempus in quo, & id ex quo, & id in quod fit mutatio. formæ autem, affectiones & locus ad quæ mouentur aut mutantur quæ mutantur, immobilia sunt omnia: ut scientia & calor. Cap. 10

Calor uerò non est motus, sed calefactio. Mutatio porrò quæ non est inductitia, non in omnibus reperitur, sed in cõtrariis & mediis, & in disparatis. Quod inductione doceri & probari potest. Quod autem mutatur, id uel ex subiecto in subiectum, aut ex non subiecto in subiectum, aut ex subiecto in non subiectum mutari solet. Subiectum autem appello id quod affirmatione declaratur. Ita necessariò tria sunt genera mutationis. Neq; enim ea quæ ex non subiecto in non subiectum fit, mutatio est. neq; enim contraria est, neque disparata, quòd in iis non est, quæ oppositis nominibus declarantur. Ac ea quidem quæ ex non subiecto fit in subiectum per discrepantiam, ortus est, qui absolutè & omnino existit, simplex & absolutus; qui alicuius, quidam dicitur. Quæ autem ex subiecto in non subiectum fit, interitus nominatur. atq; is qui absolutè fit, absolutus & simplex, qui autem alicuius est, quidam. Quòd si id quod non est, multis modis dicitur, & neq; id quod in coniunctione & diuisione est, moueri potest, neq; id quod ui & potestate est, ei quod aliquid absolutè est contrarium. (quod enim non album est & non bonum, tamen per aliud moueri potest, homo enim esse non album potest: quod autem omnino & absolutè est non hoc uel illud, nullo modo potest. fieri enim non potest, ut id quod nullum est moueatur.) Quod si ita est, fieri etiam non potest, ut ortus motus sit, præsertim cum id quod non est, oriatur. Si enim etiam quàm maximè per aliud alienúq; ui gignatur, tamen uerè dicitur in eo quòd absolutè gignitur, id quod non est. Itemq; id quod non est, non potest quiescere. Ergo hæc incõmoda sequuntur. Et si omne quod mouetur, est in loco, quod autem non est, in loco non est: esset enim alicubi: interitus etiam motus non est. Motui enim motus contrarius est, uel quies.

ortui

ortui autem interitus. Quoniam autem motus omnis mutatio est quædam, mutationis autem genera tria sunt, quæ diximus, quorum ea quæ ex ortu & interitu sumuntur, in motuum numero non habentur, hæc autem sunt quæ disparatis declarantur: id solùm mutationis genus quod ex eo fit quod subiectum est, in id quod est subiectum, motus sit necesse est. Quæ autem subiiciuntur, ea uel aduersa sunt, uel in medio eorum locata, (in aduersorum enim numero priuatio reponatur) eadémque affirmatione declarantur; ut quod nudum est, quod album, quod nigrum. Quòd si categoriæ diuisæ sunt in essentiam, qualitatem, locum, actionem, perpeßionem, relationem, & quantitatem: tria sint motus genera necesse est, quãtitatis, qualitatis, & loci. Ex essentia autem nullum motus genus ducitur, quòd nihil sit essentiæ contrarium. Nec in iis est quæ cum aliquo conferuntur, propterea quòd cum alterum mutatur, uerè dici potest, non mutari alterum. Ita eorum motus aduentitius est. Nec in iis quæ faciunt, & patiuntur uel accipiunt, uel in iis quæ motum afferunt, & quæ motu cientur, quòd motionis motus non est, nec ortus ortus, nec uno nomine mutationis mutatio. Dupliciter enim motionis motus esse potest, aut ut eius quod subiectum est, uelut homo mouetur, quòd in nigrorem ex candore mutetur. Isto igitur pacto etiam motus uel calet, uel refrigeratur, uel locum mutat, uel crescit, uel imminuitur. At hoc fieri non potest. non enim mutatio aliquid eorum est, quæ subiiciuntur. Aut quòd aliquid aliud quod subiicitur, ex mutatione in aliam speciem formámque mutetur, ut homo ex morbo in ualetudinem. At ne hoc quidem nisi per aliud aduentitiáque ui fieri potest. Motus enim omnis ex alio in aliud mutatio est. itémq; ortus & interitus eodem modo: sed hoc interest

terest,quod hi ex contrariis sic uel aliter mutantur, motus non item.Simul igitur ex ualetudine in morbum mutatur, & ex hac ipsa in aliam mutationem peruenit.Perspicuum est igitur,si ægrotauerit,fore,ut in eo quæuis facta sit mutatio, (quiescere enim potest) & præterea non quælibet semper:illáq; ex aliquo in aliquid aliud fiat.Ita contraria erit morbi curatio, sed quia sic accidit, ut si ex obliuione in memoriam commutetur,quòd id cui illud cõuenit, aliàs in sciẽtiam mutatur,aliàs in ualetudinem. Præterea in infinitum res progredietur,si & ortus ortus,& mutationis sit mutatio.Necesse ergo erit priorem esse,si sit posterior, ut si simplex & absolutus ortus aliquando fiebat, id etiam quod absolutè gignitur,generabatur. Nondum igitur erat id quod absolutè gignitur, sed quod aliquid gignitur, aut iam gignebatur.Si ergo etiam hoc aliquando gignebatur, cur nondum erat,quod tum fiebat? Quoniã autem eorum quæ infinita innumerabiliáq; sunt,nihil primum est, certè primum non erit:ita nc id quidem quod deinceps sequitur. Nec igitur oriri, nec moueri,nec mutari quicquã poterit. Præterea cum eiusdem motus contrarius sit, & præterea ad quietem mutatio, ortus & interitus: id quod fit tum cum gignitur,interit.neq; enim cum primùm fit, nec postea,præsertim cum id quod interit,esse oporteat.Præterea cùm materia subesse substerníq; & ei quod gignitur, & ei quod mutatur, debeat: aliqua erit quemadmodum aliquid quod commutabile est, ut corpus uel animus, sic aliquid etiam quod gignitur,uel motus,uel ortus, & aliquid rursus ad quod mouentur.In motu enim, quo aliquid ex hoc in illud mouetur,aliquis terminus, qui non sit motus, esse debet.Quo igitur pacto erit? Neque enim docendi opera operæ docẽdi ortus est:Ita nec ortus ortus erit,Quoniam

autem

autem nec in essentia, nec in iis quæ cum aliquo conferũtur, nec in faciendi & patiendi categoriis, motus est, relinquitur, eum in qualitate, quantitate, & in loco tantùm posse reperiri. In quaque enim harum paria contrariorum reperiuntur. qualitatem autem intelligo, nõ eam quæ in essentia inest, (differentia enim qualitas est quædam) sed eam quæ patibilis est, ex qua aliquid aut pati, aut non pati dicitur. Immobile autem est & quod omnino moueri non potest, & quod longo tempore uix mouetur, & quod serò incipit: & quod per se quidem naturæque ui moueri potest, sed non mouetur quando, quò & quomodo eius natura fert. quod quidem unum eorum quæ immobilia sunt, dico quiescere. Nam cum motui quies contrarium sit, priuatio eius sit necesse est, quod aptam ad capiendum naturam habet.

Simul in loco ea sunt, quæ uno in loco primò sunt. Separatim & seorsum, quæ in alio atque alio. Se contingere ea dicuntur, quorum simul sunt extremitates. Medium est id ad quod natura peruenire antè solet id quod mutatur, quàm in ultimum mutetur id quod natura continẽter mutatur. Contrarius locus est qui recta linea distat, abéstque plurimum. Deinceps autem sequitur id quod principium sequitur, & uel situ, uel natura, uel aliquo alio eiusdem generis definitum est, nec illi & ei quod deinceps sequitur, quicquã eorum interiectum est, quæ in eodem genere sunt. ut lineam lineæ deinceps sequuntur, uel unionem uniones, uel domum domus. Nihil autem prohibet, aliud intercedere. Quod enim deinceps sequitur, aliquid sequitur, & posterius est quiddam. Neque enim unum duo sequitur, nec noua luna secundam. Cohæret uerò id quod & deinceps sequitur, & contingit. Quoniam autem mutatio omnis in Cap. 11.

contrariis cernitur, hæc uerò sunt, aduersa, & aientia ac negantia, nec inter aientia & negantia quicquam interiectum est: non est dubium, quin medium sit in aduersis. Continuum *est aliquid quod cohæret, uel contingit.* Dici*tur autem tum denique aliquid alicui cõtinuatum esse, cum unum idémque fiunt extrema utriusque eorum quæ inter se apta sunt & contingunt.* Ex *quo perspicuum est in iis esse continuum, ex quibus communi tactu & coagmentatione unum aliquid naturæ ui existit.* Per*spicuum est etiam primùm esse id quod deinceps sequatur.* Quod *enim contingit, id deinceps sequi necesse est: quod autem deinceps sequitur, non omne contingere.* Itaque *quod deinceps sequitur, in iis quæ ratione & cogitatione priora sunt, ut in numeris, reperitur, tactus non item.* Ac *si quid continuatum est, id contingat necesse est: si contingit, nondum continuatum est. quibus autem inter ipsa tactus non est. inter ea copulatio non est.* Itaq; *punctum non est idem quod unio. puncta enim contingunt, uniones non contingunt, sed deinceps sequuntur.* Et *inter illa aliquid interiectum est, inter has non item.*

*

ARIST

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, Liber Vndecimus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.

*

Ssentiæ nobis hoc loco propositæ sunt, quas tractemus: quādoquidem naturarū causæ & principia quæruntur. Siue enim uniuersum totum quiddam est, essentia principatum in eius partibus obtinet: siue res omnes deinceps & ordine quodam sequuntur, hoc etiam modo essentia prima est, deinde qualitas uel quantitas. Præterea si omnino & absolutè loquendum est, cætera non sunt, sed qualitates atque motus, quēadmodum id quod est non album, & quod nō rectum. Dicamus ergo etiam hæc esse, ut id quod est non album. Præterea cæterorum nihil seiungi potest. Veteres etiam hoc rē ipsa declarant. Essentiæ enim & principia, & elementa, & causas quærunt. Atque huius quidem ætatis homines ea quæ uniuersè dicuntur, naturas essentiásque potius esse ponunt. genera enim uniuersè dicuntur, quæ principia & essentias magis esse confirmant, quòd dialecticorum more ea exquirāt. Veteres autem, res singulas, ut ignem & ter- Cap. 1.

ram, non autem commune corpus.

Cap. 2. Essentiæ uerò tres sunt, una quæ sensibus subiicitur, cuius alia æterna est, alia interit, quam omnes esse concedũt. quo in genere ea sunt quæ stirpibus nitũtur, & animalia. Aeterna uerò, in qua elementa necessariò habẽda sunt, siue unum, siue multa sint. Alia autem est immobilis. hanc quidam separari seiungiq; posse dicunt, quorum partim in duas diuidunt, partim naturam unam esse statuunt species résq; mathematicorum, partim ex his mathematicas tantummodo. Ac illæ quidem, quoniam mouentur, physicæ propositæ sunt, in quibus uersetur: hæc autem alij philosophiæ, si nullum eis commune principium est. Essentia uerò quæ sub sensum cadit, est mutabilis. Quòd si mutatio ex contrariis fit, uel ex iis quæ interiecta sunt, non tamen ex contrariis omnibus, (uox enim est id quod est non album) sed ex contrario quod aduersum dicitur, fit etiam necesse est aliquid, quod in aduersa mutetur: neque enim mutãtur aduersa. Præterea quoniam alterum quidẽ remanet, contrarium non remanet, materia, tertium est quiddam præter contraria. Si ergo quatuor mutationes sunt, essentiæ, qualitatis, quantitatis, & loci, & ortus quidem absolutus ac interitus ea est quæ in essentia, accessio & imminutio, quæ in quantitate, commutatio, ea quæ in affectione, motus qui per locum fit, ea quæ in loco cernitur: profectò mutationes in singula paria contrariorum fiunt. Materia igitur quæ utrumque accipere potest, mutetur necesse est. Quoniámque duo genera sunt eius quod est, omnia ex eo quod esse potest, in id quod re ipsa est, mutantur, ut ex eo quod album esse potest, in id quod re ipsa album est. Similis etiam est ratio accretionis & imminutionis. Non igitur solùm per aliud aduentitiáque ui oriri possunt ex eo quod

non

non est, sed ex eo etiam quod est, oriuntur omnia: ex eo tamen quod ui & potestate est, re ipsa autem non est. Atque *hoc illa una est &* Anaxagoræ (*melius enim erat hoc dici, quàm confusa esse omnia*) & Empedoclis Anaximandriq; *permixtio: &*, Democriti *sententia, simul ui erant, non re ipsa omnia.* Itaque *hi omnes materiæ mentionem fecerũt.* Quæ *autem mutantur, materiam habent, sed aliam atque aliam omnia: æternáq; ea quæ ortum non habẽt, & tamen loco mouentur, non eam quidem originis participem, sed quæ ex loco in locum moueatur.* Sed *quærat aliquis, ex quo quòd nõ est, ortus existat.* Tribus *enim modis id quod non est, dicitur.* Vt *igitur aliquid ui sit & potestate, non tamen ex quolibet, sed aliud ex alio oritur. nec satis illud est, quòd simul res omnes erant: eorum enim materia diuersa erat.* Aliter *enim cur innumerabilia oriebantur, non unum? mens enim una erat.* Ita *materia una illud fiebat etiam re ipsa, cuius etiam materia ui erat & potestate.* Tres *igitur causæ sunt, triáque rerum principia, quorum duo quidem contraria sunt, ratio atque forma & priuatio: tertium uerò, materia nominatur.*

Tum *intelligendum est, nec materiam, nec formam siue speciem oriri ac fieri.* Extrema *autẽ intelligo.* Omne *enim quod mutatur, ex aliquo, quod materia est, ab aliquo, quod primo loco motum & mutationem affert, & in aliquid, id est in formã mutatur.* In *infinitum ergo res progredietur, si non solùm æs rotundum fit, sed etiam rotunditas ipsa aut æs ipsum efficitur.* Insistendum *est igitur.* Hoc *etiam intelligendum est, unamquanq; naturam & essentiam ab ea quæ sit eiusdẽ nominis & rationis fieri & oriri.* Nam *& quæ natura constant, essentiæ sunt, & cætera.* Aut *enim arte fiũt, aut natura, aut fortuna, aut casu: quorum ars quidem* Cap. 3.

principium est in alio insitum, natura autem principium est in se ipsa. Homo *enim hominē gignit. cæteræ verò causæ horum sunt priuationes.* Tres *autem sunt essentiæ. materia, quæ hoc aliquid est hoc ipso quod uidetur. quæ enim tactu unum sunt, non copulatione, ea materia sunt, atque subiectum. natura, quæ & hoc aliquid est, & habitus quidam, ad quam ortu peruenitur: tertia quæ ex his constat, quæ eadem est in rebus singulis, ut* Socrates, *uel* Callias. In *nonnullis quidem non est hoc aliquid præter concretam essentiam, ut species domus, nō est nisi ars ipsa, neq; horum ortus est & interitus, sed alio modo sunt: nec sunt & constant domus quæ materia uacat, ualetudo, atque id omne quod arte efficitur, sed si sunt, in iis sunt quæ natura constant.* Itaque *dixit non malè* Plato, *species eorum esse, quæ natura sunt, si quidem horum sunt aliæ species, ut ignis, caro, caput.* Sunt *enim materies omnia, & ultima, eius essentiæ, quæ maximè essentia dicitur.* Atque *eæ quidem causæ, quæ motum afferunt, sunt antecedentes. quæ autem ut ratio & forma sunt, simul sunt, & constāt.* Cùm *enim homo curatur, tum etiam ualetudo est: & cùm figura æneæ sphæræ est, simul etiam est sphæra ænea.* Num *autem aliquid pòst remaneat, uidendum est.* Nihil *enim prohibet in quibusdam, ut si animus eiusmodi est, non omnis quidem, sed mens ipsa.* Neque *enim fortaßis fieri potest, ut omnis remaneat.* Perspicuum *est igitur his quidem non cogi nos ideas siue species esse concedere.* Homines *enim singuli singulos homines generant.* Eadem *etiam ratio est artium.* Medicina *enim ratio est ualetudinis.*

Cap. 4. *Causæ autē & principia est quatenus alia aliorū sint, est quatenus non eadē sint omnium, si quis uniuersè & in totum dicat, & proportione.* Quærat *enim aliquis, utrum*

diuersa, an eadem principia sint & elementa essentiarum, atq; eorum quæ cum aliquo conferuntur: & uniuscuiusque cæterarum categoriarum eodem modo. At absurdum est, si eadem sint omnium. Isto enim pacto ex iisdem ea quæ cum aliquo conferuntur & essentia constabũt. Quid ergo hoc erit? Nam præter essentiam cæteráſque categorias, nihil commune erit. Atqui prius est & antiquius elementum iis quorum elementum est. Nec uero essentia elementum est eorum quæ cum aliquo conferuntur, nec ullum horum essentiæ. Præterea qui eadem omnium elementa esse possunt? Elementum enim nullum idem quod id quod ex elementis constat, esse ullo modo potest, ueluti, exempli causa, A uel B, idem quod A B. neque igitur fieri potest, ut ullum elementum eorum quæ intelligentia & ratione continentur, ut unum, & id quod est, elementum sit omnium: præsertim cùm hæc ipsa in unaquaque etiam natura quæ ex multis concreta est, reperiantur. Nihil igitur eorum essentia est, aut in iis quæ cum aliquo conferuntur. At necesse est. Non sunt igitur eadem elementa omnium. Num, quemadmodum diximus, est quatenus eadem sint, est quatenus non eadem? ueluti corporum quæ sensibus subiiciuntur, ut forma est calor, alioque modo frigus & priuatio. materia autem id quod primùm per se hæc ipsa esse potest: essentiæ uerò & hæc & ea quæ ex illis constant, quorum principia hæc sunt, aut si quid unũ ex eo quod calidum est & ex eo quod frigidum, ut caro, & os efficitur. Diuersum enim ab illis sit id quod ex his constat, necesse est. Atque horum quidem eadem & elementa & principia sunt: alia autem aliorum. Omnium autem hoc quidem modo eadem principia esse dici non possunt, proportione autẽ possunt, ut si quis tria principia esse dicat, formam, priuationem, & materiã. Sed

principium est in alio insitum, natura autem principium est in se ipsa. Homo enim hominē gignit. cæteræ uerò causæ horum sunt priuationes. Tres autem sunt essentiæ. materia, quæ hoc aliquid est hoc ipso quod uidetur. quæ enim tactu unum sunt, non copulatione, ea materia sunt, atque subiectum. natura, quæ & hoc aliquid est, & habitus quidam, ad quam ortu peruenitur: tertia quæ ex his constat, quæ eadem est in rebus singulis, ut Socrates, uel Callias. In nonnullis quidem non est hoc aliquid præter concretam essentiam, ut species domus, nō est nisi ars ipsa, neq; horum ortus est & interitus, sed alio modo sunt: nec sunt & constant domus quæ materia uacat, ualetudo, atque id omne quod arte efficitur, sed si sunt, in iis sunt quæ natura constant. Itaque dixit non malè Plato, species eorum esse, quæ natura sunt, si quidem horum sunt aliæ species, ut ignis, caro, caput. Sunt enim materies omnia, & ultima, eius essentiæ, quæ maximè essentia dicitur. Atque eæ quidem causæ, quæ motum afferunt, sunt antecedentes. quæ autem ut ratio & forma sunt, simul sunt, & constāt. Cùm enim homo curatur, tum etiam ualetudo est: & cùm figura æneæ sphæræ est, simul etiam est sphæra ænea. Num autem aliquid pòst remaneat, uidendum est. Nihil enim prohibet in quibusdam, ut si animus eiusmodi est, non omnis quidem, sed mens ipsa. Neque enim fortaßis fieri potest, ut omnis remaneat. Perspicuum est igitur his quidem non cogi nos ideas siue species esse concedere. Homines enim singuli singulos homines generant. Eadem etiam ratio est artium. Medicina enim ratio est ualetudinis.

Cap. 4. *Causæ autē & principia est quatenus alia aliorū sint, est quatenus non eadē sint omnium, si quis uniuersè & in totum dicat, & proportione. Quærat enim aliquis, utrum*

diuersæ

diuersa, an eadem principia sint & elementa essentiarum, atq; eorum quæ cum aliquo conferuntur: & uniuscuiusque cæterarum categoriarum eodem modo. At absurdum est, si eadem sint omnium. Isto enim pacto ex iisdem ea quæ cum aliquo conferuntur & essentia constabũt. Quid ergo hoc erit? Nam præter essentiam cæteráſque categorias, nihil commune erit. Atqui prius est & antiquius elementum iis quorum elementum est. Nec uerò essentia elementum est eorum quæ cum aliquo conferuntur, nec ullum horum essentiæ. Præterea quî eadem omnium elementa esse possunt? Elementum enim nullum idem quod id quod ex elementis constat, esse ullo modo potest, ueluti, exempli causa, A uel B, idem quod A B. neque igitur fieri potest, ut ullum elementum eorum quæ intelligentia & ratione continentur, ut unum, & id quod est, elementum sit omnium: præsertim cùm hæc ipsa in unaquaque etiam natura quæ ex multis concreta est, reperiantur. Nihil igitur eorum essentia est, aut in iis quæ cum aliquo conferuntur. At necesse est. Non sunt igitur eadem elementa omnium. Num, quemadmodum diximus, est quatenus eadem sint, est quatenus non eadem? ueluti corporum quæ sensibus subiiciuntur, ut forma est calor, alioque modo frigus & priuatio. materia autem id quod primùm per se hæc ipsa esse potest: essentiæ uerò & hæc & ea quæ ex illis constant, quorum principia hæc sunt, aut si quid unũ ex eo quod calidum est & ex eo quod frigidum, ut caro, & os efficitur. Diuersum enim ab illis sit id quod ex his constat, necesse est. Atque horum quidem eadem & elementa & principia sunt: alia autem aliorum. Omnium autem hoc quidem modo eadem principia esse dici non possunt, proportione autẽ possunt, ut si quis tria principia esse dicat, formam, priuationem, & materiã. Sed

unum

unumquodque horum in quoque genere aliud & aliud est. ut in colore candor, nigror, & extremitas: lux, tenebræ, aër, ex his autem dies atq; nox. Quoniam autem non solùm ea quæ insita sunt, causæ dicuntur, sed ea etiam, quæ extrinsecus assumuntur, ut id quod motum affert & efficiens est: non est dubium quin aliud principium sit, aliud elementum. utrumq; autem causa est, & in ea principium diuiditur: quod uerò motũ affert, aut cohibet, principium est quoddam & essentia. Tria igitur elementa quidem sunt proportione, causæ autem & principia, quatuor. sed alia est in alia, primáq; causa efficiens & mouens, alia alij data est, ualetudo, morbus, corpus: id quod motum affert, medicina: forma; ordinis uacuitas huiusmodi, lateres: quod mouet, uis ædificandi. atque in hæc principium diuiditur. Quoniã autem in iis quæ natura cõstant, homo si id quod motum affert & efficit, in iis uerò quæ ratione fiunt, forma uel contrarium, quodam modo causæ tres erunt, hoc autem, quatuor. Nam & medicina ualetudo est quodammodo, & domus species architectura, & homo hominem procreat, & propterea, id quod est primum omnium, mouetque omnia.

Cap. 5. *Quoniam autem eorum partim seiungi possunt, partim non possunt, illa sunt in essentiis: ob eámq; causam hæc causæ sunt omnium, quòd sine naturis & essentiis affectiones motúsq; non extant. deinde erunt hæc animus fortaßis & corpus: uel mens, appetitus & corpus. Alio etiã modo qui ab analogia sumitur, eadẽ sunt principia, ut uis & actio. uerùm hæc etiam & alia aliorum sunt, & alio modo. In quibusdam enim idem aliàs re ipsa est, aliàs ui & potestate, ut uinum, aut caro, aut homo. (Sed hæc quoque in eas causas, quas enumeraui, cadunt. Nam & re ipsa forma est,*

si

si seiungi potest. & quod ex utroque constat, priuatio, ut tenebræ, uel quod ægrotat. materia autem ui est & potestate. Hæc enim est id quod utrumque fieri potest. Sed alio modo ui & re ipsa ea differunt, quorũ eadem materia non est, & quorum non est eadem, sed alia atque alia forma. ueluti hominis causa sunt elementa, ignis & terra quasi materia; & species æterna, & si qua alia extra assumitur, ut pater: & præter hæc, sol, orbis inflexus, quæ nec materia sunt, nec forma, nec priuatio, nec eiusdem speciei, sed mouent & efficiũt. Præterea animaduertendum est, causas alias esse uniuersales, alias non item. Prima autem omnium principia sunt id quod primum re ipsa est, & aliud quod primum est ui & potestate. Ac eæ quidem quas uniuersales appellauimus, nõ sunt in natura rerum. Res enim singulæ principia sunt singularum. Homo enim hominis est uniuersalis. At nemo homo est eiusmodi, sed Peleus Achillis principiũ est, tui pater, & hoc sit B: huius ipsius B, A. Omnino autem B, eius B quod omnino & absolutè est, A: tum ea quæ sunt essentiarum, sed aliæ sunt aliorum causæ & principia, quemadmodum dictum est, eorum quæ nõ sunt in eodem genere, colorum, sonorum, essentiarum, quantitatis. nisi proportione: & eorum quæ in eadem specie differunt, non specie quidem, sed quòd rerum singularum, ueluti alia est materia tua & forma, quod mouit, alia forma mea & materia: uniuersali autem ratione eadem sunt. Cum autem quæritur, quæ principia elementáq; sint essentiarum & eorum quæ cum aliquo conferuntur, & eorum quæ qualia sunt, eadémne sint, an alia & alia: non est dubium quin quoniam multis modis dicuntur, uniuscuiusque sint: si autem diuiduntur, non eadem, sed multa & uaria sint, & tamen eadem etiam omnium hoc modo, id est

quòd

quòd eiusdem rationis sint, nẽpe materia, forma, priuatio, & quod mouet: atque hoc modo essentiarum causæ quasi causæ sunt cæterarum omnium, propterea quòd eis sublatis tollantur. Præterea primum re ipsa est. Hoc autem modo prima diuersa sunt ea omnia contraria, quæ nec ut genera dicuntur, & multis modis dicuntur, ac materiæ. Quæ igitur rerum earum quæ sensibus subiiciuntur, principia sint, & quot, quóque modo eadem sint, & diuersa, diximus.

Cap. 6. *Quoniam autem tres essentiæ sunt, duæ naturales, & una immobilis, de hac dicendum est. Essentia quidem & natura æterna quædam immobilis sit necesse est. Nam & ea quæ sunt, essentiæ antecedunt, & si omnes intereunt, intereunt omnia. At fieri nõ potest, ut motus aut ortus sit, aut intereat (semper enim erat) & tempus. neque enim fieri potest, ut prius & posterius sit non extante tempore. Motus igitur etiam hoc modo cõtinuus & perpetuus erit, quo etiam tempus. quãdoquidem aut idem est tempus quod motus, aut certè quædam motus est affectio. Motus porrò continuus non est, nisi is qui per locum fit, atque huius is qui in orbem circúmque fertur. Nec uerò si quid est quod motum afferre aut facere poßit, nec agat, motus esse ullo modo potest. Quod enim uim habet faciendi, id non agere potest. Nihil ergo nõs adiuuabit, si essentias ac naturas æternas faciamus, quemadmodum quidam species faciunt, non extante principiq aliquo quod mutare & mouere poßit. Non igitur aut hæc, aut alia essentia præter species, satis erit, præsertim cum nisi operetur, non sit motus futurus. Præterea nec si operetur, eius autem essentia in ui & potestate cernatur. Neque enim perpetuus motus erit: quandoquidem id quod ui est & potestate, non*

esse potest. Principium igitur eiusmodi esse oportet, cuius essentia sit actio. Quinetiam materia uacare debent eiusmodi essentiæ. æternæ enim sint oportet, si modò etiam aliquid aliud æternum sit. Re ipsa igitur. Quanquam quæstio est. Omne enim quod agit, idem agere posse uidetur: quod autem potest, non omne agere. Vis igitur prior est. Atqui si hoc uerum est, nihil eorum quæ sunt, erit. Fieri enim potest ut ea sint, nondum autem erunt. Quinetiam siue ita est ut Theologi sentiunt; qui ex nocte & tenebris res ortas esse uolunt, siue ut physicis placet, simul erant omnia, idem incommodum sequitur. Qui enim mouebuntur, si causa nulla re ipsa erit? Nam neque materia se ipsa mouebit, sed uis ædificandi: neque sanguis menstruus aut terra, sed semina, humanúmque semen. Itaque nonnulli actionem semper esse uolunt, ut Leucippus & Plato. Semper enim motum esse dicũt, sed cur, & quẽ, nõn explicant, nec hoc modo, nec causam. Nihil enim in alterutrã partem mouetur, sed aliquid semper subesse debet, ut nunc natura quidem hoc modo, ui autem uel à mẽte, uel ab alio, illo modo. Quis etiam primus motus sit, non exponunt. magnopere enim refert, quisnam sit. Nec uerò Plato id quod se ipsum mouet, principium, quod interdum esse existimat, potest dicere. Animus enim posterius, & unà cum cælo, ut ipse ait, ortus est. Vim igitur actione priorem esse, eámque antecedere censere partim rectum est, partim non est: quo autem modo, diximus. Actionem autem priorem esse testis est Anaxagoras: mẽs enim est actio, & Empedocles, qui concordiam & discordiam ponit: & qui motum sempiternum esse uolunt, ut Leucippus. Non igitur erat confusa & indigesta rerum moles uel nox infinito interminatóque tempore, sed eadem semper aut in orbem redibant, uel alio

modo

modo, si uim actio antecedit. Ac si idem semper in orbem redit; aliquid permaneat oportet, quod eodem modo & statu operetur. Sin rerum ortus & interitus futurus est, aliud sit oportet, quod alio atque alio modo agat semper, Illo igitur modo per se, hoc per aliud agat necesse est. Aut ergo per aliud, aut per primum. per hoc igitur agat necesse est. Illud enim rursus & sibi & illi causa erit. Primũ igitur poni melius est, præsertim cum illud causa sit cur semper eodem modo res eueniant: cur autem alio atque alio modo, aliud, cur autem semper alio atque alio modo, utrumque. Ergo motus etiam ita se habent. Cur ergo alia quærenda sunt principia?

Cap. 7. *Quoniam autem & ita fieri potest, & si nõ ita, ex nocte, iísque quæ confusa sunt, & ex eo quod nõ est, res constabunt, explicari dissolui que hæc possunt, estque aliquid quod semper motúque qui finem non habet, cietur: quo in genere est conuersio. Idque non solùm ratione, sed etiam re est euidens. Primum igitur cælum æternum est. Aliquid ergo est etiam quod motum affert. Quoniámque est quod mouetur, & quod motum affert, profectò medium quiddam est, quod motum affert, nec mouetur: idque æternum est, essentia & actio. Mouet autem illo modo id quod sub appetitum cadit: quódque mente & ratione cernitur, mouet, nec mouetur: quorum prima eadem sunt. Sub appetitum enim cadit, quod bonum uidetur: sub uoluntatem autem primùm cadit id quod bonum est. Appetimus autem magis, quod uidetur, quàm uidetur, quod appetimus. principium enim est intelligentia mentísq; cognitio. mens uerò ab eo mouetur, quod sub eam cadit. Per se uerò alter ordo intelligentia & mente cerni potest, eiúsque ordinis prima est essentia & natura, cuius etiam ea est, quæ absolute atq;*

re

re ipsa est. Unum autem & simplex non idem sunt, propterea quòd unum modum mensurámq; declarat: simplex, quomodo illud se habeat. Quinetiam bonum & quod per se expetendum est, ad eundem ordinem pertinent: quódque primum est, idem semper est optimum, aut eandem rationem habet. Finem porrò in iis esse quæ non mouentur, diuisio declarat. Finis enim aliquorum est, quorum aliud est, aliud non est. Mouet autem ut id quod amatur, cum uerò mouetur, mouet cætera. Si quid igitur est, quod mouetur, id aliter etiam se habere potest. Itaque si primus orbis, actio etiam est, qua mouetur: profectò aliter se habere potest, id est mutare locum, etsi minus de statu suo & essentia dimoueri potest. Quoniam autem aliquid est, se ipsum mouet, quod idem & immobile est, & re ipsa est, id aliter se habere nullo modo potest. Nã cum motus qui per locum fit, prima sit mutatio, eiúsq; pars quædam conuersio, quod se ipsum mouet, ei quod in orbem circúmq; fertur, motum affert. Necessariò igitur est, atque hoc ipso quòd necessariò, etiam bene & præclarè se habet, atque ita demum principij nomen & uim obtinet. Quod enim necessarium est, tot modis dicitur. Aliud enim ui, quod contra naturalem appetitum: aliud sine quo id quod uirtutis & laudis est, extare non potest: aliud, id quod secus euenire non potest, sed omnino unóq; modo se habet. Ergo ex tali principio tum cælum aptum est & pendet, tum natura. Vitam uerò optimam traducit, qualem nos breui paruóq; tempore. Sic enim illud semper est, (nos enim non possumus) quandoquidem ei sua actio uoluptati est: ob eámque causam, uigiliæ, sensus perceptio & intelligẽtia maximam uoluptatem oblectationémq; afferunt: expectatio autem, & recordatio horũ ipsorũ causa & nomine maxima lætitia afficiunt.

Intelligentia porrò quæ per se est, in eo uersatur quod est optimum: & ut quæque per se est maximè, ita maximè eius est quod est præstantissimum. Mens uerò se ipsa intelligit & cernit, eius quod animo cernitur & ratione intelligitur, assumptione. Intelligitur enim hoc ipso quòd seipsam tangit & intelligit. Itaq; idem est mens, & quod mente & ratione intelligitur. Mens enim eius quod animo cernitur, atque essentiæ receptaculum est: quod cum habet, operatur. Quocirca illud magis quàm hoc diuinū illud est quod habere mens uidetur: rerúmq; cognitione & contemplatione nihil iucundius est, nihil melius. Quòd si Deus hoc modo bene affectus est semper, quo nos interdum sumus, profectò admirationem excitat, eóque maiorem, si magis eo animo est constitutus. Atqui ita est. Vita quoque ei suppetit. Vita enim est mentis actio. Ille autem actio est. Illius porrò actio quæ per se est, uita est & optima, & æterna. Atqui Deum animal esse & æternum & præstantissimum dicimus. Vita igitur & æuum continuum atq; perpetuum Deo suppetit. Est enim hoc Deus. Qui autem in ea sententia sunt, ut putent, quemadmodum Pythagorei & Speusippus, id quod optimum pulcherrimúmque sit, non esse principium, propterea quòd & eorū quæ ex terra oriuntur, & animalium principia causæ sint: quod uerò bonum est & quod perfectum in iis sint, quæ ex illis orta sunt, falso putant. Semen enim ex aliis est, quæ prius perfecta sunt, nec primum eorū semen est, sed quod perfectum est. Velut exempli causa, hominem aliquis semine priorem & antiquiorem esse dicat, non eum quidem qui ex eo procreatus sit, sed alium à quo semen fluxerit. Ex iis ergo quæ diximus, perspicuum est, naturam & essentiam quandam esse æternam, quæ & ab omni motu soluta ac libera sit, &

secreta

ſecreta ab iis quæ ſubiiciuntur ſenſibus. Hoc autem etiam *demonſtratum eſt, hanc ipſum naturam magnitudinem habere non poſſe, ſed partibus carere, nec poſſe diuidi.* Motum enim *affert infinito tempore.* Nihil autem *finitum infinitam uim habet.* Quoniam *autem magnitudo omnis aut interminata aut determinata & finita eſt, finitā quidem hac de cauſa magnitudinem non habebit: interminatam porrò, quòd nulla eſt prorſus interminata magnitudo.* Hoc *etiam demonſtratum eſt, in hanc eandem naturam nec uim ullam externam ſiue affectionem cadere poſſe, nec commutationem. Cæteri enim motus omnes poſteriores ſunt eo, quo res loco mouetur.* Perſpicuum *eſt quidem, cur hæc ita ſe habent.*

Vna *autem eiuſmodi eſſentia ponenda ſit, ánne plures, & quot, ignorare minimè debemus, ſed commemorare etiam aliorum ſententias, propterea quòd de multitudine nihil, quod quidem certum apertúmque ſit, tradiderunt.* Sententia *enim eorum qui ideas, id eſt ſpecies ponunt, nihil proprium in quo uerſetur, tractat.* Qui *enim ſpecies inuehunt, eas numeros eſſe cenſent: de numeris uerò interdum ita diſputant, quaſi infiniti ſint: interdum eos uſque ad decem certos & finitos eſſe uolunt: cur autem numerorum multitudo tanta ſit, nihil demonſtratione, id eſt neceſſaria ratione concludunt.* Nobis *autem ex iis quæ poſita & conſtituta ſunt, concludendum eſt differendo.* Principium *enim, quódque eorum quæ ſunt primum eſt, nullo motu cieri nec per ſe, nec per aliud poteſt; ſed pulſu eo qui primus, perpetuus & unus eſt, aliud agitat.* Quoniam *autem id quod mouetur, ab aliquo neceſſe eſt motu cieri, atq; id quod primùm mouet, ab omni motu liberum ac ſolutum per ſe eſſe, motúmque æternum ab eo quod æternum* Cap. 9.

est, unúmq; ab uno proficisci: uidemus uerò præter simplicem uniuersi motum, quem primam naturam, eámque immobilem afferre dicimus, alios motus qui errantium stellarum sunt, æternos esse: (æternum enim & à statu quieteque uacuum est rotundum corpus, quod quidem in physicis docuimus) profectò unusquisq; etiam horum motuum & ab eo quod per se immobile sit, & ab æterna perpetuáq; natura proficiscatur necesse est. Nam & stellarum natura æterna quædã essentia est, & quod eis motum affert, æternum est, eóque prius est quod mouetur, & essentiam necesse est esse, quod essentiam antecedit. Perspicuum est igitur tot esse necessariò essentias, & perpetuas natura sua, & ab omni motu per se liberas, & magnitudinis ac molis expertes, ob eam causam, quam attuli. Ac illud quidem perspicuum est, esse naturas, earúmq; primam esse, ac secundam eo ordine, quem orbes stellarum in motu seruant. Orbium autem multitudo ex astrologia quæ philosophia una ex omnibus mathematicis scientiis cum hac coniunctißima est, spectari cognosciq; debet. Ea enim essentiam quæ sub sensum quidem cadit, sed æterna est, propositam habet in qua uersetur: cæteræ uerò, ut arithmetica & geometria, in essentia nulla uersantur. Ac multos quidem motus esse eorum quæ feruntur, iis etiam euidens est, qui mediocriter in hac re uersati sunt. Pluribus enim motionibus unà singulæ stellæ errantes feruntur. Quot autem sint, nunc quidem ea quæ nonnulli mathematici tradunt, cognitionis causa dicimus, ut animo certum quendam numerum poßimus comprehendere: cætera uerò partim nobis quærenda sunt, partim ij qui quærunt, interrogandi, num quid præter ea quæ dicta sunt, iis uideatur, qui hæc tractant: ac tum utrique amandi illi quidem erunt, eísque

gratia habenda, sed iis demum habenda fides, qui accuratius & diligentius tradiderunt. Eudoxus quidem solis & lunæ, utriusq; motum in tribus orbibus esse ponebat, quorum primus is esset, qui est inerrantibus stellis tributus, alter per medium signiferũ ferretur, tertius in eo qui in latitudine signorum inflexus est. In maiore autem latitudine inflexum esse eum in quo luna, quàm in quo sol feratur. Errantium porrò stellarum motus in quatuor orbibus esse ponebat: eorúmq; primum quidem & alterum eũdem qui illi essent, esse. Nam & eum inerrãtium esse quo omnes feruntur, & eum qui infra hunc collocatus est, ac in eo orbe medio qui signifer dicitur, motum suum habet, communem esse omnium. tertij uerò orbis omnium motum, uertices esse in medio signifero. quarti autem motum, ferri per eum qui ad huius medium inflexus est. Esse porrò tertij globi uertices reliquarum quidem stellarum proprios, Veneris autem & Mercurij eosdem. Calippus autem orbium quidem situm, id est spaciorum & interuallorum ordinem eundem quem Eudoxus ponebat: multitudinem autem Ioui quidem & Saturno eandem quam ille, tribuebat: soli uerò & lunæ duos præterea orbes adiungendos cẽsebat, si quis cælestium rerum rationem explicaturus esset. Vnicuique uerò reliquarum errãtium, unam. Necesse autem est, si omnes compositæ & aptæ inter se rerum cælestium descriptionem distinctionémq; effecturæ sint, in unaquaque earum quæ errant, alios orbes uno pauciores esse, qui reuoluant, & ad eundem locum restituant & reuocent primum orbem eius stellæ quæ semper infra illam locata sit. Ita enim demum errantium motus omnia facere potest. Quoniam igitur orbium in quibus ipsæ feruntur, alij octo, alij quatuor & uiginti sunt, horũ autem ij tantum reuerti

non debet, in quibus infimum astrum fertur: ij quidem qui orbes primarum duarum reuoluunt, sex erunt, ij autem qui orbes posteriorum quatuor, sedecim: omnes uerò tum ij qui eas ferunt, tum qui reuoluunt, quinque erunt & quinquaginta. Quòd si quis lunæ atque soli eos motus quos diximus, non addat & attribuat, orbes nouem & quadraginta omnes erunt. Sit igitur tanta multitudo orbium. Ita consentaneum est etiam essentiarum principiorúmque immobilium & eorum quæ sub sensum cadunt, tam magnum esse numerum existimare. Quod enim necesse est, iis relinquatur qui accuratius possunt dicere. Quòd si motus nullus in cælo esse potest, qui non ad motum astri pertineat, & præterea natura omnis atq; essentia, quæ ab omni ui externa affectionéue accipienda libera est, ac per se est, finem optimum adepta esse putanda est: profectò præter has alia natura nulla est, sed hic necessariò est essentiarum ac naturarum numerus. Si enim aliæ sunt, certè motum afferent, cùm mouendi causa sint institutæ. Sed alij motus præter eos quos enumeraui, esse non possunt: quod quidem ex iis quæ feruntur, consentaneum est iudicare. Si enim omne quod fert, eius causa, quòd fertur, esse solet, motúsque omnis qui per locum fit, est alicuius quod fertur, profectò motus nullus qui per locũ fit, ad se referetur, nec ad alium motum, sed astrorum erit gratia. Nam si motus motionis causa erit, illũ etiam ad alios referri oportebit. Quoniam igitur in infinitũ progredi non possunt, motus omnis alicui eorum diuinorũ corporũ quæ in cælo feruntur, ut fini accõmodabitur. Cælũ autem unũ esse hinc perspicuum est: quòd si plures cæli sint, quemadmodum plures homines, cuiusq; principiũ specie unum erit, numero multa. At ea omnia quæ numero multa sunt, materiam habent.

una est enim ratio eadémq; multorum, ut hominis. Socrates verò unus est. Ratio autem essentiáq; prima, quoniam actio est, materia caret. Vnum igitur & ratione & numero est id quod primo loco mouet, cùm ab omni motu solutum liberúmque sit. Id ergo etiam quod perpetuo continuóq; motu cietur, unum est tantummodò. Ita fit, ut unum modò cælum sit. Tradiderunt autem primi illi atque ueteres, fabulæ instar, reliquerúntq; posteris, hos cælos Deos esse, uniuersámque naturam à diuinitate contineri. Cætera verò iam ad uulgi persuasionem legúmque usum ac uitæ humanæ utilitatem conficta sunt. Figuram enim humanam eis tribuunt, quibusdámque aliis animalibus similes esse dicunt, aliáque quæ ex his sequuntur, similiáque sunt iis quæ diximus. Quorum si quis primum illud tantùm seligẽs acceperit, primas illas naturas & essentias ab eis in Deorum numero repositas esse, profectò diuinè hæc ab eis dicta esse censebit, &, quemadmodum uerisimile est, cùm plerumque inuenta quoad eius fieri potest, unaquæque & ars & philosophia, rursus intereat, has etiam illorum sententias usque ad hanc ætatem quasi reliquias saluas permansisse. Ac maiorum quidem nostrorum sententia, & quæ à primis illis hominibus tradita est, nobis hactenus solùm constitit.

Quæ autem de mente tradita accepimus, nonnullas habent dubitationes. Nam cùm rerum cælestium diuinum quiddam maximè uidetur, tum quemadmodum ita se habeat, dubitari quodã modo potest. Si enim nihil intelligit, sed eodẽ modo quo dormiẽs affecta est, quidnã in ea præclarum, quid eximium erit? sin intelligit, sed alterius dominatu tenetur, (neque enim intelligentia & actio, sed uis & Cap. 9.

potestas erit id quod est eius essentia) certè optima & præstantissima natura non erit: quandoquidem quicquid in ea honoris & præstantiæ inest, ex eo quòd intelligat, proficiscitur. Præterea siue mens est eius essentia, siue intelligentia, quid tandem intelligit? Nam aut semetipsam, aut aliquid aliud. Ac si quid aliud, uel idē semper, uel aliud atque aliud intelligit. Interéstne igitur, an nihil refert, id quod bonum est, an quiduis intelligat? an etiam absurdum est, eam de quibusdam cogitare? Perspicuum est igitur, id quod diuinitate uenerationéq; omnibus præstet, intelligere, neq; mutari. In peius enim fit mutatio, & quod tale est, motus est quidam. Ac primùm quidem si uis est, non intelligentia, consentaneum est, ut molestiam laborémq; ei afferat intelligentiæ cognitionísq; perpetuitas & continuatio. Deinde perspicuum est, aliquid aliud, nempe id quod intelligitur, mente fore præstantius. Intelliget enim & intelligentia ei conueniet, & quod deterrimū est intelligenti. Ita si hoc fugiendum est, (præstat enim non cernere quædam, quàm cernere) non erit id quod præstantissimum est, intelligentia. Se igitur ipsa intelligit, si quidem est id quod est optimum: éstque intelligentia, intelligentiæ intelligentia. Atqui in alia re semper & ars, & sensus & opinio, & ratio uersatur, in se autem uertuntur præter rē, quæ proponitur. Præterea si aliud est intelligere, aliud intelligi, utro eorum id quod uirtutis & laudis est conuenit? Neque enim idem est intelligentiam esse, & aliquid intelligi. Num in quibusdam scientia est ipsa res quæ scientia comprehenditur? in iis quidem artibus quarum omne opus est in faciendo, essentia & ratio sine materia: in iis autem quæ rem animo cernunt, ratio, res, & intelligētia. In iis igitur, quæ materia carent, quoniam non aliud est

id quod ratione intelligitur, aliud mens ipsa, idem erunt, eritque tius quod ratione intelligitur una intelligētia. Sed dubitatio etiam restat, si id quod ratione intelligitur, constet ex partibus: in totius enim partibus mutabitur: Num indiuiduum est id omne quod expers est materiæ, ueluti humana mens? an mens eorum quæ constant partibus, sic affecta est certo quodam tempore? neque enim hoc uel illo tempore, sed in quodam toto id quod optimū est omnium, cùm aliquid aliud sit, bene affectum est. Quare sic se habet in omni æternitate ipsa suiipsius intelligentia.

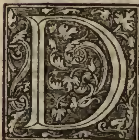
Videndū est etiam utro modo uniuersi natura quod bonum est & quod optimum omnium in se contineat: seiunctúmne quiddam, & ipsum per se, an ordine dispositum: an utroque modo, quemadmodum exercitus. Etenim in ordine bonum cernitur & dux, atq; hic magis. Neq; enim hic ad ordinem, sed ordo ad eum refertur. Omnium autem inter se quodam ordine, sed non eodem affecta sunt, & tenentur, ut nantia animalia, & uolatilia, & quæ è terra oriuntur: nec uerò ita se habent, quasi aliud cum alio nihil commercij habeat, sed est quippiam. ad unum enim ordine quodam omnia referuntur. Verùm quemadmodum in familia liberis nō licet quiduis agere, sed uel omnia, uel pleraq; præscripta sunt, mancipiis autem ac feris paulū quod in cōmune prosit, sed ferè quiduis, & ut res tulerit. (uniuscuiusque enim eorum natura tale principium est) omnibúsque necessitas obeundi sui muneris per se cuiq; imponitur: cæteráq; ita inter se affecta sunt, in quibus omnia cum toto aliqua societate iunguntur. Omnia autem incommoda uel absurda quæ sequātur eos qui aliter sentiunt, quæque afferant ij qui elegantius loquuntur, & in quibus leuißimæ quæstiones uersentur, non ignorare debemus. Omnes enim Cap.10

quod uim mouendi & efficiendi habet. Qui autem mathematicum numerum primum, atque ita semper cohærentem continuatámq; essentiam, & uniuscuiusque alia esse principia dicunt: ij & uniuersi naturam essentiámque aduentitiam faciunt (nihil enim aliam alia, siue sit, siue non sit, adiuuat, & principia multa. At rerum natura malè administrari non uult: & multorum dominatus ac principatus non est utilis. Vnus ergo sit princeps.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIber *Duodecimus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

*

Cap. 1. *E eorum essentia quæ sub sensum cadunt, quid sit, in physicis quidē quid materia, postea autem quid actio & forma sit, diximus. Quoniam autem hoc loco agitur, sit nécne sit natura & essentia quædam immobilis atq; æterna præter eas quæ sensibus subiiciuntur, & si est, quænam sit, primùm ea quæ ab aliis dicuntur, uidēda sunt ut si quid non rectè dicant, ne in iisdem erroribus uersemur: & si quod decretum nobis cum*

illis

illis commune sit, ne id priuatim nobis ipsis molestiam in disputãdo afferat. Praeclarè enim se res habeat, si quis alia melius dicat, alia non deterius. De his autem duae extant sententiae. Nam & mathematicas essentias quasdam esse dicunt, ut numeros, lineas, quaeque eiusdem generis sunt: & rursus species. Quoniam autem alij duo genera haec faciunt, species, & mathematicos numeros: alij uerò unam utrorumque naturam, aliíque nonnulli mathematicas solùm essentias esse contendunt: primùm de mathematicis uidendum est, ita tamen ut naturam aliam eis nullam attribuamus, ueluti, sint nécne species, & num eorum quae sunt principia & essentiae sint, nécne: sed ut de mathematicis tantùm quaeremus, síntne, an nõ sint, & si sunt, quomodo & quatenus sint. Deinde his constitutis separatim de ipsis formis planè, ac ferè legis causa disseremus. Peruulgatae enim sunt magna ex parte iis etiam libris qui ἐξωτερικοὶ inscripti sunt. Praeterea ad illam ipsam quaestionem maior pars sermonis accommodãda erit, cum uidebimus, síntne numeri & species eorum quae sunt principia & essentiae. Nam post species restat, ut hoc tertium uideatur. Necesse est autem, si mathematicae res sunt, eas uel in iis quae sensibus subiiciuntur, inesse, quemadmodum quidam sentiũt, uel seiunctas secretásq; esse ab iis quae sub sensum cadunt: qua etiam in sententia sunt nõnulli: uel si neutro modo sunt, an nõ sunt omnino, aut alio modo. Ita controuersia & quaestio nobis non in natura, sed in modo & qualitate uersabitur.

Ac eas quidem nõ posse inesse in iis quae sub sensum cadunt, commentitiúmq; esse hũc sermonem, docuimus & in quaestionibus quae à nobis principio positae sunt, quòd duo solida simul esse non possunt, & praeterea quòd eadem ratione Cap. 2.

tione aliæ tum facultates, tum naturæ in iis erũt, quæ subiiciuntur sensibus, nec ulla ab eis seiuncta erit & separata. Atq; hæc quidem suprà à nobis dicta sunt. Perspicuũ est autem ex eo præterea, quòd isto pacto nullum corpus diuidi poterit. In extremitatẽ enim diuidetur, & hæc in lineã, & hæc in punctum. Si ergo punctum diuidi non potest, nec linea potest: & si hæc, nec cætera poterunt. Quid ergo interest, síntne hæ naturæ eiusmodi, an nullæ omnino sint, sed in eis sint eiusmodi naturæ? Idem enim incommodum sequetur. Diuisis enim iis rebus quæ sensibus subiectæ sunt, diuidentur, aut certè ne eæ quidem quæ sub sensum cadũt. Nec uerò tales naturæ separatæ ac per se esse possunt. Nã si præter solida quæ sub sensum cadunt, erunt solida secreta, quæ ab his diuersa sint, & priora iis quæ sensibus subiiciuntur, profectò aliæ etiam extremitates, alia puncta, & lineæ præter extremitates, puncta atq; lineas secretæ sint necesse est. Eadem enim est ratio. Si hæc rursus præter solidorum mathematicorum extremitates, lineas & puncta, alia erunt seiuncta atque separata. priora enim sunt iis quæ concreta sunt, ea quæ nihil admixtũ, nihil concretum habẽt. Et si corporibus iis quæ sub sensum cadunt, alia quæ sub sensum non cadunt, priora & antiquiora sunt, eadem etiam ratione extremitatibus quæ in solidis immobilibus insunt, priores erunt eæ quæ per se eodémque modo se habent. Ita hæ extremitates, & lineæ dißimiles erunt iis quæ simul sunt in solidis separatis. Hæ enim unà sunt cum solidis quæ seiuncta sunt, illæ mathematicis sunt antiquiores. Rursus igitur harum extremitatum lineæ erunt, quibus alias lineas priores, aliáque puncta priora eadem ratione esse oportebit: atque his in prioribus lineis alia puncta priora erũt, quibus non iam alia priora sint. Quæ

quidē absurda coaceruatio est. Isto enim pacto solidorum quidem unū genus præter ea quæ sub sensum cadunt, eueniet, extremitatum tria, præter eas quæ sensibus subiiciuntur, unum earum quæ præter eas sunt, quæ sensus mouent, alterum earū quæ in mathematicis solidis insunt, tertium earum quæ seiunctæ sunt ab iis quæ insunt in mathematicis. triplices etiam lineæ, pūcta uerò quincuplicia sequuntur. In quibus igitur horum mathematicæ artes uersabuntur? non enim quidem certè in extremitatibus, lineis atque punctis, quæ in solidis immobilibus insint. Semper enim in iis quæ priora & antiquiora sunt, ars & scientia uersatur. Numerorum quoque eadem est ratio. Nam & præter singula puncta aliæ uniones erunt: & præter singulas res quæ sub sensum cadunt, & præter eas quæ ratione intelliguntur. Ita infinita mathematicorum numerorum genera erunt. Præterea quî ea quæ in quæstionibus exposuimus, explicari & discuti possunt? Ea enim in quibus astrologia uersatur, pari ratione seiuncta sunt ab iis quæ subiiciuntur sensibus: itémque ea quæ geometria tractat. Esse autem cælum, eiúsque partes quî possunt, aut quiduis aliud quod motu cietur? Quod fit etiam eodem modo in iis quæ optica, & quæ harmonica profitetur. Erit enim & uox & aspectus præter eas res quæ sensu percipiuntur, & præter singulas. Perspicuum est igitur, & alios sensus futuros, & alia quæ sub sensum cadunt. Cur enim hæc potius quàm illa? Quòd si hæc, animalia etiam erūt, siquidem etiam sensus. Præterea describuntur quædā uniuersè præter has essentias à mathematicis. Erit igitur etiā hæc quædam alia essentia, seiuncta, inter species, & ea quæ interiecta sunt, quæ quidem neque numerus est, neque puncta, neque magnitudo, neque tempus. Quod si fieri non potest

test, profectò illa quoque ab iis quæ sub sensum cadunt, seiuncta esse non possunt. Omnino autem cōtrà fit, quàm & ueri ratio postulet, & communis omnium opinio, si quis res mathematicorum ut naturas quasdam seiunctas, esse ponat. necesse est enim eas, quòd ita sint, priores esse magnitudinibus quæ sensibus subiiciuntur, & tamen reuera posteriores esse. Inchoata enim, & imperfecta magnitudo, & si ortu & origine prior est, tum posterior essentia. ueluti inanima inanimatis. Præterea quo tādem modo, & quando unū erunt mathematicæ magnitudines? Quæ enim hic sunt, uel animo, uel animi parte, aut aliquo alio eiusdē generis unum fiunt. Sin minus, magna ex parte dissoluuntur. Illis autem quæ diuiduæ quantæq; sunt, quæ causa sit cur unum sint, & coniunctæ maneant, etiam ortus earum declarat. Primùm enim longæ nascuntur & oriuntur, deinde in latitudinem excrescunt, postremò in altitudinem, ac tum denique finem perfectionémq; adeptæ sunt. Quòd si id quod origine posterius est, prius est essentia, corpus extremitate prius erit, & longitudine: eóq; magis id quod perfectum ac totum est, quòd fiat animatum. Linea autem animata, uel extremitas quonam pacto erit? Sensus enim nostros dignitas hæc longè multúmque superabit. Præterea corpus essentia est quædam, quādoquidem iam quodam modo perfectionem adeptum est. Lineæ autem, quomodo essentiæ erunt? neque enim ut species & forma quædam erunt, ueluti si forte animus illud sit, neque ut materia, ueluti corpus. Nihil enim uidetur ex lineis, extremitatibus, punctísque constare posse. Quòd si essentia quædam materia prædita esset, hoc profectò ei euenire posse uideretur. Ratione quidem priora erunt, non tamen omnia quæ ratione priora sunt, priora etiam sunt essentia. Ea enim essentia

ſentia priora ſunt, quæ ſeiuncta eſſentia ſuperant: ratione autem, ea quorum rationes ex rationibus exiſtunt: quæ quidem non ſimul ſunt. Si enim affectiones ab eſſentiis ſeiunctæ non ſunt, ut in eo quod mouetur, aut album eſt, homine albo id quod album eſt, ratione prius dicitur, non eſſentia: propterea quòd ſeiunctum eſſe non poteſt, ſed ſemper ſimul eſt cum toto. Totum autem uoco hominē album. Quare perſpicuū eſt, neq; id quod ex detractione dicitur, prius eſſe, nec poſterius id quod ex additione. Ex additione enim candoris homo albus dicitur. Satis quidem demōſtratū eſt, res mathematicas nec eſſentias eſſe potius quàm corpora ſint, nec priores eſſe eſſentia iis quæ ſub ſenſum cadunt, ſed ratione tantummodo, nec ſeiunctas alicubi eſſe poſſe. Quoniam autem ne in iis quidem quæ ſenſibus ſubiiciuntur, ineſſe poſſunt, hoc perſpicuum eſt, eas uel non eſſe omnino, uel quadam ex parte eſſe, ob eámque rem planè abſolutéque non eſſe. Multis enim modis eſſe aliquid dicimus.

Quemadmodum enim ea quæ uniuersè atque in totum in mathematicis dicuntur, in magnitudinibus numeríſque inſunt, nō tamen quæ ſeiuncta ſunt, ſed in his quidem ſunt, non autem quatenus ex materia conſtāt, aut diuidua ſunt: ſic perſpicuum eſt, magnitudinum etiam earum quæ ſub ſenſum cadunt, rationes eſſe & demonſtrationes, non tamen qua ex parte ſubiiciuntur ſenſibus, ſed quatenus ſunt eiuſmodi. Vt enim etiam quatenus ſolùm mouentur, multæ ſunt rationes, etiam ſi unumquodq; horum & eorum quæ eis cōueniunt, aliquid ſit: nec propterea neceſſe eſt, aliquid eſſe cum mouetur, quod ab eis quæ ſub ſenſum cadunt, ſeiunctum ſit, uel in eis naturam quandam ineſſe quæ ſecreta ſit: ita etiam in iis quæ mouentur, rationes erunt & ſcien- Cap. 3.

S tiæ

tiæ,non tamen quatenus mouētur,sed quatenus solùm sunt corpora:rursúsque quatenus & extremitates solùm sunt, & longitudines tantùm, & diuidua sunt, & indiuidua, situmque habent,& solùm diuidi non possunt. Quoniam igitur omnino uerè dici possunt non solū separabilia esse, sed ea etiam quæ non sunt separabilia, ueluti ea moueri: uerè etiam mathematicæ res omnino esse dici possunt, talésque esse quales esse dicunt. Et quemadmodum aliæ etiam artes ac sciētiæ omnino absoluteq; dici poßint in hac uel in illa re uersari,non in accidente, ueluti in re albā, si id quod salubre & salutare est,albū sit,sed quatenus salubre est,atque in illa re unaquæq; uersatur,cuius est,ut si rerum salubriū sit,in rebus salubribus,si uerò quatenus homo est, in homine: ita si accidat ut ea in quibus geometria uersatur,sub sensum cadant,non tamen quatenus sub sensum cadunt:propterea non in iis quæ sensibus subiiciuntur, uersabuntur mathematicorum artes & sciētiæ. quanquam ne in his quidem uersabuntur,si alia ab eis seiuncta & secreta sint. Multa autem rebus per se conueniūt,quatenus unūquodque tale conuenit:quandoquidem animal etiam quatenus fœmina est,& quatenus mas,has proprias habet affectiones:etiam si non sit ulla fœmina, aut mas, seiunctus ab animantibus. Quare etiam in longitudinibus & extremitatibus geometria illa quidem uersatur,sed tantùm quatenus longitudines sunt,& quatenus extremitates. Quantóq; in prioribus ratione ac simplicioribus uersatur, tantò magis id quod certum exploratúmque est, in se continet. In hoc autem id quod simplex est,cernitur. Itaq; certior est,si in eo quod magnitudine caret,uersatur, quàm si in eo quod habet magnitudinem, maximéque si motu non cieatur,quòd si motu cietur,eo cieatur,qui primus est. Simplex

plex enim est maximè, & huius pars ea quæ motus æquabilis dicitur. Eadem etiam ratio est harmonicæ & opticæ. Neutra enim uocem & aspectum quatenus uox & aspectus est, tractat, sed quatenus lineæ sunt ac numeri: & tamen earum hæc propriæ sunt affectiones. Quod etiam fit in mechanica eodem modo. Quocirca si quis hæc secreta & seiuncta ab accidentibus esse ponat, ac de iis quatenus talia sunt aliquid cognoscat & consyderet, non propterea ullo mendacio aut falso se inquinabit. quemadmodum nec si in terra depingat & delineet, pedalemque lineã non pedalem esse dicat. falsum enim in enunciationibus non inest. Ita autem denique optimè unaquæque res exquireretur, & consyderabitur, si quis id quod seiunctum nõ est, seiunctum à se ponat: id quod arithmeticus & geometra faciunt. Nam unum quidem & indiuiduum est homo, quatenus homo est: ille autem primum eum unum quiddã indiuiduum esse posuit, deinde uidit, num quid in hominẽ quatenus indiuiduus est, cadat. geometra uerò nec quatenus homo est, nec quatenus indiuiduus, sed quatenus solida, quæ quidem si etiam tum cùm nullo in loco indiuiduus erat, inerant in eo: perspicuum est etiam sine his ei quod in eum cadere potest, posse conuenire. Quare ob eam causam recte dicunt geometræ, ac de iis quæ sunt disserunt, eaq; sunt. Duobus enim modis id quod est dicitur, quod re ipsa est, & quod esse potest. Quoniam autem aliud bonũ est, aliud pulchrũ, (illud enim semper in actione cernitur, pulchrum autem etiam in iis quæ ab omni motu libera sunt) qui negant mathematicorum artes de pulchro uel bono loqui, errant. Loquuntur enim de eo, idque demonstrant maximè. Non enim si non nominant, res autem & rationes docent, propterea de eis nõ disserunt. Pulchritudinis autem maxi-

potestas erit id quod est eius essentia) certè optima & præstantißima natura non erit: quandoquidem quicquid in ea honoris & præstantiæ inest, ex eo quòd intelligat, proficiscitur. Præterea *siue mens est eius essentia, siue intelligentia, quid tandem intelligit?* Nam *aut semetipsam, aut aliquid aliud.* Ac *si quid aliud, uel idẽ semper, uel aliud atque aliud intelligit.* Interéstne *igitur, an nihil refert, id quod bonum est, an quiduis intelligat? an etiam absurdum est, eam de quibusdam cogitare?* Perspicuum *est igitur, id quod diuinitate uenerationéq; omnibus præstet, intelligere, neq; mutari.* In *peius enim fit mutatio, & quod tale est, motus est quidam.* Ac *primùm quidem si uis est, non intelligentia, consentaneum est, ut molestiam laborémq; ei afferat intelligentiæ cognitionísq; perpetuitas & continuatio.* Deinde *perspicuum est, aliquid aliud, nempe id quod intelligitur, mente fore præstantius.* Intelliget *enim & intelligentia ei conueniet, & quod deterrimũ est intelligenti.* Ita *si hoc fugiendum est, (præstat enim non cernere quædam, quàm cernere) non erit id quod præstantißimum est, intelligentia.* Se *igitur ipsa intelligit, si quidem est id quod est optimum: éstque intelligentia, intelligentiæ intelligentia.* Atqui *in alia re semper & ars, & sensus & opinio, & ratio uersatur, in se autem uertuntur præter rẽ, quæ proponitur.* Præterea *si aliud est intelligere, aliud intelligi, utro eorum id quod uirtutis & laudis est conuenit?* Neque *enim idem est intelligentiam esse, & aliquid intelligi.* Num *in quibusdam scientia est ipsa res quæ scientia comprehenditur? in iis quidem artibus quarum omne opus est in faciendo, essentia & ratio sine materia: in iis autem quæ rem animo cernunt, ratio, res, & intelligẽtia.* In *iis igitur, quæ materia carent, quoniam non aliud est*

id

id quod ratione intelligitur, aliud mens ipsa, idem erunt, eritque vius quod ratione intelligitur una intelligẽtia. Sed dubitatio etiam restat, si id quod ratione intelligitur, constet ex partibus: in totius enim partibus mutabitur: Num indiuiduum est id omne quod expers est materiæ, ueluti humana mens? an mens eorum quæ constant partibus, sic affecta est certo quodam tempore? neque enim hoc uel illo tempore, sed in quodam toto id quod optimũ est omnium, cùm aliquid aliud sit, bene affectum est. Quare sic se habet in omni æternitate ipsa suiipsius intelligentia.

Videndũ est etiam utro modo uniuersi natura quod bonum est & quod optimum omnium in se contineat: seiunctúmne quiddam, & ipsum per se, an ordine dispositum: an utroque modo, quemadmodum exercitus. Etenim in ordine bonum cernitur & dux, atq; hic magis. Neq; enim hic ad ordinem, sed ordo ad eum refertur. Omnium autem inter se quodam ordine, sed non eodem affecta sunt, & tenentur, ut nantia animalia, & uolatilia, & quæ è terra oriuntur: nec uerò ita se habent, quasi aliud cum alio nihil commercij habeat, sed est quippiam. ad unum enim ordine quodam omnia referuntur. Verùm quemadmodum in familia liberis nõ licet quiduis agere, sed uel omnia, uel pleraq; præscripta sunt, mancipiis autem ac feris paulũ quod in cõmune prosit, sed ferè quiduis, & ut res tulerit. (uniuscuiusque enim eorum natura tale principium est) omnibúsque necessitas obeundi sui muneris per se cuiq; imponitur: cæteráq; ita inter se affecta sunt, in quibus omnia cum toto aliqua societate iunguntur. Omnia autem incommoda uel absurda quæ sequãtur eos qui aliter sentiunt, quæque afferant ij qui elegantius loquuntur, & in quibus leuissimæ quæstiones uersentur, non ignorare debemus. Omnes enim Cap.10

ex contrariis faciunt omnia.nec in eo quòd omnia dicunt, nec quòd ex contrariis, rectè loquũtur, nec in quibus contraria insint, quomodo ex contrariis futura sint, dicunt. Contraria enim alia ab aliis pati non possunt. Hoc *autem consentaneè à nobis explicatur, ex eo quòd tertium est quiddam.* Nonnulli *autem alterum contrarium materiam faciunt, ueluti ij qui id quod dispar est, ei quod æquum, uel uni multa contraria esse ponunt. id quod etiam eodem modo explicatur. materia enim una nulli est cõtrarium.* Præterea *omnia mali communione præter unum tenebuntur, præsertim cùm malum ipsum alterum sit elementorum. Alij uerò bonum & malum principia non faciunt.* Atqui *in omnibus bonum principium est maximè.* Alij *hoc quidem rectè, quòd bonum ipsum principium esse uolunt, sed quo genere principiũ sit, utrùm ut finis, an ut quod motũm affert & efficit, an ut forma, minimè explicant.* Absurdè *autem fecit etiam* Empedocles. Concordiam *enim bonum esse uult, cum ea & efficiens principium sit. conciliat enim & contrahit: & materia, pars enim est eius quod concretum est.* Quòd *si idem etiam contingit, ut principium sit tum quasi materies, tum quasi efficiens, tamen eadem ratio non est. ex utro igitur concordia dicetur?* Absurdum *est etiam, discordiam non posse interire.* Atque *in hoc ipso mali natura cernitur.* Anaxagoras *autem bonum ipsum principium efficiens ponit.* Mens *enim mouet.* At *aliqua de causa mouet.* Aliud *igitur erit, nisi sit id quod dicimus. medicina enim ualetudo est quodammodo.* Hoc *etiam absurdum est, quòd bono & menti non fecerit contrarium.* Quanquam *omnes qui contraria ponunt, eis pro contrariis non utuntur, nisi siquis consentiat: nec quisquam, cur alia intereant, alia non in-*

tereant

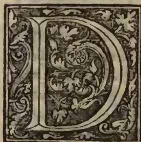
tereant, dicit. Ex iisdem enim principiis ea quæ sunt, faciūt omnia. præterea alij ex nihilo ea quæ sunt faciunt: alij ne cogantur, unum omnia uolunt esse. nemo etiam explicat, cur ortus semper futurus sit, nec quæ ortus causa sit. quin etiam ij qui duo principia faciunt, aliud principium quod sit maioris potestatis, coguntur ponere: itemque ij qui species inuehunt, aliud magis præcipuum esse, coguntur confiteri. Qua enim re ea quæ sunt illis participarūt, aut participant? Ac cæteri quidem sapientiæ præstantissimæque scientiæ aliquid esse contrarium, concedere coguntur: nos autem non cogimur. Neq; enim ei quod primū est omnium, quicquam contrarium est. Nam & ex materia constant, & potestate hæc ipsa sunt omnia cōtraria. Ignoratio autem contraria ad contrarium progreditur: cum eius quod primum est, contrarium nihil sit. Præterea nisi sint aliæ præter eas quæ sensibus subiiciuntur, principium non est, nec ordo, nec ortus, neque res cælestes, sed semper principium erit, id quod Theologis physicisque omnibus placet. Quòd si erunt species uel numeri, rei nullius causæ erunt. Sin erunt causæ, certè non erunt etiam motionis. Præterea quonā modo ex iis quæ magnitudine prædita non sunt, magnitudo constabit, quódque cohærentes partes habet? Numerus enim continuum nō faciet nec reddet, siue efficientis, siue formæ uim obtineat. nec uerò contrarium ullum efficiendi mouendíque uim habebit. Nam non esse poterit. Atqui effectio ui efficiendi posterior est. Non igitur ea quæ sunt, æterna sunt. At sunt. Aliquid ergo horum tollendum est, quod quatenus faciendum sit, diximus. Præterea síntne numeri unum, aut animus & corpus, omninóque species ac res ipsa, nec quisquā dicit, nec potest dicere, nisi fortè ita dicat, ut nos, eos eo principij genere hæc facere, quod

quod uim mouendi & efficiendi habet. Qui autem mathematicum numerum primum, atque ita semper cohærentem continuatámq; essentiam, & uniuscuiusque alia esse principia dicunt: ij & uniuersi naturam essentiámque aduentitiam faciunt (nihil enim aliam alia, siue sit, siue non sit, adiuuat, & principia multa. At rerum natura malè administrari non uult: & multorum dominatus ac principatus non est utilis. Vnus ergo sit princeps.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, Liber Duodecimus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.

*

Cap. 1.

E eorum essentia quæ sub sensum cadunt, quid sit, in physicis quidē quid materia, postea autem quid actio & forma sit, diximus. Quoniam autem hoc loco agitur, sit nécne sit natura & essentia quædam immobilis atq; æterna præter eas quæ sensibus subiiciuntur, & si est, quænam sit, primùm ea quæ ab aliis dicuntur, uidēda sunt ut si quid non rectè dicant, ne in iisdem erroribus uersemur: & si quod decretum nobis cum

illis

illis commune sit, ne id priuatim nobis ipsis molestiam in disputãdo afferat. Praeclarè enim se res habeat, si quis alia melius dicat, alia non deterius. De his autem duae extant sententiae. Nam & mathematicas essentias quasdam esse dicunt, ut numeros, lineas, quaeque eiusdem generis sunt: & rursus species. Quoniam autem alij duo genera haec faciunt, species, & mathematicos numeros: alij uerò unam utrorumque naturam, aliique nonnulli mathematicas solùm essentias esse contendunt: primùm de mathematicis uidendum est, ita tamen ut naturam aliam eis nullam attribuamus, ueluti, sint nécne species, & num eorum quae sunt principia & essentiae sint, nécne: sed ut de mathematicis tantùm quaeremus, sintne, an nõ sint, & si sunt, quomodo & quatenus sint. Deinde his constitutis separatim de ipsis formis planè, ac ferè legis causa disseremus. Peruulgatae enim sunt magna ex parte iis etiam libris qui ἐξωτερικοὶ inscripti sunt. Praeterea ad illam ipsam quaestionem maior pars sermonis accommodãda erit, cum uidebimus, sintne numeri & species eorum quae sunt principia & essentiae. Nam post species restat, ut hoc tertium uideatur. Necesse est autem, si mathematicae res sunt, eas uel in iis quae sensibus subiiciuntur, inesse, quemadmodum quidam sentiũt, uel seiunctas secretásq; esse ab iis quae sub sensum cadunt: qua etiam in sententia sunt nõnulli: uel si neutro modo sunt, an nõ sunt omnino, aut alio modo. Ita controuersia & quaestio nobis non in natura, sed in modo & qualitate uersabitur.

Ac eas quidem nõ posse inesse in iis quae sub sensum cadunt, commentitiúmq; esse hũc sermonem, docuimus & in quaestionibus quae à nobis principio positae sunt, quòd duo solida simul esse non possunt, & praeterea quòd eadem ratione Cap. 2.

tione

tione aliæ tum facultates, tum naturæ in iis erũt, quæ subiiciuntur sensibus, nec ulla ab eis seiuncta erit & separata. Atq; hæc quidem suprà à nobis dicta sunt. Perspicuũ est autem ex eo præterea, quòd isto pacto nullum corpus diuidi poterit. In extremitatẽ enim diuidetur, & hæc in lineã, & hæc in punctum. Si ergo punctum diuidi non potest, nec linea potest: & si hæc, nec cætera poterunt. Quid ergo interest, síntne hæ naturæ eiusmodi, an nullæ omnino sint, sed in eis sint eiusmodi naturæ? Idem enim incommodum sequetur. Diuisis enim iis rebus quæ sensibus subiectæ sunt, diuidentur, aut certè ne eæ quidem quæ sub sensum cadũt. Nec uerò tales naturæ separatæ ac per se esse possunt. Nã si præter solida quæ sub sensum cadunt, erunt solida secreta, quæ ab his diuersa sint, & priora iis quæ sensibus subiiciuntur, profectò aliæ etiam extremitates, alia puncta, & lineæ præter extremitates, puncta atq; lineas secretæ sint necesse est. Eadem enim est ratio. Si hæc rursus præter solidorũ mathematicorum extremitates, lineas & puncta, alia erunt seiuncta atque separata. priora enim sunt iis quæ concreta sunt, ea quæ nihil admixtũ, nihil concretum habẽt. Et si corporibus iis quæ sub sensum cadunt, alia quæ sub sensum non cadunt, priora & antiquiora sunt, eadem etiam ratione extremitatibus quæ in solidis immobilibus insunt, priores erunt eæ quæ per se codémque modo se habent. Ita hæ extremitates, & lineæ dißimiles erunt iis quæ simul sunt in solidis separatis. Hæ enim unà sunt cum solidis quæ seiuncta sunt, illæ mathematicis sunt antiquiores. Rursus igitur harum extremitatum lineæ erunt, quibus alias lineas priores, aliáque puncta priora eadem ratione esse oportebit: atque his in prioribus lineis alia puncta priora erũt, quibus non iam alia priora sint. Quæ

quidem

quidẽ absurda coaceruatio est. Isto enim pacto solidorum quidem unũ genus præter ea quæ sub sensum cadunt, eueniet, extremitatum tria, præter eas quæ sensibus subiiciuntur, unum earum quæ præter eas sunt, quæ sensus mouent, alterum earũ quæ in mathematicis solidis insunt, tertium earum quæ seiunctæ sunt ab iis quæ insunt in mathematicis. triplices etiam lineæ, pũcta uerò quincuplicia sequuntur. In quibus igitur horum mathematicæ artes uersabuntur? non enim quidem certè in extremitatibus, lineis atque punctis, quæ in solidis immobilibus insint. Semper enim in iis quæ priora & antiquiora sunt, ars & scientia uersatur. Numerorum quoque eadem est ratio. Nam & præter singula puncta aliæ uniones erunt: & præter singulas res quæ sub sensum cadunt, & præter eas quæ ratione intelliguntur. Ita infinita mathematicorum numerorum genera erunt. Præterea quî ea quæ in quæstionibus exposuimus, explicari & discuti possunt? Ea enim in quibus astrologia uersatur, pari ratione seiuncta sunt ab iis quæ subiiciuntur sensibus: itémque ea quæ geometria tractat. Esse autem cælum, eiúsque partes quî possunt, aut quiduis aliud quod motu cietur? Quod fit etiam eodem modo in iis quæ optica, & quæ harmonica profitetur. Erit enim & uox & aspectus præter eas res quæ sensu percipiuntur, & præter singulas. Perspicuum est igitur, & alios sensus futuros, & alia quæ sub sensum cadunt. Cur enim hæc potius quàm illa? Quòd si hæc, animalia etiam erũt, siquidem etiam sensus. Præterea describuntur quædã uniuersè præter has essentias à mathematicis. Erit igitur etiã hæc quædam alia essentia, seiuncta, inter species, & ea quæ interiecta sunt, quæ quidem neque numerus est, neque puncta, neque magnitudo, neque tempus. Quod si fieri non potest

test, profectò illa quoque ab iis quæ sub sensum cadunt, seiuncta esse non possunt. Omnino autem cõtrà fit, quàm & ueri ratio postulet, & communis omnium opinio, si quis res mathematicorum ut naturas quasdam seiunctas, esse ponat. necesse est enim eas, quòd ita sint, priores esse magnitudinibus quæ sensibus subiiciuntur, & tamen reuera posteriores esse. Inchoata enim, & imperfecta magnitudo, & si ortu & origine prior est, tum posterior essentia. ueluti inanima inanimatis. Præterea quo tãdem modo, & quando unũ erunt mathematicæ magnitudines? Quæ enim hic sunt, uel animo, uel animi parte, aut aliquo alio eiusdẽ generis unum fiunt. Sin minus, magna ex parte dissoluuntur. Illis autem quæ diuiduæ quantæq; sunt, quæ causa sit cur unum sint, & coniunctæ maneant, etiam ortus earum declarat. Primùm enim longæ nascuntur & oriuntur, deinde in latitudinem excrescunt, postremò in altitudinem, ac tum denique finem perfectionémq; adeptæ sunt. Quòd si id quod origine posterius est, prius est essentia, corpus extremitate prius erit, & longitudine: eóq; magis id quod perfectum ac totum est, quòd fiat animatum. Linea autem animata, uel extremitas quonam pacto erit? Sensus enim nostros dignitas hæc longè multúmque superabit. Præterea corpus essentia est quædam, quãdoquidem iam quodam modo perfectionem adeptum est. Lineæ autem, quomodo essentiæ erunt? neque enim ut species & forma quædam erunt, ueluti si forte animus illud sit, neque ut materia, ueluti corpus. Nihil enim uidetur ex lineis, extremitatibus, punctísque constare posse. Quòd si essentia quædam materia prædita esset, hoc profectò ei euenire posse uideretur. Ratione quidem priora erunt, non tamen omnia quæ ratione priora sunt, priora etiam sunt essentia. Ea enim essentia

sentia priora sunt, quæ seiuncta essentia superant: ratione autem, ea quorum rationes ex rationibus existunt: quæ quidem non simul sunt. Si enim affectiones ab essentiis seiunctæ non sunt, ut in eo quod mouetur, aut album est, homine albo id quod album est, ratione prius dicitur, non essentia: propterea quòd seiunctum esse non potest, sed semper simul est cum toto. Totum autem uoco hominē album. Quare perspicuū est, neq; id quod ex detractione dicitur, prius esse, nec posterius id quod ex additione. Ex additione enim candoris homo albus dicitur. Satis quidem demōstratū est, res mathematicas nec essentias esse potius quàm corpora sint, nec priores esse essentia iis quæ sub sensum cadunt, sed ratione tantummodo, nec seiunctas alicubi esse posse. Quoniam autem ne in iis quidem quæ sensibus subiiciuntur, inesse possunt, hoc perspicuum est, eas uel non esse omnino, uel quadam ex parte esse, ob eámque rem planè absolutéque non esse. Multis enim modis esse aliquid dicimus.

Quemadmodum enim ea quæ uniuersè atque in totum in mathematicis dicuntur, in magnitudinibus numerísque insunt, nō tamen quæ seiuncta sunt, sed in his quidem sunt, non autem quatenus ex materia constāt, aut diuidua sunt: sic perspicuum est, magnitudinum etiam earum quæ sub sensum cadunt, rationes esse & demonstrationes, non tamen qua ex parte subiiciuntur sensibus, sed quatenus sunt eiusmodi. Vt enim etiam quatenus solùm mouentur, multæ sunt rationes, etiam si unumquodq; horum & eorum quæ eis cōueniunt, aliquid sit: nec propterea necesse est, aliquid esse cum mouetur, quod ab eis quæ sub sensum cadunt, seiunctum sit, uel in eis naturam quandam inesse quæ secreta sit: ita etiam in iis quæ mouentur, rationes erunt & scien- Cap. 3.

tiæ,non tamen quatenus mouētur,ſed quatenus ſolùm ſunt corpora:rurſúſque quatenus & extremitates ſolùm ſunt, & longitudines tantùm, & diuidua ſunt, & indiuidua, ſitúmque habent,& ſolùm diuidi non poſſunt. Quoniam igitur omnino uerè dici poſſunt non ſolū ſeparabilia eſſe, ſed ea etiam quæ non ſunt ſeparabilia, ueluti ea moueri: uerè etiam mathematicæ res omnino eſſe dici poſſunt, taléſque eſſe quales eſſe dicunt. Et quemadmodum aliæ etiam artes ac ſciētiæ omnino abſolutè que dici poßint in hac uel in illa re uerſari,non in accidente, ueluti in re alba, ſi id quod ſalubre & ſalutare eſt,albū ſit,ſed quatenus ſalubre eſt,atque in illa re unaquæq; uerſatur,cuius eſt,ut ſi rerum ſalubriū ſit,in rebus ſalubribus,ſi uerò quatenus homo eſt, in homine: ita ſi accidat ut ea in quibus geometria uerſatur,ſub ſenſum cadant,non tamen quatenus ſub ſenſum cadunt:propterea non in iis quæ ſenſibus ſubiiciuntur, uerſabuntur mathematicorum artes & ſciētiæ. quanquam ne in his quidem uerſabuntur,ſi alia ab eis ſeiuncta & ſecreta ſint. Multa autem rebus per ſe conueniūt,quatenus unumquodque tale conuenit:quandoquidem animal etiam quatenus fœmina eſt,& quatenus mas,has proprias habet affectiones:etiam ſi non ſit ulla fœmina, aut mas, ſeiunctus ab animantibus. Quare etiam in longitudinibus & extremitatibus geometria illa quidem uerſatur,ſed tantùm quatenus longitudines ſunt, & quatenus extremitates. Quantóq; in prioribus ratione ac ſimplicioribus uerſatur, tantò magis id quod certum exploratúmque eſt, in ſe continet. In hoc autem id quod ſimplex eſt, cernitur. Itaq; certior eſt,ſi in eo quod magnitudine caret,uerſatur, quàm ſi in eo quod habet magnitudinem, maximéque ſi motu non cieatur. quòd ſi motu cietur,eo cieatur,qui primus eſt.Simplex

Cap. 3.

plex enim est maximè, & huius pars ea quæ motus æquabilis dicitur. Eadem etiam ratio est harmonicæ & opticæ. Neutra enim uocem & aspectum quatenus uox & aspectus est, tractat, sed quatenus lineæ sunt ac numeri: & tamen earum hæc propriæ sunt affectiones. Quod etiam fit in mechanica eodem modo. Quocirca si quis hæc secreta & seiuncta ab accidentibus esse ponat, ac de iis quatenus talia sunt aliquid cognoscat & consyderet, non propterea ullo mendacio aut falso se inquinabit. quemadmodum nec si in terra depingat & delineet, pedalem que lineã non pedalem esse dicat. falsum enim in enunciationibus non inest. Ita autem denique optimè unaquæque res exquiretur, & consyderabitur, si quis id quod seiunctum nõ est, seiunctum à se ponat: id quod arithmeticus & geometra faciunt. Nam unum quidem & indiuiduus est homo, quatenus homo est: ille autem primum eum unum quiddã indiuiduum esse posuit, deinde uidit, num quid in hominẽ quatenus indiuiduus est, cadat. geometra uerò nec quatenus homo est, nec quatenus indiuiduus, sed quatenus solida, quæ quidem si etiam tum cùm nullo in loco indiuiduus erat, inerant in eo: perspicuum est etiam sine his ei quod in eum cadere potest, posse conuenire. Quare ob eam causam recte dicunt geometræ, ac de iis quæ sunt disserunt, eáq; sunt. Duobus enim modis id quod est dicitur, quod re ipsa est, & quod esse potest. Quoniam autem aliud bonũ est, aliud pulchrũ, (illud enim semper in actione cernitur, pulchrum autem etiam in iis quæ ab omni motu libera sunt) qui negant mathematicorum artes de pulchro uel bono loqui, errant. Loquuntur enim de eo, idque demonstrant maximè. Non enim si non nominant, res autem & rationes docent, propterea de eis nõ disserunt. Pulchritudinis autem maxi-

ma genera sunt, ordo, apta compositio, & quod definitum certúmque est, quæ mathematicorum artes uel maximè docent. Quoniámque hæc multorum causæ uidētur esse, (ordinem dico & quod definitum est) perspicuum est eos de causa quæ ut pulchrum est causa, quodam modo loqui. Sed nos de his planius aliis locis dicemus. De mathematicis quidem, ea & esse in iis quæ sunt, & quemadmodum ac quatenus sint, & quomodo non priora, quomodo priora, hactenus.

Cap. 4. De ideis autem, primùm ipsa de specie sententia uidenda est, quæ nihil cum numerorum natura habet commercij, sed ita est, ut primi illi principiò censuerunt, qui species esse dixerunt. Orta est autem de ideis sententia, quòd ij qui eas posuerunt, adducti sunt ut Heracliteis dictis de ueritate crederent, quasi omnia quæ sub sensum cadunt, semper labantur & fluant. Itaque si scientia & prudentia alicuius rei futura sit, aliquas alias naturas præter eas quæ sensibus subiiciantur, quæ maneant, esse censebant oportere. Neque enim eorum quæ fluant, esse scientiam. Socrates autem cum in uirtutibus quæ morum sunt & uoluntatis, occupatus esset, primúsque hæc quid essent definire uniuersè uellet, (physica enim paulùm tantùm Democritus tractauerat, definierátq; quodam modo id quod calidum & frigidum est: Pythagorei uerò antea de paucis quibusdam dixerant, quorũ rationes ad numeros accommodabãt, ueluti quid sit tempus, quid iustũ, aut nuptiæ.) Socrates inquàm rectè essentias naturásq; rerũ quærebat. ratiocinari enim uolebat: ratiocinationũ autẽ essentia rei principiũ est. Vis enim differendi nõdum tum erat, ut possent etiã sine essentiæ cognitione cõtraria exquirere ac uidere, & num eadẽ ars uersaretur in contrariis. Duo enim sunt, quæ iure ac

merito Socrati tribui possunt, inductio & ratio uniuerse definiēdi. Vtrumq; enim horum in scientiæ cognitionísq; principio positū est. Sed Socrates quidem ea quæ uniuerse dicūtur, non seiungebat à rebus singulis, nec definitiones. Illi autem seiunxerunt, eásque res ideas, id est species nuncupauerunt. Quo factum est, ut ipsi eadē ratione, omnium ferè quæ uniuerse dicerentur, ideas ponere cogerentur: similiterque facerent, ut si quis, cum numerare uellet, si pauciora suppeterent, se non posse id facere putaret, sin plura faceret, numeraret. Maior enim est formarum numerus, quàm rerum singularum quæ sub sensum cadunt, quarum dum causas quærunt, ex his illuc progreßi sunt. Nam & in unoquoque eiusdem nominis sunt etiam præter essentias, & in multis aliis unum est tam in his, quàm in æternis. Præterea quibus rationibus species esse docentur, earum nulla uidentur esse. Nam cum ex quibusdam conclusio non sequitur, tum ex nonnullis etiam eorum, quorum species esse non putant, existūt. Rationibus enim quæ à scientiis artibúsque petuntur, species erunt omnium, in quibus artes scientiæq; uersantur: ex eo autem quòd unum in multis reperitur, erunt etiam negationū: & ex eo quòd aliquid eius quod interiit, intelligitur, eorum etiam quæ intereunt, erunt. Horum enim uisum est quoddam. Præterea firmißimarum rationum partim eorum etiam quæ cum aliquo cōferuntur, quorum nullum per se genus esse dicimus, species faciunt: partim tertium hominem inducunt. Quinetiam rationes quibus species defenduntur & confirmantur, ea tollunt funditus, quæ malint esse quàm ipsas species ij qui species ponunt. Sequitur enim non esse primum duernionem, sed numerum: & hoc prius esse id quod cum aliquo confertur, & quod per se est, omniáque quibus nonnulli

sententias de formis secuti, principiis repugnarunt. Praeterea opinione & sententia qua species esse censent, non solùm essentiarum species erunt, sed etiam multorum aliorum. Vna enim intelligentia non in essentiis modò, uerùm etiam in iis quae essentiae non sunt, uersatur: artésque & scientiae non solùm in essentia uersabuntur. Sexcenta etiam alia incommoda eiusdem generis sequuntur. Efficitur autem necessariò aut ex opinionibus quae de eis extant, si species communicari possunt, essentiarum tantùm esse formas. Neque enim per aliud aduētitiáque ui cum aliis communicantur, sed eatenus unaquaeque communicanda est, quatenus non de subiecto dicitur. ut si cum aliquo duplum communicatur, cum eo etiam aeternum duplum communicatur. sed per aliud aduentitiáque ui, propterea quòd duplo contigit, ut aeternum sit. Ita essentia species erunt. Hae enim & hîc & illic essentiam declarant. an aliquid est, esse aliquid praeter eas dicere, id quod unum est in multis? quòd si eadem est formarum, & eorum quae eis participant, forma, commune quiddam erit. Cur enim in duernionibus qui intereunt potius, & in duernionibus multis illis quidem, sed aeternis, duernio unum idémque erit, quàm in hoc & in quopiam? Sin non eadem sit species, solo nomine conuenient, non etiam ratione, similéque erit, ut si quispiam hominem tum Calliam, tum lignum uocaret, nulla habita ratione eorum communionis & commercij. Quòd si caetera quidem, communes rationes formis accommodari ponemus, ut ipsi orbi planam figuram reliquásque rationis partes, illa autē ei cuius erit addetur: num id omnino inane sit uidendum est. Cui enim adhibebitur, medióne, an plano, an omnibus? Omnia enim quae in essentia insunt, species sunt, ut animal & bipes. Perspicuum est etiam, ipsam

esse

esse aliquid, ueluti planam figuram esse naturam quandam quæ ut genus inerit in formis omnibus.

Hoc autem unũ ex omnibus maximè quæri potest, quodnam species adiumentum aut æternis naturis quæ sub sensum cadunt, afferant, aut iis quæ oriuntur & intereunt. Neque enim eis aut motus aut mutationis ullius causa sunt. Quin ne aliarum quidem rerum cognitionem scientiámq; adiuuant. (neque enim ipsæ earum essentia sunt: in eis enim inessent) neque ut sint faciunt, cum in iis quæ illis participant, non insint. Sic enim fortaßis causæ esse uidebuntur, ut candori candor admixtus. Sed ea ratio facilè refelli potest, qua Anaxagoras prior, Eudoxus autem posterior hæsitans utebatur, nonnullíque alij. Facile est enim multa etiam incommoda & quæ fieri non possunt, contra hanc sententiam conducere. Nec uerò ex formis sunt cætera ullo modo eorum qui afferri solent. Nam eas exemplaria esse dicere, cæteráque eis participare, uana & anilia est proferre, translationibúsque poetarum uti. Quid est enim quod ideas intuens agit? Potest etiam & esse & fieri quiduis non ad similitudinem atque simulachrum. Ergo & extante & non extante Socrate, aliquid tale qualis est Socrates, fiet. Simili ergo ratione perspicuum est, etiam si Socrates æternus sit, tamen fore eiusdem plura exemplaria. Ita etiam species: ueluti hominis animal & bipes, & prætere a ipse homo erit. Præterea nõ solũ eorum quæ sub sensum cadunt, sed sui etiam exemplaria sunt species: ut genus formarum suarum. Ita idem erit & exemplar & simulachrũ. Præterea fieri nõ posse uidetur, ut seorsum ac per se eßẽtia sit, & id cuius est essentia. Quo igitur modo species rerũ essentiæ, cum seorsum & per se sint, erunt? In Phædone autem species causæ cur res sint & cur Cap. 5.

fiant, esse dicuntur. Atqui formis extantibus, tamen non fiunt nec oriuntur, nisi sit causa efficiens: multáque alia fiunt, ut domus & annulus, quorum species esse negant. Perspicuum est igitur, illa etiam, quorum species esse uolunt, posse & esse & fieri à similibus causis, à quibus ea etiam quæ modò enumerata sunt, non ab ipsis formis. Sed contrà species & hoc modo, & aliis rationibus quæ magis dialecticam attingant, firmioresq; & subtiliores sint, licet multa colligere similia iis quæ uidimus.

Cap. 6. Quoniam autem de eis explicatum est, operæprecium est ea incommoda cognoscere, quæ ij suscipere coguntur, qui numeros, essentias, naturásque seiunctas esse, primásq; eorum quæ sunt causas esse confirmãt. Necesse est quidem, si numerus natura est quædam, nec ulla alia eius essentia est, sed hoc ipsum, ut quidam uolunt, primum quidem eius aliquid esse: quod autem potest esse, diuersæ esse speciei: idque uel in unionibus statim inest, commisceriq; potest unio quælibet cum quauis unione, uel continuò deinceps omnes etiam commisceri possunt, quæuis cum quibuslibet, cuiusmodi mathematicum numerum quidam esse dicunt. In mathematico enim nihil unio alia ab alia differt, nisi quòd aliæ commisceri possunt, aliæ non possunt. ut si post unum duernio primus est, deinde ternio, & ita reliqui numeri. Commisceri autem coniugique possunt in unoquoque numero uniones; ueluti eæ quæ in duernione insunt cum eius priore, & quæ in ternione, cum prima illius, itáq; in cæteris numeris. Quæ uerò in ipso duernione continentur, cum eis quæ in ipso ternione insunt, commisceri non possunt. Quod etiam in iis numeris qui deinceps sequuntur, contingit. Itaque mathematicus quidem numeratur, post unum duo, cum priore uno aliud unum: & tria, cum his duobus

unum

unum aliud: reliquúsque eodem modo. In hoc porrò unum duo alia, sine uno quod primũ est, & ternio præter duernionem, sequuntur. Similisq; est ratio cæterorum. Numerorum igitur alius esse debet talis, qualis is est qui expositus est: alius autem talis qualem mathematici tradũt, alius uerò is quem postremo loco nominaui. Præterea hi numeri aut seiuncti secretiq; esse debent à rebus ipsis, aut non seiũcti, sed in rebus quæ sub sensũm cadunt, non ita tamen ut primùm consyderabamus, sed ut ex numeris qui in rebus quæ sensibus subiiciũtur, insunt. aut eórum hic esse, ille non esse, aut omnes esse debent. Atque hi quidem modi soli sunt necessariò, quibus ipsi numeri esse possunt. Ferè autẽ unusquisque eorum etiam quibus unum principium, essentiam, elemẽtúmq; rerum omnium esse placet, & ex hoc aliquóq; alio esse numerum, aliquem ex his modis secutus est, nisi quòd omnes uniones inter se coniungi copularíque non posse dixit. quod euenit nec iniuria. Neque enim alius iam modus præter eos quos enumerauimus, esse ullo modo potest. Et alij quidem utrũq; numerum esse uolunt, ita tamen ut eum qui prius & posterius habeat, species esse dicant, mathematicum autem, præter species, & ea quæ sub sensum cadunt: & utrumq; seiunctum ac secretum ab iis quæ subiiciuntur sensibus. Aliis autem mathematicum solum, numerum esse primum eorum quæ sunt, placet, seiunctúmque à rebus quæ sub sensum cadũt. Pythagorei uerò unum mathematicum, non tamen seiunctum, sed ex eo essentias naturásque eas quæ sensus mouent, constare dicunt. Totum enim cælum ex numeris conficiunt, nisi quòd non ex monadicis, sed uniones magnitudine præditas esse existimãt. Quo autem modo primum unum quod magnitudine præditum est, concretum sit, ignorare dubitaréque uidentur.

Quidam uerò alius primum numerum illum formarum unum esse ponit: nõnulli autem & mathematicum & hunc eundem esse uolunt. Similis est etiam & longitudinum & extremitatum & solidorum ratio. Aliis enim alia mathematica esse placet, alia ea quæ species sequuntur. Eorum autem qui aliter sentiunt, ij quidem res mathematicas ponunt, & mathematicorum rationibus utuntur, qui & species numeros esse nolunt, & species esse negant. Alij uerò mathematicas illi quidem ponunt, sed mathematicorum more non disserunt. Nam nec diuidi omnẽ magnitudinem in magnitudines eis placet, nec quaslibet uniones esse duernionem. Monadicos autem numeros omnes esse ponunt, præter Pythagoreos eos, qui principium & elementum eorum quæ sunt, unum ipsum esse uolunt: illi uerò uniones magnitudine, iam ut dixi, præditas esse ponunt. Ex his quidem perspicuum est, quot modis de ipsis dici poßit, omnésque esse modos eos quos enumerauimus. Sunt autem omnia in iis quæ fieri non possunt atque incommoda, sed fortasse alia aliis maiora sunt.

Cap. 7. *Ac primùm quidem uidendum est, poßintne uniones, an non poßint inter se commisceri atque copulari: & si non possunt, utrum quemadmodum explicauimus. Nam quæuis quidem unio cum qualibet commisceri non potest: non possunt autem eæ quæ in ipso duernione insunt, cum illis copulari quæ in ipso ternione continentur: atque ita eæ quæ in quoque primo numero insunt, inter se coniugi non possunt. Ac si omnes quidem uniones coniungi possunt, similésque sunt, mathematicus numerus existit, unúsque tantùm, nec species numeri esse possunt. Qualis enim numerus ipse homo erit, uel animal, uel quæuis alia species? Vniuscuiusque enim species una est, ueluti ipsius hominis*

minis una, unáque alia ipsius animalis. Sunt autem similes infiniti & innumerabiles. Non igitur magis hic ternio ipse homo est, quàm quilibet. Quòd si species numeri non sunt, esse prorsus eædem non possunt. Ex quibus enim principiis species erunt? numerus enim ex uno existit & duernione qui non definitus est: ipsiúsq; numeri principia & elementa esse dicũtur. ordinéq; nec priores nec posteriores numeris eædem esse possunt. Sin uniones omnes cõiungi non possunt, & ita non possunt, ut quæuis cum quælibet non poßit, mathematicus hic esse numerus potest. Mathematicus enim ex non dißimilibus & differentibus constat, & quæ de eo docentur, ut in talibus accommodantur. nec illæ formarum. neque enim primus duernio ex uno erit & indefinito duernione. deinde ij numeri qui deinceps sequuntur, ut ferunt, duernio, ternio, & quaternio. Simul enim uniones quæ in primo duernione insunt, procreantur: siue, ut ei placet qui primus species esse dixit, ex disparibus, (cum enim exæquatæ essent, procreabantur) siue alio modo. Præterea si unio alia erit, atq; prior, prior etiam alia erit, quàm duernio qui ex his constat. Cum enim hoc quidẽ quod prius est, illud autem quod posterius, est aliquid, id etiam quod ex illis constat, hoc quidem prius, illo posterius erit. Præterea quoniam primum ipsum unũ est, deinde cæterorũ aliquid unũ primum est, fit, ut priores sint uniones, aut numeri qui ex iis constãt. ueluti in duernione tertiã erit unio antè, quã tria sint, & in ternione quarta & quinta, antè, quàm sint hi numeri. Nemo quidem hoc modo eorum uniones nõ posse componi dixit: consentaneum est autẽ ex illorũ principiis etiã ita rem se habere, etiã si ueritas fieri nõ posse clamet. Consentaneum est enim priores esse uniones, si quidẽ etiã pri-

ma est quædam unio, primúmque unum. Parique ratione düerniones, si quidem primus etiam est duernio. Primum enim consentaneum est, ac necesse aliquid secundum sequi, & si secundum, tertium: atque ita cætera quæ deinceps sequuntur. Fieri autem non potest, ut simul utrumque dicamus, & unionem post unum primam esse ac secundam, & primum duernionem. Isti uerò unionem quidem & unum primum faciunt, secundum autem & tertium, non item: primúmq; duernionem faciunt, secundum uerò & tertium non faciunt. Illud quoque perspicuum est, si uniones omnes permisceri inter se non possunt, fieri nō posse, ut ipse duernio sit, & ternio, cæteriq; numeri eodem modo. Siue enim non sunt dißimiles uniones, siue singulæ à singulis differūt, numerus additione numeretur necesse est. ueluti duernio cum uno alio uno addito, & ternio, alio uno addito, cū duobus: similiq; ratione quaternio. Quibus positis, numerorum ortus esse non potest, quemadmodum eum ex duernione unóque procreant. pars enim & duernio ternionis, & hic quaternionis efficitur. Quod etiam contingit in proximis eodem modo. At ex duernione primo infinitóque duernione quaternio procreabatur, duerniones duo præter ipsum duernionem. Quòd si hic duernio pars non est, alius præterea unus erit duernio, duernioq; & ex ipso uno & alio uno existet. Si autem hoc uerum est, certè alterum elementum duernio qui non est definitus, esse nullo modo potest. Vnionem enim unam, non duernionem certum ac definitum procreat. Iam uerò præter ipsum ternionem, duernionémq; ipsum, quonā modo alij terniones & duerniones erūt? quóq; pacto ex prioribus posterioribusq; unionibus cōstant? Hæc enim omnia tum cōmentitia sūnt, tum fieri nō potest ut primus duernio sit, deinde ipse

ternio. At necesse est, quandoquidem unum & duernio qui definitus non est, elementa erunt. Quòd si ea quæ sequuntur, fieri non possunt, fieri etiam non potest, ut hæc sint principia. Ergo si quæuis uniones à quibuslibet differant, necessariò & hæc sequuntur, & alia generis eiusdem. Si autem quædam in alio numero differunt, aliæ in eodem inter se solæ non differunt, hoc etiam pacto incommoda sequuntur. ueluti in decade ipsa decem insunt uniones. constat autem & ex his decas & ex duobus quinariis. Quoniam autem non quiuis numerus est ipsa decas, (neq; enim ex quibusuis quinariis cõstat, quemadmodum nec ex unionibus) necesse est differre inter se quæ in hac decade insunt uniones. Si enim non differũt, nec quinquerniones ex quibus decas constat, different. Quoniam autem differunt, different etiam uniones. Si uerò differũt, utrum non erunt quinquerniones alij, sed hi duo tantum, an erunt? Si non erunt, absurdum erit: sin erunt, quæ tandem decas constabit ex illis? Neque enim alia decas præter ipsam in decade reperitur. Quinetiam necesse est non ex quibuslibet duernionibus constare quaternionem. Duernio enim is qui definitus non est, sumpto, ut uolunt, certo ac definito duernione, duerniones duos procreauit. Eo enim sumpto, duorum effector fuit. Iam quonam pacto fieri potest, ut præter uniones duas duernio sit natura quædam, & præter uniones treis ternio? Nam aut alterum altero participabit, quemadmodum homo albus præter album & hominem. (horum enim est particeps) aut cum alterum alterius differentia est quædam, ut homo est præter animal & bipes. Præterea quædam tactu unum sunt, alia permixtione, nonnulla situ, quorum nihil unionibus ex quibus duernio & ternio constant, conuenire potest: sed quemadmodum homines

mines duo non unum aliquid præter utrumque sunt, sic etiam necessariò uniones: nec quia indiuiduæ sunt, different. Ob eã enim causam indiuidua etiã puncta sunt, & tamen præter duo nihil aliud est eorum duernio. Nec uerò ignorandum est, sequi ut priores posterioresque sint duerniones: itémq; cæteri numeri. Duerniones enim qui in quæ ternione insunt, simul esse faciamus. At iidem in octonario priores sunt, & quemadmodum duernio hos procreauit, sic hi quaterniones qui in ipso octernione cõtinentur. Ita fit, ut si etiã primus duernio est species, hi quoque species quædã sint futuræ. Eadem est etiã ratio unionũ. Quæ enim uniones in primo duernione insunt, quatuor eas quæ in se quaternio cõtinet, procreãt. Isto igitur pacto uniones omnes formæ fiunt: formæq; ex formis cõstabũt. Ex quo perspicuum est, fore, ut illa etiã, quorũ hæ formæ sunt, concreta sint. ueluti si quis, exempli causa animalia ex animalibus constare dicat, si horum species sunt, ex animãtibus species constabunt. Facere autem uniones dissimiles quoquo modo, omnino absurdum est, & cõmentitiũ. Commentitiũ uerò dico, id cui uis illata est hypothesis defendendæ gratia. Nam nec quãtitate, nec qualitate unionem ab unione differre cernimus: necesséque est aut parem esse numerum, aut imparem, cur omnẽ, tũ monadicum maximè. Ita si nec maior, nec minor est, par habetur. Quæ autem æqua sunt, nec differunt, eadem in numeris iudicamus. Alioqui nec duerniones qui in hac decade insunt, similes erũt, cum pares sint. Quæ enim causa ei erit, qui eos non differre dicat? Præterea si unio omnis, & unio alia duæ sunt, unio autem quæ ex ipso duernione est, & duernio qui ex ternione, erunt ex diuersis & dissimilibus, priórne erit ternione, an posterior? Prior autem potius necessariò uidetur esse

esse. Altera enim unio simul est cum ternione, simul autem cum duernione altera. Et nos quidem unum atque unum, siue paria sunt, siue disparia, ut bonum & malum, hominem & equum, duo esse omnino & plane existimamus. Ii autem qui ita sentiunt, ne uniones quidem existimant. Quòd si maior non est ipsius ternionis, quàm duernionis numerus, mirum est: sin maior est, perspicuum est parem etiam esse duernioni. ita hic à duernione ipso non differt. At fieri non potest, si quis numerus primus est, & secundus: nec species numeri erunt. Hoc enim ipsum rectè asserunt ij qui uniones non dissimiles esse uolunt: siquidē species erunt, quemadmodum antè dictum est. una enim est species. uniones uerò si non differunt, duerniones etiam & terniones non different. Itaque coguntur dicere, numerandum esse hoc modo, unum, duo, non sumpto cum eo qui inest. Neque enim origo erit ex duernione qui non definitus est: nec species esse potest. Inerit enim altera species in altera: omnesque species, unius partes sunt. Quocirca ad hypothesim rectè dicunt. omninò autem, non rectè. Multa enim tollunt funditus. Quoniam autem hoc ipsum aliquam dubitationem habere dicturi sunt, num quando numeramus hoc modo, unum, duo, tria, simul sumentes numeramus, an per partes, an utroque modo? Itaque ridiculum est, hanc ad tam magnam essentiæ differentiam distinctionémque reuocare.

Primúmque omnium operæpreciū est constituere, quænam sit numeri differentia & unionis, si qua est. Necesse est quidem ea aut quantitate differre, aut qualitate. Neutrum autem horū conuenire posse uidetur, nisi numero, quantitate. Quòd si etiam uniones quantitate differrent, numerus quoq; à numero differre is qui par est unionum Cap. 8.

multitud

multitudine. Præterea num primæ maiores sunt, an minores, ac deinde crescunt, an contrà. Hæc enim absurda sunt omnia. Quin ne qualitate quidem differre possunt. Nulla enim in eas posterius conuenire potest affectio: & in numero posterius qualitatem, quàm quantitatem cadere dicunt. Præterea nec ab uno hoc eis continget, nec à duernione: quandoquidem illud non est qualitate præditum, hic autem quantitate sit & qualitate. Hæc enim natura causa est, cur eorum quæ sunt multa sint. Quòd si fortè hæc aliquo alio modo se habent, id initio primùm ac maximè dicendum erat, explicandúmque de unionis differentia, maximè quidem cur necesse sit inesse, sin non inest, quam dicat. Perspicuum est igitur, si species numeri sint, nec uniones omnes permisceri posse, nec non permisceri inter se alterutro modo. Neque uerò ut quidam alij loquũtur de numeris, rectè dicitur. Hi autem sunt, qui species quidem nec planè esse, nec ut numeros quosdam esse existimant: res autem mathematicas esse, & numeros primos esse eorũ quæ sunt, eorúmque unum ipsum esse principium. Absurdum est enim unum quiddam primum esse unorum, ut ipsi putant, & duernionẽ duernionum, ternionúmq; ternionẽ non esse. Eadem est enim ratio omniũ. Ac si ita se ea quæ numerum attingunt habeãt, ponátq; aliquis esse mathematicũ numerum tantũmodo, profectò ipsum unũ uim principij nõ obtinet. Vnum enim eiusmodi ab aliis unionibus differat necesse est. Hoc autem si uerũ est, necesse etiam erit duernionum primum esse duernionem. Quod etiam in numeris qui deinceps sequuntur, continget eodem modo. Si autẽ unum ipsum principiũ est, necesse est potius, ita ut Platoni placebat, ea quæ ad numeros pertinent, se habere, eséque primum quendam duernionem ac ternionem, nec permisceri

posse

posse inter se numeros. Quòd si quis rursus hæc ponat, multa ex eo incommoda sequi docuimus. Atqui necesse est, aut illo, aut hoc modo rem se habere. Ita si neutro modo, seiunctus à rebus numerus esse ullo modo poterit. Ex quibus illud quoque perspicuum est, imperitißimè induci tertium modum, esse eundem numerum & formarum & mathematicum. Necesse est enim in unam sententiam duos errores cõuenire. Nam nec mathematicus numerus hoc modo esse potest, sed ita accidit, ut is qui propriè ac priuatim aliqua esse ponat, longa oratione utatur necessariò: & quæ incommoda eos sequuntur, qui ut species numeros esse dicunt, hæc etiam concedere cogitur. Pythagoreorum autem ratio partim pauciora incommoda habet, quàm quæ prius exposita sunt, partim etiã alia sua & propria. Nam & quòd faciunt numerum non seiunctum à rebus, multa tollunt quæ tolli non possunt: & corpora ex numeris constare, húncque numerum esse mathematicum, in iis est quæ fieri non possunt. Neque enim uerum est, indiuiduas esse magnitudines. Præterea ut quàm maximè hoc modo se res habeat, certè magnitudine præditæ non sunt uniones. Magnitudo porrò ex indiuiduis constare quî potest? Atqui arithmeticus numerus, monadicus est: illi autem ea quæ sunt numerum esse dicunt. percepta enim sic corporibus accommodant, quasi ex ipsis numeris constẽt. Quòd si necesse est, si quid est per se numerus eorũ quæ sunt, eum esse aliquo modo eorum qui expositi sunt, nec ullo eorum esse potest: profectò numeri talis quædam natura non est, qualem efficiunt ij qui eum à rebus seiunctum esse ponũt. Præterea num unaquæq; unio ex magno, ex paruo quæ æquata sint, constat, an altera ex magno, & paruo altera? Si ita est, nec ex elementis omnibus unumquodq; est, nec similes

t sunt

sunt uniones: præsertim cum in una magnum insit, in altera paruum, quod naturæ est contrarium. Præterea ex quæ in ternione insunt, quomodo se habent? una enim redũdat, sed fortaßis ipsum unũ medium propterea in numero impare faciunt. Si uerò utraq; unio ex utraq; ad parilitatem redacta constat, duernio quonã pacto una quædam natura ex magno paruóq; constabit? aut quid à ternione differet? Præterea unio duernione prior est. Ea enim sublata, duernio tollitur. Ea igitur & speciei species sit, quoniam specie prior est, & prior effecta sit necesse est. Ab aliquo igitur. Duernio enim qui nõ est definitus, duorum effector esse positus est. Præterea necesse est aut infinitũ numerum esse, aut finitum. Seiunctum enim à rebus numerum faciũt. Non igitur fieri potest, quin alterutrum conueniat. Illud quidem perspicuũ, infinitum esse non posse. Nam nec par numerus infinitus est, nec impar. Origo enim numerorum aut in pari aut in impari semper cernitur: dũ hoc quidem modo unum in parem cadit, impar oritur: dum autem illo modo duernio quidem cadit, is qui ab uno duplicatur, dum uerò sic impares cadunt, alius par oritur. Præterea si species omnis alicuius est, numeri autem species sunt, infinitus etiam alicuius erit species uel eorũ quæ sub sensum cadunt, uel aliorum. Atqui nec ex proposito, nec ratione id fieri potest: & tamen ita species constituunt. Sin finitus est, quousque tandem? Hoc enim dicendum est, non solùm esse, sed etiam quamobrem. Quòd si usq; ad decem numerus est, quemadmodum nonnulli uolunt, primùm quidem celeriter species interibunt, ueluti si ternio est ipse homo, ipse equus quisnam erit numerus? numerus enim est species usque ad decem. Necesse est igitur aliquos esse eorum qui in his sunt, præsertim cum hi essentiæ sint & species: interibunt

bunt tamen, propterea quòd animalis species aderunt. Simul autē perspicuum est, si hoc modo ternio est ipse homo, alios quoq; terniones futuros. similes enim sunt ij quos iisdem in numeris continēt. Ita homines innumerabiles erūt. Si enim unusquisque ternio, species est, unaquæque numeri species homo erit: sin minus, at certè homines. Et si minor pars est maioris, qui ex similibus unionibus constat, quas idem numerus complectitur, ipse autē quaternio alicuius: ut equi aut eius quod album est, species est, profectò homo equi pars erit, si homo sit duernio. Absurdum etiā illud est, decadis quidē speciem esse, hendecadis autem non esse, nec numerorū consequentiū. Præterea & sunt & fiūt quædam etiam eorū, quorū species nō sunt. Cur ergo non sunt etiā illorū species? Nō igitur species causæ sunt. Præterea alienum est, si numerus usq; ad decē, magis est aliquid, & species ipsius decadis, & tamen illius ut unius origo non est, huius autem est. Conantur autē hoc facere, quòd numerus perfectus sit usq; ad decē. Itaq; ea quæ sequūtur procreāt, ut inane, proportionem, impar, cæteráq; eiusdem generis intra decē. Alia enim principiis attribuunt, ut motum, statum, bonum, malū: alia autem numeris. Itaq; unum impar est. Si enim in ternione esset, quonam modo quinquernio impar? præterea magnitudines cæteráque generis eiusdem quousq; erunt? ut prima linea indiuidua, deinde duernio, tum etiā hæc usq; ad decē. Præterea si seiunctus est à rebus numerus, quæri potest, utrum antecedat, unúmne, an ternio, & duernio? Quatenus quidem cōcretus numerus est, unum antecedit: quatenus autem uniuersè dicitur, & species, numerus est prior. Vnaquæque enim unio numeri pars est quasi materia, numerus autem formæ locum obtinet: estq; partim rectus angulus acuto prior, quod in ratio

ne qua definitur, ineſt: eſt autem partim acutus, quòd pars eſt, & in eum diuiditur. Quatenus ergo acutus angulus, elementum, & unio materiæ uim obtinent, antecedunt: quatenus autem formæ & eſſentiæ quæ rationem attingit, angulus rectus prior eſt, totúmque quod ex materia & forma conſtat. Vtrumque enim uicinius eſt quàm forma, & id cuius ratio eſt: poſterius uerò eſt origine. Quo igitur modo unum ipſum principium dicitur? quòd non diuiduum eſt, ut aiunt, ſed indiuiduum, & uniuerſe dicitur & pars eſt, & elemētum, alio tamen & alio modo: illud quidem ratione, hoc tempore. Vtro igitur modo ipſum unum principium eſt? Nam, ut dixi, & rectus angulus recto, & hic recto uidetur antecedere, & uterque unus eſt. Vtraque quidem genere ipſum unum principium faciunt: ſed fieri non poteſt. Illud enim formæ & eſſentiæ, hoc partis materiæque uim obtinet. Eſt enim ipſum unum utrumq; quodammodo, re quidem uera, ui & poteſtate, ſi quidem numerus unum quiddam eſt, non ut aceruus, ſed alius ex aliis unionibus conſtat, ut uolunt: re autem ipſa unio utraque non eſt. Error autem qui ſequitur & incidit, hinc ortus eſt, quòd ſimul & ex mathematicis artibus, & ex rationibus quæ ad totum genus accommodātur, hoc ipſum exquirerent. Itaque ex illis unum ipſum & principium ut punctum eſſe poſuerunt. Vnio enim punctum eſt quod ſitu caret. Vt igitur nonnulli alij ſic etiam iſti ex minimo ea quæ ſunt conflauerunt. Itaque unio numerorum materia efficitur, ſimulq; duernionem & antecedit, & rurſus ſequitur, quòd totum alicuius, & unius, formaq; ſit duernio. Quòd autem attributum unum quærebant quod uniuersè diceretur, hoc etiam modo ut partem illud eſſe dicebant. Hæc autem eidem ſimul conuenire non poſſunt. Quòd ſi unum

ipſum

titudo quidem esse unio cum indiuidua sit, dici non potest. Si autē ex parte constare dicatur, multa alia ex eo incommoda sequētur. Nam necesse erit & unāquamque partem diuidi nō posse, aut multitudinē esse, & unionem diuiduā, & unum atque multitudinem nō esse elemētum, unaquæq; enim unio non ex uno est & multitudine. Præterea qui ita loquitur & sentit, nihil aliud facit, nisi aliū numerū. Multitudo enim numerus est eorū quæ diuidi non possunt. Præterea hoc etiam ab iis quærendum est, qui ita sentiūt, sítne infinitus, an finitus numerus. Erat enim profectò etiam finita multitudo, ex qua & uno modo finitæ uniones extiterunt: éstque aliud multitudo ipsa, aliud infinita multitudo. Quæ igitur multitudo elementū & unum ipsum est? Simili autem modo etiā de puncto quæri potest, & de elemento ex quo magnitudines faciunt. Non enim hoc, punctū unum est tantummodo. Vnumquodque enim aliorum punctorum ex quo erit? Non enim quidem certè ex dimensione aliqua ipsóque puncto. Nec uerò dimensionis partes, indiuiduæ partes esse possunt: quemadmodum partes multitudinis sunt, ex quibus uniones constant. Nam numerus quidem ex indiuiduis concretus est: magnitudines non item. Hæc igitur omnia, aliáq; eiusdem generis planum faciūt, fieri non posse, ut numerus, & magnitudines seiuncta sint à rebus singulis. Præterea primorū de numeris dissensio declarat has ipsas res quæ ueræ non sunt, eis perturbationē attulisse. Qui enim res mathematicas solùm in iis quæ sub sensum cadunt faciunt, cum incōmoda & cōmentum quæ ex formis sequerētur, animaduerterēt, à formali numero discesserūt, mathematicúmq; finxerunt. Qui autem species simul & numeros inducendos sibi cēsebant, cùm minimè uiderent, si quis hæc principia poneret, quonam pacto mathe-

maticus numerus præter formalem esset, ratione eandem formalem numerum mathematicúmq; fecerunt. Quoniam autem re mathematicus sublatus est, suas, non mathematicas hypotheses proferunt. Qui uerò primus species ac numeros esse posuit, species atque res mathematicas ratione rectè seiunxit. Ita fit, ut omnes quadam ex parte uera sentiant, omnino non uera. Quod etiam ipsi fatentur, cum non eadem, sed contraria & dicant & sentiant. Id causæ est, quòd hypotheses, id est, ea quæ ponunt, atque principia falsa sunt. Difficile est autem ex iis quæ non bene cohærent, ut Epicharmo placet, bene dicere. Nam & paulo momento profertur, & statim apparet id quod non bene se habet. Sed de numeris quidem satis multa sunt quæ quæsita sunt & explicata. Qui enim adductus est ut credat, ei magis etiam pluribus persuadebitur. Qui autem non adductus est ut credat, nõ item magis. De primis autem principiis, primísque causis & elementis, ea quidem quæ dicũt ij qui de ea una essentia quæ sensibus subiicitur, explicant, partim in libris de natura exposita sunt, partim non sunt huius loci. Quæ autem ij qui præter naturas & essentias quæ sub sensum cadunt, alias esse uolunt, dicunt, sequitur deinceps ut ea uideamus. Quoniam igitur quidam in hoc genere species ac numeros esse dicunt, horúmq; elementa eorum quæ sunt, elemẽta & principia ponunt: quid de his & quemadmodum loquantur, uidendum est. Eorum quidem qui numeros solùm faciunt, atque hos mathematicos, rationem pòst consyderabimus. Eorum autem qui species introducunt, simul & ratio cognoscetur, & quæstio quæ de eis ponitur. Simul enim tum ut essentias uniuersales species faciunt, tum rursus ut seiunctas etiam à rebus singulis. quæ fieri non posse, paulò antè disputando demonstrauimus

ipsum tantummodo situ carere debet; (non enim differt, nisi quòd principium est) & duernio quidem diuidi potest, unio autem non potest, uni certè unio similior erit quàm duernio. Si uerò unio, & illud unioni, quàm duernioni: prior erit utraque unio duernione. At hoc negant. decada enim primum procreant. Præterea si duernio ipse unum quiddam est, & ipse ternio, uterque duernio erit. ex quo igitur erit hic duernio?

Hoc etiam quærat quispiam, quoniam tactus quidem non est in numeris: quod autem deinceps sequitur, est in iis quibus atque unionibus nihil interiectum est, ueluti iis quæ sunt in duernione aut ternione: unúmne ipsum deinceps sequantur, an non? & sítne duernio iis quæ deinceps sequuntur, prior, an quibusuis unionibus? Quæ etiam de posterioribus numeri generibus difficultates incidunt eodem modo, ut de linea, extremitate & corpore. Nonnulli enim ex magni & parui formis faciũt, ueluti ex longo & breui, longitudines, ex lato & angusto, extremitates, ex alto humilique, corpora. Hæc autem sunt parui & magni species. Principium autem quod ab uno sumitur, alij ex his aliter ponunt. In his autem sexcenta & incommoda & commentitia se ostendunt, & quæ omnibus consentaneis repugnãt. Sequetur enim ut alia ab aliis dissoluantur & dirimãtur, nisi etiam principia consequantur, ut sit latum & angustũ, & longum & breue. Quod si est, extremitas erit linea, & solidum extremitas. Iam uerò anguli & figuræ, quæq; sunt eiusdem generis, quonam pacto explicabuntur? Idémque fit in iis quæ numerum attingunt. Hæc enim magnitudinis affectiones sunt, non ex his magnitudo constat, quemadmodum nec ex recto & inflexo longitudo, nec ex læui & aspero solida constant. Horum autem omnium commune Cap. 9.

est id quod in generis formis quæri solet, cũ aliquis ea ponit quæ uniuersè dicuntur: utrum ipsum animal in animali insit, an aliquid quod ab ipso animali differat. Hoc enim si seiunctũ non est à rebus, nullam dubitationem afferet. sin seiunctum est, quemadmodum ij qui hæc ponunt, asseuerãt, unum itémq; numeri, non est facile dissoluere. Si facile non est, exponẽdum est id quod fieri non potest. Cum enim aliquis in duernione unum intelligit, omninóque in numero, ipsúmne aliquid esse intelligat, an aliud? Nonnulli quidem magnitudinem ex hac tali materia procreant, alij ex puncto: (punctũ uerò non unum, sed quasi unũ eis uidetur esse) & ex alia materia quæ multitudo nõ est, sed quasi multitudo, de quibus nõ minus eadem quæri possunt. Si enim una est materia, linea, extremitas & solidũ, eadem sunt. Ex iisdem enim unum idémq; erit. Si plures materiæ sunt, aliáque est lineæ, alia extremitatis, & solidi alia: aut alia aliã sequitur, aut nõ sequitur. Ita hoc etiã modo eadem sequẽtur. Nam aut lineam non habebit, aut certè linea erit extremitas. Præterea quonam pacto numerus ex uno & multitudine constare poßit, nulla argumẽtatione rationéq; docetur. Quoquo autem modo dicant, eadem incõmoda sequũtur, quæ etiã ex uno & duernione qui definitus non est, sequi docui. Quidã enim ex eo quod uniuersè dicitur, numerum generat, non ex aliqua multitudine: alius autem ex aliqua multitudine, sed quæ prima sit. duernionem enim primam quãdam esse multitudinẽ. Itaq; nihil interest, eadémq; incõmoda sequẽtur, permixtio, aut situs, aut tẽperatio, aut ortus, cæteráq; generis eiusdẽ. Sed hoc maximè quæri potest, si una sit quæque unio, ex quo cõstet. Non enim quidem certè unum ipsum unaquæque est. Constet igitur necesse est ex uno ipso ac multitudine, uel ex parte multitudinis. Multitudo

uniuersæ est & non definitæ: actio autem ut certa & definita est, sic etiam in certa re definitáque uersatur, cum alicuius essentiæ forma sit. Sed tamen aspectus casu aduentitiáque ui uniuersalem colorem cernit, quòd hic color quem uidet, color est, & A est A quod grammaticus cernit. Nam si necesse est principia uniuersa esse, ea etiam quæ ex eis constant, uniuersa sint necesse est. quemadmodum etiam in demonstrationibus. Si autem hoc uerum est, nihil seiunctum erit, nec essentia. Sed perspicuum est, partim uniuersam esse, partim non esse, scientiam.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIBER *Decimustertius, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.*

*

E hac quidem natura & essentia hactenus. Omnes autem contraria principia faciũt, ut in naturalibus, ita etiam in immobilibus essentiis. Quòd si principio omnium aliquid prius esse non potest, fieri etiã non potest, ut principium quod aliquid aliud est, principium sit. ut si quis id quod album est, principium Cap. 1.

cipium esse dicat, non quatenus aliud est, sed quatenus album: esse autem in subiecto, & cum aliud sit, album esse. illud enim antecedet. Atqui oriuntur fiúntq; ex contrariis, ut ex eo quod subiicitur, omnia. Necesse est igitur hoc in contrariis inesse maximè. Contraria igitur in subiecto sunt omnia, nullúmq; seiunctum est. At quemadmodum & uidetur, & ratio indicat, nihil essentiæ est contrarium. Contrarium ergo nullum propriè omnium principium est, sed aliud. Qui autem alterum contrariorum materiam faciūt, eorum partim uni quod par est, id quod dispar, quasi hoc natura sit multitudinis, partim uni multitudinem contrario opponunt nomine. Procreantur enim numeri nonnullorum sententia ex magni & parui quæ æqua non sunt, duernione: ut autem cuidam placet, ex multitudine, sed ut utrisq; uidetur, ex unius essentia. Qui enim dispar & unum elementa esse dicit, dispar autem magni & parui duernionem, pro uno dispar, magnum paruúmq; dicit, nec ratione unum & idem ea esse, numero autem non esse, distinguit. Quinetiam principia quæ elementa appellant, non rectè explicant. nonnulli quidem dum magnum & paruum cum uno, tria hæc elementa numerorum esse dicunt, ita tamen ut duo materiam, ipsum autem unum formam esse ponant: alij autem multum & paucum, propterea quòd magnum & paruum natura magis propria sint magnitudinis: quidam uerò id quod in his latius patet, quod uincit & quod uincitur. Nihil autem horum interest ad nonnulla eorum quæ sequuntur, sed ad difficultates tantùm quæ disserendo existunt, quas uitant & obseruant, propterea quòd ipsi etiam à dialectica demonstrationes sumant & proferant: nisi quòd eiusdem rationis est quod superat, quódq; superatur esse principia, non autem magnum & paruum

mus. Causa autem, cur hæc ij qui species uniuersales ponũt, in eodem coniunxerint, fuit, quòd essentias non easdem quæ res subiectæ sensibus sunt, facerent. Ac res quidem singulas, quæ sub sensum cadunt, fluere putabant, earúmq; nihil manere: uniuersas autẽ præter has & esse & aliquid aliud esse. Has uerò Socrates, ut superioribus libris dicebamus, excitauit, deuocauítque propter definitiones, non tamen à rebus singulis separauit. Quòd autem eas non seiunxit, in eo rectè uidit. Idq; res ipsa indicat. Neque enim sine iis quæ uniuersè dicuntur, cognitio & scientia percipi potest, quòd autem à singulis seiungũtur, causa est difficultatum, quæ ex formis sequuntur. Nonnulli uerò quasi necesse sit, si futuræ sunt essentiæ quædam præter eas quæ sub sensum cadũt & fluunt seiunctas eas esse, cum alias non haberent, has quæ uniuersè dicuntur, inuexerunt. Ita fit, ut eædem ferè sint naturæ uniuersæ & singulæ. Atque hoc quidem incõmodum ipsum per se quoddam eorum sit, quæ enumerata sunt.

Quod autem & iis qui species esse dicũt, & iis qui negant, nõnullam dubitationem affert, & initio in quæstionibus dictum est, de eo nunc disseramus. Si quis enim essentias separatas & secretas esse non ponat, atque eo modo, quo res singulæ dicuntur: is essentiam tollet, ut uolumus dicere. Si quis autem ponat seiũctas esse essentias, quonam pacto earum elementa principiáque ponet? Si enim singulare sit, non uniuersale, tot erunt res, quot elementa, atque elementa quæ scientia comprehẽdi non possunt. Sint enim syllabæ eæ quæ in uoce sunt, essentiæ, earum autem elementa, elementa essentiarum: necesse est igitur B A *esse, & unamquanque syllabarum unam, si quidem non uniuersales sint, & specie eædem, sed unaquæque una numero: &* Cap. 10

sunt uniones: præsertim cum in una magnum insit, in altera paruum, quod naturæ est contrarium. Præterea eæ quæ in ternione insunt, quomodo se habent? una enim redũdat, sed fortaßis ipsum unũ medium propterea in numero impare faciunt. Si uerò utraq; unio ex utraq; ad parilitatem redacta constat, duernio quonã pacto una quædam natura ex magno paruóq; constabit? aut quid à ternione differet? Præterea unio duernione prior est. Ea enim sublata, duernio tollitur. Ea igitur & speciei species sit, quoniam specie prior est, & prior effecta sit necesse est. Ab aliquo igitur. Duernio enim qui nõ est definitus, duorum effector esse positus est. Præterea necesse est aut infinitũ numerum esse, aut finitum. Seiunctum enim à rebus numerum faciũt. Non igitur fieri potest, quin alterutrum conueniat. Illud quidem perspicuũ, infinitum esse non posse. Nam nec par numerus infinitus est, nec impar. Origo enim numerorum aut in pari aut in impari semper cernitur: dũ hoc quidem modo unum in parem cadit, impar oritur: dum autem illo modo duernio quidem cadit, is qui ab uno duplicatur, dum uerò sic impares cadunt, alius par oritur. Præterea si species omnis alicuius est, numeri autem species sunt, infinitus etiam alicuius erit species uel eorũ quæ sub sensum cadunt, uel aliorum. Atqui nec ex proposito, nec ratione id fieri potest: & tamen ita species constituunt. Sin finitus est, quousque tandem? Hoc enim dicendum est, non solùm esse, sed etiam quamobrem. Quòd si usq; ad decem numerus est, quemadmodum nonnulli uolunt, primùm quidem celeriter species interibunt, ueluti si ternio est ipse homo, ipse equus quisnam erit numerus? numerus enim est species usque ad decem. Necesse est igitur aliquos esse eorum qui in his sunt, præsertim cum hi essentiæ sint & species: interibunt

bunt tamen, propterea quòd animalis species aderunt. Simul autē perspicuum est, si hoc modo ternio est ipse homo, alios quoq; terniones futuros. similes enim sunt ij quos iisdem in numeris continēt. Ita homines innumerabiles erūt. Si enim unusquisque ternio, species est, unaquæque numeri species homo erit: sin minus, at certè homines. Et si minor pars est maioris, qui ex similibus unionibus constat, quas idem numerus complectitur, ipse autē quaternio alicuius: ut equi aut eius quod album est, species est, profectò homo equi pars erit, si homo sit duernio. Absurdum etiā illud est, decadis quidē speciem esse, hendecadis autem non esse, nec numerorū consequentiū. Præterea & sunt & fiūt quædam etiam eorū, quorū species nō sunt. Cur ergo non sunt etiā illorū species? Nō igitur species causæ sunt. Præterea alienum est, si numerus usq; ad decē, magis est aliquid, & species ipsius decadis, & tamen illius ut unius origo non est, huius autem est. Conantur autē hoc facere, quòd numerus perfectus sit usq; ad decē. Itaq; ea quæ sequūtur procreāt, ut inane, proportionem, impar, cæteráq; eiusdem generis intra decē. Alia enim principiis attribuunt, ut motum, statum, bonum, malū: alia autem numeris. Itaq; unum impar est. Si enim in ternione esset, quonam modo quinquernio impar? præterea magnitudines cæteráque generis eiusdem quousq; erunt? ut prima linea indiuidua, deinde duernio, tum etiā hæc usq; ad decē. Præterea si seiunctus est à rebus numerus, quæri potest, utrum antecedat, unúmne, an ternio, & duernio? Quatenus quidem cōcretus numerus est, unum antecedit: quatenus autem uniuersè dicitur, & species, numerus est prior. Vnaquæque enim unio numeri pars est quasi materia, numerus autem formæ locum obtinet: éstq; partim rectus angulus acuto prior, quod in ratio

titudo quidem esse unio cum indiuidua sit, dici non potest. Si autẽ ex parte constare dicatur, multa alia ex eo incommoda sequẽtur. Nam necesse erit & unãquamque partem diuidi nõ posse, aut multitudinẽ esse, & unionem diuiduã, & unum atque multitudinem nõ esse elemẽtum, unaquæq; enim unio non ex uno est & multitudine. Præterea qui ita loquitur & sentit, nihil aliud facit, nisi aliũ numerũ. Multitudo enim numerus est eorũ quæ diuidi non possunt. Præterea hoc etiam ab iis quærendum est, qui ita sentiũt, sitne infinitus, an finitus numerus. Erat enim profectò etiam finita multitudo, ex qua & uno modo finitæ uniones extiterunt: éstque aliud multitudo ipsa, aliud infinita multitudo. Quæ igitur multitudo elementũ & unum ipsum est? Simili autem modo etiã de puncto quæri potest, & de elemento ex quo magnitudines faciunt. Non enim hoc, punctũ unum est tantummodo. Vnumquodque enim aliorum punctorum ex quo erit? Non enim quidem certè ex dimensione aliqua ipsóque puncto. Nec uerò dimensionis partes, indiuiduæ partes esse possunt: quemadmodum partes multitudinis sunt, ex quibus uniones constant. Nam numerus quidem ex indiuiduis concretus est: magnitudines non item. Hæc igitur omnia, aliáq; eiusdem generis planum faciũt, fieri non posse, ut numerus, & magnitudines seiuncta sint à rebus singulis. Præterea primorũ de numeris dissensio declarat has ipsas res quæ ueræ non sunt, eis perturbationẽ attulisse. Qui enim res mathematicas solùm in iis quæ sub sensum cadunt faciunt, cum incõmoda & cõmentum quæ ex formis sequerẽtur, animaduerterẽt, à formali numero discesserũt, mathematicúmq; finxerunt. Qui autem species simul & numeros inducendos sibi cẽsebant, cùm minimè uiderent, si quis hæc principia poneret, quonam pacto mathe-

maticus numerus præter formalem esset, ratione eandem formalem numerum mathematicúmq; fecerunt. Quoniam autem re mathematicus sublatus est, suas, non mathematicas hypotheses proferunt. Qui uerò primus species ac numeros esse posuit, species atque res mathematicas ratione rectè seiunxit. Ita fit, ut omnes quadam ex parte uera sentiant, omnino non uera. Quod etiam ipsi fatentur, cum non eadem, sed contraria & dicant & sentiant. Id causæ est, quòd hypotheses, id est, ea quæ ponunt, atque principia falsa sunt. Difficile est autem ex iis quæ non bene cohærent, ut Epicharmo placet, bene dicere. Nam & paulo momento profertur, & statim apparet id quod non bene se habet. Sed de numeris quidem satis multa sunt quæ quæsita sunt & explicata. Qui enim adductus est ut credat, ei magis etiam pluribus persuadebitur. Qui autem non adductus est ut credat, nō item magis. De primis autem principiis, primísque causis & elementis, ea quidem quæ dicūt ij qui de ea una essentia quæ sensibus subiicitur, explicant, partim in libris de natura exposita sunt, partim non sunt huius loci. Quæ autem ij qui præter naturas & essentias quæ sub sensum cadunt, alias esse uolunt, dicunt, sequitur deinceps ut ea uideamus. Quoniam igitur quidam in hoc genere species ac numeros esse dicunt, horúmq; elementa eorum quæ sunt, elemēta & principia ponunt: quid de his & quemadmodum loquantur, uidendum est. Eorum quidem qui numeros solùm faciunt, atque hos mathematicos, rationem pòst consyderabimus. Eorum autem qui species introducunt, simul & ratio cognoscetur, & quæstio quæ de eis ponitur. Simul enim tum ut essentias uniuersales species faciunt, tum rursus ut seiunctas etiam à rebus singulis. quæ fieri non posse, paulò antè disputando demonstrauimus

ipsum tantummodo situ carere debet; (non enim differt, nisi quòd principium est) & duernio quidem diuidi potest, unio autem non potest, uni certè unio similior erit quàm duernio. Si uerò unio, & illud unioni, quàm duernioni: prior erit utraque unio duernione. At hoc negant. decada enim primum procreant. Prætereà si duernio ipse unum quiddam est, & ipse ternio, uterque duernio erit. ex quo igitur erit hic duernio?

Hoc etiam quærat quispiam, quoniam tactus quidem non est in numeris: quod autem deinceps sequitur, est in iis quibus atque unionibus nihil interiectum est, ueluti iis quæ sunt in duernione aut ternione: unúmne ipsum deinceps sequantur, an non? & sítne duernio iis quæ deinceps sequuntur, prior, an quibusuis unionibus? Quæ etiam de posterioribus numeri generibus difficultates incidunt eodem modo, ut de linea, extremitate & corpore. Nonnulli enim ex magni & parui formis faciũt, ueluti ex longo & breui, longitudines, ex lato & angusto, extremitates, ex alto humilique, corpora. Hæc autem sunt parui & magni species. Principium autem quod ab uno sumitur, alij ex his aliter ponunt. In his autem sexcenta & incommoda & commentitia se ostendunt, & quæ omnibus consentaneis repugnãt. Sequetur enim ut alia ab aliis dissoluantur & dirimãtur, nisi etiam principia consequantur, ut sit latum & angustũ, & longum & breue. Quod si est, extremitas erit linea, & solidum extremitas. Iam uerò anguli & figuræ, quæq; sunt eiusdem generis, quonam pacto explicabuntur? Idémque fit in iis quæ numerum attingunt. Hæc enim magnitudinis affectiones sunt, non ex his magnitudo constat, quemadmodum nec ex recto & inflexo longitudo, nec ex læui & aspero solida constant. Horum autem omnium commune Cap. 9.

uniuersæ est & non definitæ: actio autem ut certa & definita est, sic etiam in certa re definitáque uersatur, cum alicuius essentiæ forma sit. Sed tamen aspectus casu aduentitiáque ui uniuersalem colorem cernit, quòd hic color quem uidet, color est, & A est A quod grammaticus cernit. Nam si necesse est principia uniuersa esse, ea etiam quæ ex eis constant, uniuersa sint necesse est. quemadmodum etiam in demonstrationibus. Si autem hoc uerum est, nihil sciunctum erit, nec essentia. Sed perspicuum est, partim uniuersam esse, partim non esse, scientiam.

ARISTOTELIS EORVM QVAE PHYSICA SEQVVNTVR, LIber Decimustertius, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.

*

E hac quidem natura & essentia hactenus. Omnes autem contraria principia faciũt, ut in naturalibus, ita etiam in immobilibus essentiis. Quòd si principio omnium aliquid prius esse non potest, fieri etiã non potest, ut principium quod aliquid aliud est, principium sit. ut si quis id quod album est, prin- Cap. 1.

cipium

cipium esse dicat, non quatenus aliud est, sed quatenus album: esse autem in subiecto, & cum aliud sit, album esse. illud enim antecedet. Atqui oriuntur fiúntq; ex contrariis, ut ex eo quod subiicitur, omnia. Necesse est igitur hoc in contrariis inesse maximè. Contraria igitur in subiecto sunt omnia, nullúmq; seiunctum est. At quemadmodum & uidetur, & ratio indicat, nihil essentiæ est contrarium. Contrarium ergo nullum propriè omnium principium est, sed aliud. Qui autem alterum contrariorum materiam faciũt, eorum partim uni quod par est, id quod dispar, quasi hoc natura sit multitudinis, partim uni multitudinem contrariò opponunt nomine. Procreantur enim numeri nonnullorum sententia ex magni & parui quæ æqua non sunt, duernione: ut autem cuidam placet, ex multitudine, sed ut utrisq; uidetur, ex unius essentia. Qui enim dispar & unum elementa esse dicit, dispar autem magni & parui duernionem, pro uno dispar, magnum paruúmq; dicit, nec ratione unum & idem ea esse, numero autem non esse, distinguit. Quinetiam principia quæ elementa appellant, non rectè explicant. nonnulli quidem dum magnum & paruum cum uno, tria hæc elementa numerorum esse dicunt, ita tamen ut duo materiam, ipsum autem unum formam esse ponant: alij autem multum & paucum, propterea quòd magnum & paruum natura magis propria sint magnitudinis: quidam uerò id quod in his latius patet, quod uincit & quod uincitur. Nihil autem horum interest ad nonnulla eorum quæ sequuntur, sed ad difficultates tantùm quæ disserendo existunt, quas uitant & obseruant, propterea quòd ipsi etiam à dialectica demonstrationes sumant & proferant: nisi quòd eiusdem rationis est quod superat, quódq; superatur esse principia, non autem magnum &

mus. Causa autem, cur hæc ij qui species uniuersales ponũt, in eodem coniunxerint, fuit, quòd essentias non easdem quæ res subiectæ sensibus sunt, facerent. Ac res quidem singulas, quæ sub sensum cadunt, fluere putabant, earúmq; nihil manere: uniuersas autẽ præter has & esse & aliquid aliud esse. Has uerò Socrates, ut superioribus libris dicebamus, excitauit, deuocauítque propter definitiones, non tamen à rebus singulis separauit. Quòd autem eas non seiunxit, in eo rectè uidit. Idq; res ipsa indicat. Neque enim sine iis quæ uniuersè dicuntur, cognitio & scientia percipi potest, quòd autem à singulis seiungũtur, causa est difficultatum, quæ ex formis sequuntur. Nonnulli uerò quasi necesse sit, si futuræ sunt essentiæ quædam præter eas quæ sub sensum cadũt & fluunt seiunctas eas esse, cum alias non haberent, has quæ uniuersè dicuntur, inuexerunt. Ita fit, ut eædem ferè sint naturæ uniuersæ & singulæ. Atque hoc quidem incõmodum ipsum per se quoddam eorum sit, quæ enumerata sunt.

Quod autem & iis qui species esse dicũt, & iis qui negant, nõnullam dubitationem affert, & initio in quæstionibus dictum est, de eo nunc disseramus. Si quis enim essentias separatas & secretas esse non ponat, atque eo modo, quo res singulæ dicuntur: is essentiam tollet, ut uolumus dicere. Si quis autem ponat seiũctas esse essentias, quonam pacto earum elementa principiáque ponet? Si enim singulare sit, non uniuersale, tot erunt res, quot elementa, atque elementa quæ scientia comprehẽdi non possunt. Sint enim syllabæ eæ quæ in uoce sunt, essentiæ, earum autem elementa, elementa essentiarum: necesse est igitur B A esse, & unamquanque syllabarum unam, si quidem non uniuersales sint, & specie eædem, sed unaquæque una numero: & Cap. 10

paruum, & numerum duernione priorem, esse ex elementis. Latius enim utraque patent. nunc autem illud dicunt, hoc non dicunt. Alij uerò diuersum & aliud uni contrario nomine opponunt, nonnulli unũ & multa uolunt esse contraria. Quòd si ea quæ sunt, ex contrariis, ut uolunt, constant, uni aut nihil est contrarium, aut si fortè sit, multitudo est: dispar autem pari, & diuersum eidem, & aliud eidem sunt contraria. Atque ij quidem maximè qui unum multitudinis contrarium esse uolunt, certa quadam probabilitate nitũtur: non tamen iidem satis dicunt. Erit enim isto pacto, ipsum unum, paucum. Multitudo enim paucitati, multum autem pauco contrarium est. Perspicuum est autem unum mẽsuram declarare, & aliquid aliud subiectum esse in omnibus, ut in concentu diesis, in magnitudine digitus uel pes, aut aliquid eiusdem generis: in modis pes uel syllaba: itémque in ponderibus pondus quoddam definitum est, atque in omnibus eodem modo: in qualitate qualitas quædam, in quantitate quantitas quædam. indiuidua enim mensura est alia specie, alia sensus iudicio, quasi non sit quicquam per se essentia: atq; id non iniuria. Significat enim unum ipsum se multitudinis alicuius esse mensuram, & numerus se esse multitudinem, cuius mensura comprehensa sit, mensurarúmq; multitudinem. Itaq; non est unum ipsum numerus, nec iniuria. Neque enim mensura est mensuræ multæ, sed tum mensura, tum unum ipsum principium sunt. Mensura autem aliquid idem omnibus semper conuenire debet. ut si equus mensura est, equi, si homo, homines, Si uerò homo, equus, deus, & animal, fortaßis etiam eorum numerus erit animantia. Quòd si homo & quod est album, & quod ambulat, horum quidem numerus non est, propterea quòd eidem omnia conueniunt, uniq; numero,

sed

sed tamen eorum numerus, generum erit, aut alicuius alius appellationis generis eiusdem. Qui autem id quod dispar est, ut unum quiddam, duernionem uerò non definitum ex paruo magnóque faciunt, ij ea dicunt, quæ ualde & ab iis quæ probabilia sunt, & ab iis quæ fieri possunt, abhorrēt. Hæc enim affectiones accidentiáque numerorum magnitudinúmque potius, quàm eorum subiecta sunt Multa enim & pauca numeri, magnum & paruum magnitudinis sunt affectiones, quemadmodum par & impar, læue & asperum, rectum & inflexum. Iam uerò præter hunc errorem in iis etiam quæ cum aliquo conferuntur, necesse est esse magnum & paruum, quæque sunt eiusdem generis. At eorum quæ cum aliquo conferuntur, categoria una ex omnibus minimè aliqua natura est aut essentia: eadémque & qualitate & quantitate posterior est: quædámque est, ut antè dixi, quantitatis affectio: non materia aut aliquid aliud, quod & omnino, & cum aliquo collatum tam partium suarum, quàm formarum, commune sit. Nihil enim est magnum aut paruum, multum aut paucum omnino uel cum aliquo comparatum, quod non aliquid aliud sit, & multum aut paucum, magnum aut paruum sit, si cum aliquo conferatur. Ea autem quæ cum aliquo conferuntur, non esse essentiam quandam, hinc intelligi potest, quòd eorum tantùm nec ortus sit, nec interitus, nec motio, quemadmodum quantitatis est accretio & imminutio, qualitatis commutatio, in loco, loci mutatio, essentiæ, simplex & absolutus ortus ac interitus. in iis autem quæ cum aliquo conferuntur, non item. ut enim non moueatur, certè interdum maius, interdum minus, uel par erit, cum in altero quantitatis facta erit mutatio. Cúmque necesset sit uniuscuiusque materiam posse esse hoc uel illud, essentiæ

etiam materia hoc uel illud esse poßit necesse est. Quæ autem cum aliquo conferuntur, nec essentia re ipsa sunt, nec esse possunt. Absurdum est igitur, aut potius fieri non potest, ut quod essentia nō est, essentiæ principium efficiatur, eámq; antecedat, præsertim cum categoriæ omnes ea posteriores sint. Præterea de iis elementa minimè dicuntur, quorum elemēta sunt. Multa autē & pauca & seorsum & simul de numero dicūtur: & longum ac breue de linea: éstq; & lata & angusta extremitas. Quòd si qua est etiam multitudo, cui paucū quidem semper conueniat, ueluti duo, ea si multa sunt, unū paucū erit: & si qua omnino pauca erit multitudo, ut decem pauca sunt, eísq; non maior numerus, quàm decem millia: quonam pacto numerus hic ex multo paucóque constabit? Nam aut utrumque dici oportebat, aut neutrum. Nunc alterum tantum dicitur.

Sed omnino uidendum est, num æternæ naturæ ex elementis cōstare poßint: materiam enim habebunt. Concretum est enim omne quod ex elementis constat. Si ergo necesse est, ex quo quicq; est, siue æternum sit, siue ortum habuerit, ex eo fieri: fit autem ex eo quod ui & potestate est id quod gignitur & efficitur: neq; enim ex eo quod esse nō potest, gignetur, aut erit: quod autem esse uel fieri potest, potest & agere & non agere: fit ut etiam si quàm maximè semper sit numerus, aut quiduis aliud quod ex materia constat, non esse poßit, quemadmodum etiam id quod unum diem, & quod quotlibet annos habet. Quod si ita est, etiam id quod tanti temporis est, ut eius non sit finis & terminus. Non igitur æterna erunt, siquidem æternum non est, quod non esse potest, quemadmodum aliis libris tractauimus. Quòd si omnino uerum est quod modò dicebamus, naturam essentiámque nullam æter- Cap. 2.

nam

nam esse, quæ re ipsa & actione non sit, elementa autem essentiæ materia sunt, nullius æternæ essentiæ elementa erunt, ex quibus insitis constet. Sunt autem nonnulli, qui duernionem quidem non definitum, elementum cum uno faciant, dispar autem non sine causa nec immeritò repudient propter incommoda quæ sequuntur. qui tot solùm difficultatibus liberati sunt, quot eos necessariò sequuntur, qui id quod dispar & inæquale & quod cum aliquo confertur, elementum faciunt. Quæ uerò præter hanc opinionem sequuntur, ea etiam illis eueniant necesse est, siue numerum qui ex formis existit, siue mathematicum ex eis efficiant. Cum multæ quidem causæ eos, ut ad has causas delaberentur, impulerunt. tum maximè id quod olim quærebatur. Putarunt enim ea quæ sunt omnia unum, nempe ipsum quod est fore, nisi quis explicet, conuenienterq; Parmenidis rationi sentiat. Neque enim unquam hoc esse id quod non est, sed esse id quod non est doceri oportere. Sic enim ex eo quod est & aliquo alio, ea quæ sunt fore, si multa sint. Atqui primùm quidem si id quod est, multis modis dicitur, (partim enim essentiam declarat, partim qualitatẽ, partim quantitatem, cæteráque categorias) quod tandem unum ea quæ sunt erunt omnia, nisi id quod nõ est, esse ponetur? essentiæne, an affectiones, cæteráq; pari ratione, an omnia? eritque hæc essentia unum illud, & quod tale est, & quod tam magnum, cæteráq; omnia quæ aliquid unum significant? At absurdum est, atque adeò fieri non potest, ut una quædam natura quæ orta sit, causa sit etiam huius naturæ, eiusdémque essentiæ pars alia sit hæc essentia, alia qualitas, alia quantitas, alia in loco. Deinde ex quo quod non est, & quod est, ea quæ sunt, constant? Multis enim modis id etiam quod non est, quandoquidem id quod est, dicitur

dicitur: ac illud quidem, non hominem, non esse hoc, non rectum, non esse tale, non trium cubitorum, non esse tam magnum declarat. Ex quo igitur quod non est, & quod est, ea quæ sunt, multa erunt? Vult quidem falsum hanc quoq; naturam id quod non est, dicere, ex quo & eo quod est, multa sunt quæ sunt. Itaque hoc dici solebat, ponēdum esse falsum aliquid, more geometrarum, qui lineam non pedalem, pedalem esse ponunt. Quæ quidem ita se habere non possunt. Neq; enim falsum quicquam ponūt geometræ. non enim in ratiocinatione propositio inest. nec ex eo quod hoc modo non est ea quæ sunt oriuntur, aut intereunt. Sed quoniā id quidem quod non est per casus, per omnes categorias funditur: præter hoc autem; quod non est, ut falsum dicitur, & quod ui est ac potestate, ex hoc postremò ortus existit, ueluti exempli causa, ex nō homine, quod tamen homo esse potest, homo: & ex eo quod non album est, album autem esse potest, id quod album est, oritur eodem modo, siue unum, siue multa fiant. Videtur autem quæstio hæc, quomodo multa sit id quod est, id quod ex essentiis dicitur, declarare. numeri enim, longitudines & corpora procreantur. Absurdum est igitur, quomodo multa sit id quod est, quod idē essentia est, quærere: quo autē modo aut qualia, aut quanta sit, nō quærere. Neq; enim duernio qui non est definitus & certus, nec magnū & paruū causa sunt, cur duo alba sint, aut multi colores, uel sapores, uel figuræ. Nam numeri & uniones hæc etiam essent. Atqui si hæc eis in mentem uenissent, causam etiam illorum uidissent. Eadem enim & proportio causa est. Hæc enim prætermißio causa etiam fuit, cur ei quod est & uni contrarium quærerent, ex quo & his ipsis ea quæ sunt efficerēt, id quod cum aliquo confertur & quod dispar esse posuerint, quod qui-

u dem

dem nec contrarium est, nec negatio illorum, sed eorum quæ sunt, natura una, quemadmodum ea quæ cum aliquo conferuntur, sunt, & qualitas. Atque illud etiam quærendum fuit, quomodo non unum, sed multa sit eorum quæ cum aliquo conferuntur. Nunc uerò quonam pacto multæ sint uniones præter primum unum quæritur: quo autem modo multa disparia sint præter id quod dispar est & inæquale, non item. Quanquam adhibent atque proferunt magnum, paruum, multum, paucum, ex quibus numeri constent: longum, breue, ex quibus longitudines: latum, angustum, ex quibus extremitas: altum, humile, ex quibus corpora: & præterea multas species eorum quæ cum aliquo conferuntur. Quæ igitur causa est, cur hæc multa sint? Necessariò quidem, ut diximus, id quod ui & potestate est, unicuique substernendum & supponendum est. Hoc autem præterea expreßit, qui hæc dicit, quid sit id quod ui & potestate est hoc & essentia, per se autem est nihilum, nempe id quod cum aliquo confertur, quod perinde est ac si dixisset, quale esse, quod nec unum aut id quod est, esse poßit, nec unius aut eius quod est, negatio sit, sed aliquid unum eorum quæ sunt. multóque magis exposuisset, ut diximus, si quæreret, quomodo ea quæ sunt multa sint, non ea quæ eiusdem categoriæ sunt, quomodo multæ sint essentiæ, aut multa qualia, sed quomodo multæ res. Aliæ enim sunt in essentiis, aliæ affectiones, aliæ in iis sunt quæ cum aliquo conferuntur. In aliis quidem categoriis habet quandam etiam aliam considerationem, quonam modo multa sint. Quoniam enim seiungi non possunt à rebus, ex eo quòd subiectum multa efficiatur, & sit, eas tum qualia multa esse, tum quanta, intelligi potest. Atqui materiam aliquam unicuique generi subiectam propositámque

esse oportet, quanquam à rebus diuelli seiungiq; non possit. At uerò in iis quæ essentiæ sunt, quandam probabilitatem habet, quomodo multa sit hoc aliquid, nisi aliquid sit & quod essentia est, & talis natura quædã. Sed magis illinc hæc quæstio est, quomodo multæ re ipsa essentiæ sint, non una. Atqui nisi idem sit hoc & quod quantum est, non exponitur quomodo nec quamobrem multæ res sint, sed quomodo & cur multa quanta. Numerus enim omnis quantum quiddam declarat, & unio tantùm mensuram, quæ indiuidua est quantitate. Ac si aliud quantum est, aliud id quod essentia, non dicitur id quod essentia est, ex quo sit, nec quomodo multa sit. Si autem hæc uera sunt, multa is qui ita sentit, pugnantia defendit. Instituet autem & ingredietur etiam de numeris disputationem, unde probatio sumenda sit, qua esse doceantur. Eius enim quidem, qui species ponit, ratione & sententia, nonnulli eis quæ sunt, causam cur sint afferunt: si quidem unusquisque numerus species est quædam: species uerò aliis causam dat cur sint quoquo modo. Hoc enim eis positum sit. Ei autem qui hoc quidem modo non sentiat, quòd difficultates & incõmoda quæ in formis uersentur, animaduertat, ut eis impulsus & ductus, præter eas numeros non faciat, & tamen numerum mathematicum faciat, cur & unde assentiendum est, esse hunc numerum, & aliquid cætera adiuuaret? Nam nec is qui ponit, causam ullius rei eum esse uult, sed naturam quandam per se esse dicit: nec causa uidetur esse. Eorum enim qui in ratione numerorum uersantur, percepta omnia iis etiam quæ sub sensum cadunt, ut docui, accommodabuntur.

Atque ij quidem qui & species esse & eas numeros esse ponũt, quòd præter multa ex uniuscuiusq; ratione aliquid Cap. 3.

unum unamquanque esse sumant, quem & cur sint conantur dicere. Sed quoniam nec necessaria ea sunt, nec fieri possunt, idcirco ne numerus quidem esse dicendus est. Pythagorei autem quòd multas numerorum affectiones in corporibus quæ sub sensum cadunt, inesse cernerēt, numeros quidem ea quæ sunt, esse posuerunt, uerùm non ab eis diuulsos, sed ex numeris eà quæ sunt. Quid ita? quia numerorum affectiones, in concentu, in cælo, & in aliis multis insunt. Qui uerò mathematicum numerum tātùm esse censent, nihil tale ex iis quæ ponūt, possunt dicere, sed hoc afferebatur, eorum sciētias non futuras. At nos esse dicimus, quemadmodum etiam paulò antè diximus: & perspicuum esse res mathematicas à singulis non esse diuulsas & separatas: neque enim eis diuulsis in corporibus affectiones inessent. Et Pythagorei quidem in hoc addicti sunt nemini: quòd autem ex numeris qui nec grauitate, nec leuitate ulla sunt, corpora naturalia, quæ utramque habent, fabricantur, de alio cælo, aliisq; corporibus, sed quæ sub sensum nō cadunt, loqui uidētur. Qui autem numerum à rebus diuulsum & seiunctum esse uolunt, propterea quòd in iis quæ sensibus subiiciuntur, postulata non sunt, uera autem est oratio, eáque animo assentatur: ij & esse, & diuulsa esse sentiunt. Simili autem ratione etiam mathematicorum magnitudines. Perspicuum est igitur, pugnantem quoque orationem pugnantia esse dicturam: quódque modò quæsitum est, explicatur ab iis qui ita loquuntur, cur si in rebus quæ sub sensum cadunt non insunt, in iis quæ sensibus subiiciuntur, eorum insint affectiones. Sunt autem, qui quòd termini sunt & extrema, punctum lineæ, hæc extremitatis, extremitas corporis, has tales naturas esse censent oportere. Videndum est igitur, num hæc quoque nimium infirma sit

ratio

ratio. Neque enim extrema ipsa essentiæ sunt, sed potius fines sunt hæc omnia, quandoquidem & ambulationis, & uno nomine motionis finis est quidam. Súntne igitur hæc in essentiarum numero reponenda? At absurdum est. Atqui si etiam sunt, in iis quæ sub sensum cadunt, erunt omnia. in his enim ea esse ratio declarat. Cur ergo diuulsa erũt? Præterea quæret quispiã qui non nimium credulus est, de omni numero, ac mathematicis rebus, quòd nihil ultrò citróque priora prioribus prosint. Nam non extante numero, tamen magnitudines extabunt, eorum ratione & sententia, qui mathematicas solas esse dicunt: & his non extantibus, animus erit & corpora quæ subiiciuntur sensibus. Natura autem, ut res cælestes declarant, fortuitu inducta esse nõ uidetur, instar uitiosæ tragœdiæ. Eos uerò qui species ponunt, hoc fugit. magnitudines enim ex materia & numero fingunt, ex duernione quidem longitudines, ex ternione fortaßis extremitates, & solida ex quaternione, aut etiam ex aliis numeris. nihil enim refert. Sed num hæc species erunt? aut quæ earum ratio? ecquid ea quæ sunt adiuuant? Vt enim res mathematicæ, sic hæ nihil eis prosunt. Nec uerò ullum præceptum de eis extat, nisi si quis mathematica tollere uelit, & suas ac proprias quasdam introducere sententias. Non est autem difficile eos qui quiduis ponant, in eo longum sermonem consumere atque connectere. Atque hi quidem quòd hac ex parte formis mathematica coniungunt, in errore uersantur. Primi autem illi, qui numeros duos posuerunt, & illum formarum & mathematicum, nec dixerunt, nec possunt dicere, quomodo, nec ex quo mathematicus constabit. Eum enim medium inter illum formarum, & eum qui sensibus subiicitur, faciunt. Si enim ex magno & paruo constare dicant, idem

erit, qui ille formarum. Sed ex aliquo alio magno paruóq; constare dicet. facit enim magnitudines. Sin aliquid aliud proferet, plura elementa inducet. Et si principium utriusque aliquid unum est, unum ipsum in eis commune quiddam erit. Quærendum est etiam quonam pacto unum hæc multa sint. Quinetiam fieri non potest eius ratione & sententia, ut numerus aliter quàm ex uno & duernione non definito procreetur. Hæc igitur omnia absurda sunt, pugnántque & ipsa secum, & cum eis quæ sunt consentanea: atque in eis inesse uidetur longa Simonidis oratio. Existit enim longa oratio, quemadmodum illa seruorum, qui nihil quod alicuius momenti sit, loquuntur. Videntur etiam ipsa elementa, magnum & paruum conqueri se distrahi. Non enim numerum procreare ullo modo possunt, nisi eum qui uno duplicatur. Absurdum est etiam eorum qui æterni sint ortum introducere, aut potius aliquid est eorum quæ fieri non possunt. Ac Pythagorei quidem num eorum ortum nécne faciant, si quæratur, non est ambigendum, quid responderi oporteat. Perspicuè enim dicũt, uno ipso concreto siue ex extremitatibus, siue ex colore siue ex semine, siue ex iis quæ nominare nõ possunt. statim id quod infinito proximum erat, tractum esse, ac conclusum termino. Sed quoniam mundum efficiunt, physicéque dicere instituunt, æquum est eos aliquid de natura exquirere, & ab hac ratione dimittere. Principia enim eorũ quærimus, quæ ab omni motu soluta sunt & libera. Itaque talium numerorum ortus exquirendus est.

Cap. 4. *Imparis quidem ortum negant esse, quasi perspicuũ sit paris esse originem. Imparẽ autem quidam efficiunt ex disparibus, magno paruóque reuocatis ad æqualitatem. Itaq; inæqualitas antè quàm exæquatio, eorũ ratione & sententia*

tia sit necesse est. Si autem semper exæquata fuerunt, nunquam antea disparia fuerunt. Ei enim quod semper est, nihil antecedit. Perspicuum est igitur, eos non cognitionis contemplationisque causa numerorum ortum facere. Dubitationem autem illud affert, & ei cui responsio suppetit, obiurgationem, quomodo ad bonum & pulchrum elemēta principiáq; affecta sint: dubitationē quidem hanc, sintne aliquid illorum, id est, ut uolumus dicere, ipsum bonum, & quod optimum est, necne, sed posterius orta. A nonnullis quidem huius ætatis theologis concedi uidetur, qui dicunt nisi antegressa eorum quæ sunt natura sit, non & bonum & pulchrum existere. Hoc autem faciunt, quòd ueram reprehensionem difficultatémq; reformident, quæ iis usuuenit, qui unum ipsum, quemadmodum nonnulli, principium esse dicunt. Difficultas porrò incidit, non quòd principio bonum ut quod conueniat, & insit, attribuunt, sed quòd unum ipsum, principium, & principium ut elementum, numerúmq; ex uno efficiant. Veteres autem poetæ hoc ipso similiter faciunt, quòd regnare & præesse cōfirmant, non primos, ut Noctē, & Cælum, aut Chaos, uel Oceanum, sed Iouem. Atqui hi quidem quòd principes mutent, hæc dicūt: quandoquidem illi eorum qui promiscui fuerunt, neque instar fabulæ hæc ipsa dicunt, ut Pherecydes, quidámque alij, id quod primum genuit, optimum esse ponunt: & Magi atque ex posterioribus sapientibus, Empedocles & Anaxagoras. quorum ille concordiam, elemētum, hic mentem principium facit. Eorum uerò qui immobiles essentias ponunt, partim ipsum unum, bonum esse dicunt: ita tamen ut eius essentiam unum maximè esse iudicarent. Atque hæc quidem quæstio est, utro modo dicendum sit. Mirum est autem, si ei quod primum est & æternum, seque

ipso contentum est maximè hoc ipsum primum, quod in se satis præsidij habet, salúsque est, non ut bonum conueniat. Atqui *non aliqua alia de causa se ipso contentum est, nec interire potest, nisi quòd bene constitutum & affectum est.* Itaque *consentaneum est quidem, uerè dici, tale esse principium, unum autem, aut si minus hoc, at certè elementum, & elementum numerorum hoc ipsum esse principium, dici non potest.* Magna *enim difficultas sequitur, quam quidem uitantes, defeßi sunt, cùm ipsum quidem unum principium primum & elementum, sed mathematici numeri esse concederent. ex uniuersis enim unionibus existit quoddam uerum bonum, bonorúmque magna quædam copia & abundantia.* Præterea *si species sunt numeri, species omnes uerum quoddam & singulare bonum sunt.* Atqui *ut cuius uelit quispiam, species esse ponat, tamen si eorum sint tantùm quæ bona sunt, essentiæ species non erunt.* Si *uerò etiam essentiarum sunt, animalia & ea quæ oriuntur è terra, bona erunt omnia, eóque participabunt.* Sequuntur *ergo & hæc incommoda: & contrarium elementum, siue multitudo sit, siue id quod dispar est & inæquale, & magnum atq; paruum, malum ipsum erit.* Itaq; *quidam bonum cum uno copulare & coniungere nolebat, quasi necesse esset, quoniam ex contrariis ortus est, malum naturam esse multitudinis.* Alij *autem id quod dispar & inæquale est, mali naturam esse cēsent.* Ita *fit, ut & res omnes quæ sunt, mali sint compotes, præter unum, quod est ipsum unum: & purioris numeri ipsi quàm magnitudines, sint participes: & malum boni sit locus, & participet eo quod uim interimendi habet, ídque expetat.* Contrariū *enim uim habet interimendi contrarij.* Et *si est, ut dixi, materia id quod ui est unaquæq; res, ut quod ui & potestate ignis est, eius ignis qui re ipsa*

est

est: certè malum ipsum bonum poterit esse. Hæc igitur incommoda omnia sequũtur, partim quòd omne principium elementum, partim quòd cõtraria principia, partim quòd ipsum unum, principium, partim quòd numeros primas naturas atque essentias, quæ separatæ sint, & species, esse ponant.

Cap. 5.

Quod si fieri non potest, ut & bonũ in principiis non ponatur, & ita ponatur, perspicuum est principia primásque essentias non rectè constitui. Nec uerò uerè putat & iudicat, si quis uniuersi principia, animalium eorúmq; quæ terra ex se edit principio, comparat, propterea quòd ex iis quæ definita non sunt, perfectiora semper existunt. Itaque in primis naturis ita esse dicunt, ut ne ipsum quidem unum aliquid sit. Sunt autem etiam hîc perfecta principia, ex quibus hæc nostra oriuntur. Homo enim hominem procreat, non primum semen. Absurdum est etiam, locum simul tribuere solidis mathematicis. Locus enim rerum est singularum proprius: itaque loco disiungi possunt. mathematicæ autem res non sunt alicubi: præterea absurdum est, dicere ubi erunt: quid autem locus sit, non dicere. Oportuit autem eos quibus ex elementis ea quæ sunt constare, primáque eorum quæ sunt, numeros esse placet, distinctione adhibita, quomodo aliud ex alio sit, ita demum exponere, quonam modo numerus ex principiis constet. Vtrum permixtione? At nec omne permisceri potest: & si fiat, alterũ, unum ipsum non erit: nec alia natura, nec ipsi hoc uolunt. An compositione, syllabæ instar? At situm esse oportebit: & qui ratione intelligit seorsum, simul unũ & multa animo percipiet. Hoc ergo numerus erit, unio & multitudo, uel unum & quod inequale est. Quoniámque ex aliquibus esse est partim ex iis quæ insunt, partim non est: utro modo

numerus constat? Ex iis enim quæ insunt, non constant, nisi ea quorum ortus est. An ut ex semine? At fieri non potest, ut ab eo quod indiuiduũ est, quicquã effluat. An quasi ex contrario quod non manet? At quæ hoc modo sunt, ex aliquo etiam alio quod remanet, existunt. Quoniam igitur alius unum ipsum ut multitudini contrarium ponit, alius ei quod non est æquum, in quo uno pro eo quod æquũ est, utitur: certè quasi ex contrariis numerus constabit. Est ergo aliquid aliud, ex quo remanente & altero, constat, uel ortus est numerus. Præterea cur tandem cætera quæ ex contrariis constant, aut quibus data sunt cõtraria, intereunt, etiã si partes sint uniuersi: numerus autem non interit? de hoc enim nihil dicitur. Atqui contrarium & cum insitum est, & cum non est, interimit & conficit: ueluti discordia concretũ. quanquã minimè oportuit. Neq; enim illa est cõtraria. Nihil etiam explicatũ est, quomodo numeri causæ sint essentiarũ, & cur quæq; sit: num ut termini, quẽadmodum puncta causæ sunt magnitudinum: & sicuti Eurytus quidam numerum alicuius esse statuebat, uelut hic quidem est hominis, hic autem equi: eorum imitatione qui numeros ad figuras, triangulum & quadratum reuocant & redigunt, rationibus calculorum similes eorum quæ ex terra gignuntur, causas facit, an quòd ratio est cõcentúsue numerorum? simili etiam ratione homo & unumquodque cæterorum. At affectiones, ut candor, dulcedo, & calor, quonam pacto numeri erunt? Numeros autem essentias non esse, nec causas formæ, hinc perspici potest, quòd ratio essentia est, numerus materia: ut carnis & ossis numerus, essentia, sic tria ignis, terræ autem duo sunt: semperq; numerus quilibet, aliquorum est uel igneus, uel terrenus, uel monadicus. Sed essentia qua aliquid tantum cum alio

tam magno collatum, esse dicitur ex permixtione, numerus non est, sed admixtionis numerorum corporeorum, aut quorumlibet ratio. Nec igitur efficiens est causa numerus, etiam absolutè numerus aut monadicus: nec materia, nec ratio & forma rerum, quin nec finis earum.

Quæret etiam aliquis, quodnam sit illud bonum quod à numeris proficiscatur, cum numero uel aptè ratione composito, uel impare permixtio efficitur. Nunc enim nihilo salubrius mulsum redditur, si ter tribus sit temperatum: plúsque proderit, si nulla proportione sit, aut aqua dilutum, quàm si numero certo purum. Præterea admixtionum rationes in numerorum accesione cernuntur, non in numeris, ut tria ad duo, non ter duo. Idem enim genus in multiplicationibus inesse debet. Itaque ipso A elementum A B C dimetiri debemus, & ipso D, illud, D E F: ita eodem omnia. Erit igitur ignis numerus, B E F, & aquæ bis tria. Quòd si necesse est omnia numerò participare, multa eadem eueniant necesse est, & huic atque alij numerus idem. Estne igitur hoc causa, atque propterea res est, an hoc obscurum & incertum? ueluti est certus quidam motionum solis numerus, & rursus lunæ, uitæque & ætatis uniuscuiusque animantium. Quid ergo prohibet nonnullos horum quadratos esse; quosdam cubos & æquos, alios duplos? Nihil enim prohibet, necesséque est in his illa uersari, si numero participabant omnia, poterántque ea quæ differunt, sub eundem numerum cadere. Itaque si idem numerus aliquibus euenisset, eadem illa inter se fuissent, cum eandem numeri speciem haberēt. ueluti sol & luna eadem. Sed cur hæc causæ sunt? septem quidem uocales, septem chordæ uel cōcentus, septem pleiades, in septennio, nonnulla dentes amittunt, quædam non item: septem etiam Cap. 6.

fuerunt

fuerunt qui Thebas inuaserunt. An quòd talis numerus aptus est natura, idcirco aut illi septem fuerunt, aut pleias septem stellarum est? aut illi quidem ob portas uel aliquam aliam causam: illam autem nos ita numeramus, ursam uerò duodecim, alij autem plures. quãdoquidem etiam X Ψ Z, concentus esse dicunt: & quòd hi tres, illæ etiam tres sunt. quòd autem sexcenta huius generis futura sunt, nemo laborat. C enim & R unum signum erunt. Si uerò quòd unaquæque aliarum dupla est, alia non item: id causæ est, quòd cum tria sint loca, in unoquoque S fertur, ob eámque causam tres sunt solùm literæ duplæ, non quòd tres sunt concentus: quippe cum maior sit numerus concentuum: quod hîc fieri iam non potest. Similes autem sunt etiam isti ueteribus Homericis, qui paruas similitudines uidẽt, magnas autem contemnunt & pro nihilo putant. Quidam autem multa eiusdem generis esse dicunt, ut mediæ quarum una est nouem, octo altera & uersus decem & septem, eodem quo hæ numero: sed scanditur in dextro nouem syllabis, in sinistro octo. Dicunt etiam par esse interuallum & in literis ab A ad Ω, & à bombyce ad netem acutissimam in tibiis, cuius numerus par est toti cæli cantui. Sed uidenda sunt ea quæ non sunt huiusmodi. Nemo enim ea dubitabit aut dicere aut inuenire in rebus æternis, quandoquidem in iis etiam quæ intereũt. At naturæ quæ in numeris laudantur, & harum contraria, & uno nomine quæ in mathematicis celebrantur, quemadmodum quidem nonnulli ea ponunt, naturæque causas faciunt, iis qui ita rem considerant, ualere concideréq; uidentur. Nihil enim eorum ullo genere illorum quæ explicata sunt de principiis, causa est. Quod autem planum faciunt & docent, bonum inesse, & ad ordinem pulchri pertinere impar, rectũ, & æquale, in

quibus

quibus quorundam numerorum uis cernitur, (ſimul enim tempora & talis numerus extiterunt) cæteráque, quæ ex perceptis mathematicorum colligunt, omnia eandem uim habent. Itaque ſimilia ſunt morborum acceßionibus. Sunt enim illa quidem accidentia, ſed accommodata ſunt alia aliis omnia. Vnum eſt autem quod eſt rationis eiuſdem. In omni enim eius quod eſt categoria, eſt analogia. ut rectum in longitudine eſt, ſic æquabilitas in latitudine: in numero fortaßis impar, & in colore candor. Præterea non formarum numeri numerorum taliúmque cauſæ ſunt. Illi enim æqui & pares ſpecie inter ſe differunt, quoniam etiam uniones. Non igitur hac de cauſa ſpecies efficiendæ ſunt. Atque hæc ſunt, quæ ſequuntur, pluráq; etiam colligi poſſunt. Quòd autem ex earum ortu multa incommoda ſuſcipiuntur, nec continuari cohærereque de eo ſermo poteſt, certè argumento eſſe uidetur, res mathematicas non eſſe ab iis diuulſas quæ ſub ſenſum cadunt, ut quibuſdam placet, neque hæc eſſe principia.

FINIS.

LVGDVNI

Excudebat Symphorianus
Barbierus.

